

TOTUUS ON KORKEIN HYVE
Pekka Ervastin elämäkerta

Erik Gullman

Ruus-Ristin Kirjallisuusseura ry

Erik Gullman

Totuus on korkein hyve

Pekka Ervastian elämäkerta

Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry
Helsinki

2022

Erik Gullman:

Totuus on korkein hyve – Pekka Ervastian elämäkerta

Kirjan kannen suunnittelu ja toteutus: Minttu Harju

Taitto ja kuvankäsittely: Jukka I. Lindfors

© Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry

2. painos (e-kirja, pdf)

Kustantaja:

Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 2022

ISBN 978-952-9603-63-3

Sisällysluettelo

Esipuhe	9
Perhetausta	11
Selän loukkaantuminen	12
Lahjakas lapsi	13
Äiti kasvattajana	15
Näkymättömän maailman kosketuksia	16
Äidin kuolema – tyhjyyden tunne	17
Elämä jatkuu	18
Koulupoika	21
Helsingin Suomalainen Alkeisopisto	21
Kielet harrastuksena	22
Outo tapaaminen	23
Kirjailija herää	24
Nuoren Pekan iloja ja suruja	25
Suuttumisesta vapautuminen	26
Nuoruus	27
Elias ja Andreas	27
Kapinallinen koulupoika	28
Ylioppilas	29
Yliopisto	30
Ripillä	33
Teosofia	34
Teosofinen haaveiluaika	36
Outo kokemus Helsingin kadulla	38
Lapinmatka	39
Rakkauden tuli	40
Teosofi Ervast	41
Jeesuksen oppi ja Tolstoi	45
Avioliittoaikeita	47
Skandinavian Teosofisen Seuran hajoaminen	51
Uudestisyntymistä edeltänyt kriisi	52
Uudestisyntymiskokemus	53
Rengiksi?	57

Teosofiseen työhön	58
Veistokoulussa ja ”Salainen oppi”	58
Työhön aatteen puolesta	60
Ero	62
Julkisen työn alku	63
Esoteerisen koulun jäsen	64
Itsenäiseen työhön	64
Sanomalehtiartikkelit	66
Albertuksen kielimiehenä	67
Judgelainen Ervast	69
Seuran vaihto	69
Tukholman judgelainen kongressi	69
Esoteerisen koulun jäsen	70
Valkea temppeli	70
Finska Teosofiska Samfundet	71
Korkeampi elämäntehtävä	72
Katharine Tingleyn Yleinen Veljeys	75
Teosofi Ervast	76
Omin päin työhön	76
Yhteiskunta liikkeessä	78
Apuraha-anomus	78
Helmikuun manifesti	83
Valoa kohti	84
Ervastin ja Grönbergin Intian matka	84
Isän kuolema	86
Ruotsi vai Suomi?	88
Työntekijäksi Ruotsiin?	88
Ervast ja Olcott	88
Ruotsissa	90
Uuden Ajan synty	91
Skandinavian Teosofisen Seuran vuosikokous 1901	92
Meedioita tapaamassa	93
Töissä Ruotsissa	95
Jälleen kotona	96
Haaveilija	97
Itsenäinen esoteristi	99
Teosofiaa kansalle	101
Työmiehen Illanvietto	101
Ervastin sosialismi	103

Valon airut	104
”Pohjolan Valo”	105
Teosofista yhteistyötä Venäjän vallan aikana	108
Passiivinen ja aktiivinen vastarinta	108
Besant Tukholmassa	108
Mitä on kuolema?	110
Omatunto	111
Lontoon kongressi	112
Elämä ja kuolema	114
Suurlakko	115
Matti Kurikka	117
Mihin suuntaan?	119
Omaa Suomalaista Osastoa perustamaan	119
Sosialistinen Reformipuolue	120
Olcottin sairaus ja vallanvaihto	121
Suomalainen Osasto	122
Tietäjä	123
Konkurssikypsä kustannusliike	124
Lootuskoulu	124
Uusi uskonto	125
Suuret uskonnot -luennot	127
Teosofinen päämaja	129
Päämaja alulle	129
Leo Tolstoi	131
Muutto	133
Teosofisen liikkeen hajaannus	136
Idän Tähti	136
Myrskyisä kokous	138
Loppukevät 1911	139
Suomi koetuksella	140
Rudolf Steiner Suomessa	140
Teosofisen Seuran hajoaminen	142
Teosofiset kesäkurssit	143
Uutta liikettä	145
Idän Tähti Suomeen	146
Suomen kansallishaltia	146
Tukholman kongressi	147
Hoosiannaa ja Idän Tähti	149
Pietarissa	150

Maailmansota	152
Sammon salat	154
Vuosikokous 1915	155
Sunnuntai	157
Jako kahteen	158
Kalevalan avain	159
Suuntakeskustelu	162
Maaliskuun vallankumous	163
Vuosikokous 1917	164
Sotaa kohti	165
Kapina	166
Vuosikokous ja kesäkurssit 1918	169
Kaarle Krohn ja Kalevalan avain	170
Heikki Peltola	171
Ruus-Risti	174
Kaksi eri linjaa	174
Riita	176
Vuosikokous 1920	178
Ruusu-Ristin perustaminen	181
Oma toiminta käynnistyy	183
Teosofisen Seuran tehtävä	186
Mietiskelyryhmä	187
Paavalin jäljissä	188
Tempppelin avaus	191
Stenmanin taidepalatsi	192
Koti löytyy	193
Yhteisvapaamuurarius	194
Suomalainen Tuomiokunta	195
Suomen Kansallinen Liitto	196
Kadonnut sana	198
Suomalainen mysteeriotemppele	199
Toiminta vakiintuu	202
Maailman pyhät kirjat	202
Eino Leino	203
Ruusu-Ristin lootuskoulu	204
Kanneljärven kesäkurssit	204
Ruusu-Risti-seurakunta	206
Jyväskylän temppele	206

Gösta Stenman	207
Vuosikokous 1927 – tempelin merkeissä	208
Valentin Zeileis ja Gallspachin lumottu linna	211
Terijoen kesäkurssit	212
Krishnamurti ja maailmanopettaja	213
Pariisissa	214
Uudet tuulet	216
Aine vai henki?	217
Kesäkurssit Jyväskylässä	218
Kulmakoulun suojissa	221
Kulmakoulun perustaminen	221
Uusi ihminen – laajennettu elämäkuva	225
Jyväskylän kesäkurssit 1929	227
Ervastin linja	229
Yksilön ylösnousemus	231
Ei taistellen, vaan voittaen	233
Tukholmassa terveyttä hoitamassa	235
Opetuksia Kristus-elämästä	236
H. P. Blavatskyn juhlavuosi	237
Tattarisuon juttu	240
Jeesuksen erikoisasema	241
Vapaus ja veljeys	243
Theosophist of the North	246
Terveys- ja taloushuolia	249
13. vuosi	250
Testamentti	253
Kesäkurssit deevan kanssa	253
Matkavalmisteluja	257
Viimeiset julkiset luennot	258
Amerikan ihmemaa	260
Atlantin yli	260
Ojai	262
Suuri seikkailu valmistuu	265
Kotiinpaluu	266
Suomi sulo Pohjola	267
Viimeinen päivä	270
Kuoleman jälkeen	271

Epilogi – Pekka Ervastian henkistä perintöä	274
Rosenkreutsilainen virtaus	275
Teosofinen virtaus	275
Teosofisia opetuksia	276
Kalevalainen viisaus teosofian valossa	277
Esoteerisen kristinuskon virtaus	279
Isä meidän -rukous	282
Paavali ja uusi uskonpuhdistus	282
Ruusu-Ristin sisäinen koulu	283
Viittaukset	286
Lähteet	318
Henkilöhakemisto	325
Kuvaliite	334

Esipuhe

Kun liityin Ruusu-Ristiin vuonna 1972, sunnuntailuennoilla luettiin Pekka Ervastian esitelmiä. Läheskään kaikkia esitelmiä ei ollut tuohon aikaan saatavilla kirjan muodossa. Tilanne on nykyisin tässä suhteessa aivan toisenlainen. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Kristosofinen Kirjallisuusseura ry sekä Ihmisyyden tunnustajat ja Aatma ovat julkaisseet Ervastian kirjoja erikseen ja myös yhdessä. 1990-luvulla muodostettiin työryhmä *Pekka Ervastian tuotannon keruun* nimellä. Työryhmän vetäjänä toimi Pekka Okko. Tavoitteena oli saada aikaan Pekka Ervastian kootut teokset. Kaikki arkistoissa olleet Ervastian esitelmät tallennettiin sähköiseen muotoon, tekstit oikoluettiin ja havaitut virheet korjattiin. Tallenteista tehtiin useita ennen julkaisemattomia kirjoja, joista mainittakoon *Totuuden ruumis*, *Viidennen kulttuurin tehtävä*, *Mitä on vapaus*, *Esoteerisia opetuksia* sekä *Pekka Ervastian kootut teokset CD*. Esitän suuret kiitokseni kaikille tekstien toimittamiseen osallistuneille.

Ervastian julkiset esitelmäsarjat on likimain kaikki julkaistu joitakin yksittäisiä luentoja lukuun ottamatta. Ervastian kirjat ja esitelmät on ilmaiseksi ladattavissa internetistä pdf-muodossa.¹ Monet teokset ovat saatavissa myös äänikirjan muodossa,² ja muutamia Ervastian keskeisiä kirjoja on saatavilla myös ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi. Todettakoon tässä, että kirjojen lukeminen on tärkeää, mutta ruusu-ristiläinen työ pitää sisällään paljon muutakin. Ervast ja hänen aikalaisensa pitivät oleellisen tärkeänä, että jäsenet osallistuivat mahdollisimman paljon sunnuntailuentoihin, säännöllisiin opiskeluihin, looshikokouksiin, vuosikokouksiin ja kesäkursseihin. Kaikki nämä työmuodot ovat edelleen käytössä Ruusu-Ristin työssä ja myös muutamissa muissa Pekka Ervastia opettajana pitävissä ryhmissä.

Ruusuristiläisen Aimo Melan kirjoittama Pekka Ervastian ensimmäinen elämäkerta julkaistiin vuonna 1956. Tätä kirjoitettaessa

Ruus-Risti ry täyttää lähiaikoina (14.11.2020) sata vuotta. Tähän liittyen tuli Kulmakoulusäätiöltä aloite Ervastian uudesta elämänerästä. Kulmakoulusäätiö myös rahoitti elämäneräprojektin. Tästä suuri kiitos Kulmakoulusäätiölle. Kulmakoulusäätiö antoi käytännön työn Ruusu-Ristin Kirjallisuusseuran tehtäväksi.

Elämänerän kirjoittajaksi valittiin Erik Gullman, joka on vuosikymmenten ajan tutkinut Ervastian elämää. Elämänerän toimitamista varten muodostettiin työryhmä, johon kuuluivat Rauno Rinkinen, Matti Koskinen, Antti Savinainen ja Jouni Marjanen. Savinainen tiivistä Gullmanin laajan elämänerätatekstin, jonka pohjalta Marjanen teki kirjan tekstin toimitustyön. Kirjan taitosta huolehti Jukka Lindfors. Kirjan julkaisijana toimii Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry. Kirjan lopussa on luku *Pekka Ervastian henkistä perintöä*, jonka kirjoittajina toimivat allekirjoittanut ja Matti Koskinen. Kiitän lämpimästi Erik Gullmania, Jouni Marjasta, Jukka Lindforsia, Matti Koskista ja Antti Savinaista tehdystä työstä.

Gullmanin kirjoittama laaja ja perusteellinen Ervastian elämän tutkimus on huomattavasti pidempi kuin julkaisemamme elämänerä. Gullmanin tutkimus on erityisesti Ervastian elämän ja suomalaisen teosofian historian tutkijoille tärkeä lähde. Nyt käsillä oleva teos on tarkoitettu mahdollisimman laajalle lukijakunnalle.

Kirkkonummella 6.7.2020

Rauno Rinkinen

Ruus-Ristin Kirjallisuusseuran puheenjohtaja

Perhetausta

Pekka Ervast syntyi suomenmieliseen Ervastin sivistyssukuun. Pekka Ervastin isä syntyi Raahessa 13.3.1841 ja sai kasteessa nimen Petter Edvard. Tämän isä oli Kajaanin piirilääkäri Petter Ervast (1814–1857) ja äiti Augusta Vilhelmina Basilier (1815–1900). Petter Edvardilla oli kolme siskoa ja kaksi veljeä: Marie Augusta (1842–1914), Johan Fredrik (1844–1886), August Wilhelm (1845–1900), joka myöhemmin muutti sukunimensä muotoon Ervasti, Johanna Fredrika (1849–1877) ja Brigitta Elisabeth (1852–1855).

Petter Edvard Ervast aloitti opintonsa Kuopion lyseossa 1856, ja syyskuussa 1858 hän kirjoittautui Aleksanterin yliopiston historiallisen osaston opiskelijaksi. Valmistuttuaan filosofian maisteriksi 1869 Petter Ervast sai toimen Senaatin tilastollisessa toimistossa. Kolme vuotta myöhemmin hänet nimitettiin Tie- ja vesiliikenteen ylihallinnon tilastollisen toimiston esimieheksi. Yliopistoaikanaan Petter Ervast kuului Yrjö Koskisen johtamien jungfennomaanien joukkoon, ja 1863 hänet otettiin professori August Ahlqvistin esityksestä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäseneksi. Hän osallistui vuonna 1873 yhdessä noin parinkymmenen henkilön kanssa Aleksis Kiven hautajaiskustannusten maksuun.

Pekan äiti Hilma Nathalia Törnroos syntyi Helsingissä 7.1.1848. Hilma oli avioton lapsi. Hänen äitinsä oli Ulla Amalia Törnroos, merimiehen tytär. Hilma ja hänen sisarensa Vivika Törnroos (1842–1909) asuivat isoisänsä Erik Törnroosin toisen puolison Margaretha Törnroosin (o.s. Morelius, 1798–1876) ja hänen sisarensa Lovisa Moreliuksen (1792–1869) taloudessa Lovisan huolehtiessa Hilman kasvatuksesta. Perheeseen kuuluivat vielä Margaretan tytär Maria Charlotta Törnroos (Mimmy-täti, 1841–1920) ja Loviisan tytär Adelaide Charlotte Morelius (k. 1908) sekä etäisempi sukulainen, Emilie Sofia Törnroos (Eli-täti, 1826–1901).

Hilma Törnroos opiskeli vuosina 1871–73 käsityökoulussa. Hänellä oli taiteellisia taipumuksia. Hänellä oli myös matemaattista lahjakkuutta ja kielitaitoa. Selvänäköinenkin hän kuului olleen. Maisteri Ervast kävi aterioimassa Törnroosien ruokapalvelussa Aleksanterinkadun ja Mikonkadun kulmassa ja tutustui siellä Hilmaan.

Hilma ja Petter vihittiin 25.10.1874 avioliittoon Hilman kotona. Pian avioliiton solmimisen jälkeen Ervastit saivat yhteisen kodin Siltasaaren länsirannalla sijainneessa huvilassa Holmnäs 3. Ervastien esikoispoika syntyi tapaninpäivänä 26.12.1875 kello 6 aamulla vanhempiensa kodissa. Kasteessa hän sai nimen Petter Elias. Ervastit asuivat Siltasaassa vuosina 1875–77. Nuori rouva oli kotona ja hoiti esikoista lapsenhoitajan kanssa.

Selän loukkaantuminen

Pekan elämää varjosti vauvaiässä tapahtunut selän loukkaantuminen. Sen seurauksena Pekalla oli selässä kyttyrä, ja hänen kasvunsa häiriintyi niin, että aikuisiässä hänen pituutensa oli vain 162 cm, kun muut suvun miehet olivat pitkänpuoleisia.

Pekan invaliditeetti katkettiin julkisuudelta. Valokuvissa sitä ei näy, mutta kyttyrästä on silminnäköjätietoa. Selän loukkaantumisetä on useampia kertomuksia.

Ervastin ensimmäisen elämäkerran kirjoittaja Aimo Mela kertoi, että loukkaantuminen tapahtui kotona, kun Pekka oli vielä sylivauva. Hän oli jäänyt sänkykamarissa palvelustytön valvottavaksi, mutta – palvelijan poissa ollessa – päässyt kohottautumaan vaunuissaan, pudonnut ja jäänyt riippumaan. Tyttö salasi tapahtuman isäntäväeltä nuhteita peläten, mutta kun lapsi yhä valitti, hänet vietiin vasta parin viikon kuluttua lääkäriin, jolloin tapaus tuli ilmi. Mutta vahinko oli jo tapahtunut, ja niin sai Pekka koko elämänsä ajaksi kärsimyksen, joka ei ollut niinkään vähäinen, mutta koskaan hän ei sitä valittanut.

Invaliditeetti oli melkoinen taakka. Nuoruuden valokuvissa on näkyvissä kuvankaunis nuori mies, mutta kuvan kääntöpuolena oli sitten tuntu omasta vajavaisuudesta.

Ervastit muuttivat Rautatiehallituksen taloon heti sen valmistuttua 1877. Talo sijaitsi Hakasalmenkadun (nyk. Keskuskatu) ja Kai-vokadun kulmassa. Se oli nelikerroksinen uusrenessanssityylinen kivitalo. Ervasteilla oli käytössään ylimmässä kerroksessa sijainnut

viiden huoneen ja keittiön asunto. Perhe asui tässä talossa vuoteen 1883, niin että tämä rautatieasemaa vastapäätä sijainnut rakennus oli Pekan varhaisen lapsuuden koti. Hän eli siinä talossa ikävuodet kolmesta seitsemään. Pekan ensimmäiset muistot ovat näiltä ajoilta.

Oli lunta kadulla ja kuljimme Hakasalmenkatua alas ja katselimme tätä uutta kotia ja uutta kivimuuria, joka ei vielä ollut valmis ja telineet olivat vielä kivimuurilla. Ja kun kuljin Aleksanterille päin, niin tein tämmöisen huomion: minä olin ulkopuolella itseäni, siis sitä hyvin pientä poikaa ja ulkopuolella äitiä. Minä tästä syrjästä katselin. Ylhäällä takana tunsin osaavani selvemmin ja paremmin tehdä havaintoja kuin tuossa pienessä ruumiissa. Kuitenkaan en mene sanomaan, että osasin selvillä sanoilla näin ajatella, mutta muistan tunnelman ja voin sen nyt pukea sanoihin, vaikka en silloin olisi osannut. Ja se tunnelma oli tämä: tuossa kulkee pieni poika pitkän katuäitinsä rinnalla ja ai, kuinka kaunis, sininen pieni kappa tuolla pojalla oli, ja minä ihailin sitä väriä. Oli kuin olisi välähdellyt semmoisiakin ajatuksia, että kyllä vissiin kaikki ihailevat tuota kappaani. Aivan semmoinen tunne oli, vaikka en voi sanoa, osasinko käyttää näitä sanoja, mutta ajatus oli selvä.¹

Pekan ollessa 3-vuotias, syntyi sisar Gerda Hilma Augusta (1879–1952). Ervastien kotikieli oli ruotsi. Kummankin vanhemman äidinkieli oli ruotsi, eikä äiti suomea osannutkaan. Isän suomen kielen taito oli parempi. Hän oli kääntänyt muutaman kirjankin suomeksi. Aatteen vuoksi perheessä pidettiin myös suomenkielisiä palvelijoita, mutta kotona puhuttiin kuitenkin aina ruotsia.

Lahjakas lapsi

Petter-pojasta käytettiin kutsumanimeä Peppi. Peppi tulee italialaisesta nimestä Peppino, joka on muunnos Giuseppestä eli Joosefista.

Peppi eli musiikin maailmassa, ja hänellä oli kaunis lauluääni. Peppi ei voinut kuunnella soittoa kyyneltymättä, ja jo ensimmäiset sävelet täyttivät hänen sielunsa tuskaisella kaiholla. Pepin musikaalisuus puhkesi esiin sellaisella voimalla, että yksinpä posetiivin ääni sai hänet vapisemaan.

Isä ei ollut ihastunut pojan musikaalisuudesta vaan oli peloisaan, että hänen lapsestaan tulisi taiteilija, sillä hän piti vanhan

porvarillisen käsityskannan mukaan tätä taloudellisesti liian epävarmana alana. Ja kun Peppi pyysi äidiltään ”Anna minun oppia soittamaan”, äiti vastasi puhjeten itkuun: ”Kuinka mielelläni soisinkaan, että saisit oppia pianoa soittamaan, mutta isä ei sitä salli, ja meidän tulee totella isää.”

Piano-opintojen asemasta Peppi sai harmonikan, jolla hän soitteli ja samalla lauleli. Tuska ei kuitenkaan mennyt sillä ohi, koska koko lapsuutensa ajan Peppi kärsi sanomattomia tuskia nähdessään musiikissa ainoan todellisesti arvokkaan kauneuden ja tuntiessaan ylitsevuotavan voimakasta halua luomiseen, mutta havaiten ulkonaisten edellytysten siihen itseltään puuttuvan.

Kun olin viisi-kuusivuotias, kävin mielelläni yksin Nikolain kirkossa Helsingissä. Ja äitini kysyi minulta: ”mitä varten sinä taas tahdot mennä kirkkoon sunnuntaina?” Sanoin, että tahdoin mennä kuuntelemaan sitä kaunista musiikkia. ”No”, sanoi äiti ankaran näköisenä, ”etkö sinä tiedä, että papin saarnaakin on kuunneltava?” Kyllähän sitäkin kuuntelin, mutta sitten kuuntelin urkujen soittoa ja ihmettelin sitä, kuinka kaikki ihmiset huutavat siinä mukana, kun urut soivat. Siitä kapinoin hengessäni. Mutta sitten ajattelin näin: nyt on kuunneltava, mitä pappi puhuu. Mutta en saanut kiinni mistään. Koetin ja koetin, enkä mitään ymmärtänyt. Olin suruissani toiselta puolen ja ponnistelin, että silmäni eivät olisi menneet kiinni, sillä täytyyhän minun kertoa äidilleni, mitä siellä tapahtuu. Sitten kun äiti kyseli, vastasin, että siellä oli kaunista soittoa. ”Ja mitä pappi sanoi?” Minä ikäänkuin vavahdin ja sanoin: ”Hän sanoi, että pitää olla kiltti.” Äiti nauro i ja taputti minua. Ja minä häpesin vähän ja ajattelin, että se kai oli sisältö, eihän hän voinut mitään muuta sanoa.²

Musiikilla oli erityisasema Pekan identiteetin kannalta. Jo lapsuudessaan hän kuuli sielunsa aistimilla sisässään mahtavien sinfonioiden syntyvän ja yritti siitä myös jotakin panna muistiin. Hän haaveili lapsena, että ”jos jostain elämässä toimitan, niin tahtoisin soittaa ja laulaa ja olla musiikin kanssa tekemisissä”.

Vielä aikuisiän kynnyksellä Pekka harkitsi musiikista elämänuraa, mutta isän päätöksen jäljet painoivat. Taiteen erityisasema Ervastian teosofiassa ei ole vain sattumaa, sillä elämänsä loppuun asti hän piti itseään taiteilijana. Kun Ervastilta kysyttiin, mitä hän ajatteli

itsestään, kerrotaan hänen vastanneen: ”En minä ole varsinaisesti okkultisti, olen pikemminkin taiteilija.”

Viiden vuoden iässä Pepin oli aika alkaa oppia lukemaan ruotiksi, mutta oppikirja oli mahdottoman kuiva, ja pojasta tuntui, ettei hän osaa sitä lukea. Kotona oli kuitenkin vanha ranskankielinen oppikirja, jossa oli helppoja lauseita ja käännöskappaleita, ja hän meni sen kanssa äitinsä luo ja sanoi, että tahdon oppia sitä enkä ruotsia. Äiti sanoi, että se oli vierasta kieltä, mutta kun hän esitti, miten sitä äännetään, Peppi ihastui ja tahtoi lukea sitä. Ja niin hän oppi lukemaan ja kirjoittamaan ranskankieltä viisi-kuusivuotiaana.

Ranskasta tuli siten ensimmäinen kieli, jota Peppi saattoi lukea, ja jo varhaisessa lapsuudessa hän jonkin verran puhui, ymmärsi ja kirjoitti ranskaa.

Ranskalaisuudella oli ihmeellinen vaikutus Pepin sieluun. Hän kuvitteli usein olevansa ranskalainen ja tahtoi sellaisena esiintyä. Hän piti ranskalaisuutta jonakin hienompana ja suurempana. Tähän liittyi vielä muutamia erikoisia mielikuvia Ranskan maasta, muun muassa ilmapallolla nousemisesta, jonka piti olla jotakin tavatonta ja ennenkuulumatonta.

Myös matematiikka oli Pepille mieluista, sillä hän oppi kotona 7–8-vuotiaana koko neljän ensimmäisen kouluvuoden aritmetiikan oppimäärän.

Syyskuussa 1881 syntyi perheen toinen eloonjäänyt poika, joka sai kasteessa nimet Georg Edvard (1881–1956). Perheen piirissä häntä kutsuttiin pääasiassa nimellä Geo.

Äiti kasvattajana

Hilma Ervast oli uskonnollisesti herkkä ihminen ja monessa suhteessa erikoinen. Hän ei vaivannut minkäänlaisella uskonnollisella muodollisuudella Pepin mieltä. Äiti teroitti pojan mieleen, että piti olla kiltti ja hyvä – ei koskaan julma eikä paha tai tottelematon, sillä siitä Jumala piti. Hübnerin raamatunhistoria oli yksi Pepin lempikirjoista. Pekka harrasti myös Vanhan testamentin paimen- ja kuningastarinoiden lukemista.

Peppi oli kiltti lapsi. Hän viihtyi hyvin omissa leikeissään, joihin kuuluivat mm. kiviset rakennuspalikat, joiden avulla saattoi rakennella ja itsekin keksiä uusia malleja miten paljon halusi.

Kesällä 1883 Ervastit asuivat Janakkalassa, Hämeessä. Äiti vei pojan ulos luontoon, kuljetti korkealle vuorelle ja opetti Peppiä näkemään luonnon kauneutta sekä yleispiirteissä että pikku seikoissa ja teroitti mieleen, että Jumala on kaikkialla: ei ole sitä paikkaa, missä ei olisi Jumala. Kaikki on hyvyyttä, kauneutta ja totuutta, sen tähden ihmistenkin pitää olla hyviä ja rehellisiä. Saduilla ja esimerkeillä äiti kuvasi kiltteyttä ja hyvyyttä. Äidin kasvatuksen ja rakkauden ansiosta ja Peppi kulki koko lapsuutensa ajan jonkinlaisessa rauhaisassa olotilassa.

Kaikki ei kuitenkaan ollut hyvin, sillä äidillä oli keuhkotauti. Peppi näki silmiensä edessä, kuinka äiti vuosikausia kärsi, yski ja tuli yhä heikommaksi. Äidin sairaus vaikutti niin, että poika oli erityisen varovainen jalkojensa suhteen, etteivät ne kylmettyisi tai kastuisi.

Äidin uskonto ei ollut kirkollinen, sillä hän opetti, ettei mitään perkelettä eikä helvettiä ole olemassa.

Peppi oli syvämietteinen lapsi, ja hän esitti vanhemmilleen olemassaolon perusteita luotaavia kysymyksiä, kuten mitä on sitten, kun maailma loppuu ja mikä on tämän suuren avaruuden takana. Peppi eli henkimaailmassa yhtä paljon kuin tässä aineellisessa maailmassa.

...elin ulkopuolella ruumistani, että kaupungilla kulkiessani tai sisällä leikkiessäni olin usein ulkopuolella itseäni. Minä katselin tuota lasta, joka leikki ja puuhasi, arvostelin ja ajattelin asioita. Milloin olin sisällä aivoissani, silloin pohdin usein filosofisia kysymyksiä, joita lapset tavallisesti pohtivat; äärettömyydestä, Jumalasta, enkeleistä. Minä kyselin vanhemmiltani filosofisia asioita ja vanhempani vastasivat, miten he parhaiten osasivat. Milloin olin tuossa toisessa tilassani, en kyseltyt, katselin ja ihmettelin toisia ja itseäni – ja suurella varmuudella ja rauhalla älyisin, että joku tarkoitus oli kaiken takana.³

Näkymättömän maailman kosketuksia

Kerran lapset herätettiin keskellä yötä. Aamuyöllä 19.2.1887 oli syttynyt tulipalo. Lapset katselivat kauhun vallassa, miten Paerschin tyttökoulun kivitalon yläkerta paloi. Pekka kertoi myöhemmin, että hän näki itsensä ja erään toisen, joka talutti häntä.⁴

Toisen kerran lamppu putosi, ja pikkuveli oli vähällä jäädä tuleen, mutta Pekka tunki, kuinka jokin voima vaikutti niin, ettei tuli tarttunut pikkuveljeen. Jollakin erikoisella tavalla hän sen havaitsi.⁵

Kun Geo oli pari kolme vuotta vanha, sai Pekka kokea, että me kaikki ihmiset olemme yhtä. Hän istui lattialla leikkimässä pienen veljensä kanssa.

Siinä keskellä leikkiä huomasin olevani katon rajassa – en minään ruumiillisena olentona, sillä leikin hän pienen veljeni kanssa lattialla – ja katselevani noita lapsia ajatellen: sepä on ihmeellistä, että minä olen kahtena lapsena, sekä toisena että toisena. Mutta samalla tiesin, että jollain salaperäisellä tavalla on se vanhempi lapsi lähempänä minua – siitä on taakkaa enemmän, joka vastoin se toinen on rakkaampi, siitä on iloa enemmän, ja siitä ei ole niin paljon vastusta.⁶

Äidin kuolema – tyhjyyden tunne

Ervastit muuttivat Rautatiehallituksen talosta, ja 1.1.1884 alkaen heidän osoitteensa oli Boulevardsgatan 6. Talo oli yksikerroksinen puutalo, jossa perheen käytettävänä oli viisi huonetta ja keittiön käsittävä huoneisto. Muutos ei tuonut parannusta Hilman tilaan. Kuolema oli tulossa.

Ennen kuolemaansa hän tavallista useammin jutteli kanssani. Hän puhui minulle kuin vertaiselleen elämän henkisistä voimista, rehellisyydestä, hyvydestä, rakkaudesta ja auttavaisuudesta j. n. e. ja osotti elävillä esimerkeillä satujen muodossa, millä tavalla tuli menetellä.⁷

Äiti opetti rukoilemaan ja pyytämään anteeksi Jumalalta, jos oli tehnyt jotakin väärin. Hän puhui Jumalasta, uskosta, luottamuksesta, pyrkimisestä hyvään ja pahan voittamisesta.

Ja kun hän makasi kuolinvuoteellaan, sain olla hänen luonaan ja hän kertoi minulle satuja, joissa näkyi, kuinka vaarallista oli tehdä pahaa, kuinka aina voi tehdä oikein ja hyvin. Ja hän sanoi minulle: ”Äiti tulee lähtemään pian pois Jumalan luo. Sinun pitää luvata, että sinä et koskaan saa olla paha.”⁸

Hilma Ervast kuoli 3.2.1884 ollessaan 37 vuoden ikäinen. Peppi sai suruunsa lohdutusta näkemänsä unen välityksellä. Suru ja

tuska nousivat pinnalle illalla vuoteessa, ja Peppi muisti elävästi äitinsä kanssa käytyjä keskusteluja Jumalan hyvydestä, taivaasta ja enkeleistä. Niitä muistellessa olo keventyi, ja iltarukouksen jälkeen poika vaipui virkistävän unen helmaan.

Hän tunsii olevansa paratiisissa ja kohtasi siellä äitinsä: ”Haltioituneena tuijotin ihanaa näkyä. Muutaman askeleen etäisyydellä edessäni istui äitini kultainen lyyra sylissään ihanan orvokkimeren keskellä ja herttaisten pienten enkelihahmojen ympäröimänä. Tunsin heti äitini rakkaat piirteet, vaikka ne olivat nyt taivaallisen kauniit, puhtaat, nuorekkaat!” Hän laului:

Poistukaa te surut, te kalpeat varjot!
Paetkaa pois valosta, jossa ilo asuu.
Paetkaa maahan, omaan valtakuntaanne,
Se on tarpeeksi suuri teille. –
Täällä on vain iloa, vain todellista onnea,
Täällä riemun, autuuden paratiisi.
Täällä helkkyi ikuisesti kaunis laulu:
Jumalalle, vain Jumala olkoon kiitos ja ylistys!

Viimeisen soinnun häivyttyä äidin ja Pepin katseet kohtasivat ja äiti sanoi: ”Älä sure, minä olen sinun luonasi!”

Herättyään Peppi ymmärsi, että Jumala oli antanut hänelle lohdutuksen ja lähettänyt hänen luokseen näkymättömän suojelusenkelin. ”Nyt minä tiesin, että äitini tulisi aina olemaan luonani ja suojelemaan minua, omaa poikaansa. Ja vaikka en näkisikään häntä, tuntisin silti hänen läsnäolonsa, *Jumalan läsnäolon*.”⁹

Elämä jatkuu

Pekan elämässä alkoi nyt ikävuodet 8–14 käsittävä ajanjakso.

*Silloin tulin sisään näihin aivoihin, personalliseen minuuteeni, sisään ruumiiseeni ja tehtäväni oli saada haltuuni tämä personallisuuteni... Tuona aikana oli elämä, jota elin, oli nyt merkillisen rikkirevittyä. ...sisäinen haluni oli pyrkiä valtaan, hallitsemaan maailmaa ja itseäni... Minun piti ihmisiä hallita, eivätkä he totelleet, ja minä raivostuin. Se oli vaikea aika elämässäni. Lähellä olevat ihmiset eivät tätä ymmärtäneet. Kaikki oli ristiriitaista elämässäni, mutta minun piti tulla tietoiseksi tähän maailmaan.*¹⁰

Poika suuttui kovin herkästi. Jos joku teki väärin tai valehteli, hän suuttui niin, että heittäytyi pitkälleen lattialle ja luuli halkeavansa.¹¹

Äidin kuolema oli 8-vuotiaalle Pekalle raskas isku. Hän tunsi jotenkin jääneensä henkisesti yksin. Ilmapiiriä synkensi vielä uusi hoitajatar, jolla oli toisenlainen suhtautuminen elämään kuin mihin perheen lapset olivat tottuneet. Yleensä kodissa vallitsi vapaa ilma-
piiri, niin että lapset saattoivat vapaasti nauraa ja iloita milloin vain, mutta äidin kuoleman jälkeen olot muuttuivat sikäli, että hoitajatar tahtoi uskonnollisessa hartaudessaan välttämättä, että lapset istuivat sunnuntaisin kuuntelemassa ”mitä hirmuisinta postillanlukua”.

Pekka ei pitänyt uudesta komennosta. Hän kapinoi hengessään ja ajatteli, että ”ei ole mahdollista, että Jumala olisi näin julma ja paha. Mitä me istumme tässä kuin kynttilät ja kuuntelemme saarnaa, jota emme kuitenkaan ymmärrä?” Peppi ihmetteli, kun hänen silmänsä avautuivat, ei fyysisesti vaan älyllisesti, tarkastelemaan ulkomaailmaa, yhteiskunnassa vallitsevaa järjestystä: ”Sillä melkein aina se tuntui epäinhimilliseltä. Kaikilla on kiire, kaikilla tehtävänsä ja velvollisuutensa, kaikilla huolestunut ja vakava ilme. Sitä ei lapsi ymmärrä.” Samalla hän tunsi itsessään elävän unelman ja toivon, että voisimme jotakin hyvää tehdä maailmassa, että meissäkin oli jotain arvokasta, jonka piti tulla esille.

Kirkon kellojen soidessa Pekalle tuli sanomaton ikävä. Hän ei osannut sitä sanoin kuvata itselleen, mutta tunsi sen olemukseensa. Ja kun hän muisteli sitä pitkin elämänsä, häntä puistatti, sillä se muodostui hänelle kuvaukseksi protestanttisesta kirkkokunnasta: ”Siinä on ja on ollut ylen hurskasta, ikävää, koko tämä elämä on tavattoman harmaata. Jos sattumalta arkielämässä tämän unohtaa, ei se ole hyvä; pitäisi aina olla ikävä tunnelma. Ja siihen tunnelmaan kuuluu vielä, että kuolema ja kuoleminen on tämän kaiken ikävän huippu; on kauheaa, että pitää kuolla.”

Äidin kuoleman jälkeen isän rooli kasvattajana korostui. ”Talvi-iltoina perhe usein istui salissa korkeajalkaisen öljylampun ääressä. Isä luki Tuhannen ja yhden yön tarinoita ja lapset kuuntelivat hiiskahtamatta.”

Sunnuntaisin isä vei toisinaan lapset vuokra-ajurilla Eläintarhan ympäri ja näytti Geolle ”joulupukin mökkiä”. Kesäiseen aikaan ajeluretkillä poikettiin Hesperiaan tahi Kaivopuistoon, joissa

kummassakin oli varieteeteatteri. Lapset nauttivat teetä ja pikkuleipiä, mutta ”isä taisi saada sen ajan herrojen mieluomaa, totia”.

Myös Mimmy-täti, Maria Charlotta Törnroos, joutui olemaan suorastaan äidin sijaisena Hilman lapsille, joille hänen kotinsa aika ajoin muodostui kodiksi ja suojapaikaksi.

Koulupoika

Helsingin Suomalainen Alkeisopisto

Petter Elias Ervast otettiin oppilaaksi 1.9.1885 Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston ensimmäiselle luokalle. Isänsä fennomanian vuoksi hän joutui kouluun, jonka kieltä ei lainkaan osannut. Hieman hämäävän nimensä takana Alkeisopisto oli yliopistoon johtava oppikoulu. Sen tavoitteena oli luoda suomenkielistä sivistyneistöä valtionhallinnon palvelukseen.

Ervastit asuivat vuonna 1885 Lilla Robertsgatan 4–6:ssa (Pieni Roobertinkatu). Se oli hyvä valinta Pekalle, sillä kotoa kouluun oli pari kolmesataa metriä.

Maalla vietetyistä kesistä ja suomenkielisistä apulaisista huolimatta suomi oli Pekalle vieras kieli. Kotona puhuttiin ruotsia, ja isänkin suomen kielen taito oli vain tietopuolisesti hyvä. Kielellisestä lahjakkuudestaan huolimatta Pekka ei oikein saanut kiinni suomen kielen sisimmästä hengestä. Käytännön kielitaito edistyi kuitenkin suuresti maalla vietettyjen kesien ansiosta, ja olihan suomi koulunkin opetuskieli. Pekan suomeksi kirjoittamien kirjeiden perusteella hänen suomen kielen taitonsa ei ollut mitenkään erikoisen surkea.

Isä oli ankara järjestyksen mies ja vaati, että kodin oli oltava erinomaisessa kunnossa. Pekka omaksui täydellisesti isänsä antaman mallin. Hänkin oli ankaran täsmällisyyden ja järjestyksen ihminen. Jokainen esine hänen huoneessaan ja kirjoituspöydällään piti olla täsmällisesti omalla paikallaan. Samoin kaikki pikku velvollisuudet piti olla ainaisessa järjestyksessä. Kaikki huolimattomuus ja epäjärjestys aiheuttivat suoranaisen pahoinvoinnin.

Jotakin kuitenkin puuttui, sillä Pekka janoi elämältä ”ymmärtäväistä, myötätuntoista rakkautta – semmoista, jonka helmaan syntinen voi luottamuksella juosta, semmoista, jonka sylissä saa itkeä pois surunsa, kaihonsa, pahuutensa”. Hänen sielussaan oli ”kaksi

maailmaa: se musta, se ilkeä, se paha – ja se valoisa, se kaunis, se hyvä, missä enkelit asuvat.”

Pekka oli ahkera koulupoika ja hänellä oli säännöllinen työrutiini. Kotiin tultuaan hän söi päivällisen, ja sitten ryhdyttiin hommiin. Pekalla oli motiivina suorittaa hyvin kaikki, mikä hänelle kuului ja mitä kohtalo oli hänelle määrännyt. Pekka suoriutui läksyistä 20 minuutissa, ja sitten hän ryhtyi samalla tarmolla lukemaan, maalaamaan ja soittamaan.

Koulun kieltenopetuksen puutteena oli Pekan mielestä se, että ”koulussa kieliä opeteltiin sillä lailla, ettei kukaan pojista osannut puhua ainoata sanaa”. – Pekalla oli ranska melkein toisena äidinkielenä, ja kun hän välistä leikillä puhutteli tovereitaan ranskaksi ja etevin niistä koetti vastata samalla kielellä, ei hän voinut olla nauramatta toisen hullunkurisille virheille.

Pekka ei osallistunut tovereiden kiistoihin ja riitoihin. Kerran koulun pihalla muuan iso poika hyökkäsi Pekan kimppuun. Pekka oli pieni ja hintelä. Mutta silloin hän sisimmässään tunsu, että tämä poika ei voi tehdä hänelle paha. Eikä poika tehnytäkään, vaikka poikajoukko oli jo kerääntynyt piiriin seuraamaan tapahtumaa.

Sisarukset tunsivat tavatonta kunnioitusta häntä kohtaan, ja Geon mielestä Pekka oli aina oikeassa, vaikka hän joskus sisimmässään tunsikin vastustamisen halua.

Asuminen Pienellä Roobertinkadulla jäi vuoteen, sillä vuoden 1886 alusta alkaen Ervastin osoite oli Bulevardi 6.

Kielet harrastuksena

Pekkaa kiinnosti uusien kielten kehittyä.

Olin tuskin kymmenen vuotta vanha, kun laadin ensimmäisen kei-notekaisen kieleni. Kieliopissa olin erittäin tarkka, ja keksin sanoja suuren määrän, vaikken enää muista ainoatakaan. Muistan vain koomisen näyn: pieni poika istui suuren pöydän ääressä; pöydällä iso vanha raamattu avattuna Mooseksen ensimmäisen kirjan alkulukujen kohdalla: papereita, vihkoja ja kyniä, ja pieni poika, joka ylen vakavasti ja ahkerasti kääntää raamatun tekstiä tuntemattomalle kielelle.¹

Noin kymmenvuotiaana Pekka sai käsiinsä suklaakotelon, jota seurasi italiankielinen selostus Suchardin tehtaista Sveitsissä. Samalla hän tiesi, että tässä oli se latinan ja ranskan tapainen kieli, josta hän oli haaveillut ja uneksunut ja jota tietämättään oli rakastanut. Muutaman käsiinsä saaman tekstin perusteella Pekka laati sekä sanaston että kieliopin. Italiaa puhumaan Pekka pääsi kiertelevien posetiivinsoittajien kanssa.

Pekka puhui ranskaa sujuvasti jo koulun alaluokilla. Lisäksi hän harrasti mm. espanjaa ja latinaa ja kirjoitti 12-vuotiaana yhdeksällä kielellä kieliä vertailevaa kielioppia. Kreikka, latina, venäjä, saksa ja ruotsi tulivat sitten koulun puolesta.

Pekka pohti paljon keinotekoisien maailmankielen hyötyä ja etuja, ja hänelle oli selvinnyt useita ”periaatteellisia tukikohtia”: kielen tuli olla mahdollisimman yksinkertainen ja säännöllinen rakenteeltaan ja mahdollisimman soinnukas, mikä viimeksi mainittu seikka merkitsi Pekalle, että sen tuli mahdollisimman paljon muistuttaa hänen ihannekieltään italiankieltä.

Vuoden 1890 tienoilla Pekka löysi kirjakaupasta ruotsinkielisen esperanto-oppaan. Pekka osti sen ja ryhtyi heti uteliaasti ja innokkaasti lukemaan sitä. Esperanto oli Pekalle suuri ja iloinen yllätys. Esperanton kehittäjä tohtori L. L. Zamenhof oli sangen läheltä saavuttanut sen ihanteen, jonka Pekka oli asettanut päämääräkseen: ”Hänen kielensä oli uskomattoman yksinkertainen rakenteeltaan, mutta samalla taipuisa ja altis hienoillekin ajatusvivahduksille. Ja ennen kaikkea sillä oli italiankieltä muistuttava sointu.”

Lähemmin tutustuessaan Pekka löysi esperantostakin kohtia, joista ei pitänyt. Ne koskivat kaikki kielen kauneutta. Myös kieliopin loigikkaan hänellä oli huomauttamista sanojen johtamiseen liittyen.²

Outo tapaaminen

Marraskuussa 1886 isän serkku, oopperalaulajatar Ida Basilier-Mangelsen konsertoi Helsingin Ylioppilastalolla. Peppi meni konserttiin tädin kanssa ja seisoi lippujonossa:

Tädin mieli oli hieman hermostuneesti kohdistunut pääsylippujen ostoon, mutta minä katselin huoletonna ympärilleen, nauttien etukäteen odottamastani juhlahetkestä. Silloin katseeni kiintyi syrjässä

seisovaan, pitkään hartiakappaan pukeutuneeseen herrasmieheen, joka silmäili minua tiukasti. Minäkin tuijotin häneen ja ihmettelin, että hän oli avopäin, mutta että hänen tukkansa oli niin kummalla tavalla kammattu niskaan päin. Olin jo huudahtaa: ”Täti katso!”, mutta vieraan silmäys kielsi minua. Se oli samalla ankara ja lempeä.³

Pekka muisteli usein tätä salaperäistä herraa. Tapaaminen ei jäänyt ainoaksi, sillä Ruusu-Ristin kesäkursseilla 1933 hän kertoi, että kyseinen henkilö oli eräs Salaisen veljeskunnan mestareista⁴.

Kirjailija herää

Pekka koki 11-vuotiaana ensimmäisen henkisen herämyksensä, kun hän luki Victor Hugon romaanista *Les Misérables* (*Kurjat*), miten piispa anteeksiannollaan sai aikaan entisen kaleerivangin Jean Valjeanin uudestisyntymisen Kristuksen kaltaiseksi olennoksi. Pekalla säveltäjänkutsumus vaihtui kirjailijanhaaveeksi.

Kesällä 1888 Janakkalan Kilpiälässä Pekka pani alulle laajan *Röfvarbandet* -nimisen kertomuksen (suom. *Rosvojoukko*). Sitä seurasi monenlaiset kertomukset, sadut, novellit, jopa romaanikin.

Pekalla oli tapana lukea tekstiään Geolle ja Gerdalle ja kotiopettajatar-palvelijalle: Pekka luki luvun kerrallaan, sitä mukaa kuin sitä valmistui ja lopetti juuri jännittävimpään kohtaan. Onnettomina kuulijat vaativat lisää, mutta Pekka vain hymyili ja vastasi: ”Jatko tulee seuraavassa luvussa, jota ei ole vielä kirjoitettu.”⁴

Pekan kirjalliseen piiriin kuuluivat myös Tie- ja vesirakennushallituksen asessorin Bruno Sirénin lapset, Ingrid, Osvald ja Emma.⁵ Pekka kertoili heillekin ”niin pelottavia kummitusjuttuja pimeässä huoneessa, että pieni Emma oli hyytyä kauhusta paikalleen.”⁶

Röfvarbandet osoittaa 12-vuotiaan pojan kirjoittamaksi hämmästyttävää juonenkäsittelykykyä ja yksityiskohtiin menevää näkemistä. Pekan tarina kuljettaa lukijoita Pariisista Amerikan sydänmaille salaperäisen rosvon ja hänen takaa-ajajansa jännitystä kihisevään maailmaan. Lukija voi ihastella tekijän mielikuvitusta ja tarkkaa kuvausta

---

* Teosofia esittää, että on olemassa jo täydellisyiden saavuttaneita ihmisiä, mestareita, vanhempia veljiä, adepteja, vihittyjä. He muodostavat ns. salaisen veljeskunnan, tietäjien pyhän yhteyden, joka valvoo kansojen ja yksilöiden kehitystä. – Toim. huom.

sekä tietoja monilta elämän aloilta. Oman kirjoittamisen ohella Pekka luki ahkerasti kaunokirjallisuutta.

Talvella 1890–91 Pekka eli ”Signor Elia” kirjoitti käsikirjoituksen *Fantasi och Värklighet*. Se on kolmiosainen teos, jonka ensimmäinen osa on ”Österländiska sagor”.

Nuoren Pekan iloja ja suruja

Bulevardilla asuminen jäi lyhyeksi. Vuonna 1887 Ervastit muuttivat taas. Kotitalo oli määrätty purettavaksi kerrostalon tieltä. Uusi osoite oli Yrjönkatu 29, kadun varrella oleva puutalo. Asunto miellytti ja oli sopiva, koska siinä asuttiin nelisen vuotta.

Isän sairastuminen v. 1888 epäonnistuneen rakkokivien poistamisen jälkeen synkensi kodin ilmapiiriä. Sairaudesta aiheutti hänelle ajoittain kovia tuskia, ja silloin lapsetkaan eivät voineet heittäytyä iloiseen leikkisyyteen. Ainoastaan silloin naurettiin, kun isä sattui olemaan virkeämmällä tuulella ja luki ääneen jotakin mielikirjaansa, kuten Julius Stinden tai Sigurdin (Alfred Hedenstiernan) humoristisia kertomuksia. Muuten oli lasten ilolla ”hillitty leima”.⁷

Vuosi 1888 oli taas valtiopäivävuosi, ja asessori Ervast toimi Kaajanin kaupungin edustajana porvarissäädyssä.

Oulun sukulaiset muuttivat Helsinkiin. Isoäiti Augusta, Maria-täti ja Ville-setä August Wilhelm Ervasti asuivat 1888 Vuorimiehenkadulla (Bergmansgatan 9), ja sunnuntaisin Edvard kävi lapsineen säännöllisesti keskipäivävisiitillä heidän luonaan.

Teatteri oli lähellä Pekan sydäntä. Zacharias Topeliuksen (1816–1898) *Seikkailu saaristossa* sai hänet liikuttumaan kyyneliin ja ymmärtämään, että ”noin piti kansalla olla oma, armas kuninkaansa (ja hänen prinsinsä ja prinsessansa), sillä ainoastaan kuninkaan isällisen käden suojassa saattoi kansa elää rauhassa ja onnessa”.⁸ Topelius kuului muutenkin Pekan lempikirjailijoiden joukkoon.

Pekka ei ymmärtänyt yhteiskunnan epäinhimilliseltä näyttävää järjestystä ja ihmisten elämänasennetta. Mutta itsekään hän ei saanut ”selviä ajatuskuvia asioista”, että olisi voinut niistä puhua, vaan ne jäivät vain sielullisiksi tunnelmiksi niin, että elämä kävi hänelle usein vaikeaksi ja raskaaksi.

Toisaalta Pekka osasi ottaa ilon irti pienistä vivahteista. Kerran kun hänen mielensä oli raskas ja masentunut, hän seiso i matalalla olevan avonaisen ikkunan ääressä. Siitä kulki ohi pieni poika, joka katsoi ylös ja hymyili Pekalle. Tämä lapsen enkelimäinen hymy avasi hänelle ilon ja lohdutuksen taivaan. Pekka tulkitsoi hymyn sisältävän ajatuksen, että ”ei olekaan mitään hätää, elämä on rakkautta, kauneutta ja iloa”, ja itssäänkin hän tuns i asuvan unelman ja toivon, että voisi jotain hyvää tehdä maailmassa ja että hänessäkin oli jotain arvokasta, jonka piti tulla esille.⁹

Pekka kävi nuorena poikana tähtitornissa, ja hän ihastui ja hämmästy i sanomattomasti, kun sai teleskoopilla katsella kuun pintaa ja planeettoja.¹⁰

Suuttumisesta vapautuminen

Pekan luonteeseen kuului, ettei hän sietänyt nähdä vääryyttä eikä julmuutta. Nähdessään pienintäkään vääryyttä tapahtuvan, hän rupesi vapisemaan vihasta, torui ja nuhteli. Suuttumisvimma vaivasi Pekkaa vuosikausien ajan, mutta muutos tuli, kun hän 14 vuoden iässä erään suuttumuspuuskan vimmassa kuuli äänen: ”Sinun ei pidä suuttua, sinun ei pidä vihastua, ole vain itse totuudenmukainen, itse jalo ja hyvä.” Tämä tapahtuma vaikutti syvästi Pekan sieluun.¹¹

Se oli niin suggestiivinen tuo ääni, sen vaikutus oli niin suuri, että minun täytyy sanoa, että ei olisi tullut kysymykseenkään seuraavan kymmenen vuoden aikana, että minä ikinä olisin suuttunut. Vaikka ennen olin aivan suuttumuksen vallassa, niin nyt osasin täydellisesti hillitä itseäni, etten millään tavalla sydämässäni suuttunut, enkä ulkonaisesti, vaan aivan osasin hillitä itseäni, ja se johtui vain siitä, että tunsin heti niin suurta riemua, kun se ihmeellinen ääni oli sanonut minulle, ettei tarvitse koskaan suuttua.¹²

Pekka noudatti samaansa neuvoa pienimmässäkin, mutta ei uskaltanut siitä kenellekään puhua, kun ei tiennyt, mitä se oli. Päätös oli pyhä: ”Siitä minuutista lähtien, jolloin olin itselleni luvannut, etten koskaan suuttuisi enää, en tuntenut sydämässäni vihaa. Tunsin vain sääliä. Olin aina hyvällä mielellä ja sanoissani rauhallinen.”

Nuoruus

Elias ja Andreas

Venäjänsä valtakunnan yhtenäistämisyhtymykset alkoivat synkentää Suomen henkistä ilmapiiriä 1890-luvun alussa. Samalla niihin suhtautuminen jakoi suomalaisen puolueen nuoriin ja vanhoihin. Nuoret hakivat yhteyttä yli kielirajojen, ja vanhat myötälivät tsaarin tahtoa yrittäen säilyttää, mitä mahdollista oli. Mutta ongelmiakin oli.

Vuosi 1892 oli nälkätalvi ja mm. Helsingin työläisistä oli työttöminä 70 %.

Pekka laati tilanteeseen liittyvän kirjoituksen *Hvad är sann kristendom?*, jonka ydinajatuksena oli, että kristinuskon piti tulla esille käytännössä. Pekka tarjosi sitä erääseen aikakauslehteen, mutta juttua ei kuitenkaan voitu julkaista, koska sen kirjoittaja ei ollut yhteiskunnallisesti merkittävä henkilö.

Omassa piirissään kirjailijalla sentään oli vapaus toimia. Pekka toimitti 1892 keväällä 18 numeroa viikoittain ilmestyvää käsinkirjoitettua *Hemvännen*-lehteä, jossa hän julkaisi useita novelleita käsittävän kirjoitussarjan *Visdomens källa*.

Kevätkesällä Pekka oli kesänvietossa Puujaan Kartanossa ja tutustui Kartanon naapurissa asuvaan Oskariin. Pekka oli tuttavuuden alkaessa 16-vuoden ikäinen, ja Oskar oli häntä vuotta nuorempi. Heitä yhdisti rakkaus taiteeseen. Kumpikin harrasti maalausta. Oskarin ja Pekan välille syntyi läheinen ystävyys, jossa toverukset käyttivät toisistaan nimiä Elias ja Andreas.

Ystävyys oli melko lievä ilmaisu, sillä elokuussa 1892 Oskar kirjoitti, että hän rakastaa Pekkaa hellimmällä sydämellä ja lähetti hänelle ”tuhannen tuhatta suuteloä”.¹ – Rakkaudesta siinä oli kyse.

Oskar ei kuitenkaan ollut ainoa puujaalainen Pekan sydämen valittu, sillä Puujaan kartanon tytär Sigrid Karlstedt lähetti hänelle tuhannen suuteloä ja sanoi että ”minä rakastan Petteriä”.² Sigrid oli

Pekan ensirakkauden kohde. Sigridin puolelta suhde heilahteli vähän sinne ja tänne.

Pekka tutustui myös Turun tienoilta kotoisin olevaan Amanda Ylöstaloon, ja neitosten mielestä ”Signor Elia” oli aivan erinomainen tanssikaveri, varsinkin valssissa.³

Kapinallinen koulupoika

Kirjallisten töiden ja kieliharrastuksen rinnalla koulussa vietetty aika meni Pekan mielestä suurimmaksi osaksi hukkaan. Osa kouluopetusta herätti Pekassa voimakasta vastustusta. Hän ei pitänyt tarpeellisena, että opeteltiin muistamaan ulkoa historiallisia tietoja ja vuosilukuja, tietoja kristikunnan vaiheista, eläinten ja kasvien nimiä ym. Samoin se, mitä opittiin vieraista kielistä, oli epäkäytännöllistä; kukaan ei oppinut puhumaan ja täydellisesti ymmärtämään niitä.

Historian keskittyminen sotiin ja rauhantekoihin, nosti ”häpeän punan” hänen kasvoilleen. Hän ei osannut kertoa ajatuksistaan toisille, mutta ajatteli, että ihmiskunnan historiassa oli tapahtunut muutakin kuin sotia ja tihutöitä.

Pekalle vaikea aine oli suomen kieli. Hyvästä kielipäästäan huolimatta Pekka ei ymmärtänyt suomen kielen ”salaista rakennetta”:

Suomenkieli oli niin vaikeaa, ja yläluokilla eivät opettajat uskaltaneet käännättää minulla jotain suomeksi, esimerkiksi latinaa, sillä he tiesivät, etten osaisi. Latinalaista tekstiä minä kirjoitin hyvin, mutta suomeksi minä taivutin sanat aivan hassusti. Korva ei sanonut mitään. Kalevalaa en ymmärtänyt yhtään, se oli ylen vaikeaa lukea sisältä sentähden, etten saanut siihen mitään henkeä, en ymmärtänyt ollenkaan, mistä on kysymys.⁴

Uskonnon opetukseen Pekka suhtautui välinpitämättömästi. Hän ei epäillyt uskonnollisia opetuksia ja oppeja, vaan ajatteli, että asiat olivat niin kuin opettajat selittivät. Niinpä ”kertomukset maailman luomisesta, ihmiskunnan lankeemuksesta ja lunastuksesta Jeesus Kristuksen kautta menivät ikään kuin toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, eivätkä sinään vaikuttaneet millään tavalla järkyttävästi.”⁵

Uskonnonopetus herätti toisinaan ristiriitaisia tunteita. Opettajan mielestä ”oikeastaan kaikki pakanat, ne sadat miljoonat ja sadattuhannet miljoonat ihmiset, jotka elivät ennen Kristusta, olivat

kadotuksen omia”. Tosin tässä oli vielä se pieni porsaanreikä, että kun Jeesus saarnasi kuolemansa jälkeen tuonelassa, niin ”ehkä siellä oli joku tilaisuudessa ottamaan vastaan hänen sanomansa”⁶

Ylioppilas

Keväällä 1893 Pekka suoritti koulussa ylioppilastutkintoa varten vaadittavat kirjalliset kokeet. Hän sai suomessa, ruotsissa, saksassa ja matematiikassa arvosanan laudatur, latinasta cum laude approbatur ja venäjistä approbatur. Toukokuun 12. päivänä Ervast sai päästötodistuksen Normaalilyseosta. Hänen osaamisensa arvioitiin täyden kymmenen arvoiseksi uskonopissa ja etiikassa, ainekirjoituksessa, ruotsissa, saksassa, ranskassa ja venäjässä ja logiikassa. Kiitettäviä olivat myös kirkkohistoriasta, latinasta sekä eläintieteestä tulleet yhdeksät. Tyydyttävän puolelle jäivät maantiedon ja tilastotieteen sekä kasvitieteen kahdeksat, geometrian ja trigonometrian ja fysiikan seitsemät. Sen sijaan Pekan tiedot historiassa arvioitiin välttävän kuutosen arvoisiksi.⁷

Tuo kuutonenkin tuli kovalla työllä, sillä historia oli yksi aine, josta hän ei ollut koskaan pitänyt, ja hän luuli etukäteen, että ei pääse tentistä läpi ja niin kävikin. Hän sai reput ja ajatteli: ”Mitä on elämä, kun tällaista pitää lukea? Ja parasta, kun menisin Töölönlahteen. Mitä tällaisella ihmisellä tekee?”⁸ – Kuitenkin tentti meni toisella kerralla läpi, ja Ervast päätti 18.5. ylioppilastutkintonsa osallistumalla suulliseen kuulusteluun. Hän selviytyi siitä kiitettävästi. Saman arvosanan hän sai myös venäjän kielen taidoistaan. Ja seuraavana päivänä Petter Elias Ervast kirjattiin yliopiston nimikirjaan.

Pekka oli nyt vapaa koulupuuhista ja ryhtyi kirjoittamaan julkaistavaksi tarkoitettua romaania, ruotsiksi tietenkin. Tuolta ajalta on laaja kaksiosainen romaanikäsikirjoitus *I lekens paradis*. Neljäsataisivuisen käsikirjoituksen korjaukset ja yliviivaukset kertovat vakavasta ponnistuksesta ja luomisen tuskasta.

Pekka kokeili myös muotokuvamaalausta ja maalasi alkukesästä muotokuvaa Amanda Ylöstalosta. Amanda piti ainakin kuvan tekijästä ja kutsui häntä käymään heidän maatilallaan Turun lähelle. Pekka lähetti tauluja myös kotiin. Isän mielestä erityisen hyvä oli Puujaan kartanoa esittävä maalaus. Mimmy-täti puolestaan kiitti Geoa esittävästä upeasta uimaripojan kuvasta.

Pekan tuntoja varjosti onneton rakkaustarina Kartanon tyttären Sigrid Karlstedtin kanssa. Pekka tunnusti Sigridille palavan rakkautensa, mutta ei saanut lempeensä vastinetta eikä löytänyt hellää, rakastavaa naista, vaan Sigrid kahlehti Pekkaa alituiselle kylmyydellä ja välinpitämättömyydellä. Vaille vastarakkautta jäänyt Pekka ei enää tuntenut mitään rakkauden kaipuuta.

Onneton suhde Sigridiin jäi painamaan Pekan sydäntä, ja hän suri, ettei ollut ketään, ”joka olisi neuvonut minua, että rakkaus on vaarallinen, ettei sen kanssa saa leikkiä, ettei ajattelemattomasti saa siihen leikkiin antautua”.⁹

Yliopisto

Syksyllä 1893 Pekka aloitti suurin toivein opinnot Aleksanterin yliopistossa, ja hän kirjoittautui 26.9. opiskelijaksi historiallis-filosofiseen osastoon ja liittyi Österbottniska nationin (Pohjalaisen Osakunnan) jäseneksi.

Syyslukukaudella 1893 Ervast opiskeli ranskan kielihistoriaa ja kielitiedettä ja romaanisten kielten historiaa ja renessanssin kirjallisuutta. Hänen romaanisten kielten harrastuksensa arvosteltiin hyvin ahkeraksi (mycket flitigt) ja renessanssin kirjallisuuden kunnolliseksi (ordentligt).¹⁰ Yliopistossakin Pekka jatkoi koulupoikana omaksumansa teho-opiskelua, vaikka se ei sitten johtanutkaan arvosanojen suorittamiseen. Syksyn opintoihin kuului vielä 6.12.1893 suoritettu latinan kielikoe.

Yliopisto oli kuitenkin pettymys, sillä Pekka huomasi, että ”sieluttomuus oli siellä yhtä yleistä kuin muualla ja että kolme neljäsosaa sen pyrkimyksistä hengen silmillä katsottuna oli turhuutta vain”. Pekka ei tiennyt, että valtion laitoksena yliopiston tarkoitus oli tuottaa virkamiehiä ja tiede merkityksessä totuuden etsintä oli toisarvoisessa asemassa.

Samoin kävi osakunnan kanssa.

Kun syksyllä oli ensimmäinen osakuntakokous, Pekka meni uteliain odotuksin Ylioppilastalolle uskoen, että ”ylioppilaat koulupakosta vapaina koko sielullaan ja mielellään nyt etsivät elämän suuria totuuksia. Virallinen kokous oli koko lailla kuiva, vaikka inspehtoori

puhui kauniita sanoja keltanokille”, mutta Pekka ajatteli, että ”seuraavissa kokouksissa pohditaan todellisempia kysymyksiä”.

Näissä mietteissä Pekka meni päällyysvaatteitaan etsimään, kun hänen luokseen tuli eräs vanhempi tuttu ylioppilas, joka kysyi: ”Minne nyt on matka?”

”Kotiin tietysti”, Pekka vastasi.

”Mitä joutavia!” kaveri sanoi: ”Nythän vasta lysti alkaa.”

”Mikä lysti?” kysyi Ervast hämmästyneenä ja sai vastauksen:

”No, nythän tahdomme tutustua teihin nuoriin, ja sitä varten sinunkin on maksettava verosi: kaksi markkaa, että saadaan syntymään punssibooli, joka kielet kirvoittaa.” – Pekka inhosi väkijuomia ja loukkaantui hengessään sanomattomasti: Siinäkö se olikin toverilinen ja tieteellinen elämä! Hän maksoi ison hopearahan, jolla olisi voinut ostaa kirjan, ja poistui ystävällisistä estelyistä huolimatta eikä enää avannut sen jälkeen osakunnan ovia.¹¹

Pekan elämä sujui ensi alkuun rauhallisesti yliopistoluvuissa ja kotitöissä, mutta sitten tapahtui jonkinlainen herämys. Elämä tuntui yhtäkkiä selittämättömältä, ja elämän taakka painoi Pekan hartioita. Mikään ei viehättänyt häntä, mikään ei ilahduttanut; suruharso laskeutui koko elämän yli, ja Pekka kysyi itseltään: ”Mitä tämä kaikki on? Miksi olen olemassa? Mitä minulla on tekemistä tässä elämässä?”

Patenttivastaus oli, että ihminen on olemassa sitä varten, että tekee velvollisuutensa, ja ”vanhempiesi yhteiskunnallinen asema vaatii, että jatkat opintojasi yliopistossa siksi, kunnes itse olet valmis virkamies tai miksi tahdot tulla”.

Pekalle tämä ei riittänyt. Miksi hänen pitäisi jatkaa lukuja? On paljon ihmisiä, jotka eivät sitä tee. Heidän täytyy tehdä ruumiillista työtä pysyäkseen hengissä. Kun Pekka kysyi: ”Minkätähden minun pitäisi elää yläluokkalaisena, onko elämä itse sen niin määrännyt?” Tähän vastasivat omaiset selittämällä, että historiallinen kehitys oli muodostanut yhteiskunnan sellaiseksi kuin se oli. Ihmiset syntyivät eri yhteiskuntaluokkiin, ja heidän täytyi suorittaa se tehtävä, mikä heidän eteensä sattui historiallisen kehityksen tuloksena yhteiskunnassa.

Pekka ei tuntenut historiallisen kehityksen täyttämistä omaksi asiakseen ja sanoi:

*En voi tätä ymmärtää. Olenhan ihminen kuin muut. En ole luotu virkamieheksi, en opettajaksi, en papiksi, en lääkäriksi, en tuomariksi, ihmiseksi on elämä minut luonut. Mitä minua liikuttaa, jos ihmiset ovat sotkeneet tämän yhteiskunnan koneistoksi, jossa kukin ihminen on hengetön pyörä? Pitäkööt huolta historiallisesta kehityksestään, mutta onko minun pakko ottaa sitä lukuun? Tahdon elää tätä elämää, niinkuin ihmisenä voin sitä elää; s.o. niinkuin elämä itse on tarkoittanut, että sitä eläisin. Eikö ihminen ole vapaa olento? Eikö hänen välttämättä pidä tietää, mikä on elämän tarkoitus? Jos hän elää elämänsä sokeasti, kuluu se hukkaan. Eikö hänen pidä näkevin silmin astua ulos elämään? Antakaa siis minulle tieto, jota kaipaan.*¹²

Mutta apua ei tullut, ja Pekka ei saanut tyydyttävää vastausta kohtaamiltaan papeilta ja uskovaisilta. Myös satuja, kertomuksia ja vaikkapa runojakin kirjoittavaksi kirjailijaksi tulemisen haave kadotti merkityksensä elämän peruskysymysten rinnalla, sillä pitäisi olla jokin ”korkeampi tarkoitus, jota minä ihmisenä koettaisin täyttää”.

*Minua raateli hirvuihin tuska, sillä ajattelin, että etsin totuutta, ja minun täytyy päästä selville tästä elämästä, mikä se on, muuten en jaksa elää, muuten on turha olla olemassa.*¹³

Pekka ei osannut asettaa itselleen mitään sellaista päämäärää kuin nuoret yleensä asettivat.

Uskonto taas opetti, että ”Sinä elät sitä varten, että saisit kuoltuasi joko iankaikkisen elämän tai ikuisen kadotuksen. Jotta saisit iankaikkisen elämän, tulee sinun uskoa Jumalan armoon Vapahtajassa.”

Pekka järkeili, että jos ihminen on luotu vain joutuakseen kadotukseen, silloin ”se Jumala, joka on minun olemassaoloni syy, olisi paholainen”. Sellainen Jumala ”olisi julmempi kuin mitä me ihmiset olemme”. Pekka ei halunnut uskoa ”koston ja ’rangaistuksen’ julmaan Jumalaan” vaan heitti hänet menemään.

Pekka joutui hetkeksi materialismin pyörteeseen ja ajatteli, ettei ole olemassa mitään Jumalaa. Materialistina hän tunsu vapautuvansa ja oli iloinen, ettei ollut olemassa mitään ”korkeampaa olentoa”, joka voisi ihmistä piinata. Pekka luki materialistista kirjallisuutta ja tunsu aivan kuin vapautuvansa.

Uusi vire ei sekään kestänyt kaukaa, sillä materialistisista teoksista Ervast ei löytänyt ratkaisua tajunnan arvoitukseen.¹⁴

Ripillä

Joulun alla 1893 Pekka valmistautui pastori Emil Murénin opastuksella ripille menoa varten. Se tapahtui siten, että Pekka kävi yksin muutaman kerran pastorin kotona Punavuorenkadulla. Murén oli viisas pappi, ja hän herätti Pekan todella ajattelemaan uskonnollisia asioita. ”Moni asia kävi minulle selväksi, ja mikä parasta oli, hän vaikutti minuun, että itse rupesin ajattelemaan. Yhden hyvän neuvon hän myös antoi: kehittää omaatuntoansa hienoksi aina kuuntelemalla sen ääntä.” Näin valmistettuna Pekan kristillinen usko tuntui sillä hetkellä varsin lujalta. Lauantaina 23.12. päivällä Pekka vannoi yksinkertaisesti ja yksityisesti pastori Murénin luona valansa, ja samana iltana hän kävi Nikolainkirkossa pidetyssä ruotsalaisessa rippikirkossa.

Jouluaattona oli sitten ehtoollisen vuoro. Sinne mennessään Pekka uskoi vahvasti Kristuksen lunastukseen ja kärsimykseen ristinpuulla ja että tämän uskon piti olla hänen elämänsä a ja o ja että silloin hän oli autuas, hyvä ja täydellinen. Mutta samalla hän oli hieman levoton yhdestä seikasta, nimittäin siitä, että tiesi, ettei ollut hyvä, täydellinen ja autuas. Mutta hän uskoi sen riippuvan uskonsa puutteellisuudesta ja lohdutti itseään sillä, että ”kunhan tässä nyt oikein pääsen uskoon kiinni, niin sitten...”

Jumalanpalvelus alkoi, ja Pekka istui Tuomiokirkossa lähellä saarnastuolia ja alttaria. Urut soittivat, kansa lauloi, messuttiin, ja sitten pappi saarnasi. Pekka oli kuin toisessa maailmassa. Hän näki ja tunsu ”– – kuinka paljon meidän taivaallinen Isämme minua rakasti”. Liikutuksen vallassa Pekka seurasi toisia alttarille ja laskeutui polvilleen oudon tunnelman valtaamana. Ehtoollismenojen aikana hänen silmänsä olivat ylöspäin kohotettuina kohti alttaritaulua, jota hän aina oli pitänyt rumana. Pekan katsellessa taulua se peittyi kuin jonkinlaiseen sumupilveen. Hetken kuluttua pilveen muodostui aukko, jossa Pekka näki Jeesuksen kasvot ja puolet hänen vartalostaan. Pekan mielestä se ei ollut näköhäiriö eikä kuva vaan elävä olento, jonka syvät ja lempeät silmät katsoivat suoraan häneen.

Ne kasvot olivat elävät. Hänen silmänsä puhuivat, hänen huulensa hienosti hymyilivät, ja vaikka hän ei mitään puhunut, tiesin mitä ajatuksia hänestä tulvi minuun. Tiesin siinä silmänräpäyksessä, että usko, uskonto on sitä, että meidän pitää olla niin hyviä, niin rakastavia ja puhtaita kuin Jeesus. Siinä on koko usko, ajattelin, ja kuin pyyhkäisemällä menivät kaikki teologiset opit, mitä olin ehkä oppinut, tuntui, että Jeesus itse sanoi minulle: ”Kas, koko elämä, uskonto ja kaikki on siinä, että kuljet minun jäljessäni ja noudatat samaa elämää kuin minä olen elänyt.”¹⁵

Katseen myötä Pekka alkoi vapautua kirkon luomasta tunnelmasta ja tuli yhä tietoisemmaksi itsestään – ei vanhasta vaan jostakin uudesta itsestä. Pekka päätti mielessään: ”Tästä lähtien minä olen hyvä, voitan itseni, en pahastu, en suutu, en hermostu. Olen aina iloinen ja auttavainen.”¹⁶

Sitten Pekka istui taas penkissä ja itki. Mutta häntä ympäröi valo – kirkas, outo, hurmaava valo. Ja kun Pekka lähti kotiin, hän tunsu, kuinka hän rakasti koko maailmaa: ”Nämä ihmiset, jotka tulivat minua vastaan kadulla, ne eivät tietäneet, mikä liekki sydämessäni paloi – olisin voinut kuolla ristinpuulla sen valon ja rakkauden tähden.”¹⁷ Kokemus valaisi Pekalle uskonnon käytännöllisen puolen. Hänestä tuntui, että hän kantoi Kristuksen kuvaa sydämessään. Yksin pitkin Aleksanterinkatua kotiin kulkiessaan hän ajatteli: ”Tämäpä on ihmeellistä; minä tiedän paljon sellaista, josta muut eivät tiedä mitään; ei isä eikä täditkään. Ei kukaan tiedä, että minun pitää elää vain Jeesuksen käskyjen mukaan, Jeesuksen hengessä seurata häntä. Se on koko elämän käsky, kaikki ja uskonto mikä on.” Sen jälkeen elämä tuntui Pekasta ”selvältä ja suloiselta”. Persoonallisesti oli tarpeen vain seurata mestarin jälkiä.¹⁸

Tuo ehtoollisella käyntipäivä oli päivä, jolloin Pekan heräymys tapahtui. Vähän aikaa sen jälkeen hän heitti kaiken muun ja alkoi etsiä Jumalan valtakuntaa.

Teosofia

Teosofia tuli tunnetuksi Suomen lehdistössä 1880-luvun puolivälin tienoilla, ja 10.2.1889 tapahtunut *Teosofiska Samfundets Svenska avdelningin* perustaminen huomioitiin Suomenkin lehdistössä, ja sen

yhteydessä julkaistu laaja kirjallisuus tavoitti suomalaistakin lukijakuntaa Minna Canthia myöten, joka hankki kotikirjastoonsa miltei kaiken ruotsinkielellä julkaistun teosofisen kirjallisuuden. Yhtenä päänauvauksena oli *Nya Pressenin* keväällä 1891 julkaisema Alexander Fullertonin kirjoitus ”Hvad är teosofin?” (The Wilkesbarre Letters on Theosophy).

Tammikuussa 1894 Pekan luokse tuli eräs ylioppilastoveri, joka oli lukenut A. P. Sinnettin kirjat *Den invigdes lära* (Esoteric Buddhism) ja *Den dolda världens* (Salainen maailma) sekä Marie Caithnesin teoksen *Tidehvarvets mysterier* (The Mystery of the Ages). Nuoret keskustelivat uskonnollisista asioista, kun toveri kysyi, uskoiko Pekka todella, että itse Jumala oli astunut alas maan päälle Jeesuksen persoonassa.

Pekan mielestä se oli mahdollista, jolloin toveri arveli, että Pekka olisi ”mies uskomaan, että Jumala on monta kertaa ilmestynyt maan päälle”, kuten hän tiesi joidenkin itseään teosofeiksi kutsuvien Lontoossa uskovan. Ja kaiken lisäksi toveri väitti niiden uskovan, ”että Jumala aina 600 vuoden perästä ruumistuu maan päälle”. Pekka piti sitäkin mahdollisena, koska ”mikä kerran on tapahtunut, on voinut useamminkin tapahtua”.

Keskustelu teki Pekkaan syvän vaikutuksen, ja hänen onnistui saada puheena olleet kirjat välittömästi lainaksi siitä kirjastosta, josta hänellä oli tapana lainata. Kotona hän avasi heti *Den dolda världen* -teoksen ja luki muutamia lauseita sen ensimmäisestä luvusta. Niissä ”puhuttiin adeptien* veljeskunnasta ja selitettiin, kuinka on ollut ja yhä on ihmisiä, joilla on syvempi tieto luonnon ja elämän salaisuuksista kuin yhdelläkään tiedemiehellä.” Pekka ei voinut lukea sen enempää, sillä hänet ”valtasi niin suuri riemun väristys”, että hän oli pakotettu heittäytymään pitkäkseen sohvalleen ja koko hänen olemuksensa ”soi kuin yhdellä äänellä: tämä on totta, tämä on totta!”

Luetun vaikutus oli niin valtava, ettei Pekka voinut ”lukea mitään sinä päivänä”, eikä ”ajatella enää mitään muuta”. Aivan kuin ilmes-tyksessä hän oli ”saanut varmuuden, että tietäjä-ihmisiä on ja että ihminen voi päästä jumalalliseen tietoon”.¹⁹

---

* Adeptilla tarkoitetaan okkultismissa sellaista ihmistä, joka on saavuttanut vihkimyksen asteen ja tullut esoteerisen filosofian tieteen mestariksi. – Toim. huom.

Pekka sai käsiinsä myös H. P. Blavatskyn (1831–1891) *Teosofian avaimen* vuonna 1890 julkaistun ruotsinkielisen käännöksen *Nyckeln till teosofien*. ”Luonnollista oli, että minä ensin ahmimalla ahmin, sitten tarkasti luin ja vihdoin uudestaan ja uudestaan luin näitä harvoja kirjoja.”

Pekka haki yliopiston kirjastosta kaikki mystiikkaa, teosofiaa ja okkultismia käsittelevät kirjat, mitä oli saatavissa. Hän perehtyi tarkoin eri aikojen viisauteen ja luki Platonia, Jakob Böhmeä, Giordano Brunoa, Paracelsusta, Agrippa von Nettesheimia, Mestari Eckhartia, Johannes Tauleria, Heinrich Susoa, Swedenborgia ynnä muuta. Papus’n (Gérard Encausse) kirjojen kautta Pekka tutustui länsimlaiseen salatieteeseen. ”Hänen teoksensa osoittivat tavatonta oppineisuutta, aineeseensa perehtyneisyyttä ja gallialaista selväjärkisyyttä.”²⁰

Teosofinen haaveiluaika

Teosofiaan tutustumisen jälkeen Pekalle alkoi puolentoista vuoden haaveiluaika. Teosofia avasi Pekalle laajoja ja suurenmoisia näköaloja. Hän sai siitä auttajan, joka opetti asettamaan kysymyksiä ja samalla vastaamaan niihin.

Teosofia näytti uskontojen siveellisten käskyjen merkityksen ihmisen kehitykselle, ja Pekka huomasi, että kaikissa uskonnoissa korostettiin siveellisen elämän merkitystä. Teosofisen kehitysopin perustana oleva käsitys Kristuksesta kosmisena todellisuutena teki selväksi elämän tarkoituksen: meidän piti kehittyä täydellisiksi ja toteuttaa oma jumalankuvamme.

Teosofian valossa Ervast ymmärsi, että elämän tarkoitus oli, että kulkisimme sitä tietä, joka vie salaisen veljeskunnan luo, ja astuisimme askel askeleelta sitä polkua pitkin, jota nuo suuret ihmiset ennen meitä olivat kulkeneet, sekä saavuttaisimme sen totuuden tiedon ja rakkauden rauhan, jonka täyttämistä he elivät.

Samaan aikaan Pekka oli tietoinen siitä, etteivät mitkään opit tai järkiselitykset saattaneet sieluani tyydyttää vaan ainoastaan elämän oman ongelman ratkaisu eli toisin sanoen elävän Jumalan tieto.

Pekka oli omaksunut köyhyyden periaatteen, ja häntä loukkausi yhteiskunnan sisällä esiintyvä taloudellinen ja poliittinen epäoikeudenmukaisuus. Häntä inhotti porvaristossa esiintyvä kyyninen asenne työväen vaatimuksia kohtaan. Yhteiskunnan muuttamisen

keinona Ervastin toveripiiri piti luokkien ja ihmisten valistamista: ihmisen järkeä ja ymmärrystä oli valaistava, heidän hyvä tahtonsa herätettävä.

Ervastia ja hänen tovereitaan loukkasi se, että yhteiskunnassa saattoi olla ylellisyyttä ja kurjuutta rinnatusten. Heidän omaatuntoaan vaivasi, että oli ihmisiä, jotka kärsivät nälkää, ja perheitä, jotka asuivat kellarihuoneissa kärsien vilua ja nälkää, ja työnhakijoita, jotka kulkivat ympäri avuttomina ja kerjäläisinä. Samalla he uskoivat, että yhteiskunta oli parannettavissa, että ulkonaisilla keinoilla eli laeilla ja säädöksillä, saattoi yhteiskuntaa muuttaa.

Ervast oli innostunut kommunistisista ja sosialistisista aatteista. Tuon ajan Suomessa politiikka oli juuri jotakin, josta nuoriso ja vähän vanhemmatkin täytyi pitää erossa, mutta Pekan osalta siinä oli kyse reformeista, ei väkivaltaisesta nujakoinnista.

Teosofina Pekka tutustui niin tarkkaan kuin mahdollista Buddhan oppeihin. Hänestä tuntui, että Buddhan tie oli selvä ja ihmeellinen, ja hän oli aivan kahden vaiheilla, pitäisikö hänen alkaa kulkea sitä tietä. Hänessä heräsi ajatus: ”Tahtoisin mennä Intiaan, Ceyloniin, Siamiin*, jossa voisi kulkea keltainen viitta yllään. Mutta sitten ajattelin: mitä varten olen syntynyt tänne länsimaille? Ja se ajatus askarteli niin minun päässäni, etten osannut tehdä päätöstäni tulla buddhalaiseksi.”²¹

Pekasta tuntui kuitenkin luonnolliselta, että kristikunnassa, itseäänkin kristityksi nimittäen, valitsisi Jeesuksen opettajakseen, vaikka olikin ”aivan kuin odottavalla kannalla, kun en tiennyt, mitä Jeesus oli opettanut”²²

Teosofiansa ohella Pekka eli normaalia nuoren miehen elämää. Sigridin kanssa suhde aaltoili. Vuoden 1894 kesän jälkeen Pekan rakkaus Sigridiin sammui, kun vastakaikua ei tullut, mutta tämä Pekan arvio ei tainnut olla oikea, sillä sen jälkeen Sigrid rakastui häneen, tai ehkäpä vain alkoi avoimemmin tuoda esille Pekkaa kohtaan tuntemaansa rakkautta.

Syksyllä 1894 isän sairaus oli tavallista pahempaan, ja häntä hoitava Pekka oli ”tilaisuudessa enemmän lukemaan kuin kirjoittamaan”, ja samalla hän alkoi arvostella sekä omia aiempia tuotteitaan että tekeillä olevaa romaania ja joutui toteamaan, ”ettei koko romaani ollut minkään arvoinen” ja että yleensä koko hänen siihenastinen

---

* Nykyisin tunnetaan nimillä Sri Lanka ja Thaimaa. – Toim. huom.

kirjallinen tuotantonsa ”oli tuiki mitätön”. Hän häpesi kaunokirjailijanhaaveeseensa sisältynyttä itserakkauttaan ja turhamaisuuttaan ja ymmärsi, ”että totuutta etsien ja mestaria palvellen oli kokonaan luovuttava semmoisesta ajatuksesta, että minä tulen siksi tai täksi”. Isän sairauden hoitoon keskittyminen saattoi vaikuttaa siihen, ettei Pekalle syksyn 1894 aikana kertynyt lainkaan opintosuorituksia.

Pettymyksestään huolimatta Pekka ei luopunut kirjoittamisesta. Hän tiesi, että totuutta oli palveltava niillä kyvyillä, mitä hänellä oli, ja tiesi, että hänen tulisi joskus tehdä selkoa kansalleen suomenkielellä teosofisesta maailmankatsomuksesta. Toverit tosin epäilivät Pekan mahdollisuuksia kirjoittaa suomenkielellä. Pekka piti yhä yllä kirjailijanhaavettaan ja teki työtä kirjoittaakseen teoksen teosofiasta.²³

Outo kokemus Helsingin kadulla

Teosofiaan tutustuminen näkyi myös Ervastian opinnoissa. Kevätlukaudella 1895 hän opiskeli moraalifilosofian historiaa ja psykologiaa sekä Intian uskontojen kehitystä.²⁴

Toukokuussa hänelle sattui erikoinen kokemus keskellä kaupungin vilinää. Pekka oli juuri ostanut uutta teosofista lukemista²⁵ Pohjois-Esplanadin ja Unioninkadun kulmassa sijainneesta G. W. Edlundin kirjakaupasta ja käveli kohti Fabianinkatua.

Korttelin puolivälissä Pekan katse kiintyi kuin lumottuna pitkään, solakkaan mieheen, joka puukengät kolisten tuli häntä vastaan pitkässä mustanruskeassa munkin kaavussa ja mustassa päähineessä. Hänellä oli laihat parrattomat kasvot. Arvokkain askelin lähenevän miehen koko olemus säteili mahtavaa varmuutta ja itsenäisyyttä, ja hänen tummat ja verettömät kasvonsa ilmaisivat ankaran lujaa itsehillintää ja valtaa ihmisten yli ja hänen mustat silmänsä tuijottivat Pekkaa syvällä, tutkivalla, mutta samalla oudon rohkaisevalla katseella. Katseen myötä Pekka ajatteli: ”Olisipa minulla tuollainen opettaja, jolta saisin neuvoja, jonka jalkojen juureen saisin istahtaa – se olisi jotakin.” Samalla hän ihmetteli, kun toiset kadulla kulkijat eivät kiinnittäneet mitään huomiota outoon ilmestykseen.

Pekka kääntyi seuraamaan kulkijaa katseellaan, näki ja kuuli tämän kulkevan tovin, mutta sitten mies hävisi näkyvistä. Silloin vasta Pekka aivan kuin havahtui ja ihmetteli, että ihmiset kulkivat kadulla

kumpaankin suuntaan, keskustellen ja nauraen ikään kuin eivät olisi mitään välittäneet – olisihan kuitenkin niin oudosti puetun henkilön pitänyt herättää runsaasti huomiota keskellä kaunista kevätpäivää Helsingin kadulla. Hän ei voinut ymmärtää muuta kuin, että näkymättömän maailman asukas oli ilmestynyt hänelle.

Oudon olennon kuva jäi Pekan mieleen elämään, ja hän arveli ilmestyksen olleen H. P. Blavatskyn, jonka hän oli lukenut kuolemansa jälkeen ilmestyneen Lontoossa joillekin teosofeille. Aluksi hän hylkäsi tämän ajatuksen, koska ”munkki” ei vähääkään ollut madame Blavatskyn näköinen.²⁵ Pekka ei uskaltanut kertoa kokemuksestaan kenellekään eikä oikein ollut vakuuttunut, että korkea adeptiolento olisi hänelle ilmestynyt, mutta kohtaaus antoi hänelle merkillisen varmuuden, että tahtoi elää ja kuolla totuuden puolesta.²⁷

Pekka ei ollut yksin teosofiansa kanssa, sillä Suomessa oli 1895 nelisenkymmentä Teosofisen Seuran (T. S.) jäsentä. Samana vuonna ilmestyi myös Carl Robert Sederholmin teos *Teosofi eller andens religion* – ehkä ensimmäinen Suomessa julkaistu teosofiaa käsittelevä teos, sillä varauksella tosin, että jo hänen aiemmatkin teoksensa olivat saman hengen tuotteita.

Lapinmatka

Kesäkuun alussa 1895 Ervastit muuttivat Antinkatu 26:een. Tämä yksikerroksinen puutalo sijaitsi nykyisten Lönnrotinkadun ja Albertinkadun kulmassa. Alkukesän 1895 Pekka vietti toisten kanssa Hausjärven Puujaassa, jossa hän tutustui 14-vuotiaaseen Maria Kilpeläiseen, joka oli tullut sinne kesää viettämään Pietarista. Maria Kilpeläinen oli syntynyt Pietarissa 18.1.1881. Hänestä käytettiin enimmäkseen nimeä Maiju. Tytön isä tehtailija Karl Fredrik Kilpeläinen oli kuollut ennen tytön syntymää. Maijun äiti oli kauppias Anna Kilpeläinen.

Maijun saattajana ja valvojana ollut Ida Pitkänen ei kyennyt estämään nuorten kanssakäymistä ja Amorin nuolten synnyttämää kaipauksen tulta. Maiju oli Pekan silmissä kuin enkeli. Hänet kohdattiin Pekka luuli näkevänsä unta ja pelkäsi vain, koska herää. Maijun eheästä olemuksesta virtasi Pekkaan tyyneyttä, iloa ja hyvyttä, joita Maiju tietämättään oli täynnä.²⁸

Pekka oli romanttisen rakkauden iskemä ja tahtoi polvillaan ollen katsoa Maijua ylös ajatuksin: ”En tätä onnea ansaitse. Anna minun kuolla. Jos se multa pois otetaan, en jaksa elää.”²⁹

Heinäkuussa oli luvassa matka Suomen ja Venäjän Lappiin. Isän veli August W. Ervasti otti Pekan mukaansa uudelle retkelleen. Matkaa tehtiin mm. höyrylaivalla, hevoskyydillä, veneellä ja patikoimalla. Veneellä vastavirtaan kuljettaessa Pekan lapsena vioittunut selkä teki sauvomisen hänelle mahdottomaksi, mutta hän löysi oman paikkansa ruoanlaittajana ja astioiden pesijänä.

Matkan aikana Pekka tapasi mielenkiintoisia henkilöitä. Hän keskusteli Savukoskella körttiläiseukon kanssa uskonnon asioista ja sai Nivavaaralla kuulla suomalais-lappalaisen uudisasuttajajoukon kertomuksia lappalaisista tietäjistä, heidän loveenlankeamisistaan ja noitatempuistaan. Pekan mielestä puutteellisissa oloissa tyytyväisenä ja kärsivällisenä elävä kansa ymmärsi elämän paljon syvemmin kuin konsanaan nautinnonfilosofian elähdyttävä yläluokka. Pekkaa viehätti myös Nuorttijärven ortodoksinen yksinkertainen ja luonnollinen kotielämä. Sallan Kuolajärvellä Pekkaa hämmästytti henkevästi ja älykkäästi keskusteleva talonisäntä, jolla oli laajat tiedot ja suuri kirjasto ja useampia lehtiä ja aikakauskirjoja tilattuna.³⁰

Matka voimisti Pekan teosofista ajattelua, ja syksyllä hän lopetti lihan ja kalan syönnin.

Rakkauden tuli

Maiju tuli Ida Pitkäsen saattamana Helsinkiin Pekkaa tapaamaan. Tapaamisen huippukohta oli Suomalaisen teatterin 4.9. esittämä muinaisintialainen rakkausdraama *Vasantasena*.

Pekan ja Maijun suhdetta varjosti ja sotki alusta asti Pekan vanha ihastus Sigrid Karlstedt, jolla myös oli edelleen omat tunteensa Pekkaa kohtaan. Sigridillä oli vielä niin paljon valtaa Pekan yli, että Pekka ei uskaltanut sanoa hänelle, että rakastaa Maijua, sillä Pekka näki, että Sigrid olisi raivostunut ja suuttunut.³¹ Sigrid ei luopunut Pekasta taistelutta. Hän kirjoitti tulisen rakkauskirjeen, mutta Pekka ei lukenut sitä kunnolla vaan poltti sen heti.

Sigridin tuska ja Maijun vieno rakkaus jakoivat Pekan kahtia, niin, että hän mielti hukuttaa itsensä. Ilman Maijun rakkautta hän olisi ehkä lopettanut elämänsä.

Syyskuussa 1895 Pekka teki sisarensa Gerdan kanssa matkan Pietariin Maijua tapaamaan. Maijun äiti mieltyi Pekkaan ja Gerdaan heti ensi näkemältä, sillä Pekan orvokinsinisistä silmistä ”kuvastui sielu, jonka kehityskanta on paljon korkeammalla kuin tavallisten nuorukaisten”.³²

Pietarin asemalla hyvästejä jättäessä rouva Kilpeläinen huomasi, että Maiju oli Pekalle enempi kuin Gerdan ystävä, että Pekka rakasti häntä ja ”ehkä hänkin tuo lapsi”.³³

Pekka aiheutti suhteelleen hallaa omalla kokemattomuudellaan. Hän kirjoitti Maijulle suhteestaan Sigridiin ja ihmetteli sitten, miksi Maiju oli surullinen. Pekka ei ymmärtänyt tehneensä mitään väärää. Pekka rukoili Maijua antamaan anteeksi, rakastamaan ja kirjoittamaan hänelle. Maiju oli ”aivan hänen omansa, ja hänen omansa aivan vapaasta tahdosta”.³⁴

Pekka oli varma omasta ja Maijun rakkaudesta ja kirjoitti 21.10. hänelle rakkautta tihkuvan kirjeen. Tunne oli molemminpuolinen, ja Kilpeläistä huolestutti, että Maijun ajatukset eivät pysyneet siellä, jossa koulutyttyösen ajatusten tulisi olla – läksyjen ääressä sekä muissa käytännöllisissä toimissa. Hän kuitenkin ymmärsi, että rakkaus sulostuttaa, rikastuttaa hänen tyttärensä nuoruuden kevättä.

Teosofi Ervast

Syksyllä 1895 Pekka opiskeli sanskritia ja filosofiaa. Isänsä suostumuksella Pekka liittyi Teosofiseen Seuraan, ja hänet on merkitty 17.10.1895 Skandinaviska Teosofiska Samfundetin jäseneksi. Pyrkinessään seuraan Ervast etsi käsiinsä yhden jäsenen ja kävi pari kertaa hänen luonaan, mutta ei saanut apua polttaviin kysymyksiinsä.

Näihin aikoihin Pekka alkoi lukea H. P. Blavatskyn *Salaista oppia*. Se oli alkanut ilmestyä ruotsiksi vihkoittain maaliskuussa 1893. Teoksen ensimmäinen osa oli juuri valmistunut, ja toisen osan ensimmäinen vihko oli myynnissä maaliskuussa 1895.

*Minäkin silloin tilasin teosta ja luin. En ollenkaan mene sanomaan, että olisin ymmärtänyt tai osannut paljonkaan seurata tekstiä, mutta koetin saada yleisvaikutelman siitä. Ja minun täytyy sanoa, että se muutti koko minun ajatusolemukseni. Se vaikutti niin suurenmoisesti ja ihmeellisesti heti, kun aloin sitä lukea, että jouduin uuteen, outoon, ihmeelliseen maailmaan.*³⁵

Pekan Teosofiseen Seuraan liittymisen syinä olivat kiitollisuus teosofialta omille etsinnöilleen saamastaan tuesta ja ”halu kutsua muitakin osalliseksi samasta onnesta” eli halu osallistua Teosofisen Seuran työhön teosofian puolesta.

Pekka tunsi, että teosofiasta kertovan teoksen kirjoittaminen oli hänen elämäntehtävänsä. Aluksi hän ei tiennyt, kirjoittaisiko ruotiksi vai suomeksi. Hän osasi kyllä kirjoittaa suomea ja oli saanut koulussa osaamisestaan tavallisesti kympin, mutta puhuminen suomen kielellä ei tahtonut luonnistua. Eräs ystävä sanoi Pekalle ylpeän halveksivasti ja kylmästi: ”Kuinka sinä kirjoitit suomeksi, kun et itsekään osaa suomea?” Pekka otti tämän lausunnon niin paljon pahakseen, että aikoi mennä suoraan Suomenlahteen. Sitten hän voitti vimmansa ja päätti oppia suomea, kun ymmärsi, että täytyyhän Suomen kansankin saada tietää noista asioista.³⁶

T. S:n jäsenenä Pekasta tuli ”ankara kasvissyöjä”. Pekan ulkonaiseen hahmoon kuului yksinkertaisuus vaatteissa ja yleensä ulkonaisessa esiintymisessä. Hänen mielessään eli aina ajatus köyhyydestä, ja jos hän olisi ollut vapaa ja yksinäinen, olisi hän lähtenyt kerjäläisenä ulos maailmaan samalla tavalla kuin Fransiscus Assisilainen, mutta hengessään hän tunsi velvollisuudekseen palvella isää kodissa ja luopui kerjäläisajatuksista, jota muutenkin epäili liian suureksi ja ihmeelliseksi.

Pekka oli rahan suhteen erittäin vaatimaton. Hän sai vuodessa neljä kertaa viisi markkaa, eikä koskaan pyytänyt rahaa. Hän oli omaksunut käsityksen, että yläluokkaan kasvaneen ihmisen perimmäisiin ominaisuuksiin kuului, että sydän ei ole kiinni tämän maailman rikkauksista.

Omaisiet painostivat Pekkaa luopumaan teosofiasta ja askeettisesta elämäntavastaan. Isän mielestä Pekan olisi ennen kaikkea pidettävä huolta yhteiskunnallisesta velvollisuudestaan sivistyneistön ja yläluokan jäsenenä ja tultava professoriksi, koska kohtalo ei ollut sallinut sitä onnea isälle. Mutta Pekka haki uutta suuntaa elämälleen eikä saanut perheeltään, papeilta tai opettajiltaan tyydyttävää vastausta kysymyksiinsä elämän tarkoituksesta.³⁷

Pekan mielestä kuolemakin olisi parempi vaihtoehto kuin olla olemassa sitä varten, että tekisi työtä, söisi, joisi, nukkuisi ja lisäisi sukua. Nämä pohdinnat kävivät niin tuskallisiksi, että Pekka vältti

itsemurhan vain sen tähden, että hänellä oli ”salaperäinen toivo ja usko,” ja että hänen ”täytyi päästä siitä ennen pitkää selville”.³⁸

Seuran jäsenenä Pekka joutui keskelle seuran yhteydessä toimivan esoteerisen osaston, *The Eastern School of Theosophyn* johtajien englantilaisen Annie Besantin (1847–1933) ja amerikkalaisen William Quan Judgen (1851–1896) kiistaa. Seuralla ei sinänsä pitänyt olla mitään tekemistä esoteerisen koulun kanssa, mutta kiista johti seuran jakautumiseen. Kyse oli siitä, kuka oli mestareiden oikea ja virallinen edustaja.

Pekka perehtyi kiistaan Seuran aikakauskirjan *Teosofisk Tidskriften* ja jäsenille lähetettyjen lentolehtisten ja kiertokirjeiden kautta.³⁹ Myös sanomalehdistö piti huolen, että Suomeenkin kaikui mainin-keja siitä kuohunnasta, mitä esiintyi muualla maailmassa.⁴⁰

Pekka oli kirjeenvaihdossa Skandinaviska Teosofiska Sektionin ylisihteerin, tohtori Jonas Gustav Wilhelm Zanderin (1835–1920) kanssa⁴¹ ja ymmärsi, että Judge oli saattanut antaa väärää kuvaa mestareilta saamistaan viesteistä, mutta asian vieminen julkisuuteen rikkoi seuran ensimmäistä tehtävää ”muodostaa yleisen veljeyden ydin”. Perheen sisäisiä asioita ei olisi pitänyt viedä julkisuuden raadeltavaksi.

Samaan aikaan Pekka tutustui muihinkin teosofiaa vastaan esitettyihin syytöksiin. Hän luki Karl af Geijerstamin *Modern vidskepelsen* ja eräässä aikakauskirjassa samaan aikaan julkaistun artikkelisarjan.

*Omaiset ympärilläni isästä lähtien olivat minua vastaan, ja isäni sanoi päättävästi: ”kyllä kaikki taitaa olla pelkkää fantasiaa, kyllä on parempi, jos lopetat kaikki nuo luvut ja harrastukset”. Minä jäin todella aivan yksin muutaman harvan kirjan kanssa, ja häpeäkse-
ni täytyy tunnustaa, että vastasaatu teosofinen vakaumukseni alkoi horjua, jouduin sielussani tuskalliseen ristiriitaan.*

Olin ollut innostunut, olin uskonut, olin ollut varma sisässäni. Olin tuntenut koko olemukseni elävän siitä uskosta, että oli vilpittömiä totuuden etsijöitä ja viisaita totuuden tietäjiä, mutta nyt sitä epäilin. Ehkei ollut vilpittömiä ihmisiä maailmassa, vilpittömiä etsijöitä. Ehkä madame Blavatskykin oli petturi, niinkuin oppineet miehet väittivät, koska hänen oppilaansa, Mrs. Besant ja Judge, tällä tavalla saattoivat syyttää toisiaan kavaluudesta ja tietämättömyydestä. Kuinka tämmöinen muuten olisi mahdollista, jos ihmiset olisivat vilpittömiä? Ei – kaikki saattoi olla pelkkää humbugia, teosofia,

Mestarit, totuuden etsintä, epäitsekäs elämä, – ja minä, minä olin narri, joka annoin vetää itseäni nenästä. Tuokin ilmestys, mikä minulla oli keväällä Edlundin kirjakaupan luona, mitä muuta se oli kuin harhaa, hallusinatsionia? Tai ehkä se olikin tavallinen elävä ihminen, vaikka minä hupsu yksin näin hänessä kaikenlaista outoa ja poikkeavaa, jonka muka olisi pitänyt huomiota herättää! Ei, koko tapauksen pyyhkäsin mielestäni mitättömänä ja arvottomana todistuskappaleena.

Heittäydyin juurta jaksain miettimään tilaani. Riisuuduin henkisesti aivan alastomaksi. Tutkin itseäni. Mitä minä olin ja mitä minä tiesin? En tiennyt mitään. Olin epäilyksien yössä kamppaileva ihmissielu. ”Jos tällainen on olemassaolo, eikö olemattomuus olisi ihana?”⁴²

Tässä sielullisessa ahdinkotilassa tuli apu, kun hän syksyllä 1895 avasi Uuden testamentin umpimähkään, ja hänen silmiinsä sattuvat Jeesuksen sanat: ”Älkää siis murehtiko sanoen: mitä syömmehä? tahi: mitä juomme? tahi: millä vaatetamme itsemme? Sillä kaikkea tätä pakanat tavoittelevat. Taivaallinen Isänne kyllä tietää teidän tätä kaikkea tarvitsevan. Vaan etsikää ensin Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskauttaan, niin tämäkin kaikki sen ohessa teille annetaan.”

Jo aiemmin Pekka oli monta kertaa lukenut Uuden testamentin alusta loppuun, mutta nyt hänelle vasta selveni, että ”se oli elämän kirja, ei kokoelma ’kauniita ja jumalaisia lauseita’”.⁴³ Noita Jeesuksen sanoja lukiessaan sisäiset lähteet menivät auki ja hänen silmänsä kyyneltyivät ja hän itki ymmärtäessään, että ”tuossahan puhui ihminen, joka ymmärsi elämää ja tiesi, kuinka minä ihmisenä ajattelin ja kuinka itse asiassa ihmisen oli pakko ajatella”. Havainto vaikutti Pekkaan niin voimakkaasti, että hän vain itki ja oli ”jonkinlaisessa merkillisessä väreilytilassa ja autuuden tunteen vallassa”.⁴⁴

Pekka tunsu hengessään, että Jeesus oli ihminen, opettaja, neuvonantaja ja veli, joka ymmärsi häntä. Hänelle selvisi, että totuuden etsintä, joka asettaa kaikki vaa’alle, elämän ja kuoleman, on elämän ensimmäinen käytäntö inhimilliselle olenolle. Pekka ymmärsi, että Jeesus osasi opastaa häntä eteenpäin elämän tiellä, ja rupesi tutkimaan, niin paljon kuin hänelle oli mahdollista Jeesus Kristuksen elämää, sanoja ja oppeja. Tutkiessaan hän ei välittänyt dogmeista eikä siitä, ”mitä kirkot ja lahkot olivat selittäneet ja opastaneet” vaan

tahtoi ”nähdä sen ihmisen, joka astui elävänä esiin evankeliumista ja osasi toista ihmistä auttaa”.⁴⁵

Pekasta tuntui, että Jeesus tunsi ja ajatteli niin kuin hän ja että ”tuo Kristus, joka Jeesuksessa eli, se sama Kristus minussakin puhui ja opetti”. Pekka tutki muutenkin Raamattua ja huomasi, ettei kirkkokkaan käytännössä riistänyt arvoa siveelliseltä elämältä, vaikka teologiset saivartelut pelkäsivät ihmisen ”omia” pyrkimyksiä. Jeesuksen opettama henkinen elämä oli elämää siinä rakkaudessa, jolla Jeesus oli opetuslapsiaan rakastanut.⁴⁶

Opetuslasten kannalta mestarin rakastaminen merkitsi hänen käskyjensä seuraamista.

Jeesuksen oppi ja Tolstoi

Moni ihminen jää epäilijäksi ainiaaksi. Hänen ihanteensa on lyöty pirstaleiksi, hänen sydämensä on jäänyt. Hän ymmärtää, että kaikki ihanteellisuus hänessä on ollut uskoa, eikä hän enää tahdo mitään uskoa, hän mielummin epäilee...

Etten minä tuohon kohtaan pysähtynyt, siitä saan kiittää hyvää karmaani. Ja tämä hyvä karmani pukeutui aluksi Leo Tolstoin muotoon. Tutustuin hänen kirjoihinsa ja maailmankatsomukseensa. Luin hänen taisteluistaan ja epäilyksistään, ja huomasin ihmeekseni ja sisäiseksi riemukseni, että hän oli läpikäynyt saman sieluntuskan, jota minä paraikaa kärsin. Tuossa oli siis toinen ihminen, vieläpä suuri ja kuuluisa ihminen, joka ymmärsi minua ja ajatteli niinkuin minä. Mikä merkillinen lohdutus, mikä hurmaava tuki ja turva! Ei hän mitään positivistia tietoa minulle antanut eikä hän minua sillä tavalla lohduttanut, että tuskani olisi haihtunut. Päinvastoin. Mutta hän antoi minulle tukea salaisessa uskossani, että rehellinen ja ehdoton totuuden etsintä oli inhimillisesti oikeutettu ja että se ei ollut toivoton. Totuuden piti jossain löytyä ja olla saavutettavissa.⁴⁷

Tolstoi karkotti Pekan sielusta kaiken arkuuden, kaiken pelon ja kaiken epäilyksen, niin että hän uskalsi entiseen tapaan jatkaa totuudenetsintäänsä.⁴⁸ Yhtä syvästi kuin Tolstoi, hän tunsi, ”että kristikunta ei tietänyt mitään Jeesus Kristuksesta”. Pekan mielestä kristityt ”olivat laatineet itselleen kuva-Kristuksen ja palvoivat omia

fantasiojansa Kristuksesta”. Tolstoin teoksiin tutustuessaan Pekka tunsi löytäneensä hengenheimolaisen, joka tunsi ja ajatteli niin kuin hän ja ”osasi loogillisesti ja sattuvasti kuvata ajatuksia ja tunteita”, joille Pekka ”vasta-alkajana” ei ”olisi keksinyt mitään ilmaisumuotoa”.

Tolstoi antoi Pekalle tukea salaisessa uskossaan, että rehellinen ja ehdoton totuuden etsintä oli inhimillisesti oikeutettua ja että se ei ollut toivotonta, vaan totuuden piti löytyä ja olla saavutettavissa jostain. Tolstoin opastuksella Pekka ymmärsi, että ”Jeesus Kristus oli ainoa, joka täydellisen selvästi ja yksinkertaisesti, vaikka samalla alemmalle, itsekkäälle järjellemme käsittämättömästi, ratkaisi käytännössä kaikki tuskalliset ja ahdistavat tiedustelumme ja kysymyksemme elämän tarkoituksesta”.

Tolstoi osoitti Pekalle, kuinka evankeliumia luetaan.

Henkisen elämän Pekka ymmärsi olevan elämää siinä rakkaudessa, jolla Jeesus oli opetuslapsiaan rakastanut ja tulevan ilmi Jeesuksen antamien käskyjen täyttämässä.

Näitä käskyjä on Tolstoin mukaan viisi.⁴⁹ Ne löytyvät vuorisäärän antiteeseistä (Matt. 5:21–48), joita itse asiassa on kuusi. Tolstoi luki toisen ja kolmannen antiteesin toiseksi käskyksi. Ervast tiivistä vuonna 1896 nämä käskyt seuraavasti:

1. minun tulee elää rauhassa kaikkien kanssa, en koskaan suuttua enkä ketään sanoillani loukata – en mistään syystä, en opettaakseni, en nuhdellakseni –;

2. minun tulee olla varuillani, etten anna aistillisuudelle perää, en ajatuksissa, en sanoissa, en töissä;

3. minun ei pidä vannoman valaa eikä edes pyhästi lupaaman mitään tulevaisuuden suhteen, koska se ei ole vallassani, vaan minun tulee tyytyä yksinkertaisesti myöntämään tai kieltämään;

4. minun ei tule asettua pahojen ihmisten tuomariksi – sillä kosto on Herran –, vaan minun tulee olla paha vastustamatta, ja sen tähden sekä siitä syystä, etten saata tehdä mitään paha,

5. minun ei pidä mennä viattomia veljiä tappamaan, vaan rakastaa muukalaisia niin kuin omaisiani.⁵⁰

Ymmärsin, että nämä olivat ne viisi käskyä, joita minun tuli jokapäiväisessä elämässäni noudattaa ja hengessäni tunsin suurta riemua ja rauhaa siitä, että Jeesus Kristus oli tehnyt arvokkaaksi

*elämässä juuri ne asiat, joita maailma ympärilläni piti epäkäytännöllisinä tai korkeintaan toisarvoisina korutavaroina.*⁵¹

Löydettyään Jeesuksen käskyt Ervast kääntyi kuin hengessään pois tästä kristikunnasta. ”Minusta se oli niin ääretöntä humbuugia, niin ihmeellistä petosta, että kristikunta ja kaikki sen kirkot nimitivät itseään kristillisiksi ja ihmiset kutsuivat itseään kristityiksi, ja eivät kuitenkaan tienneet, mitä Jeesus oli opettanut.”⁵²

Pekka noudatti parhaimman kykynsä mukaan Jeesuksen neuvoja, mutta teki samalla sen havainnon, ”että kaikki elämänohjeet, jotka Jeesus antoi rakkaudesta, nöyryydestä, vilpittömyydestä, puhtaudesta, rauhallisuudesta j.n.e., nousivat yhä korkeammalle, tulivat yhä saavuttamattomammiksi” – mitä enemmän hän koetti niitä noudattaa.

Avioliittoaikeita

Pekka ei enää vuoden 1896 puolella jatkanut säännöllisiä yliopistopintojaan.

Marraskuussa rouva Kilpeläinen oli laittanut Pekalle kutsun tulla vuoden vaihteen tienoilla Pietariin heilaansa tapaamaan eli neuvottelemaan asioista. Tapaamisen odotus täytti Pekkaa ilolla.

Pekka lähti matkaan maanantaina 6.1.1896. Juna oli perillä Pietarissa seuraavana aamuna. Pietarissa menttiin asioiden ytimeen. Pekka kysyi Maijulta: ”Tulisitko kanssani, jos nyt heti tahtoisin sinut vaimokseni?” Ja Maiju vastasi: ”Tulin.”⁵³ Maiju oli tulossa 15 vuoden ikään, joka oli tuohon aikaan naisille käypä avioliiton solmimiskä. Sulhaspoika oli juuri täyttänyt 20 vuotta.

Anna pyysi, että Pekka ei hyväilisi Maijua. Puhe meni kuitenkin kuuroille korville. Pekka ei antanut varoituksille niiden oikeutettua arvoa.

Lähtöiltana Maiju ja Pekka istuivat itkien sylkkäin. Nuorten lempeä liikutti äidin sydäntä ja hän kuiskasi: ”Voi, kuinka te olette onnelliset, lapseni! Älkää surko, saattehan te aina ajatella toisianne – ja pianhan Petter tulee takaisin.” Uusi tapaaminen oli sitä myöten jo suunnitteilla.

Tammikuun lopulla Pekka unelmoi yhteisestä kodista, jonka ”tulee olla paratiisi tämän maan päällä... Ei rikkautta, ei kunniaa, ei mahtavuutta, ei loistoa, ei sitä, mikä katoavaisuutta muistuttaa – vaan

rakkautta, uhrausta, iloa, lohdutusta, rauhaa, kaikkea sitä, mikä on ikuista... Ei kylmyyttä, ei jäykkyyttä, ei vihaa, vaan lämpöä, anteeksiantaumusta, myötätuntoisuutta...” Pekalla oli selvä kuva rakkautta täyttävän kodin luonteesta ja tehtävästä.

Pekka tunsi muuttuneensa Maijun ja hänen rakkautensa myötä. Hän tunsi itsensä ”eheäksi, iloiseksi, onnelliseksi sekä nauraessa että mietiskellessä”. Pekasta tuntui, että ihmiset pitivät hänestä, ja vaikkeivät pitäisikään, hän tiesi, että ”Jumala kuitenkin on luonani. Ja Hän kuiskaa minulle, ’muista, muista, ettet anna maailman houkutella, vaan pidä Minua sydämessäsi!’” Ja tämä kaikki oli Maijun ansiota.

Lauantaina 1.2.1896 Pekka alkoi käydä pianotunneilla pianisti Edvard Fazerilla. Hän kirjoitti siitä Maijulle ja tuumi, että ”saa nähdä nyt, paljonko edistyn tänä lukukautena”. Samalla Pekka antoi Sigridille ja Gerdalle pianonsoitto-opetusta kerran viikossa. Mutta Maiju piti soitto-opetusta vanhan suhteen uudelleen lämmittelynä ja otti etäisyyttä sulhaspoikaan.

Pekka rukoili Maijun rakkautta: ”Älä ota sitä pois multa! Ei ainaakaan vielä. 24 päivää se onnemme vasta on kestänyt, että olemme saaneet olla yhdessä.”

Ei Maijukaan Pekkaansa hylännyt vaan lähetti niin suloisen kirjeen, että Pekka sen maanantaina 2.3. saatuaan lankesi polvilleen ja itki ilosta. Onni ja Pekan olotila oli taivaallinen.

Pekka oli avioliittounelmissa. Pekalla oli selvät aikeet, että juhanuksena pidetään häät ja niiden jälkeen...

...lähdemme kohta maalle jonnekin järven rannalle pieneen mökkiin asumaan... kahden kesken, että saadaan viettää ensimmäinen kesämme oikein rauhassa. Luonnon kauneus ja kansa meitä ympäröiköön. Kävellään metsissä – käsi kädessä – ja linnut meille laulavat, illalla ihailaan auringon laskua, ruskottavat pilvet katoavat vähitellen, taivaanranta kellastuu, yön kaiho hiipii mieleen ja etäältä kuuluu satakielen liverrys.⁵⁴

Pekka otti vakavasti tulevan avioelämän velvollisuudet ja kirjoitti rouva Kilpeläiselle, että aikoi valita itselleen ”ala-arvoisen kansakoulun opettajan viran”.

Teosofiakaan ei unohtunut, sillä Pekka oli läsnä, kun hänen sanskritinopettajansa dosentti J. Reuter piti 12.3. esitelmän *Modernin*

teosofian suhde intialaiseen filosofiaan. Kansanopistojen hyväksi pidettyä esitelmää seurasi 300 kuulijaa. Huolimatta esitelmöitsijän nuivasta suhtautumisesta teosofiaan se oli asiallinen, mutta Pekkaa jäi vaivaamaan sen johtopäätös, että uudenaikaisella teosofisella liikkeellä ei ole mitään merkitystä kulttuurivaikuttajana, eikä se tuo mitään uutta vallitsevaan sivistykseen.⁵⁵

Myös Tolstoita oli tarjolla, kun Arvid Järnefelt (1861–1932) piti talvella ja keväällä 1896 Helsingissä esitelmäsarjan evankeliumeista selittäen niitä Tolstoin kannalta. Pekka tapasi luennoilla Suomalaisen teatterin näyttelijän Hanna Kunnaksen, joka kirjoitti Minna Canthille, että tämä ylioppilas Ervast ”on tutkinut teosofiaa jo pitemmän aikaa ja aikoo hommata täällä ensi talvena jonkinlaisia säännöllisiä kokouksia teosofien kesken”. Kunnas arveli, että sekä Järnefelt että Tolstoi ovat pohjalta molemmat oikeita teosofeja. Kunnas lähetti Canthille huhtikuussa ilmestyneen *Humanitas*-lehden ensimmäisen numeron, jossa oli Arvid Järnefeltin kirjoitus ”Kristi lära om sann gudstjänst” (Kristillinen oppi todellisesta jumalanpalveluksesta). Ja hänen tietämänsä mukaan *Humanitaksen* toimittaja Jean Boldt ei ollut varsinainen teosofi mutta oli suuresti ihastunut Blavatskyn teoksiin ja oli aiemmin tutkinut spiritismii ja yleensä okkultismia.⁵⁶

Pääsiäisen jälkeen Maiju kävi pikimmiltään Pekkaa tapaamassa. Tapaaminen oli onnistunut, ja eron jälkeen Pekka itki tiistaina aamusta iltaan, mutta oli sitten jo keskiviikkona täydessä työn touhussa.

Toukokuun alussa Pekka kävi tapaamassa Maijua Pietarissa. Tapaaminen meni hyvissä merkeissä. Pekka eli onnensa hurmiossa, ja kotimatalla junassa istuessaan ja ikkunasta ohitse kiittäviä näköaloja katsellessaan hänelle äkkiä selvisi, kuinka käsittämättömän syvä Maijun rakkaus oli, ja silloin hän purskahti hiljaiseen, kirkastavaan itkuun.

Helsingissä Pekka painui saman tien lempitätinsä Mimmyn pakeille ja kertoi, että oli käynyt tapaamassa morsiantaan. Hetken aikaa hämmästeltään Mimmykin tuumi, että ”onhan se hyvä, kun nuorena on jo vakava; se estää monesta turhuudesta”. Myös isä ymmärsi yskän ja sanoi, että kun Pekka kutsui Anna Kilpeläistä äidiksi, niin Maijunkin piti kutsua häntä ”papaksi”.

Pekan ja Maijun rakkaus oli kuin Schumannin *Zigeunerleben* – sillä he voivat välistä rakastaa kaikesta maallisesta huolimatta, itse rakkauden tähden.

Sitten koitti onnen ja autuuden aika, kun Maiju tuli toukokuun lopulla Helsinkiin tyttökoulun pääsykokeita varten. Pekka oli yksin häntä vastassa asemalla, että saisivat ensin olla hetken aivan kahden kesken. Tarkoitus oli, että Maiju jäisi pitemmäksi ajaksi Ervasteille. Pääsykokeet onnistuivat, ja Maiju otettiin Helsingin tyttökoulun oppilaaksi. Maiju oli Ervasteilla kolme viikkoa.

Skandinavian Teosofisen Seuran hajoaminen

Teosofisen Seuran hajoamiseen liittyneet erilaiset vetoomukset ja kiertokirjeet panivat Pekan miettimään sitä, mistä teosofiassa on kyse. Asiaa mutkisti sekin, että Judge kuoli kesken kiistan 21.3.1896. Hänen seuraajakseen esoteerisen koulun johtajana kohosi amerikkalainen Katherine Tingley (1847–1929). Teosofisen Seuran jakaantumisen eteni, kun Tingley lähti 13.6. seurueineen lähes vuoden kestäneelle ”teosofiselle ristiretkelle” maailman ympäri, jonka aikana he järjestivät luentotilaisuuksia ja toteuttivat veljeyttä käytännössä hyväntekeväisyyden muodossa. Kiertueen yhteydessä perustettiin eri maihin itsenäisiä kansallisia seuroja.

Tuon ristiretken vaikutukset ulottuivat myös Skandinaviaan, kun Skandinaviska Teosofiska Samfundetin hallinto kutsui 13.8. koolle kokouksen, jonka osanottajista 42 päätti erota T. S:n jäsenyydestä ja perustaa Amerikan Teosofisen Seuran tapaisen itsenäisen Teosofisen seuran. He ilmoittivat erostaan T. S:n presidentille H. S. Olcottille (1832–1907) ylisihteeri Gustav Zanderin 23.8. lähettämällä kirjeellä. Elokuun lopulla Tingleyn ristiretkeläiset olivat Berliinissä, jossa perustettiin *The Theosophical Society in Europe (Sweden)*. Kotimaan oloissa seura alkoi käyttää itsestään nimeä *Svenska Teosofiska Samfundet*. Lokakuussa se alkoi julkaista omaa lehteä nimeltä *Theosophia*.

Suomessa oltiin kutakuinkin tietämättömiä näistä suuren maailman touhuista, ja rouva Anna Malmin ja konttoristi John Backmanin aloitteesta muutamat helsinkiläiset teosofit olivat lähettäneet kaikille Teosofisen Seuran Skandinavian Osaston jäsenille 3.7.1896 päivätyyn kirjeen, jossa kerrottiin aikomuksesta perustaa Helsinkiin teosofinen kirjasto. Hotelli Kämpissä pidettiin 15.9. illalla teosofisen kirjaston (*Teosofiska Biblioteket i Helsingfors*) perustava kokous, johon myös Pekka Ervast osallistui.

Uudestisyntymistä edeltänyt kriisi

Avioliittoon aikova Pekka haki Sortavalan seminaariin, mutta hake-
mus myöhästyi, ja sitten hänen mieleensä tuli nuoruuden rakkaus
musiikki. Siksi hän päätti pyrkiä Martin Wegeliuksen johtamaan
Helsingin musiikkiopistoon. Vapaana taiteilijana, säveltäjänä tai pia-
nistina hän saisi olla oma itsensä, etsiä totuutta ja kirjoittaa.

Helsingfors Musikinstitutin uusien opiskelijoiden sisäänpääsy-
kokeet olivat syyskuun alussa. Pekka kävi itse henkilökohtaisesti
ilmoittautumassa, mutta tunsikin kokeessa soittaessaan, että ”tämä oli
epätodellista”. Johtaja Wegelius hyväksyi hänet opiskelijaksi, mutta
pahoitteli, että Pekka oli aloittanut pianonsoiton liian myöhään, vas-
ta 16-vuotiaana, niin että hänestä saattoi vieläkin tulla hyvä muusik-
ko, mutta ei konsertteja antava pianisti.

Pekankin mielestä Wegeliuksen arvio oli oikea, vaikkakin se louk-
kasi hänen taiteellista turhamaisuuttaan. Pahemmalta sen sijaan tun-
tui taiteellisen elämänuran synnyttämien haaveiden kariutuminen.
Isä ei halunnut kustantaa Pekan musiikkiopintoja, eikä hän itsekään
”oikeastaan halunnut” niitä.

Musiikkihaaveiden romahdettua Pekka valvoi ensin kaksi vuoro-
kautta ja kulki sitten muutamia viikkoja yhtämittäisessä kamppailus-
sa jumalansa kanssa. Ensin hän rukoili lakkaamatta, vaikkei tiennyt,
ketä rukoili: ”Anna minun kuolla, anna minun haihtua olematto-
miin, elämäni ei ole mistään arvosta, maailmassa en mitään tee.” Sit-
ten hänen koko sielun tilansa kärjistyi ja kohdistui tämän tapaiseen
ihmettelyyn: ”Mutta olemmeko me ihmiset siis näin hylättyjä, näin
yksinäisiä, näin heikkoja olentoja? Tänne me synnymme, täällä me
kärsimme, täältä me kuolemme – eikä ole mitään järkeä, ei tarkoi-
tusta, ei jumalaa!” Viimeiset voimansa kooten Pekka ajatteli: ”Nyt
minun täytyy tietää totuus. Jos jumala on, täytyy hänen nyt ilmottaa
itsensä minulle. Jos ei, riistän itseltäni hengen.”¹

Pekan omaiset pelkäsivät hänen tulevan hulluksi. Pekka piti kuo-
lemaakin tietämättömyyttä parempana vaihtoehtona ja sanoi itsel-
leen: ”– nyt, jos en saa tietää, mitä tämä elämä on, ja onko tässä
sisältöä, menen mereen”. Hän ei kuitenkaan päättänyt itsemurhan
hetkeä vaan ajatteli niin tekevänsä, ellei saa tietää, mitä varten on
olemassa.²

Pekan tuskaa lisäsi se, että hänen suuresti kunnioittamansa Maijun äiti Anna Kilpeläinen oli kuluneen vuoden aikana päätenyt käsitykseen teosofian vaarallisuudesta. Anna kirjoitti Pekalle kirjeessä tullessa siihen tulokseen, että teosofien oppi on harhaoppi. Sen sijaan oli pyrittävä ”todelliseen yhteyteen Kristuksen kanssa” ja annettava ”jokapäiväisen elämämme todistaa, että olemme leimatut Kristuksen hengellä”. Ja niin kävikin, että kirjeen saapumispäivänä (13.10) Pekan maailma muuttui.

Uudestisyntymiskokemus

Tuona lokakuun 13. päivänä, keskellä päivää Pekan sieluntuskat nousivat äärimilleen. Hän oli kotonaan, Antinkatu 26:ssa, omassa huoneessaan ja heittäytyi selälleen sohvalle huutaen apua elämältä, kun ei jaksanut eikä kestänyt enempää.

Silloin kaikki äkkiä peittyi sumuun. Pekan silmien edessä oli kuin synkkä pilvi, johon hän tunsu tuskansa siirtyvän. Hetken hän luuli kuolevansa ja ajatteli: ”– – tuollainenko siis on elämä... Samassa pilvi repeytyi, ikään kuin salama olisi siihen iskenyt”, ja auringon säteet paistoivat Pekan kasvoihin, ”lämmittävästi ja kirkkaasti, mutta ei häikäisevästi”. Vähitellen ihanalta tuntuva valo ympäröi Pekan joka puolelta, niin että hän oli kuin valomeressä, ja vihdoinkin se tunki hänen sisäänsä, täytti ja valaisi hänet kokonaan, niin että hän itse ja koko hänen olemuksensa ”oli kuin paljasta valoa”.

Samalla auringon takaa ja joka puolelta avaruudessa kuului ääni, joka sanoi: ”Ole hyvässä turvassa, minun poikani, sillä minä rakastan sinua.” Ja siten tämä valo haihtui, laskeutui alas ja meni Pekan selän sisään, ”ja tuli sieltä ulos kuin liekki. Elävänä, liekehtivänä vaahteran lehden muotoisena se nousi ylös korkealle yli pään” ja ympäröi Pekaa valollaan.³

Hän näki Jumalan äärettömyyden, näki sen suuren elämän, joka oli kaiken takana ja kuuli, kuinka elämä hänelle kuiskasi: ”sinä olet minun poikani ja minä olen sinun isäsi”. Ei sillä elämällä ollut muotoa, ei se ollut mikään personallinen Jumala tavallisessa merkityksessä, vaan se oli itse elämän äärettömyys, pohjattomuus, syvyys ja kuilu, se oli palava tuli ja aurinko ja valo, mutta se oli elämää ja se puhui ja sanoi: ”sinä olet minun poikani ja minä rakastan sinua”.⁴

Hämmästyneenä Pekka nousi sohvalta ja katseli ympärilleen, sillä hän tunsi olevansa toinen ihminen. ”Vanha elämä oli aivan kuin pyyhkäisty pois”, ja Pekka pani kätensä ristiin rinnalle ja sanoi hiljaa:

*...ihminen on Jumalan Poika. Isä Jumala on olemassa, ja hän on kaiken elämän takana. Hän rakastaa, hän rakastaa, ja minä olen hänen poikansa, eikä ole mitään hätää, ei koskaan, ei ole koskaan ollut eikä tule koskaan olemaan. Kaikki tuska ja kärsimys on vain syntymistä uuteen elämään. Kun ihminen syntyy tähän maailmaan, silloin on tuskaa ja vaivaa, ja kun ihminen syntyy henkiseen elämään, siihen tietoisuuteen, että hän on Jumalan Poika, täytyy senkin tapahtua tuskalla ja vaivalla, suurella ponnistuksella ja äärettömän helvetin läpi käymällä. Mutta sitten kaikki on rauhaa ja sopusointua ja selvyyttä.*⁵

Pekka tunsi, ”että sama mikä tapahtui Jeesukselle, kun hän meni Johanneksen luo ja Johannes kastoi hänet Jordanissa”, tapahtui hänelle. Kokemuksensa aikana hän tunsi olevansa ”Jumalan Poika”:

*Ihminen on aivan toinen olento kuin mitä hän on itsestään otaksunut. Ihminen on luullut olevansa ruumiillinen ja sielullinen olento, pieni, inhimillinen persoonallisuus, jonka sisältö on hänen sieluelämässään, – ja ihminen on itseasiassa aivan toinen. Hän on iankaikkinen henki, syntynyt avaruuksien Isän omasta rakkaudesta, singahtanut maailman järjen tullesta. Ihminen on Jumalan Poika. Äärettömyyden iankaikkinen ja ehtymätön elämä on hänessä. Hän on se elämä... Uudestisyntymisessään ihminen tuntee olevansa Jumala, suuri salainen elämä, ja samalla sen Poika, Jumalan Poika.*⁶

Hän tunsi myös, ”että Jeesus Kristus oli mitä salaperäisimmällä tavalla siinä läsnä. Ei läsnä niin kuin se, joka olisi kasteen toimittanut, eikä myöskään läsnä niin kuin Isä, jonka Pojaksi ihminen julistettiin, vaan niin kuin satumainen, läpituokeva persoonallisuus, joka oli mukana Jumalan Pojan tietoisuudessa.”

Professori Sven Krohn (1903–1999) on sanonut, että tähän kokemukseen sisältyi Jeesuksen Kristuksen yhteyteen tuleminen ja hänen opetustensa kokeminen henkisenä todellisuutena.⁷

Kokemus opetti, että ”meidän minämme voi yhtyä Kristuksen minään ja siinä on se pelastus. Kun meidän minämme ei enää pidä kiinni omasta itsekkästä itsestään haluineen ja himoineen, silloin

se vapaana saattaa yhtyä Kristukseen, niin että Jeesus Kristus elää meidän minässämme.”⁸

Kokemus ”ei tapahtunut minkäänlaisessa unessa tai horrostilassa vaan selvässä päivätajunnassa”. Ennen sitä ja sen aikana Pekka oli täydellisesti oma itsensä, mutta kuitenkin hän muuttui niinä hetkinä kokonaan tullen ikään kuin ”tietoiseksi itsestä, joka ennen oli ollut salassa”.

Sven Krohn oli kysynyt Pekalta, oliko hän ollut itsetietoinen kokemuksen aikana ja Pekka vastasi, että oli tietoinen, mutta ei itsetietoinen.⁹

Iloissaan Pekka kertoi sitten heti samana iltana kodissaan, että oli ”nähtynyt Jumalan” ja syntynyt uudestaan ”Jumalan Pojaksi”, mutta kotiväki ei osannut jakaa hänen iloaan. Isä arveli toistenkin ajatusten tulkkina: ”Kyllä nyt taitaa olla loppu lähellä. Etköhän ole tulemaisillasi hulluksi ylpeydestä, sillä kuinka ihminen muuten niin saattaa puhua.” Gerda ja Geo itkivät ja katsoivat Pekkaa pitkään ja omituisesti. Pekka näki heidän ajatuksensa ja tunteensa sinkoilevan nuolina häntä vastaan mutta ei tuntenut itseään millään tavalla liikutetuksi heidän itkustaan tai sanoistaan vaan oli hengessään ”täynnä suurta, sanomatonta riemua ja autuutta”.

Kokemuksen jälkeen Pekan sieluntila oli sellainen, että hän itse oli ”aivankuin elävä piste, elävä silmä äärettömässä avaruudessa”, joka oli aina hänen silmiensä edessä ja ulottui rajattomiin ja oli aivan pimeä. Kuitenkin hän tiesi, ”että avaruus oli itse elämä, jumalallinen pimeys”, jossa hänestä lähtevä ja häntä ”ympäröivä valoilmio loisti valkeutena pimeydessä”. Ja kun hän katseli maailmaa, niin hänen oma ruumiinsa ja muut ihmiset ja koko ympäristö, huonekalut, talot, kaupunki, luonto, kaikki muodostivat ikään kuin taulun hänen edessään ja ”olivat asettuneet ikään kuin pinnaksi”.

Pekkaa ympäröivä valo ”ulottui useampaan suuntaan, jota vastoin maailma oli ikäänkuin pintana”. Se valonsilmä, jona hän tunsii olevansa, ”katseli ulos, niinkuin ikkunasta tätä pintamaailmaa” ja se pääsi myös elävien ihmisten sisään, jolloin Pekka tiesi, ”että hänkin ulottui uuteen salaiseen suuntaan, jossa oli kätkeytynä hänen jumalallinen henkensä”.

Jokaisen ihmisen sisällä ”oli pieni valopilkku”, mutta useimpien osalta Pekka teki ”sen huomion, että se useimmissa loisti heikkona

aivan kun sitä ei olisi ollutkaan” ja samalla Pekka näki, ”mitkä olivat ne sielulliset ominaisuudet, jotka estivät tuota pientä tuikkivaa valoa oikein liekkiin nousemasta”.

*Hänellä oli toinen ruumis kuin tämä fyysillinen, hän huomasi vaeltavansa jonkinlaisessa kehässä, joka loisti, ja siinä pallossa oli suuri tuli, joka nousi hänen päänsä yli, ja se tuli valaisi hänen elämäntiensä, niin että hän näki omansa ja toisten ihmisten sydämet ja mitä niissä oli heikkoa ja tietämätöntä.*¹⁰

Joitakin kuukausia Pekka vaelsi tällaisessa tajunnantilassa, ja vielä senkin jälkeen hän ”saattoi uudestaan ja uudestaan asettaa itsensä samanlaiseen tilaan”.

Omaisiet pelkäsivät Pekan tulleen hulluksi, mutta hänen teosofiset toverinsa olivat asiasta toista mieltä, ja arvelivat että ”Pekka on nyt varmaan tullut mestariksi”.¹¹

Professori Eino Krohn (1902–1987) on kirjoittanut, että kokemuksella oli ”Kristus-kokemuksen luonne”. – Pekka ”näki kaikissa ihmisissä vaikuttavan jumalallisen minän. Tuon ydinminän, mystisen Kristuksen, mutta ikäänkuin hyvin ohuen kalvon ympäröimänä, niin että asianomaiset eivät olleet itse tietoisia tästä Kristuksesta itessään. He eivät ikäänkuin olleet hereillä.”¹²

Kokemuksen myötä Jeesus tuli Pekalle läheisemmäksi kuin oma veli. Pekka tunsi Jeesus Kristuksen elävän omassa minässään ja olevansa itse osallisena samassa Poika-tajunnassa ja ymmärsi sen valossa evankeliumien esityksen ”ihmisen pojasta” ja ”valon ylentämisestä”.¹³

Pekan kokemus tuli Jeesusta ja evankeliumeja seuraten, ja alussa hän arveli, ettei enää tarvitse teosofian moninaisia teorioita, vaan seurasi ”kokonaan Tolstoita, hyväksyen hänen katsantokantansa yksityiskohtia myöten”.¹⁴

Pekan mielestä hänen kokemukseensa ei sisältenyt mitään ”varsinaisesti teosofiaan kuuluvaa”. Hän tunsi ”kaiken takana olevan rakastavan Jumalan, mutta ei tiennyt mitään mestareista, ei mitään jälleensyntyymisen ja karman lain johtamasta kehityksestä”.¹⁵

Kokemus antoi varmuuden Jumalan olemassaolosta ja omasta sekä kaikkien muidenkin ihmisten suhteesta elämän henkeen. Merkittävää tässä on, että muutos jäi Pekalla pysyväksi, siten että hän aina halutessaan pystyi palauttamaan itsensä siihen. Tämä mahdollisti

hänen tulevan teosofisen työnsä. Kokemus teki Pekasta ehdottoman antimilitaristin ja aseettomuuden kannattajan.

Gustav Zander ei pitänyt Pekan ajatuksesta hylätä kaikki täyttääkseen Jumalan tahtoa ja saarnataksaan totuutta. Zanderin mielestä jokaisen teosofin tuli pysyä uskollisena sillä paikalla, johon karma oli hänet asettanut ja tehdä siinä parhaansa. Zander ei pitänyt vuorisaarnan käskyjä elämänlakina vaan arveli, että jonkun karmaan saattaa kuulua myös sotaan meno ja yhteiskunnallisista asioista huolehtiminen. Zanderin mielestä Pekalla oli taipumusta liialliseen spekulointiin, mutta samalla hän rohkaisi Pekkaa kirjoittamaan ja julkaisemaan tekeillä olevan teosofian yksinkertaisimpia perustuuksia esittävän teoksensa.¹⁶

Rengiksi?

Lokakuussa Pekka vieraili pari päivää Lohjalla Arvid Järnefeltin luona. Tolstoilaisen herämyksen kokenut Järnefelt oli ostanut heinäkuussa 1896 Lohjan Virkkalassa sijaitsevan palstatilan.

Pekka tuli Virkkalaan junalla ja oli ensimmäisen päivän iltana mukana kivijalan teossa. Seuraavana päivänä hän sitten auttoi talon naisia rikkaruohojen kitkemisessä puutarhapellosta. Puutarha-apulaisen kädet olivat verillä. Syksyinen päivä oli vähän sateinen, mutta Pekan olo oli autuas. Henkisen herämyksensä tilassa renkikokelas oli yhtä luonnon kanssa ja ajatteli: ”Tämmöistä on todellinen elämäkin, pientä surua ja itkua ulkonaisesti, mutta sisässä riemua ja rauhaa.” – Järnefelt oli kokenut samaa valoa kuin Pekka. Hän oli ollut tavallinen maailmanmies, ja sitten ”yhtäkkiä valo tuli hänen sieluunsa ja täytti hänet. Hän heräsi näkemään, mitä elämä oli. Hän heräsi ainakin näkemään, mitä hänen oma elämänsä oli ja oli oleva.”¹⁷

Järnefelt olisi ottanut Pekan rengiksi, mutta Pekka halusi kotiin hoitamaan sairasta isäänsä.

Teosofiseen työhön

Veistokoulussa ja ”Salainen oppi”

Alkusyksystä 1896 Pekka hakeutui Taavi Järveläisen veistokouluun, jonka kurssin saattoi sisällyttää kansakoulunopettajan opintoihin. Syyslukukauden aikana siinä oli 150 oppilasta, lapsia ja aikuisia, molempaa sukupuolta.

Pekka otti opinnot vakavasti. Pekan teosofiystävä tekniikko ja tuleva taiteilija Herman Grönberg (1875–1958) piirsi hänelle ajan hengen mukaisen jyrkän kirjoituspöydän heloineen ja niitteineen. Pekka osoitti hämmästyttävää taitoa ja uutteruutta myös tässä työssä.

Veistokoulun puolipäiväopintojen ohella Pekka auttoi sairasta isäänsä. Hän piti puusepäntyöstä, mutta huomasi sitä tehdessään, ”että ihmisellä on salainen kyky nähdä totuutta”.

Havaitsin, että samalla, kun koetin tehdä ruumiillista työtä, samalla alkoi elämä minun ympärilläni, omassa tajunnassani, aurasani tulla erittäin vilkkaaksi. Jouduin koko ajan keskusteluun henkimaailman kanssa, mitä ihanimpien henkiolentojen kanssa, jotka sanoivat minulle, sitä ja sitä sinun pitää nyt kirjoittaa. Ja minulle näytettiin näkyjä, kuvia maailmasta, maailman rakenteesta, maailman luomisesta ja kehityksestä, ihmisen suhteesta kosmokseen, jumalista, enkeleistä ja kaikkien elävien olentojen paikasta tässä suuressa draamassa, jota me nimitämme osallisuudeksi suureen komediaan, niin kuin Dante sanoo. Ja minulle laulettiin ja soitettiin, mutta ennen kaikkea minua inspiroitiin ja sanottiin: sinun pitää kirjoittaa.¹

Aina kotiin tultuaan Pekka tarttui H. P. Blavatskyn *Salaiseen oppiin*, ja sitä lukiessaan hän teki ”mieltäkiinnittäviä kokemuksia, joiden punaisena lankana oli se, että ihmisellä oli sisäinen kyky nähdä totuutta”. Yhtä mittaa kotona ja koulussa Pekka mietiskeli luomis-

asioita, ja monta kertaa hän katseli kuin näyssä esitystä selventäviä yksityiskohtia, joista kirja ei puhunut.

Salaista oppia lukiessaan Pekka ihmetteli, mikä tuo Logos mahtoi olla. *Salainen oppi* sanoi, että Logos on maailman luoja, mutta puhui samalla monista Logoksista ja kutsui Logosta myös Logoksien kokonaissummaksi ja vielä Blavatsky huomautti, että tätä maailman järkeä ei saanut personoida.

Kerran Pekka taas veistokoulusta tultuaan istui kotona pianon ääressä soittaen jotakin isänsä lempikappaletta, vaikka samalla hänen ajatuksensa liitelivät ”kaukana Logoksen salaisuudessa”.

Äkkiä silloin silmäni aukeni ja katseeni tunki syvälle aurinkokuntamme sydänmaihin. Silmänräpäyksessä ymmärsin ja tiesin, mitä Logos oli. Logos oli arvaamattoman korkea olento, meidän aurinkokuntamme korkein, ja Hänen tajuntansa käsitti ja ikäänkuin syyleili lukemattoman joukon jumalallisia olentoja, joiden keskipiste ja huippu Hän oli. Mahtavan mahtava oli henkimaailman kannalta se elämänratas, jota me fyysillisesti nimitimme aurinkokunnaksi. Järjelläni myös nyt ymmärsin, että avaruus oli täynnä näitä aurinkologoksia ja että niiden takana täytyi olla se erinomaisen suuri salaisuus, jota madame Blavatsky kutsui ensimmäiseksi yleiseksi Logokseksi ja joka jäi yhtä ikuiseksi salaisuudeksi kuin itse avaruuden jumaluuskin. Mutta maailmankaikkeus oli joukko ilmenneitä olentoja, siinä oli arvoituksen ratkaisu, ja minä tunsin, kuinka itsestäni vyöryi ulos eläviä olentoja, ja kuinka me ihmisetkin itse asiassa loimme maailman. Avaruus, joka oli kaiken takana, oli kuin äidinkohtu, joka sisälsi suuria syntymisen salaisuuksia. Ja äidinkohdusta loisti yhtäkkiä valo, kuten minustakin oli loistanut, ja se oli järjen valo. Eikä sille voinut antaa mitään muotoa, ei sitä voinut kutsua personalliseksi olennoiksi sillä niinkuin ihmisen valominuus oli se kaiken personalisuuden miljoonia vuosia sitten voittanut, mutta se oli äärettömän korkea itsetajunta, järjenvalo, joka loisti pimeydessä ja vyörytti ulos itsestään kokonaisen maailmankaikkeuden.²

Tämän kokemuksen myötä Pekalle selvisi *Salaisen opin* ensimmäinen osa niin, että hän kykeni kirjoittamaan siitä. Niin syntyi kirjoitelma *Den hemliga läran*.

Työhön aatteen puolesta

Marraskuun 1896 *Teosofisk Tidskriftissä* avattiin ”Kysymyksiä ja vastauksia” -osasto, jonka ensimmäinen kysymys käsitteli karman ja kasvatuksen välistä suhdetta. Pekka vastasi siihen ”Elia”-nimimerkillä, että kasvatusta toi päivänvaloon luonteen hyviä tai pahoja ominaisuuksia ja taipumuksia, jotka muuten jäisivät piileviksi.

Alun perin hyvän luonteen joutuminen normaalia kehitystä es-täviin oloihin johtui kyseisen yksilön huonosta, ohimenevästä kar-masta. Ja lopuksi Pekka muistutti, että hengen näkökulmasta ei siinä ole mitään pahaa, vaan että kaikki kärsimykset ovat vain ylöspäin johtavia askelmia, synnytystuskia, välttämättömiä hengen ilmi pää-semiseksi, toisin sanoen ihmisen heräämiseksi henkiseen valoon.³

Samassa lehdessä oli Pekan kysymys: Mitä teosofit arvelevat Tols-toin käsityksestä Kristuksen opista?

Joulukuun lehdessä oli vielä toimittaja Jean Fr. Rossanderin pyyn-tö, että nimimerkki Elia ilmoittaisi osoitteensa henkilökohtaista kanssakäymistä varten. Rossander halusi henkilökohtaisesti selostaa Pekalle, miksi *Teosofisk Tidskriftin* toimitus oli pyyhkinyt pois osan Pekan selvästä ja perusteellisesta vastauksesta.

Teosofisk Tidskriftin toimitus ei hyväksynyt Pekan ajatusta, että niin pian kuin yksilö on astunut ulos vastuuttomuuden ajastaan ja elämänsä astuu uuteen vaiheeseen vastuullisena persoonallisuu-tena, kaikki mitä tapahtuu ei ole vain edellisistä elämästä johtuvaa seurausta, karmaa. Sillä samalla astuu myös toinen tekijä toimin-taan: kehityksen laki. Silloin erilaiset kokeet – onni, onnettomuus jne. kuuluvat oleellisena osana inhimilliseen kehitykseen.⁴ Toimitus ei voinut esittää *Teosofisk Tidskriftin* palstoilla tällaista, vaikkakin hy-vin esitettyä teoriaa, sillä Rossander ei uskonut, että kehityksen lakia voitaisiin pitää toisena, karmalle vastakkaisena tekijänä.

Yhtä mahdottomana Rossander piti Pekan ajatusta, että ihminen voi joutua kärsimään myös ilman omaa syytä perheen, kansan tai rodun kollektiivisen karman takia. Muuten Rossander kiitti Pekkaa vastauksestaan ja toivoi hänen jatkavan palstan avustajana.

Rossanderin kirjeen perusteella Pekan vastaus julkaistiin karsit-tuna, mutta Pekka ei silti luopunut ajatuksestaan ”ulkopuolisesta” kehityksen laista, joka vetää ihmistä Jumalan luo, henkiseen itse-

tietoisuuteen, sen enempää kuin ajatuksestaan kansan ym. ulkopuolisen karman aiheuttamista ylimääräisistä kärsimyksistä.

Tammikuun *Teosofisk Tidskriftn* ”Kysymyksiä ja vastauksia” -palsalla oli kolme vastausta Pekan kysymykseen ”Mitä teosofit ajattelevat Tolstoin käsityksestä Kristuksen opista?” Ervastian elämäntyön kannalta niistä mielenkiintoisin on nimimerkki O. L. T:n vastaus, että Blavatskyn mukaan Tolstoi on eräs niistä harvoista valituista, jotka alkavat intuitiosta ja päätyvät kaikkietäväisyyteen ja hänessä on toteutunut korkeamman minän kehitys ja ilmentyminen. Tässä on sitten todiste, että henkinen kehitys ei ole mistään erityisistä opeista kiinni.⁵ Vastauksessaan O. L. T. viittasi Blavatskyn artikkeliin ”The Science of Life” vuodelta 1887, jonka ruotsinnois sisältyy 1893 julkaistuun Blavatskyn artikkelikokoelmaan *Valda smärre uppsatser*⁶. Kyseisen artikkelin perusteella Pekka arveli, että myös Blavatsky oli suorittanut saman alkemiallisen prosessin kuin Tolstoi ja että hän arvosti myös Pekan tavoin vuorisaarnaa henkisen tiedon tienä.

Pekan mielestä myös Arvid Järnefelt oli samanlainen teosofi kuin Tolstoi, ja hän siteerasi Blavatskyn artikkelia Järnefeltille vuoden 1896 lopulla lähettämässään kirjeessä. Tässä suhteessa teoria on selvä, jos teosofia on tietoa ihmisen jumalallisesta olemuksesta, sen toteutuminen ei ole mistään jäsenkirjoista kiinni.

Ervast ja Järnefelt kävivät kirjeitse keskustelua teosofian opeista ja Järnefeltkin piti karmaa totuudesta peräsin olevana tietona ja ihmisen suurimpana lohdutuksena. Muuten hän ei sen yksityiskohtaisemmin ollut perillä teosofian erityisopeista ja piti erityisen vaikeasti ymmärrettävänä teosofian oppia mahatmoista. Henki oli hänen mielestään jotakin ajasta ja paikasta riippumatonta.

Järnefelt kääntyi Pekan puoleen myös käytännön asioissa ja pyysi auttamaan saadakseen tietoja, ”onko suomen tai ruotsinkielellä olemassa mitään opastuksia eri ammatteihin kuuluvissa töissä, erittäin tärkeitä olisivat savenvalaus (saviastioiden valmistus), fiilarin, nikkarin työt, korien ja ulkomööbelien valmistus, kutomataito”. Käsityötaidon edistäminen ja kehittäminen toimeentulon edistäjänä oli yksi ajan kansallisia projekteja.⁷

Nikkariksi opiskeleva Pekka teki työtä käskettyä, ja Arvid Järnefelt kiitti häntä ”oivallisesta kirjallisuuden luettelosta, jota parempaa en olisi voinut toivoa”.⁸

Ero

Henkisen kokemuksen myötä Maiju jäi taka-alalle. Maiju ei ymmärtänyt Pekassa tapahtunutta muutosta vaan hyväili ja suuteli Pekkaa entiseen tapaan. Mutta nyt Pekka piti sitä viekoitteluna.

Torjutuksi tullut Maiju arveli, että liialliset hyväilyt ovat alkaneet kyllästyttää Pekkaa ja kysyi: ”Oletteko te miehet siis niin heikkoja!?” ja pyysi anteeksi, että oli tietämättömyydestä saattanut Pekalle ”ehkä koviakin taisteluja – itseäsi ja halujasi vastaan”. Tuo hyväilysuhte oli kyllä Pekan sinnikkään työn tulosta.⁹

Maiju ymmärsi, että Pekan tunteet olivat sammuneet, mutta hänen mielestään Pekan olisi pitänyt ilmoittaa suoraan ja rehellisesti, että ”nyt on kaikki lopussa meidän välillämme, niin olisit säästännyt multa monta kyyneltä, monta tuskan hetkeä, monta sydänsurua”. Jos Pekka olisi menetellyt rehellisen miehen tavoin ”niin me oisimme jääneet hyväksi ystäviksi – me oisimme voineet jäädä täysin onnellisiksi, sillä rakkautemme vaikka lyhyt, niin kuitenkin niin puhdas, niin keväinen oisi elähdyttänyt meitä.”

Kovin isku oli se, kun Maiju tunsu kadottaneensa Pekan kunnioituksen. Pekan rakkaus Maijuun näytti kadonneen. Se rikkoi Maijun ilon, onnen ja rauhan. Pekka oli herättänyt ensin lapsen sielussa sen varmuuden, että oli ”hänen uskollinen rakastajansa, suojelijansa ja tukensa koko tämän elämän läpi” ja nyt kun Maiju oli ”koko sielulleen” Pekkaan kiintynyt, Pekka repäisi itsensä irti.¹⁰

Pekka sanoi Maijulle, ettei hänellä ”ole enää mitään rakkauden kaipuuta”, Tätä kuullessaan Maiju kauhistui ja ajatteli: ”Enkö siis ollut herättänyt Sinussa syvempiä tunteita – siis et todellakaan ollut koskaan Maijaa rakastanut!”¹¹

Rouva Kilpeläinen ei pitänyt sitä sydämettömyytenä, kun Pekka rikkoi suhteensa Maijuun. Olihan hän sen alusta asti aavistanut. Mutta hän piti sydämettömyytenä sitä tapaa, jolla hän sen teki, kun kertoi, että oli rakastunut toiseen tyttöön. Jostakin kummasta syystä Pekka herätti Maijussa luuloa, että hän on rakastunut toiseen.

Myös Sigrid tuli mukaan kuvioihin, ja Pekka alkoi taas puhua Sigridistä lempensä ensimmäisenä kohteena. Pekka kertoi Maijulle, että Sigridillä ”on suurempi oikeus minuun... Häntä olen ennemmin sinua rakastanut.” Kaiken kukkuraksi Pekka sanoi Maijulle, että joka

rakastaa niin kuin Maiju rakastaa Pekkaa, ”niin parempi olisi ettei hän ollenkaan rakastaisi”.¹²

Kun ero tuli, Anna olisi toivonut, että Pekka olisi kohdellut Maijaa ”veljesrakkauden huomaavalla säällillä – neuvoen ja rohkaisten häntä”. Senlaatuinen huomaavaisuus olisi ollut Maijulle suuri huojennus. Mutta kylmällä välinpitämättömyydellä Pekka antoi Maijun huomata, ”ettei Sinulla enään ole mitään antaa – että luultun rakkauden kadotessa – katosi kaikki!”¹³

Maijulle oli raskas isku, että Pekka petti ”köyhän, orvon tyttöparan, jolla ei ole muuta tarjota, kuin uskollinen rakkautensa”. Pekka oli ollut rakastunut Maijuun heinäkuusta 1895 loka–marraskuulle 1896, tässä vaiheessa hän teki kaikkensa, ja onnistuikin saamaan Maijulta vastarakkautta ja lupauksen avioliitosta. Henkisen kokemuksensa jälkeen Pekka hylkäsi Maijun. Asia ei mennyt sillä kuitenkaan ohi, koska vielä 1899 kesällä Pekka uudisti Maijulle avioliittotarjouksensa. Kummankin rakkaus oli todellinen, aika ja paikka eivät vain sattuneet kohdalleen.

Julkisen työn alku

Syksyllä perustettu *Teosofiska Biblioteket i Helsingfors* aloitti toimintansa 1.1.1897.

Sunnuntaina 10.1.1897 illalla pidettiin 14 henkilön toimesta kirjaston avajaiset Uudenmaankatu 15 sijaitsevilla tiloilla.

Kirjastolla oli alussa vain kolmisenkymmentä kirjaa tai lentolehdistä.¹⁴ Teosofisen Seuran Skandinavian Osaston hallinto oli lahjoittanut T. S. Svenska Afdelningin 16 vihkoa käsittävän julkaisusarjan, *Teosofisk Tidskriftin* vuosikerrat 1891–96 sekä Franz Hartmannin *Magi, Hvit och Svart*, H. P. Blavatskyn *Nyckel till Teosofien* ja *Den hemliga läran* ja Annie Besantin *Själfvet och dess höljen*.

Sunnuntaina 17.1. ylioppilas Herbert Silander piti kirjastolla ensimmäisen esitelmän ja seuravana sunnuntaina, 24.1., Pekka Ervast luki ääneen käsikirjoituksensa *Den hemliga läran*.

Kevään aikana Silander piti yhteensä viisi esitelmää ja Ervast kolme. Pekan toinen esitelmä oli helmikuussa. Kevään mittaan kuulijakunta kasvoi 10–15:stä aina 50 kuulijaan asti, mikä oli ”tavaton ja merkillinen saavutus”.

Esoteerisen koulun jäsen

Vuoden 1897 alussa Ervast halusi päästä judgelaisen Teosofisen Seuran esoteerisen koulun jäseneksi ja kirjoitti Gustav Zanderille haluavansa T. S:n esoteerisen koulun (*Eastern School of Theosophy*, aikaisemmalta nimeltään *Esoteric School of Theosophy*) välityksellä päästä suoraan yhteyteen mestareiden kanssa. Samalla Ervast olisi halunnut pysyä myös Adyarin T. S:n jäsenenä.

Zanderin mielestä Adyarin seuran jäseneksi jääminen merkitsi samalla tukea sen johtajien harjoittamalle epäveljelliselle toiminnalle. Kovisteluistaan huolimatta Zander jätti Ervastin oman harkinnan varaan mahdollisen liittymisensä esoteerisen koulun jäseneksi.

Judgelaisen seuran toiminta oli myötätulessa. Teosofisen ristiretkensä jälkeen Tingley käynnisti Point Lomassa, Kaliforniassa San Diegon lähellä, suuren hankkeensa, jonka tavoitteena oli herättää uudelleen eloon antiikin mysteeriot.

Helmi–maaliskuun vaihteessa Pekka kertoi käännöshankkeista ja tiedusteli Zanderilta mahdollisuutta perustaa Suomeen oma teosofinen seura. Zanderin mielestä Suomeen voitaisiin perustaa itsenäinen suomalainen seura *The Theosophical Society in Europe (Finland)*, kunhan vain sen jäsenet eroaisivat vanhasta seurasta. Myös Ervastin esoteerisen koulun piiriin pyrkivänä oli erottava vanhasta seurasta.

Pekka teki työtä käskettyä ja erosi Skandinavian Teosofisesta Seurasta (Adyar) – häntä ei enää mainita sen 1.6.1897 päivätyssä jäsenluettelossa –, ja 23.3. Gustav Zander lähetti Ervastille esoteerisen koulun jäsenyyden anomista varten tarvittavat paperit.

Zander mainitsi H. P. Blavatskyn 389-sivuisen sanakirjan *Theosophical Glossaryn* ruotsinnosaikeista. Hän tiedusteli, tahtoiko Pekka ottaa käännettäväkseen osan vai koko teoksen.¹⁵ Pekka ei liittynyt hankkeeseen vaan laati oman 63-sivuisen sanakirjan *Kortfattad teosofisk uppslagsbok*, joka ilmestyi elokuun alussa.¹⁶

Itsenäiseen työhön

Vuosina 1896–97 Ervast ei enää opiskellut yliopistossa. Kaksi professoria kävi valittamassa asessori Ervastille, että ”menee hyvä poika

hukkaan”. Erään professorin mielestä Pekasta olisi kielitieteilijänä voinut tulla ”jotakin suurta”. Ja omankin arvionsa mukaan Pekalla oli hyvät mahdollisuudet tulla uusien kielten tai matematiikan professoriksi. Professorien käyntien jälkeen isä pauhasi Pekalle, mutta tällä oli oma näkynsä: Isän Jumalan ja Kristuksen seuraaminen.

Eräänä iltana maaliskuussa, kun kotona oli puhetta Pekan tulevaisuudesta, isä sanoi jokseenkin jyrkästi: ”Nyt saat lähteä kotoa, ja jos teosofiasi on jostakin arvosta, niin tule sillä toimeen, kun et muuta tahdo tehdä”.¹⁷

Isä oli jäänyt maaliskuussa sairautensa vuoksi eläkkeelle ja halusi nyt ehkä saada esikoisensäkin omille jaloilleen huolehtimaan omasta toimeentulostaan. Sairaudestaan ja eläkkeelle jäämisestään huolimatta asessori Ervast osallistui Rautateiden tilastollisen toimiston töihin kuolemaansa saakka.

Pekankin mielestä ratkaisu oli oikea. Hän ei pelännyt nälkäkuolemaa, ja kun hän rahattomana muutti pois isänsä kodista omillaan elämään, oli hän täynnä uskoa ja uskallusta, vaikka tulevaisuus oli hämärä kuin syksyinen yö.

Pekka sai asunnon vanhimman ja parhaimman toverinsa, vielä koulussa olevan Oskar Liljeforsin luota. Hän lainasi Ingeborg (Immi) Helléniltä (1861–1937) tarvitsemansa alkupääoman.

Talouteen tuli apua, kun kamreeri Herman Hellner (1848–1942) vei Pekan kenraali Carl Robert Sederholmin (1818–1903) luo, joka tarvitsi ruotsintajaa. Tämä oli toimittanut tiivistelmän Friedrich Max Müllerin uskontotieteellisistä luennoista. Käsikirjoitus sisälsi paljon otteita, jotka oli käännettävä Müllerin teoksista *Natürliche Religion* ja *Theosophie Oder Psychologische Religion*. Kirja ilmestyi samana vuonna (F. Max Müller, *Naturlig religion i utdrag*.)

Sederholm oli Suomen virkamieskunnassa arvoltaan korkein mies kenraalikuvernöörin jälkeen. Mutta Sederholm oli vähän enemmänkin, sillä Pekka arveli tämän käyneen läpi samansuuntaisen henkisen herämyksen kuin mitä itselläänkin oli ollut, koska vanha kenraali tiesi puhua niistä asioista – valosta, Jumalasta, ihmisen suhteesta äärettömyyteen – ja oli vakuuttunut siitä, että kaikkina aikoina viisaat olivat tienneet niistä.

Sederholm oli suurella rahalla antanut puusepän valmistaa tarkat mallit pienoiskoossa vanhanajan tunnetuista temppeleistä. Hän

näytteli niitä Pekalle joka kerta heidän tavatessaan ja selitti, mikä vertauskuvallinen merkitys kullakin portaalla, huoneella ja koristuksella oli. Vertauskuvat puolestaan todistivat, että silloisilla rakennusmestareilla tai teettäjillä oli henkistä eli okkulttista tietoa. Näin vietettiin yhdessä monta hetkeä, Pekka kuunnellen ja kysellen ja kenraali esitelmöiden innostuneena.¹⁸

Kenraali arvosti Pekan täsmällisyyttä ja työkykyä. Pekka oli tehokas tarpeen tullen.¹⁹

Oskarín asuintoverina Pekka sai viettää mieleistään elämää. Heidän asuttavanaan oli isonlainen huone Uudenmaankadun varrella, jonne päästäkseen oli kuljettava keittiön ja toisen asutun kamarin läpi. Lämmintä ruokaa oli tarjolla vain sunnuntaisin, kun pojat kävivät Ervasteilla päivällisellä. Askeettisen ruokavalion tuloksena pojat säilyivät ”aristokratisen laihoina, mutta muuten hyvissä voimissa” Pekan kirjallinen työ menestyi silminnähävästi, ja hän tuli teosofiallaan toimeen. Isäkin alkoi leppyä, ja muutaman kuukauden kuluttua hän pyysi Pekkaa palaamaan kotiin.

Sanomalehtiartikkelit

Keväällä 1897 Ervast löi itsensä läpi teosofian esittäjänä *Päivälehdén* ja *Nya Pressenin* palstoilla. Nämä kumpikin olivat tavallaan uuden ajan lehtiä, uskonnollisesti vapaamielisiä.

Päivälehti julkaisi torstaina 4.3.1897 Ervastin ”Elia”-nimimerkillä kirjoittaman vuorokeskustelun ”Teosofinen seura”. Ervast käytti artikkelissaan dialogia ja antoi kahden henkilön keskustella teosofiaan ja T. S:aan liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä.

Kevään aikana Ervast esiintyi *Nya Pressenin* palstoilla nimimerkillä ”E.” kirjoittamallaan artikkelilla ”Det teosofiska korståget” (Teosofinen ristiretki), jossa hän kuvasi Tingleyn seuralaisineen tekemää maailmanympärysmatkaa.

Judgelainen Ervast esiintyi myös *Teosofisk Tidskriftin* sivuilla, joka oli Adyarin T. S:n äänenkannattaja. On toki mahdollista, että hän oli lähettänyt juttunsa *Teosofisk Tidskriftiin* ennen eroamistaan emäseurasta ja liittymistään judgelaiseen seuraan ja sen yhteydessä toimivaan esoteeriseen osastoon.

Albertuksen kielimiehenä

Herra Albertus, jonka alkuperäinen nimi oli Johan Albert Sundstöm²⁰, ilmestyi Helsinkiin maaliskuun lopulla. Hän ilmoitti ammatikseen valokuvaaja ja asettui asumaan Hotelli Kalevaan, Läntinen Heikinkatu 14 (nyk. Mannerheimintie 12). Huhtikuussa hän alkoi esiintyä nimellä John Albertus. Hänen tarkoituksensa oli perustaa Paraguayhin sosialistis-teosofiselle periaatteille perustuva Tres Naciones -yhteisö.

Ervast tutustui Albertukseen ylioppilas Yrjö Jalanderin pitämien esitelmien yhteydessä. Erään esitelmätilaisuuden jälkeen Ervastin seuraan hakeutui pieni, lihavahko ja punakka herrasmies suuret arvokkaat silmälasit nenällä. Albertukseksi esittäytynyt mies kertoi olevansa Amerikasta Suomeen matkustanut suomalainen liikemies ja aikovansa perustaa kolonian Paraguayhin. Ervast sai miehestä epämiellyttävän vaikutelman, mutta lupautui auttamaan häntä ja kutsui hänet kirjastolle kertomaan Amerikan teosofisista oloista.

Albertuksella oli toimisto Perämiehenkadulla, ja hän suunnitteli kolmesta kansakunnasta: englantilaisista, ruotsalaisista ja suomalaisista koostuvaa yhteiskuntaa ”sosialististen ja veljellis-teosofisten aatteiden” periaatteiden pohjalle, jonka tunnuslauseena oli ”Maa on Herran ja kaikki mitä siinä on”.

Ervast auttoi Albertusta ”kielimiehenä”. Albertus laati yhteisötään houkuttelevan kiertokirjeen, jossa mukaan tulevia velvoitettiin osallistumaan jo etukäteen siirtokunnan kuluihin. Lehdissä esiintyneistä varoituksista huolimatta 59 halukasta tarjoutui hankkeeseen.

Suomen lehdissä suhtauduttiin Albertuksen hankkeisiin kriittisesti. Ervast lopetti 15.7. tehtävänsä Albertuksen auttajana ja kirjasi toimestaan 150 markan palkkion, mutta Albertuksella näytti olevan muitakin ajatuksia hänen varaltaan.

Ja kävi niin, että Albertus tarjosi hänelle yhteiskunnan henkisen johtajan hommia. Ervasthan ”oli kuin luotu uudeksi valituksi profeetaksi, joka katoaa täältä ja ilmestyy Amerikassa saarnaten uutta oppia”. Lisäksi olisi vielä tarvittu vain uusi uskonto, jonka ilmoitus voisi olla vapaasti keksittyä.

Albertus selosti suunnitelmaansa Ervastille, joka lyyhistyi aivan mitättömäksi hengessään ja ajatteli: ”Olenko maanpäällä vai maanalla?” Ja kun Albertus oli lopettanut, Ervast kieltäytyi selvin sanoin hänelle tarjotusta huijarin asemasta ja vastaisesta kanssakäymisestä uuden yhteiskunnan perustajan kanssa.²¹

Albertuksen koloniapuuhaasteluun Ervast ei lähtenyt, eikä ollut tarpeenkaan, kun hänellä oli oma kotimainen koloniahanke. Zander tosin epäili sitä, olisiko Pekasta sellaisen ”essealaisen” yhteisön perustajaksi.

Judgelainen Ervast

Seuran vaihto

Svenska Teosofiska Samfundet oli jäsenmäärältään toiseksi suurin *The Theosophical Society in Europe*n jäsen seura. Siihen kuului 281 jäsentä ja 14 looshia. Jäsenistä valtaosa, 275 oli Ruotsista, Suomesta siihen oli liittynyt 5 ja Tanskasta 1. Gustav Zander kirjoitti 19.6. 1897 Ervastille hänen hyväksymisestään esoteerisen koulun jäseneksi ja Tukholmassa pidettävästä T. S. in Europe kongressista. Kirjeessä 31.7. hän lupasi majoittaa Ervastin kodissaan ja pyysi tätä ottamaan mukaansa 100 kappaletta *Teosofisk uppslagsbokia*, jonka myynti saisi siten hyvän alun.

Tukholman judgelainen kongressi

T. S. in Europe kolmas vuosikokous pidettiin 8.–9.8.1897 Tukholmassa. Siinä oli kattava ulkomaalainen osanottajajoukko, johon kuuluivat mm. Amerikan T. S:n presidentti E. T. Hargrove, Irlannin T. S:n presidentti D. N. Dunlop sekä kokousten musiikkiohjelmasta huolehtinut Englannin T. S:n edustaja Basil Crump. Lisäksi edustettuina olivat myös Norja, Hollanti, Saksa, Itävalta, Ranska ja Pekka Ervastin toimesta Suomi. Tämä oli Pekan ensimmäinen ulkomaanmatka.

Euroopan T. S. ilmoitti olevansa osa kansainvälistä teosofista liikettä, ”joka pyrkii muodostamaan Yleisen Veljeyden ytimen”.

Kokous nimesi myös eri maihin edustajia, joiden tehtävänä oli edistää seurojen välistä yhteistyötä todellisen veljeyden ytimen muodostamiseksi. Ervast nimettiin Seuran Suomen kansainväliseksi edustajaksi. Toinen Norjan edustajaksi valituista oli koristemaalari, salatieteilijä Henrik Alme (1847–1939), jonka pakeille Pekka pistäytyi pari vuotta myöhemmin.

Kongressia seurattiin ja selostettiin myös Suomen lehdissä. Ervast kirjoitti kokouksesta nimimerkillä ”E.” laajan selostuksen ”Minnen och tankar från den teosofiska årskongressen i Stockholm”, jonka *Nya Pressen* julkaisi 28.8. ilmestytneessä numerossa.

Esoteerisen koulun jäsen

Esoteerisen koulun jäsenenä Ervast tuli henkiseen yhteyteen ihmisten kanssa, jotka harjoittivat säännöllisesti mietiskelyä ja joista monella saattoi olla paljon henkisiä kokemuksia.

Ervastin unielämä muuttui mietiskelyn myötä siten, että kun se ennen oli ollut melkein tyhjä, hänellä oli nyt joka aamu mitä ihmeellisimpiä muistoja unitilastaan. Alussa hän ei pitänyt niitä merkityksellisinä, mutta teosofisia lukujaan jatkaessaan hän huomasi, että kaikkien aikojen mystikot antaneet arvoa unielämälle, ja hän ryhtyi tarkkailemaan omaa unielämäänsä.

Pekan unet olivat merkillisen eläviä, mutta hänestä ei ollut aluksi mitään todisteita, että ne olisivat merkinneet jotain. Mutta sitten hän alkoi nähdä myös profeetallisia, useinkin pikkuasioita koskevia unia, joiden mielenkiinto oli siinä, että niitä saattoi todentaa.¹

Valkea temppeli

Pekalla oli tajunnassaan ”mielikuva”, josta hän kirjoitti Gustav Zanderille. Jossain täällä Suomessa oli...

...merkillinen, valkoisen hohtava kullalla kirjailtu marmoritemppeli. Se oli niin ihana ja kaunis temppeli, kuin kuvitella saattoi. Kultaiset pilarit, arkaadit ja pylväskäytävät sitä koristivat ja siinä temppelissä asui olentoja, jotka kävivät valkoisiin puettuina. Nämä ihmiset olivat tietoisesti yhteydessä Salaisen Veljeskunnan kanssa (jolla minun mielikuvituksessani oli pääpaikkansa ja päätemppelinsä Himalajalla). Nuo valkoisiin puetut olennot olivat viisaita, hyviä, totuuden tietäjiä, ja he elivät auttaakseen ihmisiä, mutta eivät auttaakseen heitä aineellisesti, vaan sielullisesti ja henkisesti. Heidän silmämääränensä oli lohduttaa ihmisiä silloin, kun nämä olivat suuressa sieluntuskassa – koska eivät tajunneet elämän tarkoitusta – ja myös heitä valaista silloin, kun he etsivät totuutta ja heidän sielunsa huusi Jumalaa.

Nämä ”valkeat olennot liikkuiivat vapaasti ympäri Suomea” ja kulkivat ”pyrkijän luota toisen luo”. He koettivat elämässään toteuttaa sisäisten veljien ohjeita ja opetuksia” ja ”kulkivat ympäri Suomea herättämässä heitä”. Sen johdosta ”lisääntyi yhä niiden sielujen luku, jotka alkoivat kärsiä ja kysyä ja huutaa Jumalaa”. Viisas Zanderkaan ei ymmärtänyt tätä Pekalle uskottua työsuunnitelmaa, mutta se jäi tälle jatkuvasti eläväksi unelmaksi, vaikka hän ei itsekään käsittänyt ”millä tavalla ja koska se voisi toteutua”²

Finska Teosofiska Samfundet

Syksyllä 1897 Ervast oli judgelaisen seuran edustaja Suomessa ja ryhtyi toimeen perustaakseen Suomeen teosofisen seuran *Finska Teosofiska Samfundet*, ja asiaa edistääkseen hän oli yhteydessä suomalaisten teosofian harrastajien kanssa. Ruotsissakin tiedettiin Pekan puuhista, ja toimittaja ja kirjailija Hugo Samzelius oli saanut Zanderilta tiedon, että Ervastista tulee esoteerisen koulun yhdyshenkilö.³

Ervastin toiminta *T. S. in Europen* Suomen edustajana ei katkaissut hänen ja muiden suomalaisten teosofien yhteistyötä. Kun Herman Hellner ei muiden toimiensa vuoksi päässyt eräänä iltana kirjastolle, hän pyysi Pekkaa huolehtimaan sinä iltana kirjaston hoidosta. Ervast ja Silander vuorottelivat myös syksyllä entiseen tapaan luennoitsijoina.

Zander lähetti 18.9. Ervastille esoteerisen koulun kokelaan todistuksen, kirjeen esoteeristen papereiden säilyttämisohjeet, kysymyksiä Sääntöjen kirjasta, joihin oli vastattava ruotsiksi, Tingleyn kiertokirjeen ja *The Minutes of the Council* – dokumentit, joihin koulu perusti auktoriteettinsa. Lisäksi hän kiitti Pekkaa *Nya Pressenissä* olleesta artikkelista ”Den internationella teosofiska kongressen” ja pyysi lupaa saada julkaista sen *Theosophiassa*.

Ervast ryhtyi oitis toimeen kansan valistamiseksi yleisen veljeyden hengessä. Hän laati ja julkaisi nimellä ”Elia” suomeksi ja ruotsiksi ”lähetyskirjeen” eli lentolehtisen *Ihminen, miksikä itket ja Människa, hvi sörjer du?*, joka oli Ervastin lehtikirjoitusten ohella ensimmäinen julkaisu, jossa esitettiin reinkarnaation ja karman oppeja kansantajuudessa muodossa.

Uuden seuran perustaminen oli esillä Teosofisella kirjastolla 22.10. pidetyssä kokouksessa. Kokouksessa käytiin myös keskustelua kirjaston tulevasta käytöstä. Tämän jälkeen Ervast ryhtyi toimeen ja lähetti 26.10. suomalaisille teosofeille seuran perustamista koskevan kirjeen.

Ervastin pyrkimykset uuden seuran perustamiseksi saivat Suomessa kuohuntaa aikaan, ja hänellä oli usein kiivaita väittelyitä täkäläisten teosofien kanssa, jotka melkein kaikki pitivät uskollisesti Annie Besantin puolta. Ervast puolusti William Judgea ja ylisti veljeyden ihannetta ja selitti, että joka sitä elämässään noudatti, ei hän voinut totuudestakaan poiketa. Toiset taas pitivät ”faktoista” kiinni ja olivat vakuuttuneita Besantin vilpittömyydestä.⁴

Ervast suunnitteli lähipiirinsä kanssa teosofisen työn yhteistä keskusta, mutta hanke kaatui.

Korkeampi elämäntehtävä

Tammikuussa 1898 Ervast joutui välittömään yhteyteen mestareiden kanssa.

Ervast tunsi, että hänellä oli liian vähän tietoa puhuakseen. Kerran eräänä tammikuun iltana hän mietiskeli kuoleman kysymystä ja rukoili sisäistä jumalaansa: ”Sinä olet sielulleni antanut iankaikkisen rauhan, mutta et ole vielä näyttänyt minulle läheskään koko totuutta. Kuoleman salaisuutta, mestarein olemassaoloa et ole minulle ratkaissut... En siis voi tyytyä siihen, minkä jo olet minulle ilmottanut, vaan sinun täytyy antaa minun nähdä enemmän.”⁵

Mietiskellessäni kadotin äkkiä tajuntani ja heräsin siihen, että seisoin ulkopuolella ruumistani. Fyysillinen ruumiini oli tuolla vuoteella, jossa olin istunut, mutta minä olin itse toisessa ruumiissa ja olotilassa, jonka ihanuutta ei voi sanoin kuvata. Olin iloinen, kevyt, lähdin kulkemaan pois ruumiini luota toiseen maailmaan ja tapasin siellä Mestarin.⁶

Tullessaan Mestarin eteen hän * tuntee seisovansa ei maallisen kunninkaan, vaan niin sanoaksemme taivaallisen Majesteetin edessä, jolla on kädessään elämän ja kuoleman avaimet, joka vartioiden taivaan portilla avaa tämän ainoastaan niille, jotka ovat valmiit.

---

* Opetuslapsi.

Silloin ei ole ihme, että hänen sielunsa polvistuu ja että samalla hänen ruumiilliset polvensa notkistuvat ja hän lankeaa maahan? Mutta Mestari kohottaa hänet käsillään maasta ja sanoo: Ei niin, sillä minä olen ihminen, ei minua palvota. Ei ole maailmankaikkeudessa muuta palvottavaa kuin sitä Majesteettia, joka on elämä itse. Ainoastaan suurta, ääretöntä elämää me kaikki palvomme, mutta emme toisiamme. Älä lankea polvillesi ihmisen edessä.⁷

Tämä Ervastin tapaama mestari tunnetaan teosofisissa kirjoissa nimellä Morya.⁸

Jos tulette adeptin yhteyteen, herää teissä merkillisen totuuden tajunta, joka niin selvästi näyttää teille oman mitättömyytenne, syntisyytenne ja itsekkyytenne, ettette sitä kestä, jollette koko sydämes-tänne ole totuudenetsijöitä. Totuudenetsijälle sitä vastoin on suuri onni tavata Mestaria, sillä hänen oma henkinen tiensä ja tehtävänsä näkyy silloin selvänä hänelle.⁹

Ervast sai mestarilta tehtäväkseen teosofisen elämänyymmärryk-sen levittämisen.¹⁰

Ervast ei olisi halunnut palata ruumiiseensa, mutta mestari sanoi: ”Nyt sinun täytyy lähteä.” Ja Ervast tunsi aivan kuin etäällä olevassa ruumiissa olisi ollut vetovoima, joka pyörteen tavalla veti niin, että hän oli vähällä kadottaa tajuntansa. Kuitenkin hänen tajuntansa säilyi ”puhtaana”, ja hän huomasi yhtäkkiä istuvansa ruumiissa ja muistavansa kaikki. Kokemus antoi Ervastille omakohtaisen tiedon siitä, että ihminen on kuolematon.¹¹

Pian hän tämän jälkeen tapasi näkymättömässä maailmassa toisen mestarin, joka sanoi olevansa ”se unkarilainen vihitty, josta *Sa-lainen oppi* puhui”. – Myöhemmin Ervast tunnisti kuvan perusteella tämän henkilön olevan kreivi de Saint Germainin nimellä 1700-luvulla Euroopassa vaikuttanut adepti.¹²

Ervast liikkui astraalisesti itsetietoisena näkymättömässä maailmassa, ja hän kohtasi siellä muitakin mestareita. Näiden ihmisten koko olemuksessa loisti arvokkuus ja majesteettius. Heissä eli sama Kristus kuin Ervastissakin, ja Jeesus Kristus oli yksi heistä. He palvoivat ”ainoastaan suurta, ääretöntä elämää”, ja Valkoisen veljeskunnan mestarit hyväksyivät ”fyysisessä elämässä ainoastaan sen moraa-lin, jota Jeesus edusti ja osittain ennen häntä Buddha”. Ervast kysyi

mestareilta: ”Te tunnette siis Kristuksen? – Ja he vastasivat hänelle hymyillen: Kristus on meidän elämämme, Kristus joka on sinussa nyt herännyt, on elänyt meissä kauan. Mitä mestareita me muuten olisimme?”¹³

Ervast sanoi mestarilleen, että hän ei ryhdy puhumaan jälleensyntymisestä, ennen kuin itse tietää. Mestari ei suuttunut ja näytti hänelle, miten jälleensyntyminen vallitsee maailmassa ja herätti Ervastissa muistoja menneistä elämästä ja sanoi, että ”pitää olla tyhmä, että ei usko viisaita, ei Platonia, ei Pythagorasta, jotka ovat sen todistaneetkin”.¹⁴

Omista edellisistä elämästään Ervast on myöhemmin kertonut, että hän läheisessä menneisyydessään puhui sekä italian että ranskan kieltä.

*Muutamia satoja vuosia sitten olin Ranskassa eräässä luostarissa keskiajalla. Tässä luostarissa tutustuin Jeesuksen viiteen käskyyn. Minulle selveni erään vanhan munkin opetuksesta ja osaksi evankeliumien lukemisesta ja niitä miettimällä sekä lopuksi Jeesuksen itsensä inspiroimisesta, että nämä viisi käskyä ovat tärkeimmät kaikista opetuksista, ne ovat tärkein opetusnuora tiellä... Minä olin rehellinen munkki, joka tahdoin oppia noudattamaan näitä käskyjä yksinkertaisella ja luonnollisella tavalla. Tuossa inkarnatsioonissa kävin siis läpi tuollaisen treenauksen. Sitten synnyin taasen Ranskaan vallankumouksen aikana, mutta se elämä oli aivan toista laatua.*¹⁵

Ervast ei ymmärtänyt, mitä tekemistä hänellä olisi ihmisten maailmassa, sillä hän uskoi, että kukaan ei varmasti käsittäisi sitä, minkä hän näki totuudeksi. Ja melkein joka päivä hän rukoili ja sanoi: ”Jumalani, enkö saa lähteä johonkin kauas metsään. Enkö saa rakentaa itselleni mökkiä jonnekin syrjäisen järven rannalle, missä ei kukaan ihminen minua näkisi!” Näissä epäilyissä mestari muistutti Ervastia, ”ettei hän olisi ihmisten maailmaan syntynyt, ellei hänellä olisi siinäkin jotain työtä ja tehtävää edessä”, ja hän myös näytti Ervastille ”taivaallisen näyn”, jonka sisältö oli siinä, että ”sininen ritari” aina suojaisi Ervastin fyysisistä persoonallisuutta ”toisen tai toisen ihmisen muodossa”.¹⁶

Ervastin psyykkinen yliherkkyys jatkui useita vuosia, ja sen seurauksena hän ei ”aina varmuudella tiennyt, oliko jokin asia astraalinen vai fyysillinen”.¹⁷

Katharine Tingleyn Yleinen Veljeys

Finska Teosofiska Samfundet jäi perustamatta, kun Tingley perusti 13.1.1898 uuden seuran nimeltä *Yleinen Veljeys* (Universal Brotherhood). Suunnitelma oli kaikin puolin hieno ja vakuuttava, mutta Ervast ei pitänyt siitä, että Teosofisesta Seurasta tehtiin jonkinlainen Yleisen Veljeyden alaosasto. Hän oli teosofi eikä halunnut vaihtaa sitä Yleiseen Veljeyteen. Joka tapauksessa Tingleyn teosofialla oli selvä pyrkimys yhteiskunnallisten olojen oikaisemiseen veljeyden suuntaan. Siinä suhteessa hänen teosofiansa oli myös yhteiskunnallinen uudistusliike.

Tingley lähetti 18.2. kiertokirjeen kaikille Teosofisen Seuran ja esoteerisen osaston jäsenille, jossa hän kertoi uuden seuran perustamisesta ja kehotti heitä liittymään sen jäseniksi. Euroopan T. S:n myötä Svenska Teosofiska Samfundetkin liitettiin Yleiseen Veljeyteen.

Ervast hyväksyi Tingleyn näkemyksen Vesimiehen aikaan siirtymisestä, mutta ei hänen tekemäänsä organisaation muutosta. Ervastkin sai Tingleyn esoteristeille lähettämän kiertokirjeen. Kiertokirjeen mukana oli suurehko valokuva, jossa Tingley istui lähimpien auttajiensa ympäröimänä. Ervast sai kuvasta vaikutelman, joka aivan kuin kuiskasi: ”Usko ja luota minuun, niin sinun on hyvin.” Kuva vaikutti Ervastiin tympäisevästi.

Ervast kirjoitti välittömästi Zanderille ja ilmoitti, että hänen ”oli pakko jättää sekä esoteerinen koulu että Yleinen Veljeys”, johon hän ei halunnut liittyä. Zander koetti saada hänet horjumaan päätöksessään, ja he vaihtoivat useita kirjeitä, mutta Pekka pysyi kuitenkin päätöksessään lujana.¹⁸

Ervast arvosti kokemustaan judgelaisesta esoteerisesta koulusta, joka ”jossain suhteessa tarkasti seurasi H. P. B:n traditioita”, ja siinä ollessaan hän eli intensiivistä henkistä elämää, pyrki ja ponnisteli sielunsa ja sydämensä koko voimalla sekä voitti sillä ajalla paljon henkisesti.

Lyhyt jäsenyys Judgen seurassa huuhtoi pois Ervastin mielestä turhaa fanatismia. Sen tuloksena hänen oli mahdotonta asettua miltekään ehdottomalle kannalle: ”En tahtoisi koskaan sanoa niinkuin vanhat katolilaiset: *ultra ecclesiam nulla salus*, (minun) kirkkoni (eli seurani) ulkopuolella ei ole mitään pelastusta. Päinvastoin soisin aina voivani nähdä totuutta ja hyvää joka puolella.”¹⁹

Teosofi Ervast

Omin päin työhön

Judgelaisesta seurasta erottuaan Pekka ryhtyi omin päin tekemään teosofista työtä. Hänellä oli siihen kaikki edellytykset, vaikkakaan helppoa se ei ollut. Pekkaa vaivasi krooninen esiintymiskammo, mutta se ei näkynyt ulospäin. Aiheen käsittely ei tuottanut Pekalle vaikeuksia, ja hänellä oli esiintymisen taito ja siihen tarvittava rohkeus.

Pitkäperjantaina 8.4.1898 Ervast piti Uusmaalaisen osakunnan talossa ensimmäisen julkisen esitelmänsä *Teosofin som religion*. Esitelmästä ilmoitettiin *Nya Pressenissä* ja *Päivälehdessä*, ja jälkimmäisessä oli sunnuntaina 10.4. lyhyt kuvaus Ervastin luennosta:

Luennon ”Teosofiasta uskontona” piti hra P. Ervast pitkänäperjantaina klo 7 i.p. uusmaalaisen osakunnan talossa. Huoneen täydeltä oli kuulijoita, jotka mielenkiinnolla seurasivat vakaumuksella ja hartaudella lausuttua esitelmää.

Puolestaan samana päivänä ilmestynyt *Hufvudstadsbladet* kertoi, että lämmöllä lausutussa esitelmässä ylioppilas P. Ervast luennoi lukuisalle, kiinnostuneelle yleisölle jopa matemaattisesti perustellen teosofisesta käsityksestä Jumalasta, maailmasta ja ihmisestä.

Jean Boldtin toimittama uusi *Humanitas*-aikakauslehti, joka ilmestyi sekä suomeksi että ruotsiksi, julkaisi toisessa numerossaan Pekan esitelmän tuoreeltaan.

Uskotko Jumalaan? Mitä teosofia, mitä teosofit vastaava tähän kysymykseen? Vastaavatko he ehdottomasti: uskon?

Eivät suinkaan. Jos Jumalalla tarkoitat kaiken olevaisen syytä, sitä alkulähdettä, josta elämä kumpuaa, Absoluuttia, joka on kaiken takana, ala- ja yläpuolella – silloin vastaamme uskavamme, sillä me olemme monisteja ja uskomme yhteen kaiken olevaisen alkuun, hyvän ja pahan, elämän ja kuoleman. Mutta jos lisäksi Jumalalla

tarkoitat jotakin, jota ymmärrykselläsi voit tajuta, jotakin, jota voit rajoittaa, kuvailla, määritellä, esim. persoonallista olentoa – silloin on vastauksemme oleva: semmoiseen emme usko.

Ja onko uskonnolliselta näkökannalta olemassa kauniimpaa nimitystä Absoluutille kuin kristittyjen Isä? Eikö Isä ole se, jonka olemusta lapsi ei koskaan käsitä? Lapsi ei rupea analyseeraamaan Isäänsä, täydellä luottamuksella se kääntyy Hänen puoleensa, sillä se tietää, että Häneltä tulee kaikki, mikä on hyvää, kaikki, mikä on suurta, kaikki, mikä kaunista. Ja lapsen korkein toivo, jos hän tahtoo olla hyvä lapsi, voi olla ainoastaan palvella Isää ja täyttää hänen tahtonsa.

Tiedän kyllä, että tavallisessa teosofisessa kirjallisuudessa absoluutista jumaluutta ei kutsuta kristityllä nimellä Isäksi ja että tämä siis näyttää minun keksimältäni. Mutta syynä siihen, että teosofit mieluummin välttävät tätä nimitystä, on ainoastaan pelko tulla väärin ymmärretyiksi, sillä on kyllin tunnettua, minkä alhaisen ja antropomorfisen eli ihmisellisen sivumaun tämä ihana nimitys on saanut. Jos heti ja ilman selityksiä joka kerta puhuisimme Isästä, silloin aivan varmaan yhdeksänkymmentä sadasta kuulijasta kuvittelisi mielessään persoonallista olentoa.¹

Ervastin esitelmä sai jatkoa, kun hän piti Uusmaalaisen osakunnan talossa toisen julkisen esitelmänsä *Odödligheten* (Kuolemattomuus). Boldt julkaisi tämänkin *Humanitaksessa* sekä suomeksi että ruotsiksi. Ervast julkaisi esitelmät myös erillisinä kirjasina nimillä *Teosofia uskontona* ja *Teosofin som religion*.

Toukokuun lopulla Ervast haki Teosofiska Samfundets Skandinaviska Sektionin jäseneksi, ja kesäkuussa hänet hyväksyttiin sinne. Hän lähetti myös Annie Besantille kirjeen, jossa hän ilmaisi halunsa päästä T. S:n esoteerisen osaston jäseneksi ja ehdotti ”teosofisen yliopiston” perustamista. Besant ei pitänyt Ervastin hankkeista, ja pääsy esoteeriseen osastoon oli suljettu, sillä Besant ei pitänyt Ervastia vielä riittävän kypsänä liittymään siihen, koska T. S:n jättäminen, työskentely Tingleyn johdolla ja palaaminen T. S:aan aiheuttivat sekamelskan, jonka selkiytyminen vaati aikaa. Yhtä lailla tylysti Besant arvioi Ervastin näkyjä. Hänen mielestään ne osuivat vain puolittain oikeaan, kun taas todellisen kehityksen linja kulkee persoonallisuuden puhdistumisen eikä astraalisten aistien kehittymisellä.

Yhteiskunta liikkeessä

Suomen autonomian taivas alkoi pimetä, kun keisari Nikolai kutsui heinäkuussa 1898 Suomen säädyt ylimääräisille valtiopäiville ”antamaan lausuntoa uudesta asevelvollisuusesityksestä, jota oli haudottu useissa venäläisissä komiteoissa”.

Suomen asioita oltiin laittamassa yleisvaltakunnalliseen järjestykseen ja uusi kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikoff vakuutti avajaispuheessaan, että Suomi on oleva hänelle kallis ja että hän on kannattava jokaista laillista asiaa. Ja puhuessaan Suomen erikoisaseman – kirkollisen järjestyksen, oikeuksien ja sisäisen hallinnon – koske mattomuudesta kenraalikuvernööri lisäsi: ”– – tietysti mikäli ne eivät ole ristiriidassa Venäjän hyödyn ja arvon kanssa”.²

Ervast sai vihiä tulevasta. Hänellä oli syksyllä 1898 keisari Nikolaihin liittyvä astraalinen kokemus. Eräänä yönä hän joutui Pietarin talvipalatsiin, keisari Nikolai II:n luo. Keisari istui sohvalle ja Ervast hänen oikealla puolellaan. Ervast kysyi keisarilta: ”Mitä sinulla, Nikolai, on mielessä Suomea kohtaan? Etkö ymmärrä tekeväsi väärin?” Ervast sanoi keisarille, että Suomessakin on lukemattomia perheitä, joiden onnesta hän on vastuussa.

Pekka ei ymmärtänyt ollenkaan näkyään, mutta kun isä kuuli siitä, ”kävi hän heti hyvin vakavaksi ja sanoi, ettei ne venäläiset nyt vain ajattelisi jotain pahaa Suomea kohtaan. Eikä tarvittu odottaa kuin muutamia kuukausia, niin tuli tuo n.s. helmikuun manifesti, jota routavuodet seurasivat”.³

Pitkään vireillä ollut yhteisasumisen hanke toteutui, kun 1898–99 Pekka asui ystäviensä Anto Södermanin ja Oskari Liljeforsin kanssa Oulunkylässä, vaikka Oskar ei aina luottanutkaan Pekkaan, joka hänen mielestään tarkasteli asioita liian teoreettisesti. Asuminen ei ollut asumista muuten vain, vaan se pyrki veljeyden ytimen muodostamiseen, jota sivuten Anto kirjoitti 18.8.1898, että missään tämän pallon päällä ei ole sitä katosta, jossa tuntisi itsensä onnelliseksi, lukuun ottamatta sitä missä neljä miestä yhdessä hallitsevat.

Apuraha-anomus

Tiistaina 8.11.1898 oli *Päivälehdessä* Yliopistoa koskeva tieto, että ”Kamarineuvos Herman Rosenbergin rahastosta” annettava matka-

raha 8 000 mk* on konsistoriolta haettava viimeistään joulukuun 5 p:nä”. Apuraha oli kolmivuotinen, eikä se ollut mitenkään järjestö­män paljon, mutta kyllä sillä pari kertaa maailman ympäri olisi päässyt. Ajatus päästä apurahan turvin harjoittamaan okkultismiin liittyviä tutkimuksia kiehtoi Ervastia.

Selvänäköisyys, hypnoosi, kabbala, spiritistiset ilmiöt, magia, jooga ja teosofia sekä vertaileva uskontotieteen tutkimus olivat lehdistössä esillä, ja eri puolilla sivistynyttä maailmaa ne olivat myös tieteellisen tutkimuksen kohteena. Ervastia ihmetytti, miksi suomalaiset tiedemiehet eivät olleet suunnanneet tutkimuksiaan samoille aloille. Se, että yksikään ei ollut ”Buddhan oppilas” oli anteeksian­nettavaa, mutta ”ettei yksikään tutkinut spiritistisiä ja yliaistillisia ilmiöitä esim., ettei yksikään vakavasti koettanut ratkaista kuoleman arvoitusta”, se hämmästytti jonkin verran Ervastia. Hänellä oli tie­teellinen lähtökohta tutkimuksilleen, ja hän arveli, että niiden harjoittaminen oli mahdollista myös yliopiston yhteydessä. Ervast oli jo Helsingin yliopiston kirjastosta lukenut kaikki aiheeseen liittyvät kirjat ja halusi päästä ulkomaille jatkamaan opintojaan.

Ervast jätti 3.12. allekirjoittamansa laajamittaisen opinto- ja tutki­mussuunnitelman Rosenbergin rahastosta anottavaa matka-apuraha­haa varten. Hän halusi päästä Intiaan ja tutkia sitä ennen perusteelli­sesti Euroopassa erilaisia spiritismiin ja okkultismiin liittyviä aiheita. Käytännössä apuraha oli tarkoitettu jo akateemisen loppututkimuksen suorittaneille henkilöille, joten Ervast ylioppilaana joutui varsin arvovaltaiseen seuraan.

Ervast kertoi hakemuksessaan viiden vuoden aikana (1894–98) tekemissään tietopuolisissa tutkimuksissa, joiden kohteena olivat olleet kokeellinen psykologia (okkultismi, spiritismi ja jooga), mystinen filosofia ja uudenaikainen teosofia sekä vertaileva uskontotie­de, vakuuttuneensa siitä, että ”tämänlaatuiset tutkimukset eivät ai­noastaan ole abstraktisesti mieltäkiinnittäviä, vaan että juuri niiden harjoittamisella on mitä suurin käytännöllinen merkitys uskonnolle, filosofialle ja tieteelle meidän murrosaikanamme”.

Ervast perusteli tutkimuksensa ajankohtaisuutta sillä, että si­vistysmaissa tiedemiehet ”ovat alkaneet osoittaa harrastustaan ei

---

* Vastaa 37 920 euroa v. 2020 rahassa.

ainoastaan uskonnollista kosmopolitismia koskeviin vaan myös yliaistillista laatua oleviin kysymyksiin”. Ervast liitti anomukseensa matkasuunnitelman, jonka mukaan hän aikoi ensin saada sanskritin kielen opintonsa päätökseen kolmen kuukauden aikana.

Tiistaina 6.12. ilmestynyt *Uusi Suometar* kertoi seuraavaa:

Matka-apurahaa tuomarineuvos Herman Rosenbergin rahastosta, n. k. Antellin stipendiä ovat eilen umpeenmenneen määrääjän kuluessa hakeneet dosentit A. G. Wallenskjöld, G. Melander, Y. Hirn, H. K. Pipping ja A. Grotenfelt sekä ylioppilas P. Ervast.

Kaikki muut hakijat olivat tohtoreita ja dosentteja ja Ervast vain ylioppilas.

Hakemuksensa jätettyään Ervast rupesi kirjoittamaan tohtorinväitöskirjaa *Vägen till kunskapen* (Tiedon tie). Ervast hankki työtään varten kirjallisuutta yliopiston kirjastosta. Muutamat niistä olivat ”hirmuisen vanhoja kirjoja; eräässä niistä oli sanskritinkielinen teksti” ja hän aikoi kääntää sen, varustaa selityksin ja selittää siihen sisältyvää tiedon tietä.

Työtä tehdessään Ervast teki psykologisen havainnon: ”– minä aloin nauttia siitä, että edessäni oli niin suuria, paksuja kirjoja, joita selailin ja kääntelin ja katselin; minä ajattelin, että tämä on vasta ihanaa elämää; jospa ihminen saisi tällä tavoin elää täällä maan päällä, niin elämä olisi nautinnollista ja viehättävää.” Samaan aikaan Ervast kävi läpi omaa koulutustaan kuolemanjälkeisissä maailmoissa ja alkoi hengessään tuumia, että...

...mihin minä joudun, kun alan nauttia tuosta tutkimustyöstä, ja minä vedin nämä asiat tuonelaan ja katselin, miten nämä asiat reagoivat siellä. Silloin huomasin, miten tieteellinen työ monelle tiedemiehelle kuolemanjälkeisessä elämässä saattoi muodostua niin viehättäväksi, jopa suoranaiseksi nautinnoksi, että se sitoi ihmisen tuonelan tiettyyn luokkaan.⁴

Kuolemanjälkeisten tilojen tutkiminen tapahtui siten, että Ervast liikkui näkymättömässä ruumiissaan vapaasti ja itsetietoisesti. Sen aikana hänen fyysinen ruumiinsa lepäsi vuoteessa tai istui mietiskelyasennossa. Tässä toisessa ruumiissaan Ervast sai käydä kuolemanjälkeisissä tiloissa, manaloissa, helveteissä, kiirastulissa ja taivaissa, ja kohdata erilaisia vainajia ja tutkia heidän tilojaan kuoleman jälkeen.

Hän oli saanut tehtäväkseen toimia auttajana kuolemanjälkeisessä elämässä.

Kaikki ne tapaukset, jotka näin, olivat samalla niinkuin itseäni. Ei tämä tutkiminen ja tietäminen ollut katselemista kuin syrjästä, miten toinen ihminen on piinassa tai miten hän toimii kuolemanjälkeisessä elämässä. Ei se ollut mitään uteliaisuuden tyydyttämistä, joka itse asiassa olisi alhaista ja epäinhimillistä, vaan se oli osaaottamista vainajain elämään. Jos sain nähdä ihmisen, joka kärsi tuskia helvetissä tai tuonelassa, olin itse tuon ihmisen kanssa ja kärsin hänen tuskansa.⁵

Hengessään Ervast ei kuitenkaan joutunut mihinkään tekemisiin ”lunastusten, verikuolemien ja sen semmoisten” uskonnollisten dogmien kanssa. Ervast havaitsi, että ihmissielut eivät jääneet heitä piinaavaan, samalla kertaa sekä sisäiseen että objektiiviseen, tuleen ikuisesti, vaan ”että jonkun vuoden jälkeen tai pikemmin jotkut sielut pääsivät pois siitä tulesta”.⁶

Tohtoriksi aikovaa Ervastia näytti odottavan tuonelan viides luokka, jossa on kaikki taiteellinen ja tieteellinen, yleensä se elämä, jossa ihminen vaivaa aivojaan. Tällä tuonelan tasolla ihminen näkee, mikä on todellista, mikä ei, ja mitä enemmän hän ajattelee omaa kunniaansa, sitä enemmän hän sitoo itsensä tuonelan kouluun. Ervast kauhistui havaintojaan ja ajatteli, että ”on parasta, että yliopisto ja yhteiskunta ei minua hyväksy eikä yliopisto anna minulle stipendiä – ja jos se antaisi, niin täytyy olla hyvin varuillaan”.

Anomuksen jätettyään Ervast vieraili kahden professorin luona, jotka juttelivat ystävällisesti hänen kanssaan ja lupasivat puoltaa anomusta, vaikkakin arvelivat, ettei konsistorio tulisi sitä Pekalle myöntämään. Näiden tapaamisten seurauksena Pekan usko ja toivo laimenivat, eikä hän enää ollut varma oppineen maailman hyväksymisestä.

Sunnuntaina 11.12.1898 ilmestynyt *Nya Pressen* referoi Ervastin matkasuunnitelmaa ja tuki sitä siihen vedoten, että Ervastin osoittama työteliäisyys ja se vakavuus, jolla hän on antautunut tämän kaltaisiin opintoihin, antavat kaikki takuut hänen mahdollisuksistaan omantunnon tarkkana ja perusteellisena tutkijana, ja siksi olisi valittavaa, jos yliopisto ei voisi antaa tukea yhtä mielenkiintoiselle kuin työtä vaativalle tutkimusmatkalle. *Nya Pressenin* toimittaja, tohtori

Axel Lille oli liberaali ruotsinmielinen perustuslaillinen, joka osoitti ymmärtämystä Ervastin teosofiaa kohtaan.

Nya Pressenin hyväntahtoisuus kääntyi Pekkaa vastaan, sillä maanantaina 12.12. ilmestynyt *Aftonposten* kiinnitti huomiota Pekan hakemukseen ja ivaili, että matkaan sisältyy erityinen mielenkiinto, kun hakijan tarkoituksena on mm. käydä tapaamassa kuuluisaa, vuonna 1893 kuollutta ranskalaista neurologia Charcotia.

Mutta pahempaakin oli tulossa.

Pari päivää myöhemmin Ervast oli palaamassa Oulunkylästä Helsinkiin. Kulkiessaan kaupungin kaduilla isänsä luo, hän ihmetteli suuresti, kun tuhannet neulat pistelivät hänen ihoaan joka puolelta. ”Pistokset eivät olleet samanlaisia kuin puutuneen käden tai jalan, vaan selviä neulanpistoja ihon pinnalla. Ne lakkasivat vasta kun saavuin kotiin ja sain kuulla, että lehdissä oli hakemustani pilkattu.”

Vårt Land -lehdessä oli nimimerkki Lucaksen kirjoitus ”Dag från dag”, jossa Lucas murehti, että Ervast ei ehkä tulisi olemaan matkaapurahan onnellinen saaja. Mutta hyvä yritys tulisi kuitenkin pal-kita. Ja siksi hän esitti ystävällisen toivomuksen, että perustettaisiin keräys herra E:n hyväksi raitiovaunulipun ostamiseksi Lapinlahden mielisairaalaan. Nimimerkki ”Lucas” oli lehden päätoimittaja Pehr Hjalmar Olsson.

Ervastin pilkkaa toistettiin ympäri maata. Joensuussa ilmestynvä *Karjalatar* kirjoitti siitä 15.12. numerossaan otsikolla ”Opintoja nykyajan noituudesta”. Katkerimman kalkin Pekalle juotti *Hufvudstadsbladetin* pakinoitsija Boulot (Adolf Wilhelm Leonard Salin), joka ”Krönikassaan” 18.12. teki ilkeää pilaa hänen anomuksestaan. Salinin mielestä Pekan anomus oli samaa kuin herran, jonka tarkoitus oli matkustaa oppiakseen soittamaan bassoviulua tai erään rouvan, joka oli hakenut apurahaa hattujen tekoa oppiakseen. Näiden esimerkkien innoittamana Boulot fantasioi aikeestaan anoa ainakin 100 000 markan apurahaa tarkoituksenaan oppia kunnolla taikomaan.

Historiallis-kielitieteellisen osaston asettama kolmimiehinen toimikunta käsitteli apuraha-anomuksia 11.1.1899 pitämässään kokouksessa. Kasvatus- ja opetusopin professori Waldemar Ruinin mielestä ylioppilas Ervastin suunnitelmasta ”ei puuttunut mielenkiintoa, se oli jopa ajankohtainen, ja on korkea aika, että eurooppalainen

tiede vakavasti nyt näyttäisi kriittisen ja miksei myös ymmärtävän kykynsä näiden harvinaisten spekulatiivien muotojen suhteen, jotka meidänkin aikanamme ovat maailmanlaajuisesti herättäneet laajojen piirien huomiota”. Muodollisen pätevyyden puutteesta johtuen Ervast ei kuitenkaan ollut asiallisesti huomioonotettava hakija.⁷

Konsistori päätti apurahan jaosta 25.2. pitämässään kokouksessa, ja jo seuraavan päivän *Päivälehti* tiesi kertoa, että Antellin stipendi kolmeksi vuodeksi oli annettu dosentti G. Melanderille. Ervastille apuraha-anomus, kaikkine draamoineen merkitsi luopumista yliopistosta. Hän ei enää jatkanut väitöskirjaansa, ja hänet poistettiin yliopiston matrikelista kurinpito-ohjesäännön perusteella. ”Opiskelija, joka on ollut poissa yliopistosta kaksi vuotta ilman rehtorin lupaa, katsotaan eronneeksi.”⁸

Kokemus osoitti Pekalle, ettei hänellä ollut yhteiskunnan puolelta odotettavissa apua vaan päinvastoin sortoa ja että hän oli tehnyt itsensä jokseenkin mahdottomaksi maailman silmissä. Luopuessaan yläluokkalaiseduistaan, hän oli tuominnut itsensä köyhälistöön kuuluvaksi ja oli kuin koditon vaeltaja, joka ei myy työvoimaansa kullasta vaan käyttää sitä ainoastaan siinä, missä itse tuntee sitä tarvittavan.

Helmikuun manifesti

Vuonna 1899 Suomen suurruhtinaskunnassa alkoi sortokaudeksi kutsuttu aika. Vielä valtiopäivien ollessa koolla keisari Nikolai II antoi 15.2.1899 Helmikuun julistuksen, jonka toteuttaminen olisi merkinnyt Suomen autonomian lakkauttamista. Sen mukaan lakeja laadittaessa myös Suomen osalta aloite ja ratkaisu oli Venäjän viranomaisilla ja Suomen valtiopäiviltä oli hankittava ainoastaan lausunto.

Suomalaisuusliikkeen vanha johto piti parempana alistua esivallan käskyihin, mutta ruotsalainen puolue asettui vastarinnan kannalle. Se sai tuekseen *Päivälehdien* ympärille ryhmittyneen nuorsuomalaisen puolueen. Osa vanhoista Yrjö Koskisen hengenheimolaisistakin siirtyi perustuslaillisten kannattajajaksi.

Helmikuun manifesti tuli kuin pyrstötähti, joka ”pyyhkäisi mennessään ylimielisen kiihkon kansamme ruotsinkielisestä aineksesta ja valmisti ruotsalaista uudestisyntymistä maassamme: ylpeyden ja ahdasmielisyyden asemasta kasvaa nyt suvaitsevaisuus, veljeys ja kunnioitus suomenkieltä puhuvia kohtaan.”⁹

Ervast piti passiivista vastarintaliikettä historiallisesti huomattavana ja oikeutettuna. Se oli hänen mielestään sitä, mitä Jeesus opetti. Sortovuosien aikana Ervast paneutui Suomen kansan henkiseen tehtävään, mutta hänen kielensä oli sidottu, niin ettei hän voinut puhua eikä kirjoittaa niistä asioista, joista sielussaan oli näkevinään niin selviä ratkaisuja.¹⁰

Valoa kohti

Vuodesta 1895 alkaen tekeillä ollut kirja *Valoa kohti* valmistui keväällä 1899. *Valoa kohti* on periaatteessa teosofian alkeita esittävä kirja, ja sen sisäinen henki vastaa sitä, miksi teosofinen seura joskus perustettiin, ei opettamaan joitakin yksittäisiä totuuksia vaan johdamaan yksilöitä oman henkensä ja sitä myöten myös mestareiden yhteyteen. Kirjan alkuun Ervast sijoitti seuraavan tekstin:

*Teosofisen Seuran ohjesääntöjen mukaan ei kenelläkään sen jäsenistä ole oikeutta esiintyä teosofisella auktoriteetilla ja Teosofia on ikuisten totuuksien uskonto, mutta Teosofinen Seura on vapaan ajattelun kirkko. Sentähden jokainen teosofinen kirjailija tai puhuja itse on vastuunalainen sanoistaan – ja lukija tai kuulija omaksuu niistä vain sen verran, minkä omatuntonsa ja järkensä hyväksyy.*¹¹

Pekka puhuu paljon täydellisyydestä mutta ei persoonallisesta erehtymättömyydestä, ja siihen nähden on hyvä havaita, että Pekka-kin osasi tehdä virheitä. Vielä viidenteenkin painokseen asti (1918), kirjassa sanottiin, että H. P. Blavatsky, eversti Olcott ym. perustivat Teosofisen Seuran Amerikan Yhdysvaltojen pääkaupungissa New Yorkissa. Washington on ollut kuitenkin Yhdysvaltojen pääkaupunki vuodesta 1790 saakka.

Ervast tarjosi teostaan tuoreeltaan Otavalle, mutta onnea ei ollut, ja 1.3.1899 Otavan toimitusjohtaja Alvar Renqvist ilmoitti kieltävän päätöksensä. Jotakin sentään saatiin aikaiseksi, ja huhtikuun alussa julkaistiin teosofien kustantamana Ervastin kääntämä Annie Besantin *Johdantoa teosofiaan*. Sen ilmestymisestä kertoi *Työmies* 3.4.

Ervastin ja Grönbergin Intian matka

Herman Grönberg oli liittynyt vuoden 1897 alussa Teosofiseen Seuraan. Seuraavana vuonna Herman ja Pekka halusivat mennä Intiaan

mestareita tapaamaan tai ainakin T. S:n päämajaan Adyariin ja päästä kosketukseen seuran johtavien henkilöiden kanssa. Matkaa varten oltiin yhteydessä asiasta tietäviin tahoihin, ja miesten oli määrä liittyä Lontoossa Besantin Intiaan matkustavaan seurueeseen. Tarkoitus oli olla Intiassa useita vuosia.

Ennen matkaa Ervast näki unen, joka sai hänet epäilemään matkan onnistumista. Unessa he olivat soutamassa johonkin kaukaiseen rantaan. Pekka aavisti paha ja pyysi Hermania lähtemään paluumatkalle, mutta toveri ei taipunut, mutta saavutettuaan rannan he lähtivät palaamaan. Sitten he huomasivat, että vene täyttyi vedellä ja pieneni mitättömäksi, ja lopulta he tajusivat kävelevänsä pohjaa myöten kohden kotirantaa.¹²

Tiistaiamuna 5.9. matka alkoi kohti Tukholmaa. Tukholmassa vietetyn parin viikon aikana siellä pidettiin Yleisen Veljeyden kansainvälinen kongressi. Ervast ei pitänyt Tingleyn itsetietoisesta olemuksesta. Suurimman vaikutuksen Ervastiin kuitenkin tekivät Alice Leighton Cleatherin ja Basil Crumpin musiikkiesitykset.

Ervast ja Grönberg jatkoivat matkaa Kristianiaan (Osloon). Ervast tapasi siellä norjalaisen salatieteilijä Henrik Anton Almen, joka teki Ervastiin voimakkaan vaikutuksen. Hän oli Teosofisen Seuran ensimmäinen norjalainen jäsen. Okkultistien veljeskunnan työskentelytavoista tietoisena Almen mukaan ”okkultistin todellinen työ on luonnon näkymättömällä alueella”, jossa hän vaikuttaa ”hiljaisuudessa, mahtavana voimana maailman hyväksi”. Mutta ”on myös joitakin harvoja, joiden tehtävänä on ääneen julistaa totuutta maailmalle, ja on toisia, joiden tehtävänä on koettaa herättää minuuksia eloon ihmisissä, joita he tapaavat ruumiillisesti”.¹³

Alme sanoi omaa elämäntehtäväänsä puntaroivalle Ervastille: ”Sinun tehtäväsi on kulkea elämässä ihmisten keskellä, lähteä ulos maailmaan ihmissielujen herättäjänä, sinulle kyllä selviää vielä, mitä sinun erikoisesti on tehtävä.”¹⁴ Keskustelu voimisti Ervastin luottamusta omaan henkiseen tietoonsa, ja sen aikana hän äkkiä tunsi ”saavansa pysyvän yhteyden laajemman tajuntansa, korkeamman minänsä ja sen tietovaraston kanssa”, niin että ”hän tunsi uskaltavansa fyysilliseen persoonallisuuteensa vastaanottaa sen, minkä hän henkisenä olentona tiesi”.¹⁵

Lontoon matka sujui siten, että Ervast ja Grönberg menivät laivala Hulliin ja sieltä junalla Lontooseen. Jo Lontooseen tullessa oli heti

aluksi epäonnea, kun epärehellinen ajuri teki loven miesten matkassa ajeluttamalla heitä ylimääräisiä kiemuroita. Perille tultuaan miehet saivat tietää, että Besant seuralaisineen oli juuri edellisenä päivänä lähtenyt Intiaan. Pettymys oli myös se, että toinen tunnettu englantilainen teosofi Charles Webster Leadbeater (1854–1934) ei ollut tavattavissa, koska hän oli esiintymismatkalla maaseudulla.

Ervastin mielessä kaikui voimakkaana kotimaan kutsu. Yhä uudelleen hän sanoi Grönbergille, että hänen täytyy työkennellä Suomessa. Rahat lopussa matkalaiset palasivat lokakuun alkupäivinä Suomeen. Laivassa ruoka jäi maksamatta, ja Ervast juoksi hakemaan rahaa isältään toverin jäädessä laivaan pantiksi.¹⁶

Matkan jälkeen Ervast oli täynnä intoa ja pyhää uskoa Suomen tehtävään teosofian luvattuna maana. Hän piti joulukuussa kirjastolla esitelmän, jossa sanoi seuraavaan tapaan: ”Suomen henkinen karma on meidän teosofien käsissä, Suomen henkisen elämän edistys tai taantumus riippuu meistä teosofeista. Sentähden olkaamme valoja, esimerkkejä muille.” Yleisön joukossa istuneen Anto Södermanin mielestä Ervastin puhe sai aikaan epämiellyttävän vaikutelman. Hänestä tuntui, että Ervast aivan liian suurella varmuudella väitti asioita, joista hänellä kuitenkin ”ei ole, eikä saata olla epäilemätöntä tietoa”. Söderman piti Ervastin puhetta teoretisointina ja olisi mielinyt nähdä hänessä ”enemmän resigneerattua etsijää, kuin saarnamiestä, joka luulee löytäneensä”.¹⁷

Isän kuolema

Pitkään sairastellut ja kärsinyt Petter Edvard Ervast kuoli 30.12.1899, ja seuraavana päivänä ilmestyneessä *Päivälehdessä* oli hänen elämäntyötään kuvaava artikkeli. Aessori Ervast oli kuollessaan 58 vuoden ikäinen.

Pekka oli läsnä koko kuolinprosessin ajan ja kykeni seuraamaan, miten isä oli ajoittain toisella puolella ja ajoittain valvetajunnassaan ja kävi läpi menneen elämänsä tapahtumia. ”Peppi” oli hänen viimeinen sanansa.¹⁸

Niin isä kuin sisaruksetkin olivat omaksuneet teosofisen näkökannan. Isä oli ennen kuolemaansa jo pitemmän aikaa seurustellut henkimaailman kanssa. Hilma-puolisokin kävi usein hänen luonaan,

viimeisenäkin yönä. Isä antoi siunauksen Pekan valinnalle ja ennusti oman kuolinhetkensä.¹⁹

Isältä jäi lapsille muutamia tuhansia. Kotoa lähdettyään Pekalta kului 30 markkaa kuukaudessa ruokaan ja asuntoon. Vaatteiden suhteen hän ei ollut kovin turhantarkka ja ajatteli, että puku kestää kuolemaan asti. – Joka päivä hän rukoili vain, että Jumala antaisi hänen tehdä teosofista työtä. Myöhemmin sitten riitti 50 markkaa kuukaudessa, ”kun meni kirjoihin silloin rahaa”.²⁰

Ruotsi vai Suomi?

Työntekijäksi Ruotsiin?

Alkuvuodesta 1900 Ervast sai kutsun Ruotsiin tekemään teosofista työtä. Teosofisen Seuran Skandinavian Osaston ylisihteeri, tohtori Emil Zander (1867–1929) lähetti Ervastille 22.1. päivätyn kirjeen, jossa hän tiedusteli alustavasti Ervastin halukkuutta tulla yhdeksi tai kahdeksi kuukaudeksi Ruotsiin luennoimaan.

Kutsun taustalla vaikutti se, että Seuran kunniapuheenjohtaja kreivitär Constance Wachtmeister (1838–1910) ja kreivitär Märtha Gyldenstolpe sekä rouva Alma Edström olivat päättäneet asettua Ervastin henkiseksi holhoojiksi ja valmistaa hänelle tilaisuutta kehittyä teosofiseksi työntekijäksi. Myös eri seuroihin kuuluneet Emil ja hänen isänsä Gustav Zander lukeutuivat Ervastin ymmärtäjiin.¹

Wachtmeisterin mielestä Ruotsin teosofinen työ oli unten maila. Hänellä oli suuret odotukset Ervastin kykyihin herättää osasto uudelleen eloon, ja hän lahjoitti osastolle 200 kruunua maaseudulla pidettävien julkisten esitelmien järjestämistä varten.² Paitsi H. P. Blavatskyn monivuotinen työtoveri, Wachtmeister oli myös yksi Blavatskyn sisäisen ryhmän kahdestatoista valitusta oppilaasta.

Asiaa harkittuaan Ervast suostui tarjoukseen sillä ehdolla kuitenkin, että hän saisi puhua teosofiasta omaan tapaansa, takertumatta kategorisesti oppien esittämiseen. Emil Zander antoi Ervastin ajatuksille täyden tukensa.³ Näin kutsuttuna Ervast työskenteli kaksi kuukautta Zanderin ja T. S:n Skandinavian Osaston hallinnon sihteerinä. Hän nautti elämästään täysin rinnoin: yhtä mittaa oltiin oopperassa, konsertissa, teattereissa, puhumattakaan vilkkaasta teosofisesta seurustelusta, looshi- ym. kokouksista.

Ervast ja Olcott

Teosofisen Seuran presidentti H. S. Olcott osallistui sisarentyttärensä Louise Mitchellin kanssa Tukholmassa 20.–21.5.1900 pidettyyn

Skandinavian Osaston 5. vuosikokoukseen. Olcottin tulkkina Ervastilla oli erinomainen tilaisuus tutustua häneen ja keskustella T. S:n perustajapresidentin kanssa.

Olcott ja Mitchell saapuivat junalla Kristianiasta Tukholmaan aamulla 20.5. Joukko teosofeja, Ervast heidän mukanaan, oli vastaanottamassa matkalaisia ja saattamassa heidät lähellä olevaan hotelliin.

Skandinavian Osaston vuosikokous alkoi kello 10 Teosofisella keskustuimistolla, Engelbrektsgatan 7. Olcott oli mukana kokouksessa, ja sen 36 osanottajan joukossa suomalaisia edustivat Pekka Ervast ja Herman Grönberg.

Ervast piti julkisen esitelmän aiheesta *Framtidens religion* (Tulevaisuuden uskonto). Salintäyteinen yleisö palkitsi sen voimakkain kättentaputuksin. Esitelmä ja sen lähtökohtana ollut teos päätettiin julkaista välittömästi kustannusosakeyhtiö Billen toimesta.

Presidentti Olcott piti 21.5. Svenska Slöjdföreningin huoneistossa esitelmän *Religions and theosophy*. Ervastkin lähti tilaisuuteen, vaikka häntä oli pitkin päivää vaivannut päänsärky, joka vain yltyi. Tohtorikaan ei voinut auttaa asiassa. Ervast ei kuitenkaan malttanut jäädä kotiin vaan lähti muiden mukana illanviettoon. Kova särky vaikutti niin, että maailma musteni Ervastin silmissä. Hän ei nähnyt eikä kuullut mitään. Silloin Ervast tunsu jonkun koskettavan olkaansa, ja Emil Zander hymyili ystävällisesti ja sanoi, että Olcott oli jo kaksi kertaa huutanut hänen nimeään, koska tahtoi Ervastia tulkikseen. Ervast yritti vastustella, mutta Zander toimitti hänet lavalle, ja Ervast valitti Olcottille kaikessa surkeudessaan, ettei hän kykene mihinkään. ”Älä välitä, ystäväiseni”, vastasi Olcott hymyillen, ”tule vain tänne. Kyllä se menee.” Ervast totteli epäröiden, ja Olcott viittasi häntä menemään vasemmalle puolelleen. Olcott sanoi Ervastille: ”Antakaa nyt tänne oikea kätenne.” Ervast ojensi kätensä, johon Olcott tarttui molemmilla käsin ja sanoi: ”Nyt älkää ajatelko särkyänne, vaan kuunnelkaa sanojani ja ruotsintakaa ne. Saatte nähdä, että se menee.”

Ja niin siinä sitten kävi. Olcott alkoi puhua ja odotti lauseen loputtua Ervastin käännöstä. Parin lauseen kuluttua Olcott irrotti kätensä ja päänsärky oli poissa. Se oli hävinnyt kuin tuhka tuuleen. Eikä se enää tullut takaisin.⁴

Ervastin mielestä Olcott toi mukanaan jotakin Blavatskyn aurasta ja oli paljon enemmän okkultisti kuin mitä oli annettu ymmärtää. Ervast arvosti Olcottin välitöntä ihmisyyttä. Olcottin mielestä myös mestarit olivat ihmisiä. Ervastille hän sanoi tuntevansa heitä useampia fyysisesti. Hän oli tavannut heitä sekä fyysisesti että astraalisesti. Sen sijaan jälleensyntymisestä Olcottilla ei ollut omakohtaisia muistoja, ja hän varoitti teosofian nimessä esiintyvistä huijareista.⁵

Olcott oli mieltynyt Ervastiin ja tahtoi hänet joka paikkaan mukaansa. Olcottin kanssa seurustellessa Ervastille selkiytyi Olcottin kanta, että Teosofinen Seura ei saanut pitää mitään uskoa ehdottomasti uskottavana ja noudatettavana ja sen oli oltava aivan vapaa kaikesta lahkolaisuudesta ja oikeaoppisuudesta.

Olcott matkusti 24.5. Luulajaan. Olcott oli pettynyt, kun Ervast ei lähtenyt hänen tulkikseen. Asemalla Olcott vielä kysyi Ervastilta, koska hän tulee Intiaan. Myöhemmin Ervast ja Olcott olivat kirjeenvaihdossa, ja Olcott kirjoitti saaneensa syvän vaikutelman Ervastin henkisestä kehityksestä ja kehotti häntä olemaan oma itsensä ja kulkemaan omaa päämääräänsä kohti. Nämä sanat vaikuttivat Ervastiin rohkaisevasti.

Ervast palasi Suomeen touko–kesäkuun vaihteessa ja asui kesällä 1900 John Backmanin omistamassa Saustilan kartanossa Sauvossa.

Pekka Ervastin setä A. W. Ervasti kuoli 8.8.1900. Pekan sisarella Gerdalla oli merkillinen kokemus. Ville-setä tuli Gerdan luo unessa – mutta niin selvästi, että hän itse piti sitä todellisena – ja sanoi, että ”merkillistä, siinä maailmassa, jonka minä olen jättänyt, me pidimme Pekkaa semmoisena vähän epäkäytännöllisenä ja haaveellisena haihattelijana, mutta nyt kun olen tullut tänne, se on hän, joka minua ohjaa ja näyttää ohjaavan monia muitakin sopeutumaan tähän uuteen tilanteeseen.”⁶

Ruotsissa

T. S:n Skandinavian Osaston hallinto lähetti Ervastille 19.9. päivätyn kutsun tulla pitämään esitelmiä Ruotsin maaseutukaupungeissa. Ervast matkusti 13.10. laivalla Tukholmaan, ja seuraavalla viikolla hän lähti pitkälle luentomatkalle pohjoiseen. Sunnuntaina 28.10. Ervast piti Sundsvallissa julkisen esitelmän *Teosofiens betydelse för vår tids*

människor (Teosofian merkitys meidän aikamme ihmisille), joka julkaistiin seuraavan vuoden *Teosofisk Tidskriftn* maaliskuu- ja huhtikuun numeroissa.

Ervast piti runsaan viikon aikana myös viisi puolijulkista kokousta, joissa hän ”valoi uutta teosofista elämää Sundsvallin looshin teosofisiin veljiinsä ja sisariinsa”. Työ ei kuitenkaan ollut aivan tuskatonta. Ervastia raastoivat sekä suunnaton esiintymispelko että munuaisvaivat, joista jälkimmäisen takia hän joutui hakemaan apua lääkäriltä.

Tuo Ervastin kammo puhua oli kummallinen. Kun hän tunsu sisäisen kehotuksen puhua, niin hän oli mennä kauhusta tainnoksiin – oli sitten kyse vaikka kuinka pienestä piiristä. Hän tunsu kipuja joka paikassa ja sanoi: ”En missään tapauksessa tahdo tulla naurettavaksi, inhoan julkisuutta ja sitä, että ihmiset näkisivät minut.” Meni parikymmentä vuotta, joiden aikana kaikki esiintyminen tuotti Ervastille niin kuvaamattomia sielullisia tuskia, että hän ei tarvinnut mitään pahempaa kiirastulta tai helvettiä. Kyse ei ollut siitä, että Ervast olisi ajatellut, ettei osaa, vaan jostakin muusta.⁷

Uuden Ajan synty

Ervast palasi Suomeen 30.11.1900. Hän asui Mimmy-täidin luona Fabianinkatu 8:ssa, joka oli myös ensi alkuun *Uusi Aika*-viikkolehden toimituksen osoite. *Uuden Ajan* perustaja Jean Boldt oli sitä mieltä, että siitä piti tulla ”maapallon paras lehti”, ja Ervastin tietämättä hän otti velkaa, ja näytenumeroa painettiin 165 000 kappaletta. Koko Helsingin käytti lehteä jouluostoksiensa käärepaperina. Paperia riitti, sillä Helsingissä oli tuohon aikaan 79 000 asukasta. Valtavan mainonnan ansiosta lehden levikki kohosi yli neljän tuhannen, mutta samalla velat vaikeuttivat Ervastin asemaa sen vastuullisena toimittajana.

Näytenumero havaittiin hyväksi, ja kenraalikuvernööri antoi jouluun alussa kirjailija P. E. Ervastille luvan julkaista ”uskonnollista” viikkolehdeä. Lupa tuli sillä ehdolla, että lehdessä ei esiintyisi poliittisia kirjoituksia, mikä oli sinänsä tietysti mahdoton ehto, sillä kaikkea voitiin pitää poliittisena, jos niin haluttiin.

Suomi oli tukalassa tilanteessa. Myös sanomalehdet olivat jatkuvasti tarkkailun alla, ja vuosina 1899–1901 lakkautettiin lopullisesti

24 ja määräaikaisesti 48 sanomalehteä. Siinä mielessä lehtihanke tulinlueliisen Boldtin kanssa oli uskalias yritys.

Uusi Aika teki teosofiaa tunnetuksi suomenkielisen työvästön keskuudessa. Ervast julkaisi *Uudessa Ajassa* pitkään tekeillä olleen esikoisteoksensa lukuja nimellä ”Teosofisia kirjeitä”. Lisäksi hän esitelti lehdessä uuden ajan kirjallisuutta. Erinäisistä syistä Ervast alkoi erkaantua lehdestä, ja 30.3. hän ilmoitti luopuvansa sen toimittajan tehtävistä. *Uuden Ajan* julkaiseminen oli lopetettava heinäkuussa 1901.

Maarianpäivänä 25.3.1901 Ervast piti suomenkielisen esitelmän Sörnäisten työväenyhdistyksen talossa Vuorelassa, Läntisellä Viertotiellä (nyk. Hämeentiellä). Aiheena oli *Teosofian merkitys meidän aikamme ihmisille*. Paikalla oli runsaasti yleisöä.

Skandinavian Teosofisen Seuran vuosikokous 1901

Toukokuun alussa Ervast sai kutsun Teosofisen Seuran Skandinavian Osaston vuosikokoukseen. Hänen oli määrä pitää vuosikokouksen yhteydessä julkinen esitelmä ja iltakokouksessa 15 minuutin puheenvuoro, vaikkapa Suomen teosofisen liikkeen historiasta tai mistä tahansa haluamastaan aiheesta. Vuosikokous oli 9.6., ja Ervast piti sen yhteydessä esitelmän *Teosofien i Tolstojs lära* (Teosofia Tolstoin oppissa). Ervast oli hyvin valmistautunut esitelmänsä ja referoi siinä Tolstoin teosta *The Christian Teaching*⁸, jonka hän oli saanut julkaisijalta Vladimir Tšertkovilta.

Kokouksen asialistalla oli *Teosofisk Tidskriftin* kohtalo. Ervastille tarjottiin sen päätoimittajan tehtäviä sekä säännöllistä työtä seuran palkattuna toimihenkilönä. Ervast olisi saanut toimittaa *Teosofisk Tidskriftiä* vapaasti oman mielensä mukaan, mutta jostakin syystä Ervast ei tarttunut tarjoukseen.

Kieltäytymiseen saattoi myös vaikuttaa, että Ervast oli nähnyt teosofiaa uhkaavan uskatolisuuden vaaran, jossa Teosofinen Seura samastettiin teosofiaan.⁹ Hänen mielestään elämä teosofisissa loosheissa ”ei ollut niin pyhää ja kaunista, kuin se olisi voinut olla”.¹⁰

Ervast kaipasi teosofeilta enemmän aatteen käytäntöä ja kysyi heiltä: ” – emmekö me teosofit joka kaupungissa ja joka looshissa voisi elää jollain tavalla yhdessä, yhteisissä taloissa tai siirtoloissa,

joissa aineelliset elämänehtomme olisivat enemmän yhdenvertaisia kuin nyt, joissa ei ainakaan kenenkään tarvitsisi kärsiä nälkää ja kurjuutta?” Vaikka ajatus oli outo useimmille, tunnustivat monet, että siinä oli jotain oikeudenmukaista ja järkevää, mutta millä tavalla se olisi mahdollinen toteuttaa, sitä ei kukaan ymmärtänyt.¹¹

Ervastin unelma oli, että T. S. olisi ollut samankaltainen kuin alkukristillinen kirkko ja että T. S. olisi välittömässä yhteydessä henkimaailman kanssa ja koettaisi elää henkistä ja veljellistä elämää.

T. S:n Skandinavian Osaston hallinto halusi saada Ervastin kokonaan Ruotsiin seurana palkkaamana toimihenkilönä, jolle olisi kuulunut *Teosofisk Tidskriftin* toimittaminen, luentojen pito ja seurana hallinnon sihteerin tehtävät. Ervastia varten oli laadittu ”tarkka, seikkaperäinen ehdotus työvelvollisuuksineen ja palkkaetuineen”.¹² Osaston ylisihteerit Arvid Knös esitti, että Ervastin pitäisi sitoutua osaston virkailijaksi 1.1.1902 alkaen vähintään vuodeksi, mutta mieluiten jäädä moneksi vuodeksi Ruotsiin. Tarjous oli hyvä, mutta Ervastin oli pakko sanoa, että hän ei voinut hyväksyä tarjousta, sillä niin suuria velvollisuuksia hänellä ei sentään ollut Ruotsia kohtaan, että olisi voinut jättää Suomen ehkä iäksi.¹³

Meedioita tapaamassa

Lokakuun 8. päivän sateisena iltana ”kun ei ollut erityistä tehtävää”, Ervast päätti käydä tervehtimässä prinsessa Karadjaa*.

Mary Karadjan luona oli juuri silloin vieraana berliiniläinen meedio Anna Abend miehineen, ja Ervast sai olla mukana sinä iltana järjestetyssä mediumistisessa istunnossa. Istunto tapahtui täysin valaistussa huoneessa, ja sen kulku sujui siten, että prinsessan istuntoja varten teettämä pyöreä pöytä asetettiin meedion ja kulloinkin vuorollaan ”henkiä puhuttelevan” henkilön väliin.

Ervastin tulosta ei ollut sovittu. Ensikertalaisena Ervast sai ensin olla kysymysten kohteena. Abendin suorittama henkien puhuttelu tapahtui siten, että hän asetti hengille kysymyksiä ja henget vastasivat

---

* Mary Karadja eli Maria Louise Smith (1868–1943) oli ruotsalaisen raharuhintiaan Lars Olsson Smithin tytär. Maria oli avioitunut Turkkia Tukholmassa edustaneen fanarioottiprinssin Jean Karadja Pashan kanssa. Siitä johtui prinsessan arvonimi.

pöydän välityksellä siten, että pöytä kallistui meedion puolelle ylöspäin, meedion luetteleman luvun tai kirjaimen kohdalla. Pöytä tiesi Ervastian syntymäajan, sisarten määrän ja nimet, äidin nimen ja kuolinpäivän. Pekka-nimi tosin sai aikaan hämmästyksen, sillä saksankielisen Anna Abendin mielestä se ei sentään ollut mikään nimi. Tämä pöytä oli myös kielitaitoinen, sillä se osasi vastata oikein myös Ervastian suomeksi tekemiin kysymyksiin.¹⁴

Luonnonvoimien vastaisella tavalla meedion puolelta kohoava pöytä antoi niin täydelliset vastaukset meedion Ervastia koskeviin kysymyksiin, että tämä päätteli niiden joutuneen meedion aivoihin yliaistillisella tavalla. Ervastian mielestä ilmiö oli mediumistinen, mutta ”ei todistettavasti spiritistinen, s.o. henkiolennon läsnäolo ei ollut ehdottomasti varma”.

Toisten lopetettua Ervast koetti vielä testata henkien mahdollista läsnäoloa ja seurusteli pöydän ja meedion välityksellä Ville-setänsä kanssa, mutta tälläkään kertaa hän ei osannut tehdä sellaista kysymystä, joka olisi varmasti osoittanut keskustelun toisen osapuolen olleen A. W. Ervasti. ”Henki” ennusti Pekan valitsevan Suomen tulevaksi työkentäkseen ja lähtevän vasta kahden kuukauden perästä, vaikka hän itse oli aikonut lähteä jo aikaisemmin.

Istunnosta jäi Ervastille myönteinen vaikutelma. Hänen mielestään spiritistisellä liikkeellä oli tärkeä asema henkimaailman olemassaolon ja kuolemanjälkeisen elämän todistajana.

Ervast tiesi, että ruotsalaiset teosofit epäilivät Karadjan luona tapahtuneita ilmiöitä. Tilanteen taustalla vaikutti Karadjan ja häneen kriittisesti suhtautuneen lundilaisen dosentti Axel Herrlinin käymä julkinen kiista. Herrlin tiesi Karadjan edellisten meedioiden petoksisista, ja se sitten Herrlinin logiikan mukaan oli todiste, että kaikki muutkin Karadjan käyttämät meediat olisivat samanlaisia huijareita.

Mary Karadja kutsui Ervastian 13.11. uuteen istuntoon, jonka meediona oli englantilainen Alfred Vout Peters (1869–1934). Hän luki esineistä niiden luonnetta ja historiaa. Peters oli psykometriisti ja selvänäkijä, joka näki, mitä henkiolentoja oli elävän ihmisen lähetyvillä. Istunto järjestettiin isossa salissa, jossa yleisö istui puolikaareen asetetuilla tuoleilla. Peters seisoi ympyrän keskipisteessä ja Karadja sekä lausuntoja pikakirjoituksella muistiin merkitsevä henkilö istuivat hänen molemmilla puolillaan. Salintäyteinen yleisö oli

parhaasta päästä yläluokkaan kuuluvia henkilöitä. Ervast oli pukeutunut työmieheksi. Hänellä oli päällään musta villapaita. Kun Ervast katseli toisten hienoja vaatteita, häntä alkoi hävettää. Hän piiloutui nurkkaan, puoliympyrän toiseen päähän, joten Peterskään ei voinut nähdä häntä muuten kuin kääntymällä sinne päin.

Avauksen jälkeen Peters ensin psykometrisoi pöydälle jätettyjä esineitä, ja sitten hän ryhtyi kuvailemaan läsnä olevia vainajia. Petersin selvänäköisille silmille Ervastin aura loisti kuin ”valoisa tulipatsas keskellä ympäröivää pimeyttä”, ja Ervastin ja ehkä toistenkin hämmästykseksi Peters kävi kaksi kertaa ”hakemassa voimaa” nurkassa istuvalta Ervastilta ja vei kolmannella kerralla hänet yleisön eteen istumaan Karadjan ojentamalle tuolille. Ervastista tuli tahtomattaankin istunnon keskushenkilö, kun Peters kertoi yleisölle hänestä sormuksen välityksellä saamiaan vaikutelmia. Puolitranssissa oleva Peters näki Ervastin lapsuuden salaperäiset kokemukset, nuoruuden yksinäisyyden ja uusien ystävien löytymisen sekä häntä ympäröivän teosofian ja hänen kirjalliset kykynsä. Vielä hän sanoi Ervastille: ”Te tulette välikappaleeksi, joka yhdistää koko tämän Skandinavian yhdeksi ainoaksi kansakunnaksi.”¹⁵ Ervast olisi tahtonut vajota lattian alle.

Jälkeenpäin Peters kertoi Ervastille, että eräs venäläinen ruhtinatar oli kysynyt Karadjalta, ”kuka oli se julma ja ei-puettu ihminen, se puoli-ihminen, joka oli siellä istunnossa”. Siihen tämä oli vastannut: ”Hän ei ole kyllä samanlainen kuin muut ihmiset, mutta totta puhuen hänen pikkusormensa on enemmän arvoinen kuin kaikkien muiden yhteensä.”¹⁶

Petersissä Ervast kohtasi hengenheimolaisensa. He viihtyivät hyvin toistensa seurassa ja pitivät useita kahdenkeskisiä istuntoja, joissa Peters psykometrisoi Ervastin antamia kirjeitä ja kertoi niiden synnyttämiä näkemyksiään. Yhdessä istunnossa Peters meni transsiin ja Ervast sai ”keskustella olennon kanssa, joka nimitti itseään Petersin henkijohtajaksi ja jonka englanninkielen ääntäminen oli vallan toinen kuin Petersin”.

Töissä Ruotsissa

Ervast piti 11.10. Tukholman looshin kokouksessa esitelmän *Ett viktigt steg i teosofens lif* (Tärkeä askel teosofin elämässä). Ervast lähetti

17.10. Mathilda Grönbergin välityksellä terveisensä Helsingin teosofien torstaikokoontumisiin. Hän pyysi suomalaisia tovereita ottamaan kokoontumisessaan mietiskelyn kohteeksi todellisen itsensä uhraamisen ja ihmisen korkeimman onnen, joka on Jumalan valtakunnan toteuttaminen.

Ervastin mielestä niin Suomen kuin Ruotsinkin teosofeilta puutui yksinkertaisesti sanottuna uskoa. Hänestä oli selvä, että ei ollut mitään voimaa toimia, jos ei ole uskoa. Tullessaan Ruotsiin hän oli halunnut osoittaa sen teosofeille, ja ilokseen hän oli löytänyt Ruotsissa muitakin, jotka ajattelivat samaan tapaan ja kaipasivat niin kuin hän henkeä ja itsensä uhraamista. – Oikea usko vie siihen, mitä kutsutaan itsensä uhraamiseksi ja joka on korkein autuus.

Jälleen kotona

Suomeen tultuaan Ervast pistäytyi kymmeneksi päiväksi teosofiystävänsä John Backmanin luo Saustilaan, jossa hänelle oli varattu asunto. Sen jälkeen hän matkusti Helsinkiin, Fabianinkadulle, vastapäätä kenraalikuvernööri Bobrikoffia asuvan Mimmy-tätinsä luo.

Suomen tulevaisuus avautui Ervastille sisäkautta.

Eräänä päivänä Ervast istui yksin huoneessaan ja luki jotakin unio mysticaan vihityn kirjailija-professori Zacharias Topeliuksen kirjaa. Yhtäkkiä lukiessa hänen huomionsa kiintyi merkilliseen kohtaan, jonka sisältö oli tämä:

*...kun tutkimme Suomen kansan historiaa pitkin vuosisatoja ja vuosituhansia huomaamme että Suomen kansa nyt seisoo uuden ajan kynnyksellä. Kaitselmus on sille määrännyt ihmeellisen käänteen sen kohtalossa. Ennenkuin uusi vuosisata on pitkällekään kulu-
nut, vapautuu Suomen kansa Venäjän holhuunalaisuudesta ja tulee itsenäiseksi.*

Ervast ihmetteli, ”että Topelius osasi todella kirjoittaa noin”, keskeytti lukemisensa ja jäi miettimään itselleen uutta ja mielenkiintoista asiaa. Mutta vaikka kuinka monta kertaa hän myöhemmin koetti ”katsella sitä paikkaa Topeliuksen sekä siitä että muista kirjoista”, ei hän sitä koskaan löytänyt, sillä sitä ei ollut niissä. Se oli vain ”harhanäkö”, mutta siinä suhteessa merkillinen, että Ervast uskoi siihen täydellisesti. Sen jälkeen hän todella alkoi lukea Suomen historiaa ja

senkin perusteella hänestä näytti, ”että Suomen kansa selvästi kulki itsenäisyyttä kohti”.¹⁷

Ervastille syntyi selvä kuva Suomen tulevan itsenäisyyden luonteesta. Topeliuksen ja Hegelin kaitselmusaatetta vastaten hän ymmärsi, ”että jos Suomen kansan sisäinen henki heräisi tietoisesti kansan yksilöissä, niin tämän kansan ei tarvitseisi turvautua tuleen ja miekkaan saavuttaakseen itsenäisyytensä”. Samalla hän näki, ”että Suomen kansalle täten tarjoutuisi erikoinen tilaisuus näyttää muulle maailmalle esimerkkiä”. Sitä varten oli vain ”välttämätöntä, että teosofinen elämänymmärrys tunkeutuisi kansaan ja valtaisi sen mielikuvituksen ja sisäisen elämän. Sillä jolleivät ihmiset uskoneet kaikkien ihmisten ja kansojen sisäiseen yhteyteen, jos eivät uskoneet, että ihminen on iankaikkinen jälleensyntyvä henkiolento, kuinka he sitten saattaisivat uskoa hengen ja sanan voimaan väkivallan ja miekan kustannuksella.”

Samalla Ervastia ihmetytti, että Annie Besant puhui jossakin teoksessaan sodan kasvattavasta merkityksestä, mutta hän ajatteli sen johtuvan siitä, ettei Besant ollut tutkinut ja ajatellut perinpohjaisesti sotakäsymystä. Aika sitten näytti, miten sen asian kanssa oli.¹⁸

Haaveilija

Joulukuksi 1901 ilmestyi Mikkelin Kirjapainoyhtiö Valon kustannuksella 1899 kevättalvella valmistunut *Valoa kohti*. Tietä teoksen ilmestymiselle oli ”siksi paljon raivattu, että kirjan menestys oli taattu”. Myös arvostelu suhtautui myötämielisesti teokseen.¹⁹ *Valoa kohti* -teosta voidaan pitää vieläkin pätevänä teosofian perusteiden esityksenä.

Ervast alkoi 27-vuotiaana ajatella Suomea ja työtä kokonaan suomenkielellä. Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* avasi Ervastin sydämen tajuamaan ”suomen kielen aavistamattomia ihanouksia”.

Samalla kun tunsin, että täytyy tehdä työtä Suomessa, niin silloin minuun tuli tuommoinen ajatus, että täytyy oppia myös suomea. Täytyy! Se tapahtui hyvin äkkiä, niin kuin on tapana ihmisten kesken sanoa. Sain käsiini Aleksis Kiven teokset, ja kun luin Seitsemää Veljestä, niin en tiedä, mikä minun oli. Ihastuin niin tavattomasti itse tekstiin ja itse ajatukseen ja kertomatapaan, että tunsin pääseväni kiinni jostakin suomalaisesta. Se oli erittäin merkillinen kokemus,

*ja tunsin, että täytyy yrittää kirjoittaa suomeksi, ja niin rupesinkin. Minusta tuntui, että rakkaus teki tuommoisen ihmeen.*²⁰

Kiven teoksiin ja muuhun suomalaiseen kirjallisuuteen tutustessaan Ervast huomasi, että ”suomen kieli on mystillinen kieli” ja että vanhojen suomalaisten kieli oli mantrojen kieli, jossa ”ei ole mitään tehty ilman loitsuja, mantroja”.

Ervastin esikoisromaani *Haaveilija* on avainromaani ja kehitystarina. Se kertoo tekijänsä kaltaisen ylioppilaan etsinnöistä ja kehityksestä. Teoksen päähenkilön Eeron kautta Ervast kuvaa nuoren totuudenetsijän itsenäistymistä ja irtautumista etuoikeutetusta yläluokkalaisasemastaan ja kehitystä kirjailijaksi. Teoksessa on myös surullinen juonne, miten yksi toisensa jälkeen Eeron tovereista luopuu ihanteistaan ja sopeutuu yhteiskunnan asettamien ehtoihin ja odotuksiin. Haaveilijan keskeinen kysymys on, miten ihmisen tulee elää elämänsä, ja Eero ratkaisee kysymystä kieltäytymisen ja ihanteen mukaisen elämän kautta.

Yksi Eeron mieltä eniten raastavista kysymyksistä oli työläisten turvaton asema ja heidän huono kohtelunsa. Eero auttoi paikaltaan, mutta kysymys jumalan pahuudesta ratkesi henkisen kokemuksen kautta: Jumala rakastaa jokaista sillä rakkautella, jonka tämä kykenee ottamaan vastaan. Eeron ratkaisu oli sisäisen kirjailijankutsumuksen seuraaminen ja eron tekeminen maailman melskeisiin. Eero menestyy työssään, ja lopulta vanha yhteys tovereihin syntyy uudestaan ja toverit hyväksyvät Eeron oppaakseen.

Ervast saarnasi *Haaveilijassa* innolla ”rakkautta totuuteen ja ihanteeseen”. *Päivälehti* kiinnitti arvostelussaan huomiota siihen, että ”Teosofian käsitteeseen on yleisessä tajunnassa yhdistetty kaikellaisia mystillisiä elementtejä sielunvaelluksesta, klärvoiansista, spiritismissä y. m. ja harvat tietävät, että teosofia pohjaltaan on käytännöllistä moraalioppia”.

Paljon vaivaa on tekijä nähtävästi pannut tämän ensimmäisen itsenäisen suomenkielisen teoksensa taiteelliseen puoleen. Kieli on huolellista ja ytimekästä. Teoksen kokoonpano olisi voinut olla toinen ja olisi ehdottomasti vaikuttanut edullisemmin, jos niin olisi ollut asian laita. Ensimmäiset luvut tuntuvat laimeilta ja pitkäveteisiltä, syystä, että niissä annetaan muutamien nuorukaisten, joista muuan vielä

*on koululainen, turhanpäiväisen pitkästi jaaritella suurenmoisista maailmaa parantavista tuumistaan. Olisi ollut teokselle eduksi, jos Eero heti olisi astunut itsenäisemmin näyttämölle.*²¹

Uusi Suometar julkaisi pitkähkön arvostelun, joka päättyi sanoihin: ”Olen vähän tarkemmin esittänyt hra Ervastin kirjaa, koska se sitä vaatii ja koska se sen ansaitsee. Ja vaikka en voikkaan yhtyä kirjan kaikkiin väitteisiin ja tarkoituspieriin, saatan kuitenkin iloita siitä, että olemme siinä saaneet rehellisen, lämminsydämisen, hyvää tarkoittavan ja paljon sanovan teoksen.”

Itsenäinen esoteristi

Maaliskuun 1902 *Teosofisk Tidskriftissä* oli Annie Besantin artikkeli ”Det Teosofiska Samfundets loger” (Teosofisen Seuran looshit), jossa hän esitti Teosofisen Seuran olevan välikappale henkiselle voimalle, ”joka valuu sisäisemmiltä olemisen tasoilta seuraan kuin varastoon. Sieltä tämä elämä tai elävä voima johdetaan koko maailmaan niiden kanavien kautta, joita me nimitämme loosheiksi tai osastoiksi, samuttamaan ihmiskunnan janoa.”²²

Ervast vastasi Besantin artikkeliin heinäkuun *Teosofisk Tidskriftissä* kirjoituksessaan ”Teosofiska Samfundet”. Hänen mielestään teosofialle on ominta usko mestariin. Teosofinen Seura on mestareiden äänitorvi silloin, kun sen jäsenet elävät heidän elämäänsä ja vaeltavat heidän jalanjäljissään. Pääasia on, että Teosofinen Seura on lahkolaisuudesta vapaa yhdistys, vapaan ajattelun kirkko. Ervastin mielestä Teosofisesta Seurasta ei pitäisi tehdä uskovaisten seurakuntaa. Sen sijaan ”esoteerinen koulu” sai vapaasti olla edellä esitetyn kaltainen mestarin opetuslapsi, mutta eksoteerisella T. S:lla ei pitänyt olla muuta dogmia kuin totuus.²³ Ervast arvosti hartautta looshielämässä, mutta tämä välitysoppi sisälsi hänen mielestään uskaton vivahteen. T. S:n ja mestareiden samaistaminen ei ole mikään itsestäänselvyys, ja se on ristiriidassa teosofian ja T. S:n alkuperäisen, yhä voimassa olevan ohjelman kanssa.

Puhuessaan teosofisesta maailmankatsomuksesta Ervast ei koskaan maininnut mitään siitä, että itse tiesi asioista. Hän esitti sanottavansa objektiivisesti – historiallisesti tai filosofisesti – ja puhui aina niin suurella vakaumuksella, että kuulijat saattoivat tuntea hänen

uskovan siihen mitä puhui, mutta hän ei maininnut itsestään mitään. Samalla hän kuitenkin tunsi: ”Minäpä tiedän. Te ette aavista, että te, jotka täällä istutte ja kuuntelette, että minä tiedän näitä asioita. Te ette aavista, missä minä olen käynyt, enkä minä sitä teille puhu.”²⁴

Ervastista kehittyi Eino Krohnin mukaan okkulttinen opettaja, näkijä, tietäjä.²⁵

Teosofiaa kansalle

Työmiehen Illanvietto

Suomen työväenliikkeen suuri herättäjä, *Työmiehen* toimittaja, kirjailija Matti Kurikka (1863–1915) toi työväenliikkeeseen vuorisaarnan sosialismin, jonka piirissä teosofiaa pidettiin tulevaisuuden uskontoa. Vuonna 1903 Forssassa pidetyssä II puoluekokouksessa Suomen Työväenpuolue muutti nimensä Suomen Sosialidemokraattiseksi Puolueeksi ja omaksui toimintaohjeekseen kautskylaisen luokkataisteluoopin. Siitä alkoi suuri riidan lietsominen, sillä oli toisenlaistakin linjaa, jonka edustajaksi perustettiin *Työmiehen Illanvietto* -niminen viikkolehti. Sen ensimmäinen numero tuli painosta 5.9.1902. Käynnistyi laaja ja perusteellinen keskustelu siitä, mistä sosialismissa voisi olla kyse.

Lehden toimittajana oli *Työmies*-lehden aputoimittaja A. B. Sarlin. Se sai yleisön taholta hyvän vastaanoton. Ervast liittyi sen avustajien joukkoon 19.9. ilmestyneen 3. numeron myötä.

Ervastin kirjoituksen ”Pitääkö meidän olla sosialisteja?” lähtökohtana oli, että...

...jos sosialistiksi voisi sanoa sitä, joka tahtoo, ettei vääryyttä olisi maailmassa, ettei olisi köyhyyttä, nälkää eikä tautien paljoutta, vaan että jokainen ihminen tuntisi oman arvonsa ja eläisi niin onnellisena kuin hänen sisäinen ihmisensä myöntää, niin luulenpa melkein, ettei moni ihminen olisi olematta sosialisti. Sillä jos syvennymme omaan itseemme, huomaamme siellä lämmintunteisen ajattelijan, joka ei muuta tahdo, kuin että kaikki olisivat onnellisia ja että rauhan ja ilon valtakunta leviäisi maan päällä.¹

Tässä on perustelut sille, että tuon ajan teosofit olivat sosialisteja – kyse ei ollut puoluepolitiikasta vaan järkevästä reformeista oikeudenmukaisuuden suuntaan.

Työmiehen Illanvietossa oli 26.9. – taas keskeisellä paikalla – Ervastin artikkeli ”Teosofia ja sosialismi”. Ervastin mielestä ihminen...

...ei ole ymmärryksellä varustettu eläin, vaan henkinen olento, ajatteleva, tunteva, tahtova. Hän ei ole ruumiillinen olento, jolla on sielu, vaan hän on sielu, jolla on ruumis. Hän kuuluu syntyperältään näkymättömään maailmaan ja hänen ikuinen henkensä on jumaluudesta kotoisin.

Yhteiskunnallisten olojen syynä ei ole jumalan pahuus tai köyhien laiskuus, sillä on...

...yhteiskuntaluokkien, kansojen ja ihmisryhmien karma, että olot ovat semmoisia kuin ovat. Köyhiä ei ole sentähden että köyhät olisivat olleet laiskoja, vaan sentähden että mahtavat kokoavat itselleen rikkauksia ja laiminlyövät veljellisiä velvollisuuksiaan.

Hän piti sosialismin vaarana, että se voi...

...vajota sokeaan aineellisuuteen. Mutta materialismi ei ole viisaudesta kotoisin, ja samassa määrin kuin sosialistit ovat materialisteja, samassa määrin he kadottavat tosivoimaa. Sillä todellinen, vakuuttava voima on hengestä, ja viisauden valoa eivät sammuta hetkelliset virvatulet inhimillisen kokemuksen erämaassa.²

Sosialistien sanomalehti *Työmies* ei pitänyt näistä Ervastin ajatuksista, ja 2.10. se tiesi kertoa, että puolueella on hyvä ohjelma, mutta...

...muutamain yksityisten eksymiset teosofiaan tai muuhun ohjelmaamme kuulumattomaan eivät ole koko liikkeen harhapolulle menoa. Samoin on se kansainvälisen työväenliikkeen periaatteiden mukaisesti pysynyt jotakuinkin luokkataistelun kannalla, siis varsin oikealla uralla.³

Ervastin vaikutus haluttiin eliminoida, ja koolle kutsuttiin 7.12. pidettävä Työväen Sanomalehtiosakeyhtiön ylimääräinen kokous, jossa käsiteltiin kysymystä ”josko edelleenkin *Illanvietossa* sallitaan ajettavaksi yksinomaan ja niin suuressa määrässä teosofista suuntaa, joka oli jo sukeutunut sen ohjelmaksi”⁴ Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Vihtori Kosonen ja sihteeriksi Pekka Ervast. Kokouksessa päätettiin, että *Illanvietossa* ei vastedes saa kirjoittaa teosofiasta.⁵

Ervastin sosialismi

Joulukuun 1902 *Teosofisk Tidskrift* julkaisi Ervastin artikkelin ”Teosofi och socialism” (Teosofia ja sosialismi). Teosofia ei suhtaudu vihamielisesti humanistisiin liikkeisiin, kuten yhteiskunnallisiin pyrkimyksiin. Sosialismin suhteen Ervast oli sitä mieltä, että teosofi, joka kuuluu varakkaampiin luokkiin eikä suhtaudu solidaarisesti yhteiskunnallisiin pyrintöihin, ottaa kannan, jota täytyy pitää ”epäteosofisena”. Samalla moni teosofi saattoi surra köyhien sorrettua asemaa, vaikka ei voikaan hyväksyä vallitsevaa sosialismia, josta voisi näin erotuksena käyttää nimeä poliittinen sosialismi. Jos Ervastin sosialismille välttämättä pitäisi antaa nimiä, niin se olisi idealistinen tai eettinen sosialismi.

Teosofeja sosialismista vierottivat sen ”uskollisena” seuralaisena esiintyvät kiukku, raakuus tai fanatismi sekä äärimmäinen materialismi. Teosofin sosialismi ei perustu siihen, että hän vihaa yläluokkaa, vaan siihen, että hän rakastaa kärsiviä, eikä teosofin ihanne ole vain oikeudenmukaisuus vaan rakkaus ja veljellisyys.

Ervastin ratkaisu yhteiskunnalliseen kysymykseen oli yksilön ”pyrkimys köyhyyteen” ja ”rikkauden, vallan ja kaiken niihin johtavan välttäminen”. Myönteisessä mielessä se merkitsi sitä, että ihminen on ”puhdas, hyvä ja voimakas” sekä ”yhtä kansan kanssa”. Tarkoitus ei ole, että syöksytään köyhyyteen. Se etuoikeus kuuluu vain ihmiskunnan suurimmille edelläkävijöille. Mutta tarkoitus on muodostaa elämä sellaiseksi kuin se tulevaisuuden yhteiskunnissa tulee kaikilla olemaan.

Ervast toivoi että, teosofit voisivat olla ihmiskunnan edelläkävijöitä tässä tilanteessa, jossa elettiin kauheita aikoja ja oltiin vaarassa joutua allamme hehkuvan tulivuoren nielaisemiksi, kun se kerran purkautuu, jos emme siihen mennessä ole ennättäneet osoittaa, että jopa tulivuoria voidaan voittaa.⁶

Saman varoituksen hän esitti tulevassa kirjassaan *Uskonnosta ja elämästä*. Ervast tiesi hyvin, mitä pinnan alla liikkui. Hän näki, että Suomenkin kansassa virtaisi veri, jos se tekisi vallankumouksen. Suomen kansan tehtävänä oli aloittaa uusi henkinen kulttuuri, jonka vastapainona olisi ”hirmuinen materialismi ja henkinen tylsyytys”.

Valon airut

Syksyllä 1901 toimittaja Veikko Palomaa (1865–1933) oli alkanut luennoida säännöllisesti teosofiasta Sörnäisten Työväen Yhdistyksen Vuorelassa. Lokakuussa 1902 hänen luentonsa jälkeen osallistujat perustivat Gutten Soldanin aloitteesta toimikunnan ”tieteellisiveellisen kirjallisuuden” aikaansaamista varten. Toimikuntaan tuli valituksi viisi henkilöä: Gutten Soldan, Veikko Palomaa, August Aaltonen, F. Sippola ja Severus Sampo. Myöhemmin myös Pekka Ervast liittyi siihen. Toimikunta sai alkupääoman, kun kenraali Carl Robert Sederholm antoi kustantamansa *Omantunnon uskonnon* koko painoksen (1015 kpl) kirjallisuuskomitealle. Teosta myytiin kahdessa viikossa 700 kpl. Kirjan odottamattoman hyvä tulos lisäsi intoa toimikunnan jäsenissä. 6.2.1903 pidetyssä kokouksessa komitealle annettiin nimeksi ”Valon airut”. Uudeksi jäseneksi valittiin 11.3. Martti Humu, joka oli oikealta nimeltään Maria Ramstedt (o.s. Häggblom, 1852–1915).⁷

Keväällä 1903 myös Pekka Ervast ja Martti Humu liittyivät Palomaan seuraksi pitämään teosofisia luentoja Sörnäisten Vuorelassa.

Seuraavaksi Valon airut julkaisi Ervastin vasta valmistuneen kirjan *Uskonnosta ja elämästä*. Kustannustoiminnan hyvä menestys innoitti ottamaan teoksesta 2 000 kappaleen painoksen. Teos painettiin Mikkelissä maaliskuun lopulla, mutta se ei päässyt heti myyntiin, sillä 31.3. lähettämässään kirjeessään Painoylihallitus pyysi siitä Viipurin hiippakunnan tuomiokapitulin lausuntoa. Tuomiokapituli käsitteli kirjaa 8.4. ja 22.5. Se ilmoitti, että vaikka se ei voi hyväksyä kirjan kantaa ja pitää sen sisältöä vahingollisena, ei se kuitenkaan katso sen kieltämisestä olevan hyötyä ”oikealle asialle”.⁸

Kun vihdoin kesäkuun puolivälissä kirja saatiin kirjakauppoihin, ”oli uhmaava pilvi kadonnut taivaalta ja iloisten toiveitten aurinko lämmitti mieliämme”.

Ervast kirjoitti Mary Karadjan *XX:e Seklet* -lehteen kolmiosaisen artikkelisarjan ”Hvad är kristendom?” (Mitä on kristinusko?). Se koostui kirja-arvosteluista, joiden aiheena oli Adolf Harnackin *Kristendomens väsende* (Kristinuskon olemus), Besantin *Esoteric Christianity or the Lesser Mysteries* (Esoteerinen kristinusko eli pienemmät mysteerit) ja G. R. S. Meadin *Fragments of a faith forgotten*

(Kadonneen uskon katkelmia). Karadja julkaisi Pekka Ervastin lähettämän kirjoitussarjan ”mielihyvin”, mutta huomautti samalla, että toimituksen käsitys kristologisesta kysymyksestä ei ole täysin sopu-soinnussa kirjoittajan kanssa.⁹

”Pohjolan Valo”

Suomen poliittiset olot kärjistyivät v. 1903, kun 9.4. julkaistiin keisarillinen käskykirje, jolla Suomen kenraalikuvernööri Bobrikoffille annettiin kolmeksi vuodeksi diktaattorin oikeudet. Bobrikoff rankaisi tottelemattomia perustuslaillisia. Lukuisia karkotusmääräyksiä tuli 22.4. alkaen. Ervastkin oli santarmin kuulusteltavana ja tekeytyi tietämättömäksi. Hän ”oli onneton siitä, että häneltä urkittiin asioita, vaikka hän oli huono politiikassa”.¹⁰

Constance Wachtmeister teki v. 1903 alkukesästä pitkän kiertueen Skandinavian maihin. Toukokuussa Ervast meni Ruotsiin. Siellä Ervast tapasi 4.6. Wachtmeisterin Seuran keskustoimiston kokoushuoneessa. Mustaankin silkkiin puettu, leveälieristä työttöhattua päässään kantava vanha Wachtmeister kysyi heti keskustelun aluksi Ervastilta, eikö hän voisi muuttaa kokonaan Ruotsiin, ei ainiaaksi, mutta muutamiksi vuosiksi.

Ervast oli jo 1901 syksyllä ratkaissut kysymyksensä Ruotsiin muutosta ja torjui esityksen Suomessa käynnistyneeseen teosofiseen työhön vedoten. Wachtmeister pysyi vakaumuksessaan ja sanoi, että Ervastin pitäisi muuttaa Ruotsiin, koska siellä kaivattiin sellaista työntekijää, joka kokonaan antautuu teosofialle. Pääsyy, minkä takia Wachtmeister toivoi Ervastin muuttavan Ruotsiin, oli Suomen epävarma poliittinen tilanne ja pelko, että Ervast sekaantuu poliittiseen toimintaan.

Ervastin mielestä sellaista vaaraa ei ollut. Hän sanoi osaavansa tehdä eron poliittisen ja teosofisen työn välillä ja vakuutti, ettei sekaannu politiikkaan, koska hänen kiinnostuksensa olivat muualla. Wachtmeister pyysi häntä kuitenkin harkitsemaan ehdotusta ja lupasi tulla seuraavana sunnuntaina tapaamaan häntä. Ervast asui Tukholman lähellä Saltsjöbadenissa Emil Zanderin luona. Sunnuntaina 7.6. Ervast meni yksin Wachtmeisteria vastaan Saltsjöbadenin asemalle. Kreivitär kysyi, oliko hän tehnyt päätöksensä. Ervast vastasi,

että oli, mutta kysyi, miksi Wachtmeister oli niin huolissaan hänelle aivan tuntemattomasta nuorukaisesta?

Wachtmeister vastasi tehneensä ehdotuksensa Ervastille sen takia, mitä mestari oli hänelle sanonut ja käskenyt. Mestari oli sanonut Wachtmeisterille, että Pekka Ervastista tulee ”kansansa auttaja” ja että häntä sen takia on suojeltava kaikesta politiikasta. Yksi koko Wachtmeisterin Pohjolan matkan tarkoituksista oli se, että hänet lähetettiin tapaamaan Ervastia ja varoittamaan häntä sekaantumasta politiikkaan.¹¹

Ervast tunsii Wachtmeisterin puhuvan vakavasti ja lisäävän hänen uskoaan tuhatkertaisesti. Kreivittären sanat saivat Ervastin hämäränä kangastaneen ihanteen tuntumaan ”varmalta ja todelliselta”. Ja hän vastasi ”lujasti ja varmasti”, ettei muuta Ruotsiin, vaan jatkaa Suomessa työtä, mutta lupasi, ettei sekaannu politiikkaan.

Wachtmeister hyväksyi Ervastin päätöksen, antoi hänelle siunauksensa ja onnentoivotuksensa ja sanoi tietävänsä, että mestari tukee ja auttaa Ervastia uskollisena palvelijanaan.

Päivän mittaan Ervast ja Wachtmeister jäivät vielä toisen kerran kahdestaan keskustelemaan, jolloin Ervast kyseli yhtä ja toista H. P. Blavatskysta ja sai samalla kuulla myös eräästä Blavatskyn Pohjolaa koskevasta ennustuksesta:

– Minun pitää kertoa teille eräästä madame Blavatskyn ennustuksesta, sanoi kreivitär Wachtmeister keskustellessamme, – ette suinkaan tiedä, mitä Blavatsky ennusti Suomesta ja Pohjoismaista yleensä?

– En, vastasin uteliaana.

– No niin, minulle hän sitä teroitti mieleen monta eri kertaa. ”Muista, kreivitär”, sanoi hän, ”ja ota ajasta vaarin, jos sinä silloin vielä elät. Tulee aika, niin vaikea koko maailmalle, että kaikki ihmiset ovat vähällä kadottaa tasapainonsa ja teosofitkin, jotka niin paljon henkistä valoa ovat saaneet, kysyvät itseltään ja toisiltaan toivottomina, mitä teosofia oikeastaan on ja mikä Teosofisen Seuran tehtävä on maailmassa. Kaikki tuntuu pettävän jalkojen alta, ja pimeys vallitsee maailmassa. Muistakoot silloin teosofit, että kääntävät kasvonsa Pohjolaa kohti, sillä Suomesta tulee valo.” Niin sanoi madame Blavatsky.

– Sehän on ihmeellinen ennustus. Tarkoittaako se poliittisia olosuhteita vai henkisiä?

– En tiedä, mutta joka tapauksessa madame Blavatsky tarkoitti henkistä pimeyttä ja henkistä valoa, aiheutukoon sitten pimeys poliittisista tai muista syistä.¹⁶

Wachtmeister ei muistanut, oliko hän kirjoituksissaankin maininnut Blavatskyn Suomea koskevan ennustuksen, mutta oli varma asiastaan ja sen yhdistymisestä Ervastin persoonaan.

Kerran Ervast leikillään kysyi, oliko Wachtmeister aivan vakuutunut siitä, ettei Blavatsky koskaan tehnyt mitään petosta? Ervast halusi nähdä, minkä vaikutuksen tämä kysymys tekisi. Kysymyksen kuultuaan Wachtmeisterin ulkonäkö muuttui ylevän arvokkaaksi, ja hän vastasi: ”Luuletteko te, että minä olisin minuutiksikaan jäänyt Teosofiseen Seuraan, jos Mad. Blavatskyssa olisin huomannut pienintäkään vilppiä?”

Wachtmeister antoi hänelle jäähyväisten yhteydessä neuvon: ”Seuratkaa aina totuutta, ja tehkää mitä mestari käskää.” Ervastissa hänen sanansa herättivät syvää liikutusta, kun hän silmät vettä valuen suuteli Wachtmeisterin kättä jäähyväisiksi.¹⁷

Kesällä Ervast palasi Suomeen. Heinäkuun alussa Ervast kävi Pälkäneellä hyvästelemässä asevelvollisuuskutsuntoja pakoilevaa Geo-veljeään, jonka pakomatka suuntautui Maarianhaminan kautta Tukholmaan. Oleskeltuaan syksyn Ruotsissa Geo lähti joulukuussa Amerikkaan.

Ervastilta ja muilta teosofeilta puuttui julkaisukanava, jossa olisi jatkuvasti voitu tuoda esille omia näkemyksiä. Puutteen poistamiseksi Ervast anoi lupaa julkaista suomenkielistä aikakauslehteä nimellä *Uutta valoa*, jossa oli tarkoitus käsitellä eettisiä, esteettisiä, uskonnollisia, psykologisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä. Anomuksesta kerrottiin monessa 12.12. tienoilla ilmestyneessä lehdessä.

Teosofista yhteistyötä Venäjän vallan aikana

Vuonna 1904 Ervastin elämä oli murroksessa. Ervastin uusi osoite oli Åggelby eli Oulunkylä. Muutaman kilometrin päässä Helsingin keskustasta sijaitseva Oulunkylä kuului Helsingin maalaiskuntaan. Ervast asui huvilasta, jossa asui ennestään toinen teosofiaktiivi, Maria Ramstedt (Martti Humu). Tämä oli valmistunut Jyväskylän seminaarista 1874, julkaissut romaaneja ja näytelmiä sekä toimittanut *Savonlinna*-lehteä 1889–94. Ida Grönroosin ohella Ramstedt oli Suomen ensimmäinen naispuolinen lehden toimittaja.

Passiivinen ja aktiivinen vastarinta

Kenraalikuvernööri Bobrikoff joutui attentaatin kohteeksi, kun Eugen Schauman ampui häntä kuolettavasti 16.6. Vähän ennen kuolessaan Bobrikoff ennätti allekirjoittamaan kieltävän vastauksen Ervastin lehden julkaisemista koskevaan anomukseen.

Myöhemmin Ervast sanoi, että Suomi olisi saavuttanut itsenäisyytensä ilman tuota murhaakin, sillä ”korkeammat olennot olivat päättäneet, että Suomi tulee itsenäiseksi”. Näiden korkeampien olentojen tarkoitus oli, että ”Suomi olisi tullut itsenäiseksi ilman veren vuodatusta. Se ei käynyt päinsä, kun kansassa ei ollut kylliksi henkistä, siveellistä voimaa, joka osaksi sai ikäänkuin varaventiilin Schaumanista.”

Passiivinen vastarinta oli Ervastin mielestä huomattava asia. Passiivinen vastarinta ei tarkoittanut nurkassa mököttämistä vaan kielteistä asennetta Venäjän vallan toimiin Suomen autonomian lakauttamiseksi.

Besant Tukholmassa

Annie Besant vieraili syyskuussa Skandinaviassa. Besantin suurta menestystä saavuttanut kiertue kulki Kööpenhaminan, Göteborgin

ja Kristianian kautta Tukholmaan. Tukholmaan oli tullut Besantia kuulemaan monta suomalaistakin jäsentä, Ervast yhtenä heistä.

Besant puhui täydelle salille valtavalla innostuksella aiheesta Jumalan etsiminen (*The search for God*) Tukholmassa. Besantin kahden esitelmää seurasi yli 1 100 kuulijaa. Vaikuttavassa esitelmässä oli kohta, joka hämmästytti Ervastia. Besant kuvasi esitelmässään ”to-tuudenetsijän uskoa ja rakkautta. Mestarinsa sanoi luottaen, hänen käskyjensä totellen jumalanetsijä antautuu kokonaan totuuden palvelukseen, henkensäkin uhalla, peläten kuolemaa yhtä vähän kuin sankari sodassa”. Siinä urhoolliset sotilaat ”päällikön käskystä syöksevät vallihautaan ja varmaan kuolemaan, tietäen, että jäljestä tulevat joukot heidän ruumiittensa yli pääsevät vihollisten luo”. Tätä kuullessaan Ervast näki edessään tappotantereen ja valloitettavan linnan ja kuuli päällikköjen ja sotamiesten innokkaat huudot ja kaunuonojen paukkuvan.

Ervast halusi esitelmän loputtua lausua kiitoksensa Besantille, mutta ei saanut muuta suustaan kuin kummallisen kysymyksen, jonka töin tuskin sai soperrettua suustaan: ”Are You with us in Finland? (Oletteko kanssamme Suomessa?)” Besant katsoi Ervastia siunaaman hetken ja ”ymmärsi tilanteen, hymyili suloisesti ja vastasi: – In the hope for greater happiness, certainly (suuremman onnen toivossa, varmasti)”. Ervast luotti tähän sanaan ja kertoi Suomeen palattuaan aatetovereille, että ”saattepas nähdä, niin meillä jotakin tapahtuu”.¹

Ervast oli kuullut Besantin äänessä kuin lupauksen, että suuremman vapauden ja onnen päivä pian koittaa. Jotakin oli todella tapahtumassa, kun Venäjä kärsi tappioita Japania vastaan käymässään sodassa. Suomessakin oli aktiivisen vastarinnan kannattajia, jotka olivat yhteistoiminnassa Venäjän vallankumouksellisten kanssa.

Ervastin niin kuin varmaan monen muunkin mielestä Besant oli ”erittäin merkillinen ja etevä puhuja, epäilemättä eräs maailman kaikkein vaikuttavimpia puhujia”. Hänen puheensa herätti tietyn voimakkaan vaikutelman, joka sitten kaikui sielussa ja jätti kaiku- van muiston hänen puheestaan, niin että kun Ervast sitten otti esiin hänen puheensa painettuna ja alkoi lukea, niin hän ei nähnyt sanoja vaan kuuli äänen, millä tavoin tämä puhui.

Besantin puheeseen liittyi vielä toinenkin puoli. Ervast istui ensimmäisellä rivillä, kuunteli ja katseli tarkkaan, silloin hän huomasi äkkiä, että ”puhuja oli kullanvärisesässä valossa. Suuri kullanvärinen valo ympäröi häntä ja hän itse ruumiillisena olentona kävi läpinäkyväksi. Se kultainen väri oli kuin pääasia. Hänen ruumiillinen olemuksensa oli kuin harvempaa ainetta.”²

Besantin puhe oli niin ”tenhoava, että oli kuuliija mitä mielipidettä tahansa, niin jos hän kuuli Besantin puhuvan, silloin hän oli aina hänen kannallaan.” Ja ”olikin tapana sanoa, että ihmiset, jotka kävivät Besantin luennoilla, olivat silloin aina teosofeja, vaikka muuten eivät sitä olleetkaan.”

Mitä on kuolema?

Marraskuussa valmistui Ervastin teos *Mitä on kuolema?*, joka käsittelee kuolemaa psyykkisen ja spiritistisen tutkimuksen sekä okkultismin ja teosofian kannalta. Sitä voisi pitää eräänlaisena Ervastin väitöskirjana, joka toteutti hänen 1898 apuraha-anomuksensa asettamia tehtäviä.

Joulukuussa säveltäjä Oskar Merikanto (1868–1924) näki kirjan kirjakaupan ikkunassa ”ja pujahti heti ostamaan sen. Lukiessaan sitten kirjaa kotonaan hän mieltyi siihen, ja sivu sivulta hänen inostuksensa kasvoi, sillä siinä oli niitä tunteita ja ajatuksia, joita hän oli hapuilemalla hapuillut kykenemättä niitä tajunnassaan selvittämään.”

Kun Merikanto tuli lukuun ”Kuoleman kunniaksi”, ”alkoivat sävelet hänen sielussaan soida, nousten ylistys ja kiitoslauluksi kuoleman majesteetille. Inspiratsioonissaan hän silloin jo merkitsi kirjan reunaan: tuo on kööriä, tuo yksinlaulua, tuo lausuntoa j.n.e.” Oikeana säveltäjänä Merikanto kantoi mielessään sävellystä monia vuosia ja pani sen sitten paperille, kun talvella 1912–13 tuli Tukholmasta ”pyyntö ja kehotus, että teosofisäveltäjä loisi jotakin kansainvälistä teosofista kongressia varten”³

Mitä on kuolema? -kirja antoi Oskar Merikannolle hänen kampaamansa selvyuden elämästä ja kuolemasta. Teos vaikutti muutenkin Merikantoon mullistavasti. Sen luettuaan hän pyysi vaimoltaan anteeksi kaikki, mitä oli rikkonut ja ”halusi muuttua” ja muuttui

”toiseksi ihmiseksi”. Vuonna 1908 hän liittyi Teosofiseen Seuraan ja toi myös teosofiaansa esille esiintymällä teosofien tilaisuuksissa ja sen innoittamien sävellysten muodossa.⁴

Omatunto

Syksyllä 1904 Valon airut teki uuden yrityksen aikakauslehtiasianssa. Maria Ramstedt valittiin hakemaan julkaisuoikeutta. Lupa tulikin, ja maaliskuussa 1905 Painoylihallitus myönsi Ramstedtille luvan *Omatunto*-nimisen ”teosofisen aikakauslehden” julkaisemiseen. Ramstedtin ja Ervastin ohella Veikko Palomaa kutsuttiin *Omantunnon* aputoimittajaksi. Hän suostui, vaikka tiesikin sen johtavan siihen, että hänet erotetaan *Työmiehen* toimituksesta. Maria Ramstedt vastaavana toimittajana laati huhtikuussa julkaistun tilausilmoituksen, jonka mukaan *Omantunnon* tunnuslauseena oli T. S:n tunnuslause ”Totuus on korkein uskonto”. Myös sen ohjelma vastasi omaperäisesti mukaeltuna T. S:n ohjelmaa.

Omantunnon ”silmämääränä” oli ”totuuden etsintä”, ja sen tarkoituksena ”ei ole minkään uuden uskon eikä pakanuuden levittäminen, vaan on sen pyrkimyksenä herättää ihmisiä ajattelemaan, tutkimaan ja toimimaan veljeyden pohjalta”. ”Koska totuus selvimmin astuu näkyviin silloin, kun toisistaan poikkeavat käsityskannat saavat vapaasti otella keskenään” lehden palstat olivat ”avoinna kaikille kirjoituksille, jotka jossakin määrin kannattavat lehden ohjelmaa”.

Tilausilmoituksessa oli myös lainaus H. P. Blavatskylta:

*Ei ketään täysin rehellistä ja vakavaa totuudenetsijää ole koskaan ollut niiden joukossa, jotka sokeasti uskovat n. k. ”jumalan sanaan”, olkoon se muka sitten joko Allahin, Brahman tahi Jehovan ilmoittama, kutsuttakoon sitä koraaniksi, puraanaaksi tahi raamatuksi. Sillä usko on järjen uinailua, ei sen valvontaa.*⁶

Toukokuussa ilmestyneessä *Omantunnon* numerossa 1–2 Ervast sai artikkelissaan ”Sokea usko ja rehellisyys” puolustaa tätä Blavatskyn ajatusta kirjeenvaihtajaa vastaan, joka oli ehdottoman vakuuttunut siitä, että on löytynyt ja yhä löytyy vilpittömiä, rehellisiä ihmisiä

---

* Ervast esitti tunnuslauseen myös muodossa ”Totuus on korkein hyve”⁵ – Toim. huom.

niistä, jotka ”voimakas tunne-elämä on johtanut sokean uskon piiriin ja tehnyt siellä onnelliseksi”. – Ervastkin hyväksyi tämän väitteen, mutta piti Blavatskyn huomautuksen ytimenä sitä, ettei näiden umpiuskovaisten joukossa ole ”ketään täysin rehellistä ja vakavaa *totuuden etsijää*”. Ervastille totuuden etsintä oli ”koko sielun ja mielen ja sydämen polvistumista Jumalan eteen ja Hänen kanssaan kampailemista ja ehdottomasti myös on ymmärryksen ja järjen työtä”.

Ervast oli havainnut, että ”varsinkin työtä tekevässä kansassa ja nuorisossa on paljon yksilöitä, jotka eivät kykene sokeasti uskomaan, mutta eivät liioin ole innostuneet näkevin silmin totuutta etsimään”. *Omatunto* tahtoi kääntyä heidän puoleensa ja herättää heidän henkisiä kykyjään eloon sekä opastaa niitä, jotka ”etsivät, mutta eivät vielä ole löytäneet”.⁷

Maria Ramstedtin vaikutus toimittajana tuli esille lehden ensimmäisissä numeroissa, vaikka niidenkin käytännön toimitustyöstä, heinäkuun lehteä lukuun ottamatta, huolehti Ervast toimitussihteerin ominaisuudessa. Kerrotaan, että ei ollut aina helppoa saada Ramstedtia suostutelluksi, kun jokin uusi tuuma oli toteutettava. Sitä varten pidettiin kokouksia, joissa vanha rouva yritettiin ensin kilvan kahvipöydän ääressä saada hyvälle tuulelle ja vasta tämän diplomaattisen toiminnan jälkeen asia esitettiin.⁸

Lontoon kongressi

Syksyllä 1904 Annie Besant oli Tukholmassa käydessään puhunut laajasti vastaperustetusta Teosofisen Seuran eurooppalaisten osastojen liitosta. Tammikuussa eräs paikalla ollut suomalainen jäsen oli ehdottanut, että Suomesta lähetettäisiin edustaja liiton seuraavaan kongressiin Lontooseen. Koska muutkin olivat tuumaan taipuvaisia, asiasta tehtiin päätös, matkavarat hankittiin ja Ervast englannin kieltä taitavana valittiin sopivaksi edustajaksi.

Ervast lähti 27.6. laivalla kohti Lontoota. Hänen seurassaan matkustivat Teosofiseen Seuraan liittynyt Hanna Hernberg ja tohtori Hjalmar Runeberg, kansallisorunoilijamme Johan Ludvig Runebergin pojanpoika, joka ei vielä ollut T. S:n jäsen.

Merimatkan aikana Ervast istuskeli matkatovereineen ”aina pitkin päivää laivan kannella”, ja heti saavuttuaan Lontooseen hän kärsi

munuaistensa takia niin hirveitä tuskia, että joutui asettumaan vuoteeseen. Lääkäri piti sitä vain reumaattisena pakotuksena selässä ja antoi Ervastille ”joitakin lääkkeitä, jotka eivät vaikuttaneet mitään”. Majoituspaikan emäntä hankki kuumia lautasia ja pisti pyyhkeitä Ervastin selkään ”sillä seurauksella, että tuska helpotti”. Avusta huolimatta sairaus tuotti niin paljon kipuja, ettei Ervast saanut yöllä nukkuttua eikä ollut päivisin ylhäällä. Hän oli sairaana koko kongressin ajan.

Annie Besantin luento ”Teosofian työstä maailmassa”, jota myös Ervast ja Runeberg kävivät kuuntelemassa. Illalla Ervast oli huolissaan, miten kykenee selviytymään seuraavan päivän kokouksesta, sillä hän ei ollut saanut nukuksi moneen yöhön. Maata mennessä tohtori Runeberg sanoi hänelle leikillisesti: ” – viekää minut nyt astraalitasolla Annie Besantin luo”, johon Ervast vastasi melankolisesti: ” – kunhan nyt edes itse pääsisin astraalitasolle”.

Toverin jo nukkuessa levollista untaan, Ervast makasi vuoteellaan ja koetti pysyä niin rauhallisena mielessään ”kuin olosuhteet myönsivät”. Yhtäkkiä hän kuuli yön hiljaisuudessa ”rakkaan ja tutun äänen huutavan”: ”P. E., tule tänne!” Mestarin ”äänen paino oli käskeväinen, miltei ankara”. Ervast tiesi heti, ”että kutsua oli toteltava”, ja melkein samalla hetkellä hän tunsu vapautuvansa fyysisen hermostonsa ylivallasta ja sujahti astraalitasolle eli nukkui, kuten jokapäiväisessä puheessa sanotaan.⁹

Ervast heräsi ”merkillisen virkistyneenä”. Hän nousi ylös vuoteesta, pukeutui ja ajoi kongressin avajaiskokoukseen. Kokouksen aluksi esitettyjen musiikkinumeroiden jälkeen eri maiden edustajat kutsuttiin lavalle istumaan. ”Pamppailevin sydämin” Ervastkin uskaltautui lavalle, kun kongressin puheenjohtajan Annie Besantin ”ystävällinen ja tuttavallinen tervehdyshymy rohkaisi hänen mielensä”.

Besant piti jäähyväispuheen, jossa hän teroitti kaikkien kuulijain mieleen, ”että Teosofisen Seuran tehtävistä korkein ja pyhin on veljeysaatteen toteuttaminen”. Veljeysaatteella hän ei kuitenkaan tarkoittanut teosofien keskinäistä veljeyttä vaan sitä, että kokouksen osanottajat veisivät sieltä kotiinsa veljeyteen perustuvan rauhan sanoman ja että heidän sydämensä olisivat täynnä ”sitä ylikuunnollista rauhaa, jota ei mikään voi horjuttaa”.¹⁰

Ylevistä vetoomuksista ja korkeatasoisesta ohjelmasta huolimatta Ervast ei ollut tyytyväinen kongressin antiin. Kotiin tultua hän sanoi Matti Kurikalle, että ei siellä mitään teosofiaa ollut ja ”johtavien sielujen” puheista kuului pyrkimys oikeaoppisuuteen.¹¹ Ervastin mielestä Besant, T. S:n esoteerisen koulun johtaja, oli tietäjä, joka sielussaan ”oli noussut kolminaismaailman yläpuolelle, voittanut sen vaarat, sen vastukset ja viettelykset, tietäjä, joka on kotonaan sekä fyysillisessä maailmassa että tuonelassa ja taivaassa”. Mutta hän ei ollut ”kaikkítietäväinen” vaan ensimmäisen adeptivihkimyksen ottanut Valkoisen Veljeskunnan jäsen, jonka tieto ”jumalan salaisuuksista on vasta alkanut”.¹²

Elämä ja kuolema

Kotimaahan palattuaan Ervast meni ensi työkseen lääkärille ja sai asiallisen kohtelun. Suomalainen lääkäri tunnisti oitis ”munanvalkuaistaudin”, ja kehotti häntä ensi töikseen jättämään pois lihan ja alkoholin, joita Ervast ei ollut nauttinut kymmeneen vuoteen.

Seuraavalla kerralla lääkäri arvioi Ervastin taudin niin vakavaksi, että hänen olisi mentävä Egyptiin tai Krimille, sillä muuten tauti on kuolemaksi. Ervastilla ei ollut sellaisia taloudellisia mahdollisuuksia. Toisaalta hänellä oli omakohtaista tietoa kuolemasta, niin että sekin näytti mieluisalta asialta. Toisaalta ”hän oli nuori ja vastikään alkanut tehdä työtä Jumalan valtakunnan puolesta” niin, että hän antoi elämälle vapaat kädet ja sanoi hiljaa itsekseen: ” – tapahtukoon elämän tahto!” Silloin tuntui hänen sisässään ääni sanovan: ”Ei sinun vielä tarvitse kuolla. Koska työsi on elämän tarkoituksen mukaista, sinun täytyy olla elämässä mukana opettaaksesi ihmisille, että ihminen on henkiolento. Siis paranna itsesi!” Silloin Ervast sanoi itselleen: ”Minä elän ja paranen, koska Jumala niin tahtoo.” Suggestio herätti ruumiin omat voimat, ja Ervast ajatteli, että olkoon tauti millainen tahansa, niin ainakin nyt viimeisinä hetkinään hän itseään säästämättä puhuu ja tekee teosofista työtä, niin paljon kuin suinkin on mahdollista.¹³

Ervast yhdisti esiintymiskammonsensa ja munuaistaudin siten, että munuaistauti oli seurausta edellisessä elämässä esiintyneestä moraalista pelkuruudesta. Siihen auttoivat terveet elintavat, johon kuului aurinkoa, ilmaa, vettä ja vähän voimistelua.

Parantuminen seurasi, kun Ervast vahvisti itseään omassa elämänymmäryksessään. Hän tuli siihen johtopäätökseen, ettei hänellä ollut oikeutta kuolla, vaan oli tehtävä työtä ja oltava hyödyksi maailmassa. Ja sitä varten hänellä täytyi olla terve ruumis, niin terve, kuin ”sille ruumiille on mahdollista”. Ruumiin voimistamiseksi hän vahvisti minuuttaan säännöllisillä mietiskelyillä, niin että pelko ja arkuus vähitellen häipyivät. ”Kun minuus sillä tavalla vahvistui, niin pohja katosi munuaistaudilta.” Sairaus ei tosin hävinnyt kokonaan vaan jäi jonkinlaisena siemenenä olemaan. Mutta Ervast tunsii olevansa henkiolento, joka asuu ko. ruumiissa ja käyttää sitä, eikä enää välittänyt tuskistaan ja vaivoistaan, jos ne yllättivät. Sillä hänen minuutensa oli terve ja sairauden ulottumattomissa.¹⁴

Myös Venäjän keisarikunta kiemurteli omalla tavallaan sairauden kynsissä. Sodan tappiot voimistivat tsaarinvallan vastaista liikehdintää niin Venäjällä kuin Suomessakin. Elokuussa kokoontui 20 000 ihmistä Helsingin Suurtorille mielenosoitukseen, jossa ensimmäisen kerran julkisesti vaadittiin Suomelle rajatonta itsemääräämisoikeutta.

Teosofit kokoontuivat keskiviikkoiltaisain *Omantunnon* konttorissa, Vuorikatu 12:ssa. Tuolien puutteessa piti seistä tai istua lattialla. Oma kustannustoiminta edistyi, kun Valon Airueen rahastonhoitaja F. A. Johansson sai lokakuussa luvan Teosofisen kirjakaupan ja kustannusliikkeen toimintaa varten.

Suurlakko

Syyskuussa 1905 tsaarinvallan vastainen liikehdintä johti Venäjällä suurlakkoon. Suomalaisille tarjoutui tilaisuus vaatia Suomen autonomian palauttamista kaikkine niine oikeuksineen, joita suomalaisilla oli ollut ennen Bobrikoffin aikaa.

Ervast oli tietoinen tilanteen kriittisyydestä. Hän sai ”tehtäväkseen koota henkisesti kehittyneet yksilöt ympärilleen ja heidän harhautensa ja totuudennäkemyksensä voimalla vaikuttaa sodan syttymistä ja verenvuodatuksia vastaan”.¹⁵

Oulunkylässä, lähellä Ervastia asuva insinööri Leo Krohn (1871–1948), hänen puolisonsa Betty ja heidän ystävänsä insinööri Arthur Alli ja hänen puolisonsa Suoma Bergman, joka oli Ervastin pikuserkku, kokoontuivat eräänä iltana Krohnien luona ja päättivät

mennä Ervastian luo pyytämään, että hän tekisi jotakin verenvuodatuksen estämiseksi. Ja ”niin tehtiinkin. Ja siitä alkoi elämän kestävä tuttavuus Krohnien perheen ja Ervastian välille.”¹⁶

Ervast sai vähän ennen suurlakkoa eräänä yönä mestarilta kummallisen tehtävän. Hän etsi astraalimaailmassa käsiinsä vanhan ystävänsä kapteeni Johan Kockin ja mestarin käskyn mukaan sanoi kapteeni Kockille: ”Sinulle uskotaan nyt suuri tehtävä, jos vannot valan.” Lyhyen keskustelun jälkeen kapteeni Kock suostui. Hän lankesi polvilleen Ervastian eteen ”ja vannoi, että oman henkensä uhalla hän estää verenvuodatuksen”. – ”Kun painat tämän tajuntaasi”, Ervast sanoi, ”niin osaat johtaa tulevia tapahtumia oikein, ja sinä saat johtavan aseman.” Samassa tilaisuudessa Ervast sanoi vielä Kockille: ”Älä pelkää, ettei sinulle riittäisi henkistä voimaa ja uskoa. Teosofinen työ on luonut täällä henkimaailmassa voimakkaita virtauksia. Tämä kerätty voima tulee olemaan sinun käytettävänäsi.”

Valvetajunnassaan kapteeni Kock ei ollut välttämättä tietoinen tästä tapaamisesta Ervastian kanssa. Mutta hän oli ”todellinen ihmisystävä ja sydämestään kaikkea sotaa vastaan” ja sen tähden mestarin mielestä ”sopiva auttaja, kun oli kysymyksessä rauhan säilyttäminen”.¹⁷ Kockilla oli suuri ansio, että monia käänteitä läpi käynyt suurlakko sujui Suomessa rauhallisesti.¹⁸

Ervastian mielestä oli historiallisesti merkittävä asia, että Suomen kansa osasi tehdä passiivista vastarintaa. Suurlakon aikana olisi voinut tulla paljon verenvuodatusta, ”mutta ihmeellistä kyllä, oli täällä siksi paljon vanhurskautta ja uskoa hyvään, siksi paljon siveellistä tahtoa, että se saatettiin estää”.¹⁹ Ervast oli ”ihastunut ajatukseen, että Suomen kansa voisi näyttää tietä muulle Euroopalle”. Ja suurlakko, ”jolloin rauhallista tietä saatiin parannuksia aikaan”, ”oli kaunis esimerkki siitä, miten voidaan hyvää saada aikaan ilman vallankumousta”.²⁰ Hän rinnasti suurlakkoa ”ihmisyksilön meditatiiviseen”, jolloin ”kaikki oli pysähtynyt, ei ainoastaan ulkonaisesti vaan ihmisten sieluissakin”. Suurlakko antoi ”suuren lupauksen. Tuntui, että vielä koittaa päivä meidän kansallemme, nyt on mahdollisuus meidän herätä ja nousta”.²¹ Ervast piti suurlakon rauhanomaista sujumista osoituksena ”teosofian voitosta”. Siitä lähtien hänelle oli ”selvänä, että Suomi tulisi itsenäiseksi poliittisestikin”. Hänestä tuntui ”selvästi, että jos me täällä Suomessa voisimme omaksua tosi henkisen

näkökannan väkivaltakysymyksessä, niin me hyvin pian vapautuisimme kaiken vieraan vallanalaisuudesta ja loisisimme paradiisiin Suomeen”. Suurlakon jälkeen Ervastin teosofinen työ tuli ”itsetietoisemmaksi ja tähtäsi myös aina Suomen kansan vapauteen ja onneen”.

Suurlakosta lähtien ja jo sitä aikaisemminkin, kun Ervast oli saanut tietää Suomen tulevaisuudesta, hän sai kantaakseen raskaan taakan, aivan kuin painavan ristin, hänellä oli aina mielessä ”kuinka kovasti tässä täytyy ponnistaa ja tehdä työtä, jotta Suomen kansa tulisi itsenäiseksi”. Hänen harteillaan oli Suomen kansan ”epäitsenäisyys ja orjuus”, jotka oli heitettävä pois. Se tunnelma, jossa hän eli, oli ”samalla niin raskas, niin suruvoittoinen, niin tuskallinen ja samalla niin uskoa ja toivoa uhkuva”.²²

Osaltaan tuota raskautta aiheutti suurlakon yhteydessä tapahtunut eri kaartien perustaminen ja aseellinen välikohtaus, joka sitten myöhemmin johti veriseen yhteenottoon kansalaissodan muodossa.

Matti Kurikka

Suurlakon alla Matti Kurikka palasi Suomeen ja perusti teosofishenkisen *Elämä*-nimisen sosialistisen lehden ja Elämän Tupa -nimisen kahvilan. Maaliskuussa 1906 Ervast ja Kurikka pitivät Palokunnantalolla luentosarjan, jonka tulot jaettiin tasan *Elämä*- ja *Omatunto*-lehtien hyväksi. Ateneumin vieressä sijainneen Palokuntatalon juhlasaliin mahtui 400 kuulijaa.

Ervastkin pääsi papiksi, kun Matti Kurikka ja Hanna Räihä vihittiin 16.3. Elämän Tuvalla pidetyissä ”sosialistisissa häissä”. *Elämä*-lehti kirjoitti 24.3., että ”toveri” Pekka Ervast puhui ”sieluelämän auktoriteettina... liikuttavan syvämielteisin sanoin siitä, miten teosofinen oppi antaa selityksen siihen, miksi niin moni ihminen koko ikänsä kaipaa ja etsii elämänsä täydennykseksi kuuluvaa toista sielua sitä löytämättä, menen sellaisiin koenaimisiin, jollaisia useimmat aikakautemme avioliitot pakostakin ovat sekä onnellisen avioelämän vaatimuksista”.²³

Palokunnantaloon luentojen jälkeen Ervast muutti Väinö Valvanneen kanssa Hanna Hernbergin luo Vihdin Vuorelaan.²⁴ Muuton myötä päättyi Maria Ramstedtin ja Ervastin yhteisasuminen Oulunkylässä. Vihdissä asuessakin Ervast jatkoi Helsingin luentoja pitoa.

Väinö Henrik Valvanne* (1887–1919) antautui syksystä 1906 lähtien kokonaan teosofiseen työhön. Hän työskenteli Ervastian apuna *Omantunnon* toimituksessa. Omien artikkeleiden ohella Valvanne käänsi Ervastian johdolla Blavatskyn *Teosofian avaimen*. Lisäksi Valvanne ryhtyi tallentamaan pikakirjoituksella Ervastian vapaasti pitämiä esitelmiä, joiden pohjalta Ervast sitten laati kirjoja.

---

* Alkuperäiseltä nimeltään Henrik Väinö Wegelius.

Mihin suuntaan?

Omaa Suomalaista Osastoa perustamaan

Suomalaiset teosofit havittelivat oman osaston perustamista. Ervast kirjoitti H. S. Olcottille 1.5.1906 ja ehdotti, että Skandinavian Osaston suomalaiset jäsenet ryhmittäisivät paikallisyhdistyksiksi, seitsemän jäsentä kuhunkin ja että nämä sitten yhteisesti anoisivat Olcottilta osastokirjaa.¹

T. S:n perustajapresidentti H. S. Olcott oli Euroopassa. Olcott kirjoitti Ervastille 31.5. vastauksen suomalaisen osaston perustamista koskevaan ehdotukseen. Hän hyväksyi ylimalkaan kaikki suomalaisten tekemät ehdotukset, myös sen, että amerikkansuomalaiset voisivat kuulua T. S:n Suomalaiseen Osastoon. Mutta asia koski myös Skandinavian Osastoa, ja siksi Olcott aikoi ensin neuvotella siitä Pariisin kongressissa ylisihteeri Arvid Knösin kanssa.²

Kesän alussa teosofien toiminta oli muutoksen alla, kun sekä kirjasto että kustannusliike muuttivat 1.6. alkaen suurempaan huoneistoon Mikonkatu 11:een. Tiistaina 4.9. oli huoneistossa ensimmäinen teosofinen keskusteluilta, jossa läsnäolijat saivat vapaasti tehdä kysymyksiä teosofisista aiheista puheenjohtajana toimivalle Ervastille.

Syksyllä 1907 Ervast ja Väinö Valvanne muuttivat Vihdistä Oulunkylään, Teosofisen Seuran jäsenen, opettaja Irene Frelanderin omistamaan huvilaan*.

Noin 80 asianharrastajaa kokoontui 4.11.1907 teosofisen liikkeen huoneistoon keskustelemaan ”Teosofisen Seuran laillisesta ulottamisesta Suomeen”. Keskustelun alustukseksi Pekka Ervast selosti tilaisuuden taustaa ja esitti näkemyksensä T. S:n tarkoituksesta. Seuran ulkonainen tehtävä oli jatkaa H. P. Blavatskyn työtä ja a) julistaa ihmiskunnan yleisen veljeyden aatetta ja sitä, että b) ”kaikki uskonnot

---

* Huvila sijaitsi Henrik Sohlbergin tien ja Kantakyläntien välisellä alueella lähellä Siltavoudintietä, jota ei vielä silloin ollut. – Toim. huom.

ovat opettaneet samoja periaatteita, joskin niiden opeissa on voinut olla pieniä eroavaisuuksia”. Seuran sisäisiin tehtäviin kuului: a) kasvattaa jäseniään mestareiden välittömiksi opetuslapsiksi sekä b) olla itse veljeyden ydin.³

Alustuksen jälkeen kokouksen puheenjohtajaksi valittiin Pekka Ervast ja kirjuriksi Väinö Valvanne. Eri mahdollisuuksien selvittämiseksi päätettiin tiedustella, paljonko jäseniksi pyrkijöitä olisi maaseudulla ja paljonko innokkaita teosofeja, jotka voisivat yhtyä loosheiksi, ja olisivatko nämä asianharrastajat halukkaita liittymään Skandinavian Osastoon siinä tapauksessa, jos heti ei saataisi aikaan seitsemää looshia. Asiaa selvittämään asetettiin komitea, jonka jäseniksi valittiin Herman Hellner, Veikko Palomaa ja Pekka Ervast.

Sosialistinen Reformipuolue

Elokuun 20. päivänä päättyi eräs luku teosofien ja Sosialidemokraattisen Puolueen yhteistä taivalta, kun Sörnäisten Työväenyhdistyksen edustajaksi Oulun puoluekokoukseen valittu Matti Kurikka painotettiin eroamaan puolueesta.⁴

Ero heijastui myös teosofien työhön siten, että syksystä 1906 alkaen teosofiset luennot siirtyivät pois Sörnäisten Työväenyhdistyksen Vuorelasta, jossa niitä oli pidetty kuuden vuoden ajan.

Suomenkielisten teosofien perusjoukko ja kannattajakunta koostui edelleen lähinnä työväestöön kuuluvista henkilöistä. Heistä moni oli mukana, kun Kurikka perusti uuden puolueen ”Suomen työväen sosialistinen uudistus-, edistys- ja valistuspuolue” eli ”Reformipuolue”.

Syksyn 1906 aikana Reformipuolue valmistautui tulevia eduskuntavaaleja varten, joihin se lähti tunnuksella ”Tekijälle työn hedelmät”. Puolue asetti ehdokkaita kahteen vaalipiiriin. Uudenmaan läänin vaalipiirissä ehdokkaina olivat 1) Matti Kurikka, 2) Hanna Heinrichs ja 3) Pekka Ervast, ja Viipurin läänin läntisessä vaalipiirissä 1) Matti Kurikka, 2) Adolf Kankkunen ja 3) August Aaltonen.⁵

Eduskuntavaaliehdokkaana Ervast käsitteli yhteiskunnallisia teemoja myös esitelmässään. Hän puhui 26.12. *Valtiollisista ja yhteiskunnallisista näkökohdista*. Vuonna 1907 Ervast julkaisi *Omassatunnossa* samaa aihetta käsittelevän kirjoituksensa ”Tärkein yhteiskunnallinen työ”.⁶ Varsinaista vaalityötä Ervast ei tehnyt vaan oli ehdokkaana muuten vain.

Kun tulokset oli laskettu, kävi ilmi, ettei Reformipuolueen sovintopolitiikka ollut saanut äänestäjien kannatusta: se ei saanut läpi yhtään edustajaa.

Näihin aikoihin Ervast käänsi suomeksi kiinalaisen klassikon *Tao-Te-King**, *Hyveen tien kirja* ja julkaisi käännöksen *Omantunnon* palstoilla. Käännöksen hän teki teosofi Walter R. Oldin englanninnoksesta, mutta käytti hyväkseen myös Stanislas Julienin ranskanosta ja aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Olcottin sairaus ja vallanvaihto

Vuoden 1907 alussa tapahtui Teosofisen Seuran johdossa ”väistämätön” vallanvaihdos. Henry Steel Olcott kuoli 17.2. aamulla. Vielä samana päivänä Olcottin ruumis poltettiin Annie Besantin johdolla suoritetuin juhlamenoin, jossa eri uskontojen edustajat lausuiivat muistosoanoja vainajan elämäntyön kunniaksi.⁷

Ervastilla oli käsitys, että Olcott oli Besantin ”presidenttikandidaattuuria” vastaan. Olcottin mielestä Besant oli esoteristi ja esoteerisen koulun ”ulkonainen pää”, mutta Olcott pelkäsi, että tämän johtamana Teosofinen Seura helposti voisi joutua psyykkisten virtausten valtaan. Ja siitä T. S:aa olisi varjeltava. Ja vasta viimeisellä tautivuoteellaan, kun mestari itse – kuten Olcott uskoi – ilmestyi hänen huoneeseensa, muutti hän mielensä ja nimitti Besantin seuraajakseen.⁸

Ervast kirjoitti *Nya Presseniin* laajan artikkelin, jossa hän kuvasi Olcottin elämää ja työtä Teosofisen Seuran presidenttinä.

Kaikki teosofit eivät olleet yhtä mieltä vallanvaihdosta ja sen tavasta. Sinnett ja G. R. S. Mead pelkäsivät T. S:n ajautuvan Besantin johtamana ”psyykkisen itsevaltiuden” hämäriä aikoja kohti. Tapahutumien kulku johti siihen, että Sinnett ja Mead erosivat Seurasta epäluottamuksen osoituksena.⁹

Ervast kirjoitti Besantille Suomalaisen Osaston perustamiseen liittyvistä kysymyksistä. Kirjeessään Ervast kertoi avoimesti Suomen kansan kahtiajakautumisesta suomalaisen rahvaaseen ja ruotsinkieliseen yläluokkaan, joka tuli esille myös teosofisessa liikkeessä. Jako ei kuitenkaan ollut ehdoton. Vastavalittu T. S:n presidentti Besant kirjoitti Ervastille 21.6.1907 Glasgow’sta ja ilmoitti kannattavansa

---

* Nykyisin kirjoitetaan muodossa ”Daodejing”. – Toim. huom.

Suomalaisen Osaston perustamista ja kirjoittavansa siitä Skandinavian Osaston ylisihteerille Arvid Knösille. Myöhemmin kesällä Arvid Knös kirjoitti Ervastille, sanoen hartaasti iloitsevansa uuden osaston perustamishankkeesta ja suostuvansa Annie Besantin ehdotukseen, että ”perustettaisiin seitsemän looshia Skandandinavian Osastoon maksuja ottamatta.”¹⁰

Ervast ei halunnut Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston ylisihteeriksi. Hän piti itseään monesta syystä aivan sopimattomana julkiseksi edustajaksi. Sopivia henkilöitä oli, mutta kukaan heistä ei suostunut ylisihteeriksi. Kyse ei ollut vain teosofiasta, sillä Suomalaisen Osaston perustamisvaiheissa Ervastille sanottiin henkimaailman taholta: ”Sinun täytyy ottaa päällesi tämä okkultinen Suomi, sinun täytyy ulkonaisesti tulla Teosofisen Seuran johtoon, mutta muutenkin saat ottaa sen vaikeuden päällesi, mikä on Suomella. Niinkuin tiedät, Suomi on tuleva itsenäiseksi, mutta jonkun täytyy kantaa hengessä taakka.”¹¹ Ja häntä käskettiin ja inspiroitiin sisästä päin: ”Ole paikalla, kunnes soveliaampi ilmaantuu.”¹²

Besantin ja ylisihteerin Knösin myönteinen suhtautuminen mahdollistivat Suomalaisen Osaston perustamisen, ja sitä koskeva kutsu lähetettiin kaikille Skandinavian Osaston suomalaisille jäsenille.

Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston kolmas perustava kokous pidettiin sunnuntaina 15.9.1907. Suomalaisen Osaston ylisihteeriksi valittiin yksimielisesti Pekka Ervast. Osaston perustamisen jälkeen alkoi kiireellinen aika. Loosheja ja paikallisosastoja perustettiin ja valmistauduttiin Tukholmassa Annie Besantin vierailun yhteydessä tapahtuvaan viralliseen perustamiseen. Ennen Tukholman matkaa oli kaikki saatava valmiiksi: looshit perustettava, jäsenpyynnöt järjestettävät, osastosäännöt käännettävä englanninkielelle, jäsenkirjat ja yhdistyskirjat painettava. Toinen kokous seurasi toista, ja vilkasta kirjeenvaihtoa pidettiin yllä sekä maaseudun looshien ja jäsenien että Skandinavian Osaston ylisihteerin kanssa. Myös kirjakauppa ja kustannustoiminta oli järjestelyn alla.

Suomalainen Osasto

Maanantaina 14.10. omaa osastoa varten tarvittavat seitsemän looshia oli saatu perustettua. Ne olivat: Atra (Sörnäinen, Helsinki), Kalevala (Helsinki), Sampo (Viipuri), Etsijä (Kurikka), Sarastus (Nokia),

Vågen (Helsinki) ja Kalervo (Oulunkylä, Helsingin maalaiskunta). Ervast itse liittyi ruotsinkieliseen Vågeniin.¹³

Ervast lähti 17.10. yhdessä muutamien muiden teosofien kanssa matkalle Tukholmaan. Sunnuntaina 20.10. Ervast piti Tukholman looshissa julkisen luennon *Det allmänna broderskapet* (Yleinen veljeys). Hän käsitteli veljeyttä kristillisenä ideana, sosialismin kannalta, Universal Brotherhoodin johtavana ideana ja Tolstoin kannalta, jolloin veljeys ei ole vain materialistinen vaan myös henkinen kysymys. *Dagens Nyheter* julkaisi referaatin Ervastin esitelmästä ja 24.10 ilmestynyt *Nya Pressen* välitti sen edelleen suomalaisille lukijoille.¹⁴

Ervastia arvostettiin edelleen Ruotsissa, mm. Örebron looshi luki keväällä yleisölle hänen esitelmänsä *Teosofiens betydelse för vår tids människor*.

Jo ennen Annie Besantin tuloa Tukholmaan sisälsivät sanomalehdet elämäkerrallisia tietoja kuuluisasta puhujasta ja ylistäviä kuvauksia hänen teosofisesta toiminnastaan. T. S:n jäsenet kokoontuivat Teosofiseen keskustuimistoon, Engelbrektinkatu 7. Ylisihteeri Knös esitti osaston tervetuliaistoivotukset Besantille. Sen jälkeen Besant puhui aiheesta *What constitutes a Theosophist?* (Mikä tekee teosofin?) ja vastasi muutamaa hänelle kirjallisesti englanniksi tehtyihin kysymyksiin. Ervast toimi Besantin tulkkina ja pikakirjoitustaitoinen Väinö Valvanne laati kysymyskokouksesta muistiinpanot.¹⁵

Seitsemän vastaperustettua paikallisosastoa jätti 21.10. Besantille anomuksen saada muodostaa oma suomalainen osasto. Besant johti puhetta Skandinavian Osaston hallinnon kokouksessa ja antoi vahvistuksensa T. S:n Suomalaisen Osaston perustamiselle. Samalla hän vahvisti Suomalaisen Osaston säännöt ja allekirjoitti Osaston looshikirjat. Suomalaisen Osaston perustamishetkellä siinä oli 155 jäsentä.

Tietäjä

Vuonna 1908 *Omatunnon* nimi vaihtui *Tietäjäksi*, ja Ervastista tuli sen päätoimittaja. Entisen toimittajan Maria Ramstedtin salanimi Martti Humu puuttui lehden avustajien joukosta. Siirto ei ollut täysin kivuton, sillä Lyyti Hyvärinen on kertonut, että Ramstedt ei olisi halunnut luopua lehden omistuksesta. Mutta oikeus ratkaisi asian Ervastin hyväksi.¹⁶

Herman Grönberg piirsi lehden kannen Ervastin tilauksesta.¹⁷ Polvillaan oleva siivekäs tietäjä koristi lehden kantta neljä vuotta.

Tietäjän toimittajana Ervast esitteli lehden ensimmäisessä numerossa Tietäjä-nimen merkitystä. ”Ajatelkaa, mitä ’tietäjä’ sanatarkasti merkitsee: ’semmoinen, joka tietää’. Ja koska tieto on valtaa, on tietäjä samalla taitaja, jolla on sisäistä voimaa ja mahtia.” ”Jeesus Kristus oli yhtä paljon ’tietäjä’ kuin Väinämöinen”. Ensimmäisenä vuotena *Tietäjän* tilaajamäärä nousi 1060:een.

Konkurssikypsä kustannusliike

Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike oli taloudellisesti kannattamattomalla pohjalla. Ervast teki hallitukselle ehdotuksen, että ”kustannusliikkeen siihenastinen kallis hoitokoneisto oli kokonaan lopetettava ja kaikki käytännöllinen työ siirrettävä vapaaehtoisesti suoritettavaksi, kunnes liike olisi kasvanut suuremmaksi”. Ervast tarjoutui itse ottamaan liikkeen johdon hoitoonsa ilman palkkaa. Hänellä oli jo joukko vapaaehtoisia apulaisia, niin että työhön voitaisiin päästä käsiksi heti.¹⁸

Ervast ehdotti, että *Tietäjän* asiat erotettaisiin kokonaan muusta liikkeestä ja että lehden toimittaja ottaisi hoitaakseen sen sekä toimitus- että konttorityön ja saisi lehden mahdollisista tuloista korvauksen työlleen. Tämä ehdotus saavutti hallituksen jäsenten keskuudessa yleisen kannatuksen.

Ervastin haltuun siirtynyt liike muutti Bulevardinkadulle. Kustannusliikkeen toiminta muuttui siltä osin, että rahat, jotka muuten olisivat menneet palkkojen maksamiseen, käytettiin velkojen lyhentämiseen. Samaan aikaan joiltakin tahoilta Ervastia syytettiin ties minkälaisesta ahneudesta ja rahanhimosta. Lopullinen syy oli sisäiseltä taholta tullut inspiraatio ja käsky: ”Pelasta kustannusliike ja aseta se hyvälle pohjalle.”¹⁹

Lootuskoulu

Kalevala-looshi päätti kokouksessaan 30.11.1908, että T. S:n jäsenten lapsille on perustettava ”pyhäkoulu”. Ervast lupasi olla mukana alkamassa ja valmistamassa uutta hanketta. Teosofisia pyhäkouluja oli jo muissa maissa, ja niitä nimitettiin lootuskouluiksi.

Suomalaisen lootuskoulun ensimmäinen kokoontuminen oli Heiskasen kahvilassa, Vilhonkatu 6:ssa. Ervast istui pianon ääreen ja lauloi muutaman kerran sepittämänsä pienen laulun: ”Tähtönen pieni mun rinnassain, ain loistaos kirkkahasti.” – Pian lapsetkin oppivat sen, ja sitten alkoi opetus. Ervastin katse oli mieleenpainuva. Häneltä ei jäänyt yksikään lapsi huomaamatta. Lasten ikä oli 4–6-vuotiaista 12-vuotiaisiin saakka.

Ervast kysyi: ”Oletteko lapset nähneet taivaalla kauniita värejä? Ne menevät kaarella. Kuka on ne sinne laittanut?”

Olga Sinisalo tiesi ja vastasi: ”Jumala”.

”Olga arvasi oikein”, sanoi setä. ”Samat värit on ihmisen ympärillä. Jos olemme kilttejä, värit ovat kauniit, jos olemme pahat, värit ovat rumat.”

Avauksen jälkeen lootuskoulu jatkoi toimintaansa Rautatieläisten huoneistossa Teatterikujalla.

Opetuksessa oli selvä moraalinen koodi. Ervast aina muistutti, että meidän on oltava kilttejä kotona äidille ja isälle, leikkিতovereille, koulussa on oltava ahkera, osattava läksyt ja oltava sovussa luokkatovereiden kanssa. Eläimille ei saa tehdä pahaa.²⁰

Myös muut teosofit tekivät työtä lootuskoulun eteen. Helsingin ja Oulunkylän teosofien ompeluseura kokoontui kerran viikossa jonkun jäsenensä luona ja tarkoitus oli, että valmistuneet työt muutetaan keväällä rahaksi ja saatavat rahat lahjoitetaan kustannusliikkeelle lapsia ja nuoria varten kirjoitetun teosofisen kirjan julkaisemiseksi.²¹ Lootuskoulu kokoontui kerran viikossa.

Seuraavana syksynä 1909 lootuslasten luku kasvoi pariin tusinaan.

Uusi uskonto

”Per aspera ad astra” – vaikeuksien kautta voittoon viitoitti Ervastin tietä, kun hän oli 13.12.1908 lähdössä Martti Humun kanssa pidettävään väittelytilaisuuteen. Frelanderin huvilan toisella puolen olevan aidan pikku portin ääressä oli kiviä ja lunta. Ervast liukastui siinä ja katkaisi jalkansa. Jalan molemmat luut olivat poikki nilkan kohdalta. Ervastia hoitava neitonen hieroi jalkaa ensimmäisinä päivinä koskettamatta, ilmassa. Hänen käsissään oli parantavaa voimaa, ja Ervast tunsi, kuinka hänen kädestään lähti jonkinmoinen viileä tuuli, joka

teki hyvää kuin äidin hyväily. Niin jalka parani ja kasvoi umpeen päivä päivältä. Ja kun magnetisoimista oli jatkettu muutamana aamuna, saattoi jo jalkaa koskettaa hierottaessa. Tällä hoidolla Ervastin ei tarvinnut maata kuin kymmenen päivää, vaikka sitten jonkin aikaa saikin käyttää kainalosauvoja.

Ihmisten myötätunto ja lämpimät ajatukset vaikuttivat osaltaan niin, että Ervastilla ei ollut minkäänlaisia tuskia, lukuun ottamatta ensimmäistä yötä. Ervast oli sekä sisäisesti että ulkoisesti onnellinen ja uskoi vastoinkäymisen toimivan valepukuisena siunauksena.

Sairasvuoteella maatessaan hänellä oli erinomainen tilaisuus syventyä itseensä ja tulevaisuuteen. Hänelle annettiin näkymättömän maailman taholta usko ja vakaumus, että ”uusi sivistys on luotava, uusi usko sen pohjasäveleksi annettava ja uusi Messias tuleva, joka alkusysäyksen antaa uuden ajanjakson pyörivälle rattaalle”.

Näin mielestäni, että tulee jokin opettaja, mestariolento, joka jatkaa Jeesuksen Kristuksen opetuksia, kertoen lisää niistä asioista, jotka jäivät peittoon Jeesuksen sanoissa tai apostoleilta kirjoittamatta muistiin. Hän paljastaa uusissa opetuksissaan luonnollisella ja yksinkertaisella tavalla semmoista, jota minä sielussani tunsin ja tiesin, jota olin kokenut nuoruudessani ja lapsuudessani, – sanalla sanoen semmoista tietoa, jota minulla oli elämästä ja kuolemasta lapsesta lähtien.

Näin tunsin hengessäni ja tulin erinomaisen iloiseksi. Minulle oli onnen ja nautinnon aikaa saadessani mietiskellä yksin vuoteellani, sillä aavistin, että silloin, kun tuo opettaja tulee, saan olla mukana, s.o. syntyä jälleen maailmaan.²²

Aikaa en määritellyt tarkemmin, sillä kysyin itseltäni: olisiko mahdollista, että jo tällä vuosisadalla valmistuisimme vastaanotamaan niin suurta sysäystä? Ja sentähden ajattelin mahdolliseksi, että uusi aika alkaisi vasta 2075 tai myöhemmin, – vaikken kieltänyt hengessäni kaikkia mahdollisuuksia tältäkään vuosisadalta.²³

Ervastin sairauden aikana Veikko Palomaa ja Martti Humu huolehtivat esitelmien pidosta. Sairasvuoteelta noustuaan Ervast piti siten kolme esitelmää, joissa hän kuvasi tulevaa aikaa, uutta juurirotua ja sen uskontoa ja kulttuuria.

Myös Teosofisen Seuran presidentti Annie Besant julisti 31.12. Intiassa Madrasissa* pitämässään julkisessa esitelmässään maailmanopettajan pian tapahtuvaa tuleamista.

Vuoden 1909 alkupuolella Teosofisen Seuran kirjaston virkailija Johan van Manen ja Adyarin Teosofisessa päämajassa työskentelevä Ernst Wood olivat kiinnittäneet huomiota kahteen Bengalinlahden rannalla, päämajan lähetyvillä leikkivään intialaispoikaan. Näiden kanssa ystävästytyään he kertoivat heistä C. W. Leadbeaterille. Tämä näkijänä lähti ottamaan selvää asiasta, ja eräänä iltana hän meni rannalle tutustuakseen poikiin. Päämajaan palattuaan hän kertoi, että vanhemmalla pojalla, Krishnamurtilla oli loistavin aura, mitä hän oli kenelläkään nähnyt. Aurassa ei ollut vähäisintäkään merkkiä itsekkyydestä. Leadbeater ennusti Ernest Woodille, että pojasta tulee suuri opettaja ja puhuja. Kyseessä oli Jiddu Krishnamurti (1895–1986), jonka isä Jiddu Narayaniah oli entinen siviilivirkamies, leski, teosofi ja hurskas brahmaani. Kolmestatoista lapsesta oli elossa neljä, muiden muassa Krishnamurti ja hänen nuorempi veljensä Nityananda. Annie Besant sääli köyhää miestä ja hankki hänelle toimen ja he asuivat pienessä talossa Adyarin alueen ulkopuolella. – Leadbeater aloitti sitten sarjan ”selvänäköisiä tutkimuksia”, joiden kohteena olivat Krishnamurtin ja tämän veljen aikaisemmat elämät.**

Krishnamurti ei ollut ensimmäinen kandidaatti, sillä Leadbeater ja Besant olivat jo jonkin aikaa leikitelleet ajatuksella uudesta messiaasta, ja ”olipa jo keskusteltu nuoresta amerikkalaisesta Huber van Hookista mahdollisena uuden messiaan välineenä. Nyt he vahvistivat teoriaansa unillaan ja näyillään ja päättivät, että nuori Krishnamurti sopisi paremmin siihen rooliin.”²⁴

Suuret uskonnot -luennot

Syksyn luennoissa Ervast puhui maailman uskonnoista totuuden etsijän kannalta. Hän puhui uskonnosta yleensä, brahmanuskosta, hinduismista ja joogasta, kaldealaisten, egyptiläisten ja persialaisten uskonnosta, yhteensä seitsemän esitelmää. Kevätalvella luentosarja jatkui, ja aiheina oli *Apollonios Tyanalainen*, ”*pakanamaailman*

---

* Nykyisin tunnetaan nimellä Chennai. – Toim. huom.

** Tulokset julkaistiin myöhemmin teoksessa *The Lives of Alcyone*.

*Kristus”, Kabbala, juutalaisten salainen oppi, Muhammed ja Islam, Buddha, buddhan usko ja buddhalaiset sekä Pythagoras, hänen kultaiset säkeensä ja ihanneyhteiskuntansa. Luennot pidettiin Olympia-teatterissa ja niiden suosio oli melkoinen, sillä suuri 450-paikkainen sali oli aivan täynnä väkeä. Seuraavan vuonna Ervast julkaisi tähän luentosarjaan perustuvan teoksensa *Suuret uskonnot*, jonka alkulauseessa Ervast kuvaa niiden sisältöä:*

Nämä luennot eivät ole uskonnonhistoriallisia selontekoja. Ne ovat tunnelmakuvia uskontojen historiasta. Ne perustuvat historiallisiin tosiseikkoihin – joskus sitäpaitsi selvänäkijäin tutkimuksiin tai salaisiin traditsioneihin, – mutta niiden tarkoitus on kuvata, miltä uskonto – nykyinen tai muinainen – näyttää ja tuntuu, kun sitä lähestyy kunnioituksella, kun siihen syventyy rakkaudella.²⁵

Kesällä 1909 tulivat painosta mm. C. W. Leadbeaterin *Austraali-taso*, Ervastin *Valoa kohti* -teoksen kolmas painos, Bulwer-Lyttonin *Zanoni* ja Mabel Collinsin *Valoa tielle*. Agitaatiotarkoitukseen sopivat myös Ervastin lentolehtiset *Miksikä itket?* ja *Veljeys*, joita sai 150 kpl 5 markalla. Myöhemmin syksyllä tuli vielä kolme Ervastin 50 pennin kirjasta *Oletko teosofi?*, *Jumalan valtakunnan salaisuudet* sekä *Veljeysaate ja pahantekijät*. Vuoden päätteeksi ilmestyi Ervastin ja Besantin luentoihin perustuva *Uuden ajan aamunkoitteessa*.

Teosofinen päämaja

Päämaja alulle

Oulunkylään alkoi pikkuhiljaa kehittyä teosofinen asuinyhteisö. Ervast ja Valvanne asuivat Frelanderin huvilassa. Läheisissä huviloissa asui useita teosofejia.

Ervast adoptoi vuonna 1909 kolmetoistavuotiaan Jaakko Liukkosen. Poika oli Hankasalmeelta kotoisin. Vanhemmat olivat kuolleet. Jaakon täti sairaanhoitajatar Elina Rutanen otti kaikki kolme lasta, Elinan, Eevan ja Jaakon luokseen. Hän pani Jaakon ensin maalarin oppiin Gummerukselle ja sitten Ateneumiin. Mutta poika ei mennytkään Ateneumiin vaan maalarin verstaaseen, missä hän maalasi toisten poikien varastamat potkukelkat. Se saatiin tietää, ja poika määrättiin piiskattavaksi Raastuvan rappusilla. Auttaakseen poikaa Ervast otti hänet läheiseen huvilaan postipojaksi.

Osuuskunta Alku ilmoitti *Uudessa Suomettaressa* 11.3.1910 myyvänsä Pakinkylästä (eli nykyisestä Pakilasta) noin 10 tynnyrinalan eli viiden hehtaarin suuruisen metsä- ja viljelysmaan. Heinäkuussa pidettiin julkinen huutokauppa, jossa tila myytiin Ervastille.

Ervastilla ja hänen lähipiirillään oli selvä näkemys hankkeesta, että se ei ollut vain heille itselleen tarkoitettu yksityinen asunto, vaan alusta saakka heidän mielessään oli jonkinlainen teosofinen päämaja. Ervast laati piirustukset ja yhdessä katsottiin, että jokaiselle tuli oma huone, jossa sitten asuttaisiin kuolemaan saakka.

Matti Kurikan hankkeisiin osallistunut liikemies J. Liimatainen otti rakentaakseen talon. Hän oli itse rahastonhoitaja ja hänellä oli ammattitaitoisia työntekijöitä. Rakennustöihin päästiin käsiksi syksyllä. Rakennukset tehtiin niin suuriksi, että niihin mahtuisi useampiakin perheitä ja velat aiottiin saada maksetuksi vuokrien avulla, joita sitten myöhemmin voitaisiin pienentää ainoastaan ylläpitokustannuksia vastaavaksi.

Ervastin kysymysillat jatkuivat entiseen tapaan. Keväällä 1910 häneltä kysyttiin eräässä kysymysillassa seuraavaa: ”Minkälainen on tulevaisuus, kun paljon puhutaan siitä, että me olemme nyt astuneet parempaan aikaan, kun teosofinen elämänymmärrys tuli maailmaan ja jokainen kansa siis kulki kauniimpaa tulevaisuutta kohti henkisesti katsoen... Onko tämä aika pian koittava, vai onko elämä vaikeaa kuten tavallisesti?”

Ervast vastasi:

...kaikki paha tietysti on vältettävissä, jos me ihmiset aina osaisimme menetellä oikein ja hyvin. Meistä se riippuu. Jos kansat äkkiä heräisivät henkiseen elämään, silloin ne tietysti kieltäytyisivät verenvuodatuksesta ja hävityksen työstä ja päättäisivät järkevillä ja hyväntahtoisilla neuvotteluilla ratkaista kaikkia riidanalaisia kysymyksiä. Mutta onko semmoinen mahdollisuus ajateltavissa? Tähän saakka kansat aina mieluummin ovat turvautuneet väkivallan kuin järjen ja rakkauden oppiin. Ja päättäen niistä astraalisista pilvistä, jotka leijailevat Euroopan yli, eivät kansat vielä tälläkään kertaa herää tajuihinsa, ennenkuin se on myöhäistä. Ajatellessani Euroopan kohtaloa näen seuraavan kuvan: talojen ja kaupunkien sauhuavia raunioita ja ihmisiä, jotka myykinä surusta ja kauhusta istuvat raunioilla, tuijottavat eteensä ja kysyvät itseltään: miksi, miksi tämä kaikki?

Näin siis Ervast julkisessa kysymysillassa näki tulevan sodan kauhut, eikä milloinkaan unohtanut sitä näkyä, joka silloin kuvastui hänen silmiinsä elävänä ja toivottomana.¹

Toinen esille noussut asia oli, että aina, kun Ervast katseli Euroopan kohtaloa ja ajatteli kansojen tulevia vaihteita, ”niin näkyi aivan selvästi, että Suomi kulki itsenäisyyttä kohti, että Suomi vapautuisi vieraan vallan alta”. Suurlakosta alkaen Ervastille oli ollut selvänä, että Suomi tulisi itsenäiseksi poliittisestikin. Nyt vuonna 1910 hän alkoi puhua siitä myös julkisesti. Teosofeilla oli vielä oma erityinen tehtävänsä Suomen tulevan itsenäisyyteen liittyen. Heidän piti käytännössä näyttää, että eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvat ihmiset voivat olla veljiä keskenään.

Leo Tolstoi

Venäläinen nationalismi painoi päälle, ja Ervast yritti opettaa oikeata suhtautumista ”pahan” voittamiseen: tässä tilanteessa teosofien tuli pitää ”mielensä rauhallisena, iloisena ja ystävällisenä”. Sillä ”toisella puolen rajaa on paljon meidän maamme ystäviä, ja jos meitä kohtaisi joku ansaitsematon vääryys, on korvauksemme myöhemmin yhtä suuri” ja nyt Suomen teosofien tuli lähettää ”suuria myötätunnon ja rakkauden ajatusaaltoja, lisäten siten niiden voimaa, jotka Venäjällä koettavat rakkaudessa ja rauhassa valmistella uuden ajan tuloa”.²

Venäjä kulki omia latujaan, ja elokuun lopussa Ervastin luokse tuli astraalitasolla Leo Tolstoi, jota Ervast ei ollut koskaan tavannut. Tolstoi oli hieno ihminen. Hänen aurassaan oli kauniit värit. Auran keskellä oli kuin enkeli, vaikkakin vanha. Hän sanoi: ”Olen tullut sinua tapaamaan, sillä minun täytyy uskoa sinulle ikäänkuin testamenttini. Minä tulen pian lähtemään pois tästä näkyväisestä maailmasta, mutta en voi rauhassa lähteä, ellet sinä lupaa, että pidät vähän huolta minun kansastani, Venäjän kansasta, jota minä sanomattomasti rakastan.” Ervast kauhistui ja vastasi: ”Mutta kuinka se olisi minulle mahdollista? Mikä minä olen, että osaisin millään tavalla pitää huolta Venäjästä?” – Tolstoi sanoi: ”Kyllä se näkyy myöhemmin, mutta sinun täytyy vain luvata, että tahdot tehdä voitavasi, sen tähden että Venäjän kansa on kuin suuri elävä massa, jossa ei ole järki herännyt. Heidän tunne-elämänsä on kaunis ja pyhä, mutta siinä on paljon muunlaisiakin tunteita. Ja taas Suomen kansa on ihan toisenlainen. Suomen kansassa on järkeä. Suomen kansassa on semmoinen maltillisuus ja itsehillintä pohjalla, joka tekee, että Suomen kansa voi auttaa Venäjän kansaa ja ohjata sitä. Kun minä kuolen pois ja minun oppiani ymmärretään väärin, enkä tiedä, mitä tulee tapahtumaan, mutta jos Suomen kansan järki vähän pääsisi vaikuttamaan, silloin Venäjällä olisi edessään joku tulevaisuus, joka olisi yhdessä Suomen kansan tulevaisuuden kanssa. Suomen kansan tulevaisuus on, että sen pitää kuin ohjata Venäjän kansaa, olla sille isällisenä esimerkinä.” Tässä Ervast tunsu itsensä pieneksi, mutta Tolstoi jatkoi ja sanoi: ”Lupaa vain, että koetat parastasi, sitten minä voin lähteä pois rauhassa.” Ja sen Ervast lupasi.³

Tolstoi oli kantanut Venäjän kansan taakkaa, ja hän sanoi, että jos Suomen kansa kulkisi sellaiseen suuntaan, johon Ervast viittasi, niin ”se voisi vetää mukanaan Venäjänkin kansan, ohjata sen kulkua ja johtaa sitä oikein, sillä Suomessa on vanhaa tietoa”.⁴

Vuodesta 1910 lähtien Ervast puhui suljetuissa teosofisissa piireissä Suomen tulevasta vapautumisesta Venäjän vallasta, jonka hän odotti tapahtuvan v. 1915.⁵ Ervast oli vakuuttunut siitä, että ”maailmanpolitiikka sinään saisi suurissa eurooppalaisissa konflikteissa aikaan Suomen itsenäiseksi tulemisen ilman aseellista taistelua”.⁶

Ervastilla oli oma yhteiskunnallinen ohjelmansa. Siihen kuului, että kansan piti oppia tuntemaan itseään valistuksen, sivistyksen ja tiedon avulla. Mutta kyse ei ollut sellaisesta sivistyksestä, ”joka sokaisee silmät palvelijoiltaan, niin etteivät he näe kansansa tarpeita eivätkä osaa tulkita sen toivomuksia, vaan nousevat kansansa niskoille itseään ja kulttuuriaan jumaloimaan”. Kansan on opittava ”tuntemaan oma historiansa, omien ajattelijainsa ja kirjailijainsa tuotteet ja – mikä on yhtä tärkeätä – muiden maiden, ja kansojen kehitysvaiheet ja sivistystuotteet”.

Mutta ennen kaikkea sen halu totuuteen on herätettävä. Sokeasta uskosta se on herätettävä, matkimishimosta ja henkisestä orjuudesta. Sen on oppiminen ajattelemaan, itse kysymään ja itse etsimään vastausta. Ja sentähden sen tulee saada tietää, mitä ihmiskunnan suurimmat ja jaloimmat opettajat ovat elämästä opettaneet. Sen on oppiminen tuntemaan ei ainoastaan omaa mestariaan, vaan muidenkin kansojen mestareita ja vapahtajia, sillä hengen valtakunnassa ei ole eroa ”minun” ja ”sinun” välillä, vaan siinä on kaikki yhteistä.⁷

Syys–lokakuussa Ervast teki 23 päivää ja 24 yötä kestävästä luentomatkan ja vieraili Kotkassa, Kouvolassa, Viipurissa, Imatralla, Joensuussa, Kuopiossa, Iisalmessa, Mikkelissä, Lahdessa, Tampereella ja Turussa. Kullakin paikkakunnalla hän piti 2–4 julkista luentoa, yhteensä 21. Lisäksi hän puhui 7 kertaa 9 looshikokouksessa, vastasi kysymyksiin jne. Yhteensä hän puhui noin 3 100 kuulijalle. Matkan päätarkoitus taisi kuitenkin olla valmistaa teosofeja tulevia tapahtumia varten.

Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike julkaisi 1910 kaksitoista uutta teosta. Suurin hankkeista oli *Salainen oppi*, jota suomensivat

Ervast ja Valvanne ja jonka ensimmäinen, 200-sivuinen vihko valmistui ja lähetettiin tilaajille kesällä.

Suomen Teosofisella Seuralla oli vuoden 1910 lopussa 18 looshia ja 577 jäsentä. *Tietäjällä* oli 1 500 tilausta. Looshit ja T. S:n hallinto lahjoittivat kirjoja kansankirjastoille. Ervast kuului Helsingin lainakirjaston luetuimpien kirjailijoiden joukkoon, mutta maaseudulla oli suuriakin kirjastoja, joissa ei vuonna 1911 ollut ainoatakaan teosofista kirjaa.⁸

Muutto

Ennen joulua valmistuivat yhteisön ensimmäiset rakennukset, mansardikattoiset ”Tonttula” ja ”Piippala” sekä sauna- ja tallirakennus.⁹ Tonttulassa oli lähes kaksikerroksinen juhlasali, jonka toisessa päässä oli lehteri ja toisessa koroke aitauksineen. Salissa oli suuri takka-uuni. Talossa oli kaiken kaikkiaan yksitoista huonetta ja kahdeksan tulisijaa. Piippalassa oli suuri pirtti, jonka lattia maalattiin valkoiseksi, ja kuusi muuta huonetta. Piippalan nimi johtuu sen nuorimasta asukkaasta, Ida Karppisen tyttärestä Piippa Heliöstä, joka oli kaikkien lemmikki. Lisäksi Juho ja Maija Simpanen olivat rakentaneet yhteisön maalle aivan Piippalan lähelle oman talonsa Koivulan. Yhteisö sai nimekseen Tuonenkylä. Teosofien kesken sitä nimitettiin tavallisesti Päämajaksi.

Annie Besantille lähetettävän vuosikertomuksen lopussa Ervast kertoi ostaneensa vähän maata Helsingin läheisyydessä ja uneksivansa suomalaisesta Adyarista. Lisäksi hän mainitsi, että joitakuita rakennuksia jo rakennetaan paraikaa. Besant ilahtui hankkeesta ja kirjoitti T. S:n vuosikertomuksessa, että *”Finland has bought some land, and proposes to build a Finnish Adyar on its northern clime; may it prosper as well as its tropical namesake”* (Suomi on ostanut vähän maata ja aikoo rakentaa ”suomalaisen Adyarin” pohjoiseen ilmanalaansa; menestyköön se yhtä hyvin kuin trooppinen kaimansa).¹⁰

Tonttulassa tehtiin henkistä työtä, käännettiin kirjoja yms. Siksi täytyi olla vastapainoksi jotain kevyttä, ja he tulivat Piippalaan nauramaan ja syömään. Jokaisella oli omat nimikkolautasensa, lasinsa, lusikkansa, veitsensä ja haarukkansa, jotka he olivat tuoneet mukanaan. Oli myös muuta ohjelmaa, sillä esimerkiksi musiikkia harrastettiin paljon. Kaikki sinuttelivat toisiaan, oltiin kuin suurta perhettä.

Tuonenkylä oli rakennettu lainavaroilla. Keväällä 1911 maan ostoon ja rakennuksiin oli käytetty 31 701 markkaa*, mutta käytännössä hanke oli talouden kannalta hyvissä hoteissa.¹¹

Tonttula oli henkinen koulu, jossa oli...

*...tilaisuus keskittyä itseensä ja vapautua niistä moninaisista harhoista, jotka aina suuressa maailmassa tahtovat peittää sielun peilin. Alinomaan seurustellessaan sen ystävän ja opettajan kanssa, jonka koko elämä on pyhitetty teosofian palvelukseen, heidän oma itsensäkin saattaa herätä ja ehkä joskus vielä jatkaa sitä suurta työtä, mihinkä teosofia kutsuu ja velvottaa.*¹²

Tuonenkylän vihkimisjuhla pidettiin perjantaina 6.11.1911. Tonttulan salissa Ervast teki selkoa päämajan tehtävästä.

Päämajalla oli kahdenlainen tehtävä, henkinen ja aineellinen. Henkinen tehtävä jakaantui myös kahteen osaan, siihen, joka tarkoittaa ulkomaailmaa, ja siihen, joka koskee niitä ihmisiä, jotka päämajassa asuvat. Ulospäin teosofisen päämajan tehtävä oli olla aivan kuin valonheittäjä, palava tuli, josta valoa leviää ympäri. Sinne oli keskitettynä henkinen työ, ja siellä asuivat sellaiset ihmiset, jotka kokonaan antautuivat teosofiseen työhön ja tahtoivat, että teosofinen valo leviäisi.

Päämaja oli sitä varten, että siellä saattoi harjoittaa teosofisia opintoja. Siellä oli tilat kirjapainolle, kustannusliikkeelle, kirjakaupalle ja lehden toimistolle. Päämajan oli tarkoitus olla paikka, mistä paras teosofinen tieto ja kirjallisuus leviää ulos ja missä kehittyvät perehtyneimmät puhujat.

Sisäiseltä kannalta päämajan tehtävä oli olla ”sellainen paikka, minne voivat teosofit tulla vähän katselemaan, vähän näkemään tai pitemmäksi ajaksi olemaan ja oppimaan harjaantumaan teosofiseen ajatukseen, teosofiseen elämään”. Tarkoitus oli, että ”ainakin looshien puheenjohtajat ja teosofiset työntekijät pääsisivät sinne voimistumaan, tuntemaan, että teosofinen työ on todellista, jumalallista, suurta, että sen puolesta kannattaa elää, uhrata itsensä, rahansa, aikansa”.

Toinen puoli päämajan henkisessä elämässä on ”se elämä, mikä niiden ihmisten kesken vietetään, jotka päämajassa asuvat”. Elettiin aikaa, jolloin...

---

* Vastaa 124 600 euroa v. 2020 rahassa.

...vanha kulttuuri on vähitellen muuttuva, vanhan kulttuurin henki on vähitellen kuoleva ja uusi sivistys on nouseva sen sijalle. Vanha sivistys, joka perustui alemman, itsekkään ymmärryksen käskyin, on kuoleva ja uusi sivistys on perustettava korkeammalle prinssiipille, sille, jota me kutsumme veljesrakkaudeksi, korkeammaksi järjeksi, viisaudeksi.

Päämajan pitäisi ”niinmuodoin kussakin maassa olla sellainen paikka, missä asujaimet elävät veljellisesti ja muodostavat yhden perheen, vaikka he, niinkuin maailma sanoo, ovat toisilleen vieraita ihmisiä”¹³

Ervast alkoi vuonna 1911 pitää luentoja Kalevalasta. Sunnuntaina 22.1. oli Olympia-teatterissa luento *Mitä on Kalevala?*, 5.2. *Kalevalan Aino-taru*, 19.2. *Väinämöinen tuonelassa*.

Ervast oli esimerkillisen ahkera työmies. Hän nousi työhön aamuisin viimeistään kello 7. Iltapäivällä hän sitten piti vapaata ja jututeli poikien ja muiden ihmisten kanssa.

Ervast korosti, että päämaja tulee omillaan toimeen ja avustukset käytettiin yksinomaan päämajan hyväksi. Hänelle oli ikävä kokemus, kun hän tuli huomaamaan, että jotkut epäilivät häntä kunnianhimosta ja vallanhalusta. Ja joskushan se saattoi myös siltä näyttää. Fredrika Riipinen, joka toimi Tonttulassa sisäkkönä sanoi, että ”Ervast tahtoi määrätä itse ja toiset eivät tyytyneet siihen. He olisivat muuten tunteneet itsensä epäitsenäisiksi. Heidänkin täytyi kasvaa, Ervastinkin täytyi kasvaa, täydellinen määräysvalta olisi ehkä vaikuttanut häneenkin pahasti.”¹⁴

Teosofisen liikkeen hajaannus

Idän Tähti

Seuran presidentti Annie Besant perusti 11.1.1911 Benaresissa Idän Tähtien Järjestön, jonka tarkoituksena oli ”koota yhteen kaikki ne T. S:ssä tai sen ulkopuolella, jotka uskovat suuren henkisen Opettajan läheiseen tulemiseen maailmaa opettamaan”.¹ Idän Tähtien Järjestö perustui uskoon, että Krishnamurti oli maailmanopettajan tuleva käyttöväline.

Idän Tähtien Järjestöllä oli kolme tehtävää:

1. levittää sanomaa Hänen tulemisestaan,
2. koota yhteen joka maassa ne miehet ja naiset, jotka olivat valmiit vastaanottamaan Opettajaa sekä palvelemaan häntä, kun hän tulee, ja
3. jatkaa hänen työtään, kun hän on mennyt pois.²

Krishnamurti kertoi vihkimyksestään Alcyonen nimellä kirjoitetussa teoksessa *At the Feet of the Master* – joka sitten pika pikaa käännettiin ja julkaistiin suomeksi nimellä *Mestarin jalkojen juures- sa**. Väinö Valvanne teki käännöstyön, ja Ervast tarkasti. Yksi lause kuitenkin sensuroitiin suomalaisessa painoksessa, koska se ei ”mitenkään sointunut yhteen muun tekstin kanssa”. Siinä näet kehoitettiin ryhtymään ilmiantajaksi, jos näkee jonkun rikkovan lakia. Se ei oikein sopinut Suomen oloihin ja tilanteeseen, mutta nuhteethan siitä sitten Ervast Besantilta sai.³

Ervast kirjoitti, että kirja ”teki selkoa niistä ominaisuuksista, joi- ta vaaditaan vihkimyksen tielle pyrkijältä, toisin sanoen siltä, joka kulkee puhdistuksen valmistavaa polkua. Mitä yksinkertaisimmalla

---

* Kirjan kanteen on merkitty tekijäksi Alcyone, joka on Leadbeaterin keksimä nimi Krishnamurtille. Hän oli keksinyt kirjallisia töitään varten uudet nimet monille tuntemilleen teosofeille. Nämä nimet oli otettu lähinnä tähtitaivaalta. Alcyone eli Alkyone on Plejadien kirkkain tähti. Ks. Leadbeater, *Ihminen mistä ja miten*, IX–XI. – Toim. huom.

tavalla, lämminhenkisesti, ilman korusanoja, mutta suoraan ja peittelemättä esittää kirja, kuinka teosofin tulee elää.”

Kirjan tekijä oli itsekin lapsi – vastikään 14 vuotta täyttänyt hindulainen poika, joka eli veljensä Nityanandan kanssa Besantin kasvattina Teosofisen Seuran päämajassa Intiassa. Kun poikien holhouksesta syntyneen kiistan yhteydessä selvitettiin teoksen alkuperää, Krishnamurti sanoi isälleen telugun kielellä: ”Kirja ei ole minun; he tekivät minusta sen isän.”⁴

Teosofista Seuraa näyillään ohjaava Annie Besantin aisapari C. W. Leadbeater kertoi, että Krishnamurti kävi läpi tammikuussa 1910 ensimmäisen suuren vihkimyksensä ja että hänen kirjansa sisältää niitä opetuksia, joita hän oli kuullut oman mestarinsa, mahatma K. H:n suusta.⁵

Ervastin mielestä Idän Tähtien Järjestö oli ”tärkeä ja hyvä liitto, mikäli sen tarkoituksena on kasvattaa jäseniään tuntemaan Kristus-elämää itsessään ja sen perusteella toisissa”, mutta sen tehtävä olisi ”jokseenkin arvoton, jos se tarkoittaisi sitoutumista edeltäkäsinnattamaan ja tunnustamaan ja palvelemaan määrättyä jo elävää henkilöä”. Tässä oli tarjolla se vaara, että Teosofinen Seura tai osa siitä ”syöksyy samanlaiseen korkean olennon jumaloimiseen, joka on ollut kristinuskon ja kristillisten kirkkojen tuho ja turmio”.⁶

Idän Tähtien perustaminen oli Ervastille kuin isku. Hän alkoi epäillä Teosofisen Seuran johtoa. Tähän asti hän oli palvellut heitä uskollisesti, mutta nyt huomasi, ”ettei niin voi olla, vaan täytyy itse vastata omasta työstään”.⁷

Ervast ei pitänyt Idän Tähtien ”reklamiluonteesta” ja myös järjestön aatteissa oli seikkoja, jotka sotivat hänen omaa teosofista tietoaan vastaan. Ervast oli ollut itsekin vähällä vaipua Teosofisessa Seurassa vaikuttavaan uuteen katolisuuteen ja kirkollisuuteen, mutta nyt Idän Tähtien syntyminen avasi hänen silmänsä.⁸

Idän Tähti hajotti Teosofisen Seuran. Rudolf Steinerkin* piti saada siihen mukaan, ja Besant ja Leadbeater kysyivät häneltä...

* Tohtori Rudolf Steiner (1861–1925) oli liittynyt teosofiseen liikkeeseen vuonna 1901. Kun Teosofisen Seuran Eurooppalainen osasto vahvisti 5.–6.7. Lontoossa pidetyssä 12. vuosikokouksessaan T. S:n Saksalaisen Osaston perustamisen, Steinerista tuli sen johtaja.

...eikö hänkin tahtoisi olla mukana avustamassa tuota odotettua merkkitaapahtumaa. Steinerin oman kertoman mukaan tarjottiin hänelle silloin jälleensyntyneen apostoli Johanneksen osa. Mutta kun Steiner muutta mutkitta vastasi: ”enhän toki ole hullu”, vetäytyivät toiset äkkipikaa ja hieman loukkaantuneina takaisin, ja kohta perästä syttyi suuri riita Besantin ja Steinerin välillä, ja Antroposofinen seura erosi Teosofisesta Seurasta.⁹

Ervastin elämässä alkoi nyt jakso, jolloin hän otti selvää Kristuksen monipuolisesta mysteeriosta.

Myrskyisä vuosikokous

Teosofisen Nuorisoliiton ensimmäinen osasto Kalevan Nuoret perustettiin 24.3. Aate heijastui myös poikien pukeutumiseen. He käyttivät kotona väinämöispukuja, mutta eivät sentään kaupungissa liikkueensa. Nuorisoliiton osastoja perustettiin kohta myös muille paikkakunnille: Joensuuhun, Poriin ja Turkuun.

Suomen T. S:n neljäs vuosikokous pidettiin Helsingissä pääsiäisenä 16.–17.4.1911. Ervast piti avauspuheen suomeksi ja ruotsiksi kosketellen siinä järjen ja veljesrakkauden suhdetta toisiinsa, huomauttaen siitä tosiseikasta, että todellinen rakkaus voi syntyä vasta silloin, kun ihminen on järjellisesti vapautunut ja itsenäinen olento.

Vuosikokous oli myrskyisä, ei ulkonaisesti, mutta ”tuntui ilmassa, että oli kuin kaksi voimaa toisiaan vastaan. Joku olisi ehkä sanonut, että ylä- ja alaluokka olivat sotajalalla keskenään, toinen että suomalaisen ja ruotsalaisen kansanaineksen” oli mahdotonta keskenään sopia. Erimielisyyden ydin oli siinä, että jotkut vanhat teosofit eivät jaksaneet sulattaa sitä, että Suomen kansalle niin yleisesti saarnataan teosofiaa. Ja heidän epäilyksensä kohdistuivat Pekkaan, joka edusti teosofista työtä Suomen kansan hyväksi.¹⁰

Päämaja synnytti paljon keskustelua ja aiheutti katkeria sanoja. Joitakin jäseniä harmitti, että ylisihteerin yksityistä asuntoa on ruvettu nimittämään Seuran päämajaksi.¹¹

Kokouksen tärkein tehtävä oli ylisihteerin vaali. Ennen siihen ryhtymistä Ervast kertoi, että halusi jättää ylisihteerin tehtävät. Helsingissä oli tyytymättömyyttä Ervastin johtoon, ja hän tunnusti, että tyytymättömyys oli oikeutettu, koska ei ollut ehtinyt eikä jaksanut hoitaa Seuran asioita kunnollisesti.

Kieltäytyminen ei onnistunut, sillä yksi ja toinen puhuja selitti, että vanha ylisihteeri valittaisiin uudelleen ja palkattaisiin hänelle apulainen, joka voisi suorittaa työn, kunhan johto pysyisi Ervastin käsissä. Tämä ratkaisu oli keksitty jo pitkäperjantaina ja ajatus miellytti Ervastia, kun hän näki, kuinka paljon hyötyä siitä järjestelystä voisi olla. Tämän päätöksen nojalla Ervast otti Toivo Vitikan palkatuksi apulaisekseen.¹²

Tyytymättömyys jäi kuitenkin elämään. Jotkut ruotsinkieliset jäsenet erosivat Suomen Teosofisesta Seurasta ja muodostivat itsenäisen looshin, joka kuului suoraan Adyarin päämajan alaisuuteen.¹³

Loppukevät 1911

Kalevala-looshi järjesti 8.5. kaikille T. S:n jäsenille avoimen juhlatilaisuuden H. P. Blavatskyn 20. kuolinpäivän muistoksi. Kokoukseen saapui runsaasti yleisöä, ja Ervast esitti mielipiteensä Steinerein teosofiasta. ”Kysymys n.s. ’Steinerläisyydestä’ oli monella taholla pannut liikkeelle näkymättömiä pilviä, jotka tuntuivat haitallisesti vaikuttavan jopa looshityöhönkin, ja siksi muodostuikin tuosta kokouksesta aivankuin tuulenhengi, joka monilta silmiltä poisti kertyneet ikävän harmaat pilvet”, kirjoitti looshin varapuheenjohtaja Toivo Vitikka *Tietäjässä*.¹⁴ Ervasin selvitys johti siihen, että Kalevalasta erosivat ne, jotka tahtovat syvemmin tutustua Steineriin ja perustivat 17.5. Ahjo-looshin. Poistuneiden joukossa oli Kalevalan puheenjohtaja, kapellimestari Juho Leino.

Steiner ei alkuunkaan uskonut Krishnamurtiin Messiaana. T. S:n Eurooppalaisen liiton Genovan kokouksesta oli tulossa lihava riita.

Karma ja taivaan vallat suojelivat Ervastia turhalta matkalta ja muutamia viikkojen ennen Genovan kongressia hänelle sanottiin henkimaailman taholta unessa, ettei tule mitään kongressia.

Päivää ennen, kun kokouksen piti alkaa, tuli sähkösanoma Englannin teosofisen liiton ylisihteeriltä ja siinä ilmoitettiin vain, että Genovan kokous on peruttu. Kun sähkösanoma tuli, Ervast tuli pahoinvoivaksi pelkämästä helpotuksesta, siitä, että hänen unensa oli ollut oikea ja hän säästyi turhalta matkalta. Mikään muuten vain juttu kokouksen peruuttaminen ei Ervastille ollut, sillä hän sai sydänkohtauksen ja makasi pahoinvoivana monta tuntia.¹⁵

Suomi koetuksella

Vuoden 1912 tammikuun *Tietäjässä* Ervast vetosi aatetovereihinsa, että he tekisivät voitavansa teosofisen kirjallisuuden ja *Tietäjä*-lehden hyväksi. ”Me elämme merkillisessä ajassa, jolloin jumalat panevat arvoa melkein yksinomaan siihen työhön, jonka teemme totuuden puolesta ihmiskunnan hyväksi.”¹⁶

Suomessa oli kyse teosofiasta. Ervastin mielestä Suomen kansa kaipasi teosofiaa. Se oli tietämättään koetuksen alainen. Aikaa oli vain muutama vuosi ja sitten oli tili tehtävä karman herroille. ”Sen tilin laadusta riippuu sitten Suomen tulevaisuus.”¹⁷

Kalevan Nuoret teki kerran kuussa matkan Tuonenkylään, missä saattoivat kääntyä kysymyksineen Ervastin puoleen. Joka kuukauden ensimmäisenä sunnuntaina pidettiin Tuonenkylässä Ervastin johdolla Kalevala-kokous, johon osallistui Kalevan Nuorten Kalevala-tutkijoita sekä Kalevala-looshin jäseniä.

Helmikuun 1912 *Tietäjässä* Ervast kertoi, Kalevala-kokouksessa käydystä keskustelusta, jonka aiheena oli, onko Suomen kansa sydämessään pakanallinen vai kristillinen. Keskustelu vei johtopäätökseen, että Suomen kansa on yhä vieläkin sisimmässään pakanallinen, ja se kaippaa opettajaa. Ainakin yksi opettaja oli tulossa, nimittäin Saksan Teosofisen Seuran ylisihteeri Rudolf Steiner.

Rudolf Steiner Suomessa

Saksan Teosofisen Seuran ylisihteeri Rudolf Steiner vieraili Suomessa huhtikuun alussa. Steinerilla oli oma agendansa, mutta hän osallistui myös Suomen T. S:n vuosikokoukseen ja muihin teosofiisiin tilaisuuksiin. Steiner saapui Helsinkiin 2.4., ja saman päivän *Uudessa Suomettaressa* oli Eduard Schurén antamiin tietoihin perustuva esittely.

Steinerin luennot pidettiin iltaisin Helsingin ruotsalaisen normaalityösalissa. Ervast oli paikalla ensimmäisessä luennossa ja lausui vieraalle tervetuliaissanat. Steiner seurueineen oli paikalla myös joissakin T. S:n vuosikokouksen tilaisuuksissa. Steiner piti yliopiston juhlasalissa kaksi julkista esitelmää.

Tiistaina 9.4. illalla oli Steinerin esitelmä *Das Wesen nationaler Epen mit speziellen Hinweis auf Kalevala* (Kansallisten eeposten

olemus erityisesti Kalevalan osalta). Helsingin päälehdet selostivat tuoreeltaan esitelmää ja sen aikaansaamaa vaikutelmaa. *Uuden Suomettaren* 10.4. mukaan kuulijoita oli 300–400 tienoilla.

Ervastille oli mieluista tutustua Steineriin. He vaihtoivat monta kertaa ajatuksia erilaisista asioista, kerran parikin tuntia yhtämittaa. Steiner sanoi suuresti hämmästyvänsä huomattaessaan, kuinka edistynyt teosofinen liike oli Suomessa.¹⁸

Steinerillä oli kauniita toiveita Suomen kansan tulevaisuudesta. Hänellä oli se käsitys, että Suomen kansa oli valmistanut Euroopalle tietä kristinuskon tulolle. Ervast arvosti Steineria Kristus-kysymyksen ymmärtäjänä. Heillä oli yksi pitkä keskustelu, jossa Steiner otti paperin ja kynän ja piirsi ristin sanoen: ”Katsokaa nyt! Juuri tuossa keskikohdassa, yhtymäkohdassa on Kristus. Mutta siinä viivassa ennen Kristusta on kuusi bodhisattvaa ja yläpuolelle on taas kuusi. Kuusi ennen Kristusta ja kuusi Kristuksen jälkeen.” Ervast tunsi sisässään, että Steiner sanoi suuren totuuden ja että hänellä oli paljon tietoa.¹⁹

Seuran viides vuosikokous pidettiin 7.–8.4. Uuden ylioppilastalon avarassa ja korkeassa juhlasalissa. Siihen osallistui n. 170 osanottajaa. Tulo- ja menoarvioesityksen keskivaiheilla astui kokoussaliin Saksan T. S:n ylisihteeri Rudolf Steiner, jonka Ervast lausui tervetulleeksi osanottajien ollessa seisaallaan.

Ylioppilastalon avara sali oli ääriään myöten täynnä yleisöä, kun Steiner nousi vastaamaan hänelle esitettäviin kysymyksiin. Steiner katseli ihmetellen tätä suurta yleisöä, joka ei ollut mistä tahansa haalittua vaan teosofisesti sivistynyttä ja tottunutta pohtimaan salatie-teellisiä kysymyksiä. Hän kääntyi vieressään seisovan Suomen ylisih-teerin puoleen ja sanoi:

”Enpä olisi uskonut, että teillä on näin valtava ja elinvoimainen liike.”

”Niin kyllä. Lienee täällä ainakin parisataa teosofia läsnä.”

”Enemmän; varmaan kaksi sen vertaa.”

Väinö Valvanne arveli, että...

Itse kysymysten ja vastausten vaikutus olisi varmaan useimmille jäänyt vähäiseksi, jollei meidän ylisihteeri niin mestarillisella tavalla olisi hoitanut kääntämistä. Hetkeäkään siekailematta hän mitä

*sujuvimmalla tavalla kertasi tohtorin pitkänkin vastauksen suomeksi. Tohtori kuunteli ihmetellen tulkintaa ja vakuutti, ettei ollut ”moista koskaan nähnyt”.*²⁰

Kääntäminen tapahtui siten, että kun Steiner puhui, Ervast kirjoitti ”sen heti sana sanalta astraaliseen aineeseen”. Ja siitä astraalisesta käsikirjoituksesta hän ”sen sitten esitti sanatarkasti ja järkevästi”.²¹ Valvanne otti kysymykset ja vastaukset ylös pikakirjoituksella.

Kysymyskokouksen jälkeen Steiner tuli Ervastin luokse ja sanoi: ”Kyllä meidän pitäisi tavata useammin aivan näin ruumiillisestikin.”²²

Kysymyskokous oli Ervastin keksintöä, ja hän piti sitä sisältörikkaampana kuin esitelmäsarjaa, sillä siinä kuulijat pääsivät lähemmäksi ”opettajaansa”.²³

Teosofisen Seuran hajoaminen

Rudolf Steiner ei pitänyt Krishnamurtia mestarina eikä etenkään Kristuksen inkarnaationa, sillä hänen mielestään Kristus ei enää tule, ja sekaannusta syntyi, kun Saksan Teosofisen Seuran hallinto ei antanut looshikirjaa muutamille T. S:n jäsenille sillä perusteella, että he olivat Idän Tähtien järjestön jäseniä.²⁴

Tilanne johti Steineriin kohdistettuihin syytöksiin ja oikeudenkäynneillä uhkaamiseen, ja toisaalta Saksan T. S:n vuosikokouksessa vaadittiin Besantin eroa. Münchenissä perustettiin elokuussa *Die Anthroposophische Gesellschaft*, johon Saksan T. S. liittyi melkein kokonaisuudessaan. Saksasta saapuneesta kehotuksesta myös melkein kaikki Suomen T. S:n ruotsinkieliset teosofit liittyivät siihen, ja Suomen T. S. menetti noin 150 jäsentä, joista useat olivat olleet mukana jo suomalaisen liikkeen varhaisvuosista alkaen.

Vuoden lopulla kiista johti molemminpuolisiin erottamisiin. Saksan T. S:n hallinto päätti 8.12., että Idän Tähtien Järjestön jäsen ei saa olla jäsenenä Saksan Teosofisessa Seurassa.²⁵ Adyarissa pidetyn vuosikokouksen yhteydessä T. S:n pääneuvosto päätti 30.12. erottaa Teosofisesta Seurasta Rudolf Steinerin ja samalla koko Saksalaisen Osaston, joka häntä yksimielisesti kannatti ja oli valinnut hänet elinikäisen ylisihteeriksi.

Suomen ylisihteerinä Ervast oli pääneuvoston jäsen ja esitti vastalauseensa.²⁶ Hänen puolestaan seuran osastojen ei olisi tarvinnut

olla maantieteellisiä, vaan jäsenten olisi tullut voida valita vapaasti, mihin osastoon haluavat kuulua.

Ervastin kanta Teosofisen Seuran opettajien näkemyseroihin oli, että Suomessa tulisi pysyä puolueettomina. Opettajia voi kunnioittaa ja rakastaa, mutta kenenkään jäljissä ei pidä kulkea sokeasti eikä langeta uskonkiihkoon.

Tyytykäämme siihen horjumattomaan tietoon, että jollei Kristus synny meidän sisässämme, on yhdentekevää, onko sillä nimellä mainittu ihminen tai jumala syntynyt kerran tai useampia kertoja ulkonaisessa maailmassa. Mystillinen Kristus on käytännöllinen todellisuus, ja meidän teosofiamme on paljasta aivovoimistelua, ellei se johdata meitä siihen elämään, jota kutsutaan Kristuselämäksi. Tyytykäämme myös siihen tietoon, että todellinen salainen koulu – Mestarien koulu – on näkymättömässä maailmassa ja siihen pääsy riippuu kustakin oppilaasta itsestään eikä mistään opettajasta. Tyytykäämme lopuksi siihen tietoon, että ”opettajia” on maailmassa paljon, ei yksi eikä kaksi, ja että aikaa myöten yhä useampia opettajia ilmestyy, jotka kukin omalla tavallaan edustavat Mestareita maailmassa.²⁷

Teosofiset kesäkurssit

Ensimmäiset teosofiset kesäkurssit pidettiin Kiteen Suorlahdessa 25.6.–6.7.1912. Kesäkurssien johtajana toiminut Ervast kuvaili alustavassa kokouksessa 26.6. käsityksiään kesäkursseista ja pyysi, että jokainen selvittäisi, mitä varten oli tullut, ja useimpien toiveet olivat samanlaisia. Kurssilaiset halusivat päästä entistä selvemälle teosofisesta maailmankatsomuksesta. Moni toivoi saavansa virkistystä yhdessäolosta tulevien aikojen varalle.²⁸

Sen jälkeen kartanon omistaja selosti tilan ja seudun historiikkaa. Seutuun liittyi useita historiallisia muistoja, ja Ervast huomautti, kuinka nytkin ”tapahtuu tilalla jotakin, jolla voipi olla historiallinen arvo”.²⁹

Torstaina 27.6. alkoivat kurssit. Ervast avasi aamumietiskelyn soittamallaan pianokappaleella, ja syvän hiljaisuuden vallitessa hän esitti yhteisen mietiskelyaiheen, jota sitten seuraavina aamuina kehitettynä jatkettiin. Ervast antoi mietiskelylle seuraavan johdannon:

Kuvitelkaa mielessänne, että olette jossakin korkealla Suomen yläpuolella; näette koko maan, sen rajat, maisemat ja ihmiset. Kuvitelkaa myös, että kaiken yläpuolella on Jumala, on valo ja rakkaus, ja kuvitelkaa, että teidän sydämenne kautta, teidän sydämestänne virtaa koko maan yli tuo valo ja rakkaus.³⁰

Mietiskely oli korkea, voimakas hetki, ja se kesti noin 8–10 minuuttia. Sen jälkeen Ervast huomautti, että kaikessa mietiskelyssä on pysyttävä rauhallisena, eikä lainkaan epäiltävä voimaansa. Mietiskelyn aiheena oli Suomi ja Suomen kansa, ja siinä toivottiin, että koko kansa valveutuisi henkisesti, jotta se kykenisi ottamaan osaa Uuden Suomen luomistyöhön, jota korkeat henkimaailman voimat johtavat ja avustavat.

Kansojen kehitystä valvovat ja johtavat kansallishenget. Suomen kansallishengetär vaikuttaa meihin, se tahtoo, että me täytämme velvollisuutemme. Meidän on valmistettava oma lahjamme kansojen yhteiselle alttarille: sivistys, jolla on oma värinsä ja oma henkensä, joka on omaa luomaamme ja omaa ilmaisuamme, siis suomalaista.³¹

Yhden aamumietiskelyn yhteydessä Ervast sanoi, että itsenäisyys oli ollut tarjolla Suomelle jo 1905.³² Mietiskelyaiheiden kehitys eteni niin, että loppupäivinä mietiskelyn kohteena oli mestarin työhön antautuminen ja lupaus tehdä työtä Suomen kansan hyväksi sellaisena kuin itse kukin oli.³³

Mietiskelyn jälkeen oli Ervastin luentokurssi *Teosofisia muistelmia*. Joinakin päivänä luennot kestivät lähes kaksi tuntia. Ervast kertoi niissä omasta elämästään, ja samalla kurssilaiset saivat tutustua Suomen teosofisen liikkeen historiaan aina suurlakon jännittäviin tapahtumiin asti.³⁴ Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun Ervast puhui julkisesti omasta elämästään, työstään ja tehtävästään.³⁵

Iltapäivällä klo 14 oli kuulustelukokous, jossa kurssilaiset olivat oppilaina ja vastasivat vuorollaan Ervastin tekemiin kysymyksiin. Ervast osoitti kysymyksen tietylle henkilölle ja jollei kysytty henkilö osannut antaa tyydyttävää selitystä, sai joku toinen auttaa. Ja kun aivoja oli tarpeeksi kireälle pingotettu, niin ”ylisihteeri itse selitti vielä, painaen tajuntaan niin tarkan kuvan kuin se voi vastaan ottaa”.³⁶

Kello viideltä oli Väinö Valvanteen astrologinen luento tai kysymyskokous, jossa Ervast vastasi kurssilaisten tekemiin kysymyksiin.

Ervast tuli tästä siihen johtopäätökseen, että mitä enemmän koulun tapaan teosofinen kasvatustyö saadaan järjestetyksi, sitä suurempia tuloksia siitä on.³⁷

Viimeisenä kurssipäivänä Ervast piti esitelmän teosofisen työn tärkeydestä Suomessa, jota kuunneltiin miltei hämmästyen. Kurs-silaiset saivat siinä kuulla, ”kuinka tärkeää on nyt juuri teosofisen sanoman levittäminen; varsinkin täällä Suomessa”³⁸.

Uutta liikettä

Kesäkurssien jälkeen Ervast vetosi varakkaisiin teosofeihin. Kesäkursseilla ollut ja Someron Osuusmeijerin isännöitsijä Johan Richard Hannula (1873–1956) otti vetoomuksen tosissaan ja laittoi Ervastille 10.9. saapuneessa kirjeessä säästökirjansa, jolla oli rahaa 4 200 markkaa.³⁹

Ervastin vetoamus varakkaille teosofeille tuotti tulosta, ja 30.11. päivätyssä kiertokirjeessä joukko tunnettuja teosofeja vetosi Seuran jäseniin päämajan saattamiseksi vapaaksi veloista. Ervast oli sijoittanut päämajaan omia varojaankin. Päämajan arvo oli 40 715 markkaa* ja jäljellä oleva velka 27 343 markkaa. Summat olivat suuria, mutta myös hanke oli mittava. Kiertokirjeen jälkeen alkoi monilta tahoilta saapua rahalahjoja päämajaan – vuonna 1912 keräys tuotti jo 2 000 mk.

Mutta oli myös ongelmia. Ervastin kasvattipoika Jaakko aiheutti mielipahaa Tuonenkylässä. *Tietäjä*-lehden ja kirjojen postitus oli uskottu Jaakolle. Ikävä kyllä häneen ei voinut luottaa. Koskaan ei voinut tietää, veikö hän paketin perille saakka vai jättikö sen tielle. Kirjakauppiaat odottivat turhaan ja kyllästyivät. Kerran Jaakko tuli myyneeksi omaan laskuun päämajan lahjaksi saadun hevosen. Rahat saatuaan hän häipyi entiselle kotiseudulleen Hankasalmelle. Ervast oli kauhean onneton ja sanoi, että hänen pitää saada Jaakko takaisin, muuten hän ei voi elää.

Fredrika sanoi Pekalle: ”Sinä olet liian hellä, et osaa kasvattaa Jaakkoa.” Siihen Pekka: ”Olen sitä mieltä, että rakkaus lopulta voittaa kaiken.” Ervast matkusti Hankasalmelle Jaakon Elina-siskon kanssa ja toi Jaakon takaisin. Jaakon sisko Elina ”Elli” Liukkonen oli niin

---

* Vastaa 156 000 euroa v. 2020 rahassa.

kunnon tyttö kuin vain saattaa olla. Hän tuli Piippalaan noin 16–17-vuotiaana ja asui siellä viisi vuotta. Jaakko aiheutti paljon vahinkoa, vaikka hänessä oli kyllä hauskojakin puolia.

Idän Tähti Suomeen

Pitkäperjantaina 21.3.1913 Suomessakin astuttiin uuteen aikaan, kun pidettiin Idän Tähtien Järjestön perustava kokous. Ervast ei liittynyt järjestöön, mutta antoi nimittää itsensä sen suojelijaksi. T. S:n esoteerisen osaston jäseniltä edellytettiin uskoa Annie Besantin ennustuksiin maailmanopettajan tulosta. Väinö Valvanne oli T. S:n esoteerisen osaston Suomen kirjeenvaihtaja eli johtaja ja innolla mukana Idän Tähtien toiminnassa.⁴⁰

Suomen kansallishaltia

Keväällä 1913 rakennettiin Tuonenkylään Tonttulan ja Piippalan väliselle alueelle temppeli. Se oli pohjapinta-alaltaan n. 11 x 25 m²:n laajuinen korkea puurakennus, jonka harjakatto muodosti ristin. Seinät ja katto oli verhoiltu pärein. Sisällä oli avara eteinen, esoteerisen osaston huone, kokoussali ja näyttämö. Temppeli sai lahjaksi pedaaliharmonin, joka alussa sijoitettiin Tonttulan halliin.

Tuonenkylässä pidettiin 26.6.–4.7. toiset kesäkurssit. Niihin osallistui yli 60 henkilöä. Edellisistä kursseista poiketen nyt oli useampia luennoitsijoita.

Ervast piti kursseilla viisi luentoa. *Minkä tähden on tärkeätä omata teosofista tietoa*, 29.6. *Rakkaudenjumalan vaiheet*, 1.7. ”*Hiljaisuuden ääni*”, 3.7. *Suomen tulevaisuus* ja 5.7. *Tehtävämme Suomessa*.

Kaksi viimeksi mainittua luentoa julkaistiin syksyllä kirjassa *Suomen kansallishaltia*. Siinä hän kertoo:

Mutta niin pian kuin kansa on noussut sivistystasolle, niin pian kuin kansa on yhdistynyt yhdeksi kansaksi, vaikkeivät sen yksilöt vielä olisi heränneet minkäänlaiseen kansallistuntoon, mutta ovat kuitenkin aivankuin ulkonaisten olojen aiheuttamina muodostaneet yhteiskunnan ja yhtyneet kansaksi ja valtioksi, niin pian sillä kansalla on jokin, joka vastaa meidän korkeampaa minäämme. Silloin näet liittyy kansaan olento, jota me kutsuisimme sanskritin kielellä Deevaksi tai suomalaisella sanalla kansan suojelushaltiaksi, tai

*sitten nimellä, jota kyllä yleisesti käytetään, vaikkei sitä ymmärretä tässä todellisessa teknillisessä merkityksessä, nim. kansallishengeksi tai kansanhengeksi. Me teosofeina silloin ymmärrämme sen tärkeän tosiseikan, että kansassa on todella olemassa erityinen yksilöllinen olento, joka elää näkymättömissä maailmoissa samalla tavalla kuin ihmisen korkeampi minä ja joka on aivan siihen verrattavissa, vaikkei se ole samalla tavalla yhdistynyt kansaan kuin ihmisen korkeampi minä ihmisyksilöön, nim. ei erottamattomasti.*⁴¹

Suomen deevan luonnetta Ervast kuvaili käyttämällä apunaan vuorisaarnan autuudenjulistuksia: deevamme ei ihaile ulkonaista komeutta, rikkautta eikä valtaa. Hän janoaa ja tavoittelee viisautta ja tietoa. Hän on hiljainen ja sävyisä. Hän ei usko väkivallan voimaan. Hän tahtoi, että oikeudenmukaisuus ja veljellisyys vallitsisi kaikkialla. Hän on murheellinen, koska ei ole saanut vielä iloita mistään saavutuksesta kansansa välityksellä.⁴²

Tukholman kongressi

T. S:n Eurooppalaisen liiton kongressi pidettiin Tukholmassa 15.–18.8. Kokous oli kaikinensa aikamoinen katastrofi, sillä alun perin oli tarkoitus, että sekä Steiner että Besant olisivat pitäneet siinä esitelmää, mutta talven aikana toteutunut eroprosessi johti siihen, että kokoukseen saivat osallistua vain T. S:n jäsenet.

Ervast ja Valvanne lähtivät kongressiin 12.6. Heidän lisäksi Suomen T. S:aa edusti professori Viktor Heikel. Kaiken kaikkiaan Suomesta osallistui kongressiin 23 henkilöä. Tukholmaan tultiin kauniina perjantaiamupäivänä 13.6. Ervastin mielestä tuo päivä ei ollut mikään huono enne, sillä olihan Suomen Osastokin seuran kolmastoista – eli rakkauden ja uudestisyntymisen luku.

Kaikki kongressin tilaisuudet pidettiin Musikaalisen akatemian suuressa ja upeassa salissa. Näyttämö oli teatraalisesti sommiteltu ja siellä istuivat myös omilla paikoillaan näytteillä eurooppalaisten osastojen ylisihteerit, Ervast yhtenä muista.

Kongressin yhteydessä oli esillä eri maista lähetettyä teosofista, okkulttista ja spiritististä taidetta, ja yksi kokoelma oli vain esoteerisen osaston jäseniä varten. Näyttelykomitean muodostivat M. G. Andersson, Anna Cassel ja Hilma af Klint.

Avaus oli suomalaisten triumpfi.

Kymmenen jälkeen ovet avattiin ja salissa kaikuivat ensimmäiset sävelet Ervastian ja Merikannon kantaatista *Döden till ärä*. Kantaatin lausuntaosan esitti Tyyne Vuorenjuuri, ja lisäksi siinä oli sopraano- ja baritonisoolot ja kuorolle varatut osuudet. Soitto tuli lavasteiden takaa ja kantaatti iskeytyi kuulijoiden tajuntaan niin, että useimmat eivät varmaankaan tule unohtamaan kauniin sopraanon ihanaa uskoa ylistävää riemua. Yleisö kuunteli esitystä haltioissaan, ja ulkomaalaiset vakuuttivat yhdellä suulla, etteivät olleet ennen kuulleet mitään niin ihmeellisen viehättävää ja syvää.⁴³

Annie Besant ehdotti, että Oskar Merikannolle lähetettäisiin presidentin itse kirjoittama sähkösanoma. Merikannon kantaatin siivet kantoivat Adyariin saakka. Sanat käännettiin englannin kielelle ja esittäjä sai laulaa sen kolme kertaa uudestaan.⁴⁴

Ervastian esitelmän piti ohjelman mukaan olla *The Mission of the Finnish Deva*, mutta jostakin syystä Ervast puhui ruotsiksi Suomen deevan tehtävästä.⁴⁵ Syy tuohon kielen muutokseen oli, että suurin osa yleisöstä ymmärsi ruotsia, mutta siinä samassa tapahtui sitten sekin, että ruotsia ymmärtämättömätkin ymmärsivät Ervastian puheen. Loogisesti sitä helpotti, että kun Ervast puhui Suomen deevan henkisestä olemuksesta, niin hän sanoi sen olevan yhdensuuntainen Jeesuksen autuudenjulistusten kanssa. Joku kuulijoista sanoi Ervastille, että nyt ”hänelle ja monelle muulle selvisi, mitä tarkoitetaan Uudessa Testamentissa helluntai-ihmeellä”.⁴⁶

Skotlannin T. S:n ylisihteeri Isabelle M. Pagan kirjoitti aikakauskirjaan *Theosophy in Scotland* Ervastian luennosta:

Luennoitsija ei ollut ehtinyt kääntää luentoaan englanninkielelle... piti sen ruotsiksi esitettyään lyhyen anteeksipyyntön. Halukkaat odottavat jäsenet, jotka melkein kaikki jäivät kuuntelemaan, saivat ilokseen tuntea, kuinka he aivan kohosivat kielimuurien yläpuolelle, ja he seurasivat niin jännittyneesti puheen henkeä, että mikään muu luento koko kongressin aikana ei saanut osakseen hurjempaa kättentaputusta... Kaikuva ääni ja huolellinen lausunta sai ajatuksen tekemään vaikutuksen silloinkin, kun sanat olivat tuntemattomat, ja esitystapa oli niin erinomaisen yksinkertainen ja selvä, että kun esitys vastarinnan välttämisen kauneudesta ja korkean kansallisuusihanteen horjumattomasta seuraamisesta korkeimmilleen kohonneena päättyi eräeseen Kristuksen autuudenjulistuksista, niin tutut

sanat tunkivat suoraan sydämeemme, niinkuin ne olisi lausuttu omalla äidinkielellämme. Sellainen kokemus auttaa meitä ymmärtämään, mitä tapahtui ihmeellisenä helluntainpäivänä kaksituhatta vuotta sitten.⁴⁷

Hoosiannaa ja Idän Tähti

Kesällä 1913 Ervast oli menestyksen huipulla. Hän kuuli kuin ”hoosianna huutojen kaikuvan”. Mutta samalla hän ajatteli: ”Miten kauan kestänee, ennenkuin huudetaan: ristiinnaulitkaa?”⁴⁸

Ervastin kannalta oli murheellista, että nuoret, työtovereiksi aiottut, lähtivät Besantin kelkkaan. Yksi syy nuorten vieraantumiseen Ervastista saattoi olla hänen ”itsevaltiutensa”. Väinö Valvanne kirjoitti amerikkalaisen *Teosofian Valon* joulualbumiin Ervastista:

*...persoonallisuutena on Pekka Ervast tavattoman voimakas ja hallitsee ehdottomasti kaikkea ympäristössään. Samalla on hänellä kuitenkin harvinainen vastaanottamiskyky, jolla hän kykenee sulattamaan sielujen omituisuudet ja löytämään, mitä he tarvitsevat henkiseksi kasvukseen. Näin hän kykenee varomaan yksipuolisuuksia ja seuraten laajalti maailman kirjallisuutta hän kykenee itseensä yhdistämään mitä erilaisimmat näkökannat, milloinkaan hukuttamatta omaa yksilöllisyyttään, sillä hänen totuudenvaistonsa on läpitunkeva pienimpiin yksityiskohtiin saakka eikä salli minkään peitetyn pahan juurtua ja versoa.*⁴⁹

Fredrika Riipisen tulkinta oli, että...

...Pekka oli kaurisluonne. Nehän ovat aina riippuvaisia toisten luottamuksesta. Pekka sanoikin: ”Jos minua rakastetaan, ei mikään ole mahdotonta minulle saada aikaan.” Hän saattoi olla kuin aurin-gonpaiste, loistaa täydeltä terältä, silloin kun ympäristö oli sopusointuinen, mutta hän oli synkkä kuin ukkospilvi, milloin kaikki ei ollut hyvin hänen mielestään. Synkkänä ollessaan hän oli aivan lamassa, ruumis veltona ja työhön kykenemättömänä. Hänen kasvonsakin näyttivät tummilta.

*Vihainen hän ei oikeastaan ollut milloinkaan, vaikka hänen joku sanansa saattoi tuntua kiukkuiselta. Hänellä olisi kyllä usein ollut syytä olla meille vihainen, mutta me nauroimme usein hänelle.*⁵⁰

Ervastilla oli suuret tunteet, jotka läikkyivät joskus yli laidan. Riipisen mielestä hän oli enemmän taiteilija kuin tutkija.

Riipinen kertoi, että Ervast tahtoi määrätä. ”Hänellä oli sellainen luonne. Jos ihmiset olisivat häntä totelleet, olisi siitä tullut kaunis kokonaisuus. Olisi antanut hänen määrätä.” – Ervast sanoi: ”Missä minä en saa määrätä, siinä ei minua tarvita.”

*Vaadittiin, että asioista keskustellaan, ja yhdessä määrätään, m. m. sitä vaati Harald Tanner, joka hoiti kustannusliikettä. Kerran kun vaadittiin Seuralle määräysvaltaa, vastasi Pekka: Seura olen minä.*⁵¹

*Kustannusyhtiössäkin Pekka tahtoi olla itsevaltiias. Siitä tuli risti-riitoja. Toiset vaativat, että asioista oli yhdessä tuumattava.*⁵²

Kun ja jos näin oli, nuorilla oli enemmän tilaa puuhata omiaan Idän Tähtien puitteissa. Sinne Ervast ei sentään mennyt määräilemään. Kustannusliikkeen ja päämajan osalta hänen määräilynsä oli oikeutettu, omistaja kun oli, ja Seuralla ei ollut mitään oikeudellista statusta. Se oli vain samanhenkisten vapaa yhteenliittymä, joka oli alistainen Adyarin päämajalle sinne lähetettävän jäsenveron muodossa. Noin laajan toiminnan pyörittäminen ilman mitään laillista pohjaa oli kyllä ihailtava suoritus.

Syksyllä Ervast piti luentosarjan *Uutta Suomea rakentamaan*. Esitelmät oli etupäässä Seuran jäseniä ja teosofiaan perehtyneitä henkilöitä varten. Sen jälkeen seurasi ihmisen salatieteellistä kehitystä kuvaava esitelmäsarja, jonka Pekka julkaisi heti tuoreeltaan syksyllä 1913 teoksena *Salatiedettä omin päin*.

Pietarissa

Venäjän T. S. piti marraskuussa 1913 Pietarissa vuosikokousta, ja siihen osallistui myös joukko suomalaisia teosofeja. Ervast kävi katso-massa Aleksanteri III:n taulukokoelmaa ja parissa Pietarin kirkossa. Hänellä oli koko ajan mielessä sisäinen halu päästä kosketukseen Venäjän deevan eli suojelusenkelin kanssa.⁵³

Iltapäivällä joukko teosofeja kokoontui päämajaan Venäjän Teosofisen Seuran ylisihteerin Anna Kamenskyn luo, joka piti Ervastille sydämellisen tervehdyspuheen saksan kielellä, koska Ervast ei ollut kylliksi venäjän kielen taitoinen. Ervast kertoi käynneistään museossa ja kirkoissa. Hän oli tehnyt sekä ulkonaisia että sisäisiä havaintoja

ja arveli saaneensa näkymättömässä hengen maailmassa kosketusta Venäjän deevaan. Ervast kuvaili, mitä oli kokenut deevan luonteesta, ja kertoi lopuksi Venäjän tulevaisuuden näkymistä:

Ennenkuin kaksi vuotta on kulunut, on tapahtunut Venäjällä semmoista, joka varmasti viittaa uuden ajan tuloon. Tulee sota tai vallankumous – ehkä molempia, jonka jälkeen aamu sarastaa. Niinkuin Venäjä (ja Suomi) on ensimmäinen maa Europassa, jonka yli nouseva aurinko levittää säteensä, niin on myös Venäjä (ja Suomi) oleva ensimmäinen maa Europassa, jonka taivaanrannalle veljeyden aurinko nousee: uusi yhteiskuntaelämä on täällä saava alkunsa, kärsikäämme siis nurkumatta sen synnytytustuksia.⁵⁴

Ervastin puhe liikutti venäläisiä teosofeja ja Kamensky tulkitsi heidän tunteensa uudessa Ervastille omistetussa puheessa.

Sunnuntaina 7.12.1913 Ervast alkoi pitkän vaitiolon jälkeen luennoida julkisesti Olympia-teatterissa. Esitelmäsarja Jeesuksen teosofiasta jatkui seuravana vuonna 15. maaliskuuta asti. Luentojen pohjalta Ervast laati myöhemmin huomattavan kirjan *Jeesuksen salakoulu*.

Maailmansota

Tuonenkylässä pidettiin kolmannet kesäkurssit 25.6.–5.7.1914. Osanotto kesäkurseille oli pienempi kuin edellisenä vuonna. Ervastin ohella luentoja pitivät Veikko Palomaa, Tyyne Vuorenjuuri, Väinö Valvanne, J. R. Hannula ja Helmi Jalovaara, joka piti kaksi esitelmää aiheesta *Kasvatuskysymys ja teosofia* tehden pari käytännöllistä ehdotusta kasvattajille ja opettajille. Jalovaaran esitelmät aiheuttivat paljon keskustelua, jonka tuloksena syntyi Marjatan rengas -niminen liitto, jonka tarkoituksena oli ”koota teosofiset voimat työhön Suomen tulevaisuuden puolesta niitä uria pitkin, joita on viitotettu *Suomen Kansallishaltia* -nimisessä teoksessa”.¹

Ervast oli jo vuosikausia ollut tietoinen sodan uhkaavasta vaarasta, mutta hän toivoi, että hyvän voimat ihmisissä olisivat kyllin suuret torjumaan vaaran. Mutta heinäkuun alussa hän äkkiä keskeytti kurseilla pitämänsä luentosarjan, ja ilmoitti erittäin vakavien aikojen nyt olevan tulossa. Ervast joutui ”mitä suurimman sielullisen tuskan valtaan. Hän näki sielunsa silmillä toisen henkisen varustuksen toisensa jälkeen romahtavan ja kaaosmaisen pyörteen vyöryvän yli kansojen, missä intohimot hurjina riehuivat ja ihmisten parhaat vietit pantiin palvelemaan hävitystä.”²

Sota ei tullut yllättäen. Venäjä aloitti kesällä laajat linnoitustyöt Helsingin ympäristössä. Venäjä julisti Suomen sotatilaan 30.7. ja sotasensuuri astui välittömästi voimaan. Sota keskeytti myös *Salaisen opin* painotyön, kun säännöllinen junaliikenne elokuun alussa lakkasi, ja sen jälkeen varsinkin sensuurin alettua postinkulku oli hidasta.³ Kun sota syttyi elokuussa 1914, Ervast käveli huoneessaan edestakaisin ja ajatteli: ”Nyt kaikki menee nurin.”⁴

Teosofisessa maailmassa osattiin odottaa sotaa yleensä tulevaisuutta. Ervastkin odotti sitä, mutta ennusti aina Suomen suhteen, että sota ei ulottuisi tänne. Mutta kun sota alkoi ja kaikki pelkäsivät, että Saksa kohta astuisi maihin Suomessa, Ervastkin hämmentyi sen

takia, että ”Saksasta päin todella tuli tänne voimakkaita ajatusvirtoja näkymättömässä maailmassa” ja Ervast kysyi ihmetellen itsekseen: ”Ovatko jumalien laskut pettäneet?”⁵

Ervast poistui viikoksi tohtori John Sonckin luo Viitasaarelle ja puhui sunnuntaina 16.8. Viitasaaren kirkonkylän työväentalolla teosofisen maailmankatsomuksen pääpiirteistä 300–400 kuulijakunnalle, joka seurasi tarkkaavaisesti puhetta.

Iltapäivällä oli kysymyskokous, johon nähtävästi koko esitelmäyleisö oli saapunut lukuun ottamatta niitä, jotka laivoilla olivat poistuneet etäisiin koteihinsa. Illalla oli vielä yksityinen kokous T. S:n jäsenille ja läheisille ystäville, jotka päättivät ryhtyä säännölliseen looshityöhön.

Kotiin tultuaan Pekka sairastui kuumeeseen ja joutui vuoteen omaksi. Kolmantena sairauspäivänä ilmestyi hänen sänkynsä vieheen vanhempi mieshenkilö, joka ääneen nauraen sanoi: ”Vai piti sinunkin sairastua yhdeksän päivän sotakuumeeseen!” Sen sanottuaan hän poistui, ja merkille pantava asia oli, että kuume ja vuoteessa olo kesti täsmälleen yhdeksän päivää.⁶

Sota teki Ervastin itsenäiseksi esoteerisessa maailmassa. Teosofinen Seura ei ollut kyennyt estämään sodan syttymistä, mutta sen oli nyt katsottava, että nyt voidaan saada pikainen rauha.⁷ Näissä aatteissa hän kirjoitti T. S:n presidentille Besantille ”toivovansa, ettei Teosofinen Seura jakautuisi, vaan pysyisi voimakkaana käyttövälineenä mestareille tulevaisuuden muovaamiseksi”.⁸

Besant lähti liikkeille sodanvastaisissa tunnelmissa, mutta maraskuussa hän riistäytyi irti puolueettomuudesta. Hän kuitenkin jätti Seuran puolueettomaksi.⁹ Tästä seurasi, että joka maassa teosofit asettuivat taistelevien riveihin, marssivat kiväärit olalla vihollisia vastaan ja kuolivat kunnian kentillä.¹⁰ Pian alkoi tulla esille Besantin kanta, että Valkoinen veljeskunta taisteli liittolaisten puolella keskushallintoja vastaan.¹¹ Besantin asennoituminen aiheutti, että Ervast vetäytyi hengessään syrjään hänestä.¹²

Ervastin kanta oli, että sota on mustien voimien työtä ja Valkoinen Veljeskunta Buddhaa ja Jeesusta myöten kielsi tappamisen.¹³ Hän oli uskonut, että Teosofisessa Seurassa olisi sotaan nähden vain yksi kanta, se jota edustivat Kristus ja Buddha.¹⁴ Suomessa tuo näkökantojen eroavaisuus johti siihen, että osa teosofeja omaksui T. S:n

johdon kannan, ”kun taas osa katseli asiaa Ervastin kannalta ja vastaanotti häneltä inspiraationsa”¹⁵

Ervast ennusti Tietäjässä 1914 Saksan tappion. Myös Rudolf Steiner oli sanonut Saksan kyllä tulevan häviämään sodassa mutta voitamaan henkisesti paljon.¹⁶

Sotakuume ei koskettanut koko sivistynyttä maailmaan, sillä ympäri maailmaa oli muita seuroja, joiden jäsenet sitoutuivat joka tilanteessa kieltäytymään aseiden kantamisesta ja asevelvollisuudesta. Ja monet kuuluisat oppineet, kirjailijat sekä paavi Benedictus XV ilmaisivat pasifistisen kantansa.¹⁷

Sammon salat

Tammikuun alussa Väinö Valvanne sairastui lavantautiin. Sairaus kesti kolmisen kuukautta. Tämän jälkeen hän ei enää osallistunut *Tietäjän* toimittamiseen.

Muutamit Ervastin luennot käsittelivät vuoden 1915 alussa Kalevalaa salatieteellisesti selitettynä: *Lemminkäinen, Ilmarinen, Sota Sammosta, Väinämöisen soitto ja Sammon ryöstö*.¹⁸ Tämä luentosarja avaa Kalevalaan sisältyvää henkisen tiedon tietä:

*Kun luomme yleisilmäyksen Kalevalaan, huomaamme, että Kalevala jakautuu kahteen jaksoon. Ensimmäiseen kuuluvat Väinämöisen, Ilmarisen ja Lemminkäisen kosintaretket, mitkä kuvaavat puhdistuksen valmistavaa tietä vihkimyksen portille. Ihmisen sielu pyrkii yhtymään ihmisen sisälle kätettyyn Pohjan neitoon, korkeampaan minäänsä. Sitten sota Sammosta kuvaa itse asiassa vihityn tietä, vihityn sielunponnistuksia, ellei samassa, niin myöhemmissä ruumistuksissaan.*¹⁹

*Ilmariselle annetaan tehtäväksi kyntää kultaisella auralla kyinen pelto, puhdistaa ajatusruumis pahasta. Ihminen huomaa mietiskellessään, että hänen älyssään on kyykäärmeitä, jotka hän saa poistumaan. Toinen tehtävä on suistaa Tuonen karhu eli Manalan susi. Ilmariselle se on helppoa, sillä hän saa apua Pohjan tyttäreltä, korkeammalta minältään, saa tunteen voimat haltuunsa. Kolmas työ on Tuonen joen suuren hauen pyytäminen, fyysisen eli eetteriruumiin voimien haltuun ottaminen, Ilmariselle itselleen se ei onnistu, sillä hänelläkin on kynnyksenvarjija, vetehinen, hirviö Tuonen joessa.*²⁰

Vuosikokous 1915

Vuosikokouksen pito Helsingin seudulla koettiin hankalaksi, sillä Ervast oli venäläisen santarmiston erikoisen valvonnan alaisena. Suomen Teosofisesta Seurasta käytiin vilkasta kirjeenvaihtoa kenraalikuvernöörin kanslian ja Pietarin välillä. Siksi seuran 8. vuosikokous pidettiin Mikkelissä 24.–27.6. Kokouspaikkoina oli yhteiskoulu ja Mikkelin teosofien looshimaja Itälä Angervonniemellä. Vuosikokouksessa Ervast joutui tilille ennustuksistaan. Häneltä kysyttiin:

Missä määrin ansaitsevat ennustukset ja profetiat luottamusta ja uskoa? Ylisihteeri Ervast esim. ennusti vuosia sitten, että Suomelle koittaisi luvattu uuden vuoden aamu v. 1915. Nyt mainittu vuosi on puoleksi kulunut, mutta mitään merkkiäkään ei näy sentapaisista muutoksista kuin ylisihteeri on ennustanut. Päinvastoin voi sanoa, että merkit viittaavat vallan toiseen suuntaan.

Ervast vastasi:

Saattaa olla, mutta uskon toistaiseksi omaan ennakkonäkemykseeni. Samalla tahdon tehdä siihen pienen oikaisevan lisäyksen. Asiantilaita on näet se, että okkultisissa piireissä maailmansota odotettiin alkavaksi jo vuonna 1912 ja sen mukaan Suomenkin päivä olisi koittanut tänä vuonna 1915. Mutta koska asiat ovat yleensä siirtyneet kaksi vuotta eteenpäin, lykkäytyy Suomenkin asia vuoteen 1917. Odottakaa siis vielä kaksi vuotta. Jollei Suomen itsenäisyyden päivä koita vuonna 1917, saatte todella sanoa, että olen huono profeetta, sillä silloin ajattelen itsekin itsestäni niin.²¹

Vuosikokouksen jälkeen Pekka piti Itälässä pienemmälle piirille kymmenen luentoja käsittävän sarjan *Ihmisen sukupuoli olemus*. Luentoja oli pari päivässä, sillä Pekka sanoi esiintyneensä seitsemässä päivässä 17 kertaa.²²

Mikkelistä Pekka lähti pariksi viikoksi Runnin kylpylään lepäämään. Iisalmen looshi piti Runnilla looshikokouksen, johon saapui Kajaanistakin useita teosofejia. Ensimmäinen juotiin kahvit ja sitten keskusteltiin lähes neljä tuntia kestäneessä kokouksessa Marjatan renkaan työstä ja tehtävästä.²³ Ervast kertoi Marjattan renkaan synnystä toisessa maailmassa, sen kehityksestä siellä ja lopuksi sen osittaisesta laskeutumisesta fyysiseen maailmaan:

Deevamme suuren suomalaissukuisen kansan hajottua, kauan oli ollut suruhuntuun verhottuna, mutta kuinka Hän vihdon taas oli herännyt elämään ja alkanut miettiä valoisampaa tulevaisuutta kansalleen. Suuri oli jo henkimaailmassa joukko, joka hänellä oli apunaan ja paljon on jo fyysilliselläkin tasolla alkanut Hänen äänensä kuulua. Paljon ovat jo suuret isänmaanystävät Hänelle työtään uhranneet. Mutta nyt lähenee aika liittyä järjestettyyn työhön Hänen lippunsa alle, ja ne yksilöt, jotka tahtovat hänelle elämänsä antaa, ovat jo tällä halullaan osoittaneet olevansa Marjatan renkaan jäseniä.²⁴

Ervast kävi kesällä Sammatissa Elias Lönnrotin maisemissa. Paikkarin torpalla Eliaksesta oli vain nuoruuden tuntoja, mutta hänen haudallaan Ervast joutui kosketuksiin Eliaan hengen kanssa. Ervastin isä oli ollut Lönnrotia hautaamassa, ja nyt hänen haudallaan Ervast ajatteli:

...viime vuosisadalla oli teitä niin monta, teitä suuria kansan rakentajia, teitä nerokkaita ihmisenpoikia... Jos nyt maamme ja kansamme kulkee kohti merkillistä tulevaisuutta, kuka meistä osaa sen kulkua ohjata...

Ja silloin kuului vastaus Eliaan sielusta:

”...Me rakastamme tätä kansaa, tätä Herran valittua, ja teemme lakkaamatta työtä sen onnen ja kasvun puolesta... Aamu varmasti koittaa, ja kun aurinko on noussut, silloin mekin palaamme”.

Kyyneleet silmistä valuen ja ”uudestisyntyneenä” Ervast poistui Elias Lönnrotin haudalta.²⁵

Syksyllä Väinö Valvanne joutui parantolaan keuhkotaudin vuoksi. Hän luopui toimestaan seurana apulaissihteerinä ja Idän Tähtien sihteerinä. Blavatskyn *Salaisen opin* suomennoksen säännöllinen ilmestyminen keskeytyi.²⁶ Vasta heinäkuussa 1917 saatiin seuraava nide julkaistua. Valvanne ja Ervast saivat käännettyä *Salaisen opin* I osan kokonaan ja puolet II osasta*.

Maria Ramstedt kuoli 10.8. Pekka oli läsnä 14.8. pidetyissä hautajaisissa. Vainaja oli myös läsnä ja kävi omalla leikillisellä tavallaan Ervastin kanssa keskustelua ja pyysi tätä tavalla tai toisella kertomaan,

---

* Käännöstyön suorittivat loppuun Willie Angervo ja Jussi Snellman vuosina 1937–47.²⁷

että hän elää ja on tilaisuudessa mukana ja toivoo koko sydämes-
tään, että kristillisen kirkon hautausmenot muutettaisiin aivan toi-
senlaisiksi. Hautajaisten tulisi olla riemujuhla eikä surusaatto. Pekka
ei voinut puhua haudalla, vaikka tiesikin sitä toivottavan, mutta sen
sijaan hän kirjoitti asiasta *Tietäjässä*.²⁸

Sunnuntai

Liikemies Fredrik Heliö keskusteli Vihtori Kososen kanssa uuden
viikkolehden perustamisesta. Sekä Fredrik että hänen Ida-vaimonsa
olivat teosofeja, ja Kosonen innostui asiasta. Heliö ja Kosonen tulivat
yksimielisiksi siitä, että Eino Leino (1878–1926) piti saada lehden
päätoimittajaksi. Herrat menivät tapaamaan Leinoa, ja Heliö esitti ly-
hyesti mutta päättäväisesti asian hänelle. Muutaman sekunnin miet-
timisen jälkeen Leinolla oli päätös valmiina sillä ehdolla, että Heliön
piti toimittaa teosofien kannatus lehdelle: ”Jos saamme maamme
teosofien kannatuksen lehdellemme, on se tulevaisuus taattu. Niin
kauan kuin he pysyvät sille uskollisena, ovat myöskin Valkeat Vallat
puolellamme.”²⁹

Tämä lausunto osoitti Heliölle, että Leino näki hengessään asi-
oita mystikon silmällä. Leino ei vielä tässä vaiheessa lukeutunut
teosofeihin.³⁰

Ervastia pyydettiin uuden julkaisun *Sunnuntain* avustajaksi, ja
hän lupautui siihen mielellään, koska näki, että siinä toteutui teo-
sofien monivuotinen toivomus.³¹ *Sunnuntain* näytenumero ilmestyi
5.12. Siinä oli Ervastin kirjoitus ”Sunnuntai”. Tammikuun 23. päi-
vänä ilmestyneessä *Sunnuntaissa* oli Ervastin kirjoitus ”Teosofinen
näkökanta”, ja 13.2. Ervast jatkoi *Sunnuntaissa* teosofisen näkökan-
nan esittelyä kirjoituksessaan ”Teosofisen maailmankatsomuksen
uudestisyntyttävä voima”. Leino pyysi 19.2. kirjoittamallaan kortilla
Ervastia kirjoittamaan jotakin *Sunnuntain* Kalevala-numeroa var-
ten.³² Sunnuntaina 27.2. oli lehdessä Ervastin artikkeli ”Väinämöi-
nen tuonelassa”. Se jäi Ervastin viimeiseksi artikkeliksi *Sunnuntaissa*.
Sen jälkeen häneltä oli *Sunnuntaissa* vain joitakin ajatelmia, jotka oli
poimittu kirjoista *Suuret uskonnot*, *Suomen kansallishaltia* ja *Valoa
kohti*.

Keväällä 1916 Eino Leinolla oli oma henkinen kokemuksensa,
josta hän kirjoitti trilogian *Alla kasvon Kaikkivallan*. Vuonna 1917

julkaistu teos kuuluu maailmankirjallisuuteen, ja se on harvoja esityksiä ihmisen henkisestä kokemuksesta, ja sen valossa näyttävästä henkisen tiedon tiestä.

Eino Leino liittyi Suomen Teosofisen Seuran jäseneksi 24.10.1916 Pekka Ervastin allekirjoittamalla jäsenkirjalla.³³

Jako kahteen

Suomen Teosofisen Seuran 9. vuosikokous pidettiin juhannuksena 1916 Viipurissa. Kokoukseen saapui muualta satakunta seuran jäsentä. Ervast pyysi päästä vapaaksi ylisihteerin tehtävästä, mutta kokouksen osanottajat lausuvat yksimielisenä toivomuksena, että entinen sihteeri ei ainakaan vielä kieltäytyisi.³⁴ Näin pyydettyä Pekka Ervast suostui vielä vuodeksi ylisihteerin tehtäviin.

Mutta hän asetti myös ehtoja ja sanoi: ”Sillä tavoin, miten kohtelette minua, on oleva Suomen kohtalo.” Tässä yhteydessä T. S:n vuosikokouspöytäkirjaan kirjattiin Ervastin sanat, että Venäjän deevan edustaja, joka oli Nikolai II, oli sanonut hänelle toisella tasolla (eli henkimaaailmassa), että ”jos kansasi kohtelee sinua hyvin, niin vaatimuksesi (vapaudesta) täyttyy, muuten sotajoukkoni tulevat vaikeutamaan asemaanne”.³⁵

Väinö Valvanne piti esitelmän *Teosofisen liikkeen tuleva kehitys*. Valvanteen mukaan nyt valmistauduttiin siihen, että ”Teosofinen Seura suoranaisesti astuisi maailman eteen ja ottaisi johtaakseen sekä yhteiskunnallisia asioita että tulevan sukupolven kasvatusta” ja liikkeen pääpaino tulisi siitä lähtien olemaan kysymyksessä, ”mitä me voimme tehdä maailman hyväksi”.³⁶ Tässä tilanteessa ei ollut syytä kavahtaa yhteiskunnallista osallistumista tai hämmästellä sitä, että Seuran presidentti oli avoimesti asettunut sille kannalle, että keskusvallat edustivat pimeitä voimia, jotka tahtoivat seisauttaa maailman kehityksen, sitä vastoin liittovaltiot edustivat oikeutta ja uutta edistystä.³⁷ Myös seuran sisällä kehitytään nyt niin, että ”nykyisen keskitetyn ja auktoritatiivisen hallitusjärjestelmän sijaan on vähitellen tuleva kansanvaltaisempi, demokraattisempi”.³⁸ Ervast julkaisi Valvanteen puheen v. 1917 *Tietäjässä*.

Sodan suhteen Ervast ei osannut nähdä toista puolta valkoiseksi ja toista mustaksi. Ainoa todella henkinen suhde sotaan ja veren-

vuodatukseen oli Buddhan ja Jeesuksen kanta: älkää ollenkaan tappako, älkää ollenkaan sotiko.³⁹

Viipurin vuosikokouksessa Suomen Teosofinen Seura jakautui kahteen leiriin. Toisen leirin tunnuslauseena oli: ”T. S:n on otettava osaa yhteiskunnallis-valtiolliseen työhön, sillä siihen T. S:n veljeyspykälä sitä velvoittaa.” Ervastian kanta taas oli, että ”T. S:n on pysyttävä loitolla kaikesta yhteiskunnallisesta puuhasta, sillä T. S:n veljeyspykälä velvoittaa ennen kaikkea toteuttamaan veljeyttä omassa piirissään, silti tietysti teosofit yksilöinä toimivat teosofisesti kaikilla elämän aloilla”.⁴⁰

Toiselta puolen saivat monen sydämissä vastakaikua Ervastian ankarat sanat kaikkea sodankäyntiä vastaan, ja toiselta puolen useat puhujat ylistivät sotaa ja varsinkin liittolaisten suurta tehtävää maailmansodassa, noudattaen siinä Teosofisen Seuran johtajien esimerkkiä.⁴¹

Tämä teki lopun Ervastian 20 vuotta kestäneestä lihan syönnistä kieltäytymisestä. Hän päätteli, että ”Jos ihmiset, jotka pitävät eläinten tappamista vääränä tekona, puolustavat sodankäyntiä ihmisten kesken, silloin heidän vegetarisminsa ihanteena on ulkokullattua!”

Tunsin häpeäväni melkein omaa kasvissyöntiäni. ”Ei”, ajattelin, ”mieluummin sitten syön lihaa, vaikkei se ruumiilleni niin edullista olisikaan, kuin että näennäisestäikään kuuluisin noiden vegetariaanien joukkoon, jotka hyväksyvät ihmisten tappamisen. Itse asiassa olemme väärästä päästä aloittaneet, jos emme ole ymmärtäneet, että ”älä tapa” käsky siveellisenä käskynä ensin koskee meidän ihmisten omaa keskinäistä suhdetta!”⁴²

Ervastian lihan syönti aiheutui myös ”osaksi hedelmien puutteesta tai niiden kalleudesta, osaksi – loppuaikoina siitä, että ihminen kiitollisena nauttii mitä tahansa ravintoa hänen osakseen lankesi”.⁴³

Kalevalan avain

Huhtikuussa 1916 Teosofinen Kannatusliitto oli antanut Ervastille tuhannen markan* suuruisen apurahan Kalevala-kirjan kirjoittamista varten. Kannatusliitto oli seitsenjäseninen toimikunta, jonka tarkoitus oli hankkia varoja teosofiselle työlle.

---

* Vastaa 2405 euroa v. 2020 rahassa.

Viipurin vuosikokouksen jälkeen Pekka asettui Sammattiin. Paikka oli v. 1900 rakennettu talviasuttava huvila Honkavuori Kiikalan kylässä Enäjärven rannalla. Ervast ei ollut yksin. Fredrika Riipinen ja Hanna Ruuskanen hoitivat emännyyttä, ja myös Hilda Pihlajamäki (1866–1951) ja kansakoulunopettaja Mandi Paadenhovi asuivat samassa yhteisössä.⁴⁴

Ervast asui huvilan yläkerrassa ja jatkoi Kalevala-aiheisen teoksensa kirjoittamista. Kun hän sai teoksen valmiiksi, hän luki esikunnalleen sen käsikirjoituksen. Kun päästiin lukuun ”Väinämöinen ja Aino”, Fredrika Riipinen sanoi: ” – – mutta noinko surullisesti se päättyikin”. Ervast tuumi hetken ja sanoi: ” – – niin tosiaankin, ei sen tarvitse olla näin” ja Pekka muutti sen nykyiseen muotoonsa.⁴⁵

Työ edistyi ripeästi, ja 20.8. *Sunnuntai*-lehti kertoi, että Pekka Ervast on ”nytemmin saanut valmiiksi uuden teoksensa Kalevalan avain, jossa kansalliseepostamme on teosofiselta kannalta selitetty”.⁴⁶

Ervast vei käsikirjoituksen Helsinkiin. Mutta painotyön aloittaminen siirtyi. Kun kirjapaino ei uskaltanut ottaa arvokasta pakettia säilöön, hän vei käsikirjoituksen tutulle pankinjohtajalle, joka pani sen kassakaappiin.⁴⁷ Ervast oli nähtävästi vahingosta viisastunut. Hän oli lähettänyt joukon luentosarjoja postitse; ”sensuuri lähetti ne Pietariin, sieltä kai tullessa ne hävisivät”.⁴⁸

Kalevalan avain ilmestyi kauppoihin joulukuussa. *Sunnuntaissa* oli Eino Leinon kirjoitus ”Kalevalan avain, Pekka Ervastin uusi teos”. Leino oli omaksunut käsityksen, että Kalevala oli Suomen heimon ja kaikkien suomalais-ugrilaisten kansojen ”pyhä kirja”. Ja hän kirjoitti, että ”maamme seisoo uuden kansallisen herätyksen kynnyksellä ja että tuo herätys on oleva sisimmältä hengeltään kalevalainen”. Leino arvioi, että *Kalevalan avain* ”oli omiaan Kalevalan yleistä käsitystä meillä sekä syventämään että laajentamaan ja ennen kaikkea henkeväyttämään”.

Omasta puolestaan hän oli lukenut *Kalevalan avaimen* ”mitä suurimmalla mielenkiinnolla, yhtyen täydellisesti sen pääasialliseen, Kalevalaa mystilliseltä kannalta käsittävään sisältöön”. Leinon mielestä Pekka Ervast ei ollut ”vielä koskaan näin hyvin kirjoittanut... Senkin, joka ei ehkä hyväksy hänen salatieteellisiä johtopäätöksiään, täytynee ihmetellä hänen laajoja uskontohistoriallisia tietojaan ja samalla sitä harrasta syventymistä aineeseensa, josta teos kauttaaltaan on todistuksena.”⁴⁹

V. A. Koskenniemen toimittamassa *Ajassa* 1/1917 oli Uno Holmbergin* lyhyt kirjoitus *Kalevalan avaimesta*. Sen alussa Holmberg kertoo, että Ervast korottaa kansaneepoksemme ns. pyhien kirjojen joukkoon.

*Luettuani Sunnuntai-lehdessä hyvin kiittävän arvostelun, tartuin kirjaan uteliaana, jo edeltäpäin tuumien, millä tavalla tekijä pyrkii runoudestamme etsimään n. s. jumalansanaa. Tulin ajatelleeksi m. m. sananlaskujamme; onhan niissä usein yhtä arvokkaita elämänohjeita kuin esim. raamatun sananlaskukokoelmassa. Huomasin kuitenkin erehtyneeni. Kalevalateologimme, joka ohimennen sanoen tutkii kansanrunouttamme yksinomaan ja juuri sellaisena kuin se esiintyy Lönnrotin kokoonpanemana, kuuluu näet niihin, jotka näkevät ”salattua viisautta” ja ”jumalansanaa” etupäässä myyteissä. Tekijä on vakuutettu, että ukko Lönnrot on runo-osia yhteensovittaessaan ollut erikoisesti inspiroitu, joten teosta juuri sellaisena voidaan pitää pyhänä kirjana. Tekijä ei kuitenkaan sano olevansa aivan puustavi-inspiratsiooniteorian kannalla.*⁵⁰

*Teokseen sisältyy vielä m. m. ”Kalevalan sisäistä siveysoppia”. Samoin kuin muita pyhiä kirjoja on joskus pyritty selittämään kuvannollisesti – esim. jo Philon Vanhaa testamenttia – samoin Ervastkin antaa Kalevalan sanoille salaisia merkityksiä. Niin esim. ”hiihtää hiiden hirvi” merkitsee ”oppia ajatustaan hillitsemään”. ”Kyinen pelto” on ”loogillinen ymmärrys”. J. n. e.*⁵¹

Iivo Härkönen kirjoitti *Kalevalan avaimesta* *Karjalan Aamulehden*. Hänkin otti lähtökohdakseen, että teosofit pitävät Kalevalaa pyhänä kirjana ja että ”siinä on ilmotettu ne samat syvyydet ja totuudet, mitkä muissakin salatieteilijäin suurista henkisistä peruskirjoista”⁵²

Härkönen löysi *Kalevalan avaimesta* myös Ervastin ennustuksen Suomen tulevasta itsenäisyydestä:

...nousee Suomellekin vielä päivä, joka on kansojen veljespäivä, jolloin jokainen kansa saa esteettä toteuttaa pyhintänsä ja sisintänsä, ja jolloin meidän Suomen kansammekin saa tilaisuuden ja ymmärtää velvollisuudekseen noudattaa oman haltiansa ääntä ja luoda omintakeinen aito suomalainen sivistys ei ainoastaan muutamilla, vaan kaikilla elämän aloilla.

* Vuodesta 1927 lähtien Uno Harva. – Toim. huom.

Härkönen arvosti Ervastian laajaa lukeneisuutta ja hänestä oli ”suorastaan liikuttavaa nähdä sellaista rakkautta ja palvonnanomaista kunnioitusta, jota teoksen lehdiltä huokuu kansalliseepostamme kohtaan ja samalla myös kaikkea kansallista perustustamme kohtaan”.⁵³

Suuntakeskustelu

Ervast julkaisi syyskuun *Tietäjässä* nimimerkki ”Ääni maaseudulta” laatiman kirjoituksen ”Mihin suuntaan”.⁵⁴ Kirjoittajan mielestä veljeysaate, joka on seuran päämääränä, ”vie omasta pakostaan elävään yhteiskunnalliseen toimintaan, ja siinä nimenomaan sosialismin periaatteiden kannalle... Marxin, Kautskyn, Bebelin, Engelsin, y. m. sosialististen kirjailijojen teoksiin syventyminen on veljeysaatteen kannattajalle ainakin yhtä tärkeää kuin ’salaisten oppien’ tutkiminen”.⁵⁵

Pekka Ervast vastasi kirjoitukseen samassa syyskuun numerossa kirjoituksellaan ”Teosofinen Seura ja veljeysaate”. Ervastian mukaan ”Ääni maaseudulta” oli ymmärtänyt väärin T. S:n yleisen veljeyden muodostamista koskevan ohjelmakohtaan, sillä Teosofisen Seuran tehtävä ja tarkoitus ei ollut työskennellä veljeysaatteen toteuttamiseksi maailmassa vaan olla yleisen veljeyden ydin ja antaa eri yhteiskuntapiireistä lähteille ihmisille mahdollisuus etsiä totuutta veljellisessä ja suvaitsevaisessa hengessä. Seuran ensimmäinen ohjelmapykälä muodostaa yleisen veljeyden ytimen, on negatiivis-passiivinen ja ”ilmaisee millä ehdolla voi olla mukana Seuran työssä”. Sen sijaan Seuran toinen ja kolmas tehtävä määrittelevät T. S:n positiivista työtä: ”– edistää vertailevia uskonnollisia, filosofisia ja tieteellisiä tutkimuksia, sekä tutkia tuntemattomia luonnonlakeja ja ihmisen salaisia voimia”.⁵⁶

Väinö Valvanne ei hyväksynyt Ervastian tulkintaa T. S:n ensimmäisestä ohjelmapykälästä. Hän oli löytänyt omalle kannalleen tukea Blavatskyn *Teosofian Avaimesta*. Artikkelissaan ”Veljeys ja työnteko” hän sanoi lopuksi:

Olen monasti keskustellut ylisihteerin kanssa ja huomauttanut, että ”vapaan ajattelun temppele” ei ole enää riittävänä tunnusmerkkinä teosofiselle liikkeelle... Niin kuin ”Ääni maaseudulta” huomauttaa, ”tutkimus voi olla yhtä vapaata seuran ulkopuolellakin”. Jo se alinomaa toistuva väite, että ”minä olen tämän itse nähnyt ja

tiedän”, kun on puhe korkeista ja yliluonnollisista asioista, muodostuu Seuran tavallisille jäsenille ajatussiteeksi, josta heidän on vaikea vapautua. Ei paljon auta jos lausutaan: ”tutkikaa itse, niin tulette varmasti tämän kaiken todentamaan”, koska useimmilla jäsenillä tässä elämässä ei tule olemaan kykyä tällaiseen tutkimustyöhön.

Seuran salatieteellinen tutkimus ei voi rajattomasti suoraviivaisesti jatkua eteenpäin, kuten ylisihteeri tuntuu ajattelevan.⁵⁷

Ja nyt oli aika luopua ”sellaisesta, joka ei tällä hetkellä voi maailmaa hyödyttää” ja nyt oli ”hyvä hiukan rajoittaa yksityiskohtaisen tuonpuoleisen tiedon tavoittelemista ja sen sijaan selvästi ymmärtää ajan johtavat aatteet ja työskennellä niiden ihanteiden toteuttamiseksi, jotka ajan kohdussa käyvät synnytystuskien läpi”.

Besantin inspiraatiossa kulkeva postivirkailija A. A. Saarnio ehdotti, että ”seura kokonaisuudessaan tai sen eri osastot (looshit) erikseen liittyisivät Sosialidemokratiseen Puolueeseen siten kuin nykyään ovat sen yhteydessä muutamat ammattiyhdistykset”.⁵⁸

”Ääni maaseudulta” luopui Teosofisen Seuran jäsenyydestä, mutta keskustelu jatkui vielä lehden myöhemmissä numeroissa.⁵⁹

Maaliskuun vallankumous

Maanantaista 12.3.1917 lähtien Pietarista saapui Suomeenkin sannonia, jotka kertoivat, että ”Venäjän kansa on nousemassa omille jaloilleen ja että valtakunnan duuma on ottanut aloitteen uuden ministeriöstön, vastuunalaisen hallituksen ja uuden hallitusjärjestelmän luomiseksi”.⁶⁰ Duuma ja sen takana olevat entente-vallat painostivat erillisrauhaa suunnitelleen Nikolai II:n luopumaan vallasta 15.3.1917. Kaaos oli edessä.

Vallankumouksen tapahduttua Venäjällä Ervastilla oli uneton yö. Hänen aivoissaan kummitteli yksi ainoa ajatus: ”Nyt venäläisten sotajoukkojen täytyy heti vetäytyä pois Suomesta. Ja hänestä tuntui, että tästä täytyy puhua jollekin, virkaa tekeväälle kenraalikuvernöörille tai väliaikaiselle hallitukselle.” Mutta samalla tuli epäily, että ei kukaan maailman mahtavista välittäisi tuntemattoman kirjailijan lörpötyksistä. Ervast laati aiheesta kirjoituksen huhtikuun *Tietäjään*, mutta pyyhki sen käsikirjoituksesta.⁶¹ Suomalaiset odottivat sortovoimien peruuttamista ja oman senaatin valintaa.

Ervast unelmoi Euroopan liitovallasta, jossa kaikki kansat olisivat toistensa vertaisia ja veljessiteillä toisiinsa sidottuja. Silloin ei olisi ”armeijoja, ei asevelvollisuutta. Jokainen kansa hoitaa vapaasti omia asioitaan, yhteinen eurooppalainen parlamentti ratkaisee kansainväliset kysymykset.” Ja Suomikin olisi mukana ”maailmankonsertissa”.⁶²

Ervast kannatti maanomistuksen suhteen Henry Georgen oppia, että maata ei voi omistaa, vaan valtion tulisi olla ainoana suurviljelijänä, yksityiset perheelliset kansalaiset, jotka haluavat viljellä omaa tilkkua, pienviljelijöinä, jotka suorittavat vuotuista veroa valtiolle.

Kirkko pitäisi erottaa valtiosta, ja jokainen seurakunta huolehtisi omista opettajistaan. Kouluolotkin piti uudistaa. Kaikille tuli olla samanlainen pohjakoulu, myöhemmin sitten jatkokoulut yksityisten taipumusten mukaan. Tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta piti tehdä loppu, uskontoa tulisi opettaa yläluokilla historiallis-tieteellisessä ja uskontopsykologisessa muodossa. Kaikinpuolinen jatkokoulutus piti luoda eri elämän aloilla ja myös vapaamieliselle (teosofiselle) uskontotutkimukselle oma korkeakoulunsa ja runsaasti valtiostipendejä kirjailijoita ja taiteilijoita varten.

Ervastin silmämääränä oli kansojen veljeys ja eurooppalainen kansallisuus ja yksi yhteinen sivistyskieli. Jokainen maa voisi silti kehittää vapaasti aineellisia ja henkisiä mahdollisuuksiaan. Kukoistava ja hymyilevä Venäjä voisi olla Euroopan vilja- ja hedelmäaitta, tunnelmikas, muistorikas Ranska uudella voimalla Euroopan sivistyksen ja taiteen keskuksena ja syvämietteinen Suomi Euroopan omanatuntona. Kyse ei ollut ihan huomispäivän asiasta, sillä unelman esittäjä liitti loppuun retorisen kysymyksen: Koska tuo unelma toteutuu?⁶³

Vuosikokous 1917

Kesällä 1917 Ervast oli kirjoittamassa jotain kertomusta. Äkkiä hän kuuli Väinämöisen äänen, joka sanoi: ”Keskeytä, sillä tärkeät ajat ovat tulossa ja sinun täytyy yrittää.” Ervast kirjoitti Väinämöisen inspiroiman puheen, joka oli esitettävä Teosofisen Seuran vuosikokouksessa. Siinä sanottiin, että on tulossa erittäin vaikea aika Seuralle ja Suomen kansalle. Se voidaan estää, jos kaikki Seuran jäsenet asettuvat yhtenä miehenä Ervastin ympärille ja lupaavat edes vuoden ajan noudattaa hänen määräyksiään.⁶⁴

Suomen T. S:n 10. vuosikokous pidettiin 21.–23.10. Bulevardilla. Ylisihteerin vaaliin käytettiin yksi kokouspäivä. Kokouksessa oli vastakkain kaksi suuntaa. Toinen perinteinen, Ervastin johtama, ja toinen uusi, joka kulki Besantin inspiroimaan suuntaan. Jo ennen vuosikokousta Ervast kieltäytyi jälleenvallinnasta. Vanhasta tottumuksesta hänet kuitenkin valittiin 2/3 ääntenemmistöllä. Ervast kuitenkin kieltäytyi ottamasta tehtävää vastaan, kun ei nähnyt kannattajissaan samaa innostusta kuin vastustajissaan.⁶⁵

Ervastin myötä koko vanha hallinto erosi ja ylisihteeriksi valittiin poissaoleva tohtori Willie (Vilho) Angervo (1875–1938), joka ei hänkään ollut pestistä innostunut eikä Mikkelissä asuvana ryhtynyt varsinaisella tavalla ylisihteeriyttä hoitamaan.⁶⁶

Ervastilla oli kokouksessa mukanaan kesällä laatimansa Väinämöisen ohjelma, mutta hän jätti sen esittämättä, kun huomasi, että oli mahdotonta toivoakaan minkäänlaista yksimielisyyttä. Toisen leirin henkilöt syyttivät, ettei Ervast ymmärtänyt veljeyttä, ja myös talousasioiden suhteen hän oli epäilyjen kohteena.

Ervast lahjoitti Teosofiselle Seuralle omistamansa Tuonenkylän päämajan ja osakeyhtiöksi muodostettavan kustannusliikkeen. Vuosikokouskin esiintyi jalomielisenä ja myönsi Ervastille elinikäisen asumisoikeuden kolmeen Tonttulan huoneeseen.⁶⁷

Ervastin mielestä Teosofisessa Seurassa ei ollut ymmärretty Kristuksen missiota. Tämä huomio sai Ervastin nyt koko voimallaan syventymään Kristuksen mysteerioon.

Sotaa kohti

Heti T. S:n vuosikokouksen jälkeen tapahtuivat ensimmäiset mellakat Turussa ja maaseudulla, mistä jo saattoi arvella verenvuodatuksen jatkumista. Lokakuun vallankumous aktivoi myös Suomen harvoja bolševikkeja kasvattamaan vaikutusvaltaansa punakaartien ja kaduilla mellakoivien joukkojen keskuudessa. Pitkän kylvön hedelmät alkoivat kypsyä. Moni teosofi tiesi, mitä oli tulossa.

Senaatti antoi 6.12. itsenäistymisjulistuksen, ja ryhtyi toimeen yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan armeijan aikaansaamiseksi. Sosialisteilla oli jo oma luokkapohjalta toimiva miliisinsä, joka ilmoitti olevansa perustettu lahtarikaartin torjumiseksi.

Ervast oli menossa 16.12. yöjunalla Viipuriin puhumaan Viipurin Rauhanliiton asevelvollisuutta vastaan järjestämään kansalaisjuhlaan. Asemalle mennessä hän ihmetteli jo matkan päästä, miksikä tori hohti niin helakan punaisena, aivan kuin bengalitulia olisi poltettu yltympäri. Lähelle päästyään hän kuitenkin huomasi, ettei valo lähtenyt lyhdyistä eikä satunnaisista tulista. Hän katsoi ylös taivaalle ja näki oitis, ”mistä outo punainen hohde oli alkunsa saanut. Torin yläpuolelle ilmassa leijaili pitkulainen, monisärmäinen pilvi. Se oli väriltään veripunainen, itseloistava ja valoa levittävä. Sen valo oli nähtävästi sen omaa, koska taivas yltympäri oli pimeä. Vain pohjoisesta päin leimahteli pitkiä valkoisia revontulen säikeitä. Pilvi ei kuu- lunut samaan ilmiöön.”

Ervast ja hänen toverinsa jäivät katselemaan outoa luonnonilmiötä, joka kesti useampia minuutteja ja hävisi sitten näkyvistä siten, että ”pilvi itsestään suli ilmaan, tullen sekä pienemmäksi että heikommaksi hohdoltaan”. Ervast antoi ilmiön sielullisesti vaikuttaa itseensä ja kuvasi tunteitaan toverilleen:

Tuo merkki ei ole hyvä... ei ollenkaan hyvä. Se on kuin merkki ja enne. Katsele nyt pilven muotoa... aivankuin kartta. Helsinki keskellä, Turku tuolla vasemmalla ja ken tietää, kuinka kauas itään. Näetkö, Oulunkyläänkin viittaa yksi lonka. Se on kuin etelä-Suomen kartta... Tämä näky pelottaa minua... sehän on aivankuin verenvuodatusta... Uudistuvatko vielä marraskuun verilöylyt?⁶⁸

Ervast ei ymmärtänyt poliittista tilannetta, ja hänen mielestään ”järjestetty sotalaitos asevelvollisuuksineen ja kasarmielämineen on Suomen kansan hengelle täysin vieras”.⁶⁹ Ervast uskoi, että Suomen kansa oli kutsuttu uudestisyntyneenä aloittamaan uutta sivistystä, joka ei turvaudu väkivallan voimaan vaan siveelliseen väkeen ja voimaan. Senaatti halusi eroon bolševikkien vallassa olevasta Venäjistä. Maassa ei ollut hallitusta, mutta Pietarissa valtaa pitävä kansankomissaarien neuvosto antoi 31.12. tunnustuksen Suomen itsenäisyydelle.

Kapina

Tammikuussa 1918 Ervast muutti Tonttulasta Aapo ja Hilda Pihlajamäen huvilaan, joka sijaitsi Tuonenkylän naapurina.

Kapinan alkamisviikolla Ervast oli Viipurissa. Sunnuntai-iltana 20.1. Ervast piti Viipurin klassillisen lyseon juhlasalissa esitelmän aineesta *Uusi Jumala*.⁷⁰ Maanantaista perjantaihin hän piti iltaisin viiden esitelmän sarjan *Kristinuskon mysteriumi*.⁷¹

Ervast jäi kapinallisten hallitsevalle alueelle ja kirjoitti vielä maaliskuussa varsin myönteiseen sävyyn vallankumouksesta. Ervastin myötätunto oli uuden järjestelmän puolella, vaikka se nyt sattuiinkin käyttämään hänelle niin kovin vieraita keinoja. Mutta hän käänsi katseensa pois ”näistä kouriintuntuvista, haihtuvista ja lyhytikäisistä tosiseikoista suuriin ja pysyviin henkisiin todellisuuksiin, jotka hämmöttävät tosiseikkojen takana”.⁷²

Ervast tiesi, että yhteiskunnan uudistajat olivat aloittaneet väärästä päästä ja että heidän yrityksistään ei voinut koitua muuta kuin onnettomuutta. Silti hän jonkin aikaa uskoi, että väkivallalla ja verenvuodatuksella aloitettu vallankumous voisi laskea perustukset uudelle, onnellisemmalle yhteiskunnalle.⁷³

Ervast piti punaisessa Helsingissä esitelmiä pääsiäiseen saakka, ja tarpeeseen ne olivat, sillä niillä kerrottiin käyneen väkeä tungokseen saakka.⁷⁴

Teosofinen Seurakin sotkettiin sotaan, kun Suomen Teosofisen Seuran Kalevala-looshi toimeenpani pitkäperjantaina 28.3. Kansallisteatterissa matinean Punaisen Ristin Ensi-Apu-Osaston hyväksyi. Tilaisuudessa Väinö Valvanne piti tervehdyspuheen. Toimeenpanijoiden tarkoitus oli mitä puhtain ja epäisekkäin, mutta keinot olivat kyseenalaiset, sillä Kansallisteatteri tuli ”otetuksi” eikä suosiolla luovutetuksi tai vuokratuksi, ja kun juhla *Työmiehessä* ilmoitettiin Teosofisen Seuran toimeenpanemaksi, sekaantui T. S:n nimi väkivallan tapaiseen tekoon, mikä ei suinkaan ollut omiaan kirkastamaan T. S:n mainetta.⁷⁵

Ervast ja Jaakko Liukkonen asettuivat 3.4. Sammattiin Kirmusten järven rannalla sijaitsevaan Lökkalan huvilaan, jota hoiti läheisen Oinon talon omistaja Fredrik Lietzén. Matka tehtiin omalla hevosella, ja Jaakolla oli tuomisina venäläisiltä ostamaansa dynamiittia.

Huvila oli vaatimaton. Veranta oli yhteisenä huoneena. Olga Salolla ja Hanna Ruuskasella oli alakerrassa kummallakin omat huoneensa, Ruuskasen sisarentytär Tyyne Heino nukkui garderobissa. Yläkerrassa oli kaksi mukavaa huonetta, mutta niitä erotti vain

ohkainen lautaseinä, joten pienikin hengenveto kuului huoneesta toiseen.

Punakaarti piti valtaa, mutta Tampereen valtauksen ja saksalaisten maihinnousun jälkeen tilanne karkasi käsistä. Oinon talon isäntä Fredrik Lietzén muutti 15.4. Ervastin ja Jaakon luokse Lokkalaan punakaartia piiloon. Punakaarti palasi 16.4. Sammattiin ja asetti päämajansa Työväentalolle. Jaakko ja Lietzén valmistivat Lietzénin talon pajassa parin kilon pommin, joka oli tarkoitus räjäyttää Työväentalon savupiipussa. Vartioinnin takia se kuitenkin jouduttiin räjäyttämään 17.4. Luskalan nummella. Jaakolla oli iso varasto dynamiittia, ja 19.4. uusi pommi laitettiin Nuorisoseuran talon lähelle. Punakaarti vangitsi Liukkosen, mutta tämä hyppäsi vangitsijoittensa keskeltä läheisen hevosen rattaille ja hyvänä hevosmiehenä karautti karkuun. Jaakon henki oli vaarassa, sillä hän oli Sammatin suojeluskunnan jäsen numero 2.⁷⁶

Ervastinkin henki oli vaarassa, mutta etsijät eivät löytäneet tietään Lokkalaan.

Teosofisen jäsenistä jotkut kokivat marttyyrikuoleman, jotkut joutuivat syyttöminä kärsimään. Sodan uhreihin kuului myös Suomen T. S:n looshisihteeri Yrjö Kallinen (1886–1976), joka Oulun poliisimestarina oli tehnyt kaikkensa väkivallan välttämiseksi. Kallinen vangittiin ja tuomittiin isänmaanpetoksesta 8.7. kuolemaan.

Yrjö Kallisella oli paljon puolustajia, ja myös Suomen T. S:n perustajajylisihteeri Pekka Ervast 28.7. kirjoitti valtiorikosoikeudelle, että oli vakuuttunut siitä, ”että jos Yrjö Kallinen sitoutuu olemaan politiikkaan sekaantumatta, hän myös ehdottomasti pitää lupauksensa”. Ervast meni ehdottomasti takaukseen Kallisesta ja toivoi että hän pääsisi vankeudesta saadakseen työskennellä teosofisella alalla.

Myös Väinö Valvanne oli syytteessä osallistumisestaan punaisen hallinnon toimiin. Valvanteen rikos oli siinä, että hän oikeuden mukaan oli toiminut 27.2.–17.3. kansanvaltuuskunnan eli punaisen hallituksen raha-asioiden sihteerinä. Väinö taisi kuitenkin olla vain pikakirjoittaja, mutta oikeus antoi tästä hyvästä kolme vuotta kuritushuonetta ja sen lisäksi vielä viisi vuotta ilman kansalaisoikeutta. Käytännössä armo ja oikeus toteutui, ja Väinö selvisi ehdonalaisella.⁷⁷

Ervast oli elänyt siinä luulossa, että sosialistiseen maailmankatsomukseen kuului aseettomuuden aate, mutta niin ei ollutkaan, ja oli

ymmärrettävää, että kansan enemmistö sitten tarttui aseisiin ”torjuakseen ihanteensa pettäneiden, harhaan johdettujen työväenjoukkojen ja muukalaisten viekkotelijain hyökkäyksiä yhteiskuntaa ja sen yksilöitä vastaan”.⁷⁸

Ja sitä myöten kansallishaltian dharmaan kuuluva aseettomuuden periaate siirtyi eksoteerisesta esoteeriseksi ja koskee ”Jeesuksen Kristuksen välittömiä oppilaita, mutta ei vielä toteudu koko kansan elämässä”.⁷⁹

Vuosikokous ja kesäkurssit 1918

Suomen T. S:n 11. vuosikokous pidettiin Tuonenkylässä 17.–18.8. Ervast kieltäytyi entiseen tapaan, mutta tuli lippuäänestyksessä valituksi. Ervast ilmoitti, ettei voinut luottamustointia vastaanottaa, mutta lupasi ensi vuonna siihen ryhtyä, jos Seura sitä haluaisi, ja pyysi nyt, että yksimielisesti pidettäisiin toinen ehdokas ylishteerinä. Toinen ehdokas oli kapinaan osallisuudesta syytteessä oleva Väinö Valvanne, joka kansalaisyhteisöä vailla olevana ei voinut tuohon toimeen ryhtyä.

Valvanne oli viikon ylishteerinä ja tuli sitten Ervastin luokse ja pyysi, että tämä vapauttaisi hänet toimestaan. Ervast suostui siihen, luopumatta silti omasta kielteisestä kannastaan ja järjesti Seuran asiat niin, että hän oli virallisesti ylishteerinä, mutta Olga Salo hoiti hänen puolestaan ylishteerin juoksevia tehtäviä ja johti puhetta hallituksen kokouksissa.⁸⁰

Maanantaina 19.8. alkoivat teosofiset kesäkurssit. Edellisistä, Mikkelin kesäkurseista, olikin jo kulunut kolme vuotta. Osanottajia oli kolmattakymmentä vakituista ja monta tilapäistä esitelmissä kävijää. Keskusteluaineena oli vuosikokouksesta jäänyt kysymys: ”Kuinka voitaisiin rauhaa ja veljeyttä levittää rikkirevittyyn kansaamme?” Keskustelussa tuli esille ”äskeisen kansalaissodan jyrkät ristiriidat ja kuinka nyt olisi tehtävä rauhantyötä niiden tasoittamiseksi. Yleinen mielipide oli, että teosofien pitäisi pysyä erillään varsinaisesta politiikasta ja vain koettaa ymmärtää kaikkia puolia ja tasoittaa äärimmäisyyksiä”.

Keskustelun lopussa puheenjohtaja totesi, että teosofien myötätunto on kansan syvien rivien ja työväestön puolella, vaikka Sosiaalidemokraattisen Puolueen menettelytapoja ei ole voitu hyväksyä.⁸¹

Ervast piti kurssien aikana seitsemän luentoa, joista viisi kertoi Suomen deevasta nykyhetkellä. ”Nämä deevaluennot, jotka poikkesivat tavallisista käsityksistä teosofein suhteesta sotaan y. m. kysymyksiin, tekivät nähtävästi kuulijoihin syvän vaikutuksen.” Kuudes luento koski ihmissielun kalleutta (Matt. 17:26), seitsemäs kreikkalaista ja suomalaista mytologiaa.⁸²

Kesäkurssit päättyivät sunnuntaina 25.6. Tuonenkylässä pidettyyn loppujuhlaan. Erotessa tunnelma oli lämmin ja toivottiin, että ”tästälähin ei yhtenäkään vuonna laiminlyötäisi näiden kohottavien ja opettavien luentotilaisuuksien uudistamista”.⁸³

Kaarle Krohn ja Kalevalan avain

Kesällä Ervast kirjoitti uuden kirjan *Onko Kalevala ”pyhä” kirja?* Ervast toivoi sen herättävän huomiota tieteellisissä piireissä.⁸⁴ Huomiota hän saikin.

Professori Kaarle Krohn julkaisi joulukuksi 1918 uuden kirjan *Kalevalankysymyksiä I*, jonka alaotsikkona oli ”Opas Suomen kansan vanhojen runojen tilaajille ja käyttäjille ynnä suomalaisen kansanrunouden opiskelijoille ja harrastajille”. Kirjan ensimmäisessä luvussa ”Kelpaako Kalevala runotutkimuksen aineistoksi?” Krohn omistaa kolme sivua Ervastin *Kalevalan avaimelle*. Krohn ottaa esimerkin Ervastin kirjasta ja osoittaa, millaisiin sudenkuoppiin voi joutua, jos luottaa Kalevalan tekstiin eikä ole tutustunut Kalevalan pohjana olleisiin kansanrunoihin.

*Onko yleensä olettamus, että Lönnrot olisi inspirationista kirjoittanut semmoista, josta hänellä ei ollut aavistusta, ”Kalevalan avaimen” kirjoittajalle tuiki tarpeellinen? Eihän mahdollisuus, että vasta Lönnrotin välityksellä on Suomen kansan runoihin tullut korkeampaa viisautta, ole tekijälle pääasia. Käsittääkseni hän pyrkii osoittamaan, että kansanrunojemme muinaiset sepittäjät olivat tietäjiä, teosofisessa merkityksessä. Miksi ei silloin teosofinenkin tutkimus käänny alkuperäisten lähteitten, Suomen kansan vanhojen runojen puoleen?*⁸⁵

Ervast myöntää Krohnin olevan johtopäätöksissään oikeassa ja kirjoittaa maaliskuun *Tietäjässä*:

Prof. Krohnin ystävälliset sanat tekevät minulle mahdolliseksi painostaa tätä seikkaa pelkäämättä joutua väärinkäsityksen tai pilkan alaiseksi. Vakaumukseni siitä, että muinaissuomalaisilla oli okkultista tietoa, on kotoisin toisesta maailmasta. Tällöinen väite on abrakadabraa tieteelliselle tutkijalle, sillä hänelle ei paljon selvitä, vaikka lisäänkin, että muinaissuomalaiset tietäjät ovat itse minulle sen todistaneet toisessa maailmassa. Tämä jää tieteellisesti katsoen paljaaksi olettamukseksi, jos se ollenkaan otetaan huomioon. Se se kuitenkin antaa avaimen minun Kalevalatutkimusteni ymmärtämiseen.⁸⁶

Suomen Kansan Vanhat Runot eivät suinkaan olleet Ervastille tuntemattomia. Ervast oli ilmoittautunut teossarjan tilaajaksi ennen Kalevalan päivää vuonna 1916 ja jatkoi teoksen tilaamista kuolemaansa saakka.⁸⁷ Kalevalan avaimen teko hetkellä oli ilmestynyt vasta kaksi nidettä: *Vienan läänin runot 1* ja *Länsi-Inkerin runot 1*.

Heikki Peltola

Kesäkurseilla alkoi yhteistyö Tampereen keinovillatehtaan johtajan, liikemies Heikki Peltolan kanssa.

Syksyllä 1918 Peltolalla oli unioingelmia. Nukahtaminen oli vaikeata, ja hän ei enää kyennyt nukkumaan tavallisella tavalla. Peltola tapasi Ervastin Bulevardilla ja sai häneltä neuvon kääntyä erään helsinkiläisen lääkärin puoleen. Samassa yhteydessä Peltola kysyi Ervastilta, millä tavalla saisi järjestelmällistä henkistä opetusta ja tiedusteli, onko perää siinä, että Teosofisessa Seurassa on joku sisäinen piiri ja voisiko siihen päästä.

Ervast sanoi, että Teosofisessa Seurassa on esoteerinen osasto, mutta on olemassa muitakin yhtä hyviä teitä tässä merkityksessä, esimerkiksi hänen johtonsa alaisena – se alkaisi kirjan *Jeesuksen salakoulu* tutkimisella, ja hän antaisi ohjeita sen seuraamisessa ja muissa tämän yhteydessä olevissa asioissa. Peltola oli tavattoman iloinen kuullessaan, että Ervast ottaisi hänet oppilaakseen ja pyysi ja sai kappamiaan ohjeita.⁸⁸

Muitakin pyrkijöitä oli, ja 13.2.1919 varkautelainen Laina Brumert kirjoitti Ervastille ja pyysi päästä tämän oppilaaksi. Ervast vastasi, ettei hän ole ottanut persoonallisia oppilaita ja ettei ole ”saanut

käskyä mestarilta sillä tavalla opettaa”. Ervast sanoi opettavansa vain julkisissa luennoissa ja kirjoissa. Ja luennoissaan hän kyllä puhui paljon sellaista, jota ei ole kirjoissa. Mutta Ervast sanoi, että ei ole opettanut mitään varsinaista treenausjärjestelmää.⁸⁹

Sen sijaan Ervast viittasi *Jeesuksen salakoulussa* esittämäänsä järjestelmään, jota oli itse koettanut noudattaa. Ja ”ken sitä tarkasti noudattaa, hän saavuttaa kyllä yhtä ja toista henkisessä elämässään”. Ja sitten hän kysyi Brummertilta, tahtoiko hän ”tutkia sitä ja tehdä minulle selkoa sen sisällöstä”, minkä vaikutelman siitä saa ja mikä on sen järjestelmä. Ja Ervast arveli, että ehkä siitä olisi apua kirjeen lähettäneelle Brummertillekin.

Ervast kiitti (27.3.) Brummertin lähettämää jäsennyistä *Jeesuksen salakoulusta*. Siitä näki, että aihe ei ollut Brummertille vieras, ja jos hän tahtoi jatkaa, hänen tuli huhtikuun alussa menetellä seuraavasti:

Yhden kuukauden aikana mietiskelette joka päivä Isä-meidän ensimmäistä rukousta: ”Isä meidän, joka olet taivaissa, pyhitettäköön nimesi.” Saman kuukauden aikana koetatte noudattaa ja syventyä Jeesuksen ensimmäiseen käskyyn. Toisen kuukauden aikana mietiskelette Isä-meidän toista rukousta: ”Lähestyköön sinun valtakuntasi, tapahtukoon sinun tahtosi j.n.e.” ja harjoitatte toista käskyä. Sillä tavalla jatkatte viisi kuukautta. Kuudentena kuukautena rekapituloitte kaikki käskyt ja koko Isä meidän. (Jako on Teidän oman dispositsiioninne mukaan.) Joka kuukauden lopussa kirjoitatte minulle pienen katsauksen vasta päättyvään kuukauteen, mitä henkisiä kokemuksia ja havaintoja olette tehneet, missä epäonnistuneet, missä onnistuneet. Lukekaa kaikenlaisia kirjoja kristinuskosta, ei ainoastaan teosofisia ja antroposofisia vaan muitakin. Ja arvostelkaa niitä kulloinkin sen käskyn ja rukouksen valossa, jota harjoitatte.”⁹⁰

Keväällä 1919 Heikki Peltola sai Ervastilta kirjeitse uudet ohjeet *Jeesuksen salakoulun* suhteen sekä tarkan mietiskelyohjelman.

Peltola piti Ervastia opettajanaan ja ehdotti hänelle pythagoralaismallisen koulun perustamista Suomeen. Ervastista piti luonnollisesti tulla sen pää ja itseään Peltola ajatteli sen ulkonaiseksi järjestäjäksi.

Keväällä 1919 hän pyysi Ervastia tulemaan kesän viettoon Tampereen seudulle ja tarjosi tämän käyttöön Epilässä sijaitsevan uuden huvilansa yläkerran.

Peltola joutui myös koetukselle. Aikaa myöten Peltola sai kuulla kaikenlaista huonoa Ervastin moraalista ja itsekkäistä pyrkimyksistä ja vieläpä siitäkin, että hän olisi vasenkätisen salatieteen edustaja. Aluksi Peltola ei ottanut näitä juttuja täydestä, sillä useat kertojista kuuluivat ns. vasemmistoon, ja hän arveli, että heidän silmälasinsa ovat puolueasioiden värittämät, kun niihin aikoihin Ervastia pidettiin jonkinlaisena oikeistolaisena. Peltola ei niellyt näitä syytöksiä vaan alkoi tarmokkaasti väitellä noita ihmisiä vastaan ja toivoi Ervastin muuttavan Tampereelle päästäkseen pois noiden ihmisten keskuudesta.⁹¹

Ervast tuli 30.6. Jaakon kanssa Epilään. Muutaman päivän kuluttua tuli keskusteluun Ervastin käsikirjoitusten julkaiseminen. Hanke eteni niin, että 7.7. perustettiin Pekka Ervast Osakeyhtiö, ja Ervastin tarkoitus oli myydä osakeyhtiölle *Tietäjän* kustannusoikeudet.

Tilanne oli kuitenkin vähän sekava, kun Ervast oli samaan aikaan myös Osakeyhtiö Tietäjän toimitusjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja. Ervast kutsui koolle Osakeyhtiö Tietäjän yhtiökokouksen ja esitti tarjouksen sen osakkeiden lunastamisesta. Kokous päätti hyväksyä sen siinä muodossa, että osakkeenomistajat lähettävät osakkeensa lunastettavaksi alkuperäisestä arvostaan. Peltola maksoi ja sitä myöten osakkeet myös siirtyivät hänelle. Näin tehtiin, että aatteellistaloudelliset asiat tulisivat keskitetyksi Ervastin johdon alaiseksi.⁹²

Kun Osakeyhtiö Tietäjä näin melkein kokonaan tuli Peltolan ja Ervastin käsiin, niin 24.9. he vetivät Valtioneuvostolta pois Pekka Ervast osakeyhtiön yhtiöjärjestyksen, ennen kuin sitä oli ehditty vahvistaa. Ervast jatkoi Osakeyhtiö Tietäjän toimitusjohtajana ja hallituksen puheenjohtajana. Peltola toimi Ervastin apulaisena ja hoiti yhtiön asioita keskinäisten sopimusten mukaisesti.

Yhteistyö oli merkittävä, sillä jossakin vaiheessa Ervast sanoi Peltolalle, että tämän suhde häneen on sama kuin mikä Väinö Valvan-teella oli ollut, eli Peltola oli Ervastin oikea käsi.

Kustannusyhtiö Tietäjä julkaisi loppuvuodesta 1919 Ervastin uuden teoksen *Teosofian sanoma nykyajalle*. Kysymysten ja vastausten muotoon puettuna se on yksi Ervastin teosofian tärkeimmistä teoksista.

Ruusu-Risti

Kaksi eri linjaa

Ervast kirjoitti vuonna 1918 T. S:n jäsenlehdessä ajatuksiaan ylisih-teeriydestä sanoen mm. seuraavaa:

*Tahtoisin olla kuin hallitsija, joka ympäröi itseään ministereillä osaksi heiltä neuvoa kysyäkseen, osaksi luovuttaakseen heille toi-meenpanovallan ja juoksevien asioiden hoidon. Tahtoisin olla kuin hallitsija, jonka veto painaa yhtä paljon vaa'assa kuin kokonaisen vuosikokouksen päätös ja joka ylhäisyydessään on vapautettu kai-kesta käytännöllisestä hommasta paitsi asiapapereiden allekirjoit-tamisesta. Tahtoisin hallitsijan tapaan korkeimman päätösvallan myöskin aineellisten varojen käyttämisestä.*¹

Ervast sai palautetta seuraavassa jäsenlehdessä. Sosialisti-teosofi A. A. Saarnio kirjoitti, että Ervast edustaa jo aikansa elänyttä ”Logok-sen hallitsija-tahtoa ja itse-valtiutta”. Mutta nyt täytyy seuran ylisih-teeriksi saada henkilö, joka ”edustaa uuden ajan kansanvaltaisuutta”. Ihan sama, kuka tuohon tehtävään valitaan, kunhan hän ”vain kyke-nee sen verran kansliatöihin, että hän yhdessä hallituksen muiden jäsenten kanssa ja jonkun verran vieraita kieliä osaavan avustuksella kykenee suorittamaan seuran kirjalliset tehtävät”²

Myös Mikkelin looshit, Otava I ja II pitivät Ervastin ehtoja jär-jettöminä, sillä Ervastin vaatimukset ylisih-teerin valtuuksista ”ovat vastoin Suomen T. S:n sääntöjä sekä poikkeavat siitä hengestä, joka on alunpitäen ollut T. S:n perustana ja jossa edelleenkin tahdomme pysyä”. Suomen T. S:n tulee olla vapaa yhdistys ”joka vuosi valittavi-ne virkailijoiheen, joiden voimiensa mukaan tulee koettaa pitää se sidottuna T. S:n presidenttiin ja hänen kauttaan Seuran kahteen to-delliseen Perustajaan”.³

Näiden kommenttien pohjalta Ervast piti viisaampana yhä edel-leenkin kieltäytyä ylisih-teerin vaalista.⁴ Ervastilaisetkin heräsivät, ja

huhti–kesäkuun jäsenlehdessä oli 3.4. päivätty 27 tunnetun henkilön allekirjoittama kirjoitus ”Suomen T. S. ja sen ylisihteeri”. Vetoomuksen allekirjoittajina olivat mm. Hilda ja Aapo Pihlajamäki, Kyllikki Ignatius, Erkki Melartin, Oskar Merikanto, Viktor Heikel, Aino Kajanus-Mangström, Dagmar Parmas-Saarnio ja Eino Leino. Vetoomuksen allekirjoittajat olivat ”ehdottomasti sillä kannalla, että T. S:n on pysyttävä henkisenä seurana, josta voimavirtoja lähtee kaikille tulevaisuutta rakentaville, veljeyden pohjalle perustetuille työaloille. Mutta se ei saa supistua mihinkään valtiolliseen tai yhteiskunnalliseen muotoon.” Ja siksi Ervastin pitäisi pysyä paikallaan johtajana ylläpitämässä sitä suvaitsevaisuuden henkeä, jota yllä mainittu ohjelma edellyttää.⁵

Vainö Valvanne ei osallistunut keskusteluun. Hän menehtyi keuhkotautiin 8.3.1919 vain 31 vuoden ikäisenä.

Suomen Teosofisen Seuran 12. vuosikokous pidettiin Tuonenkylässä helluntaina 7.–9.6.1919. Vilkkaan ja monituntisen keskustelun herätti kysymys ”onko Teosofisessa Seurassa olemassa kaksi suuntaa”.

*Joidenkuiden puhujain mielestä oli moitittava, ettei Teosofinen Seura ota osaa yhteiskunnallisiin ja valtiollisiin uudistuspyrintöihin. Tämän näkökannan kannattajien lukumäärä oli kumminkin vähäinen. Suurin osa painosti sitä mielipidettä, ettei Teosofinen Seura henkisen liikkeenä, voi ottaa osaa puoluetisteluihin, vaan on sen oltava tyyssija, jossa vastakkaimmatkin mielipiteen voivat sovussa ja veljeydessä tulla pohdituiksi, mutta että jäsenet yksityisesti ovat vapaat työskentelemään ulkoisessa maailmassa, sitä linjaa pitkin, jonka he katsovat oikeaksi.*⁶

Maanantaina oli aiheena ylisihteerin valinta. Sääntöjä oli nyt muutettu niin, että valinta oli kolmeksi vuodeksi. Ervastin kieltäytyttyä ylisihteeriksi valittiin yksimielisesti John Sonck.

Kesäkurssista ei tullut mitään, mutta helluntaitiistaina Ervast piti neljä luentoa kuolemanjälkeisestä elämästä. Kuoleman jälkeen ihmistä odottavat manala, tuonelan tuvat ja maallinen paratiisi, jotka ovat astraalitason tiloja. Sitten on edessä älytaso eli taivaallinen paratiisi, ahdas portti ja taivasten valtakunta, jotka vaikuttavat ihmisessä omanatuntona. Ja vasta kun ”ihminen tulisimman toiminnan keskeläkin osaa pysytellä omatunnon yläpuolella, vasta silloin jalat ovat

sydänverellä pestyt' ja ihminen voi astua vihittyjen valtakuntaan" eli Jumalan valtakuntaan.

Riita

Vuoden 1920 alussa alkoi ilmestyä John Sonckin toimittama *Teosofi*-lehti. *Tietäjä* oli edelleenkin Tampereella Kustannusosakeyhtiö Tietäjän omistuksissa. Ervast sai vuonna 1920 *Tietäjän* toimittajan työstä 1 000 markkaa* kuukaudessa.

Helsingissä pidettiin 27.–28.12.1919 John Sonckin johdolla neuvottelukokous, jossa käsiteltiin T. S:n johtajiin kuuluvan George S. Arundalen esitystä luopua seuran kolmikohtaisesta ohjelmasta. Sääntöjä ei haluttu muuttaa, mutta kokous esitti toivomuksen, että Seuran jäsenet erityisesti ryhtyvät työskentelemään vapaamuurari-liikkeen, kirkon uudistamisen ja kasvatustason hyväksi.

Kyllikki Ignatius tunsu vapaamuurariasian omakseen ja piti neuvottelukokouksen yhteydessä siitä esitelmän. Ervast julkaisi esitelmän keväällä erillisenä teoksena.

Ensimmäisen päivän päätteeksi Pekka Ervast puhui ”lennokkaasti eri maiden teosofien luopumisesta veljeysaatteesta maailmansodan aikana”⁷

Toisena kokouspäivänä käytiin ajoittain kiihkeä keskustelu Seuran taloudellisen aseman tiimoilta. Kyse oli tietysti Päämajasta ja mitä Seuran haltuun siirtyneellä omaisuudella pitäisi tehdä.

Ervast oli myös tulilinjalla, sillä joukko tunnettuja teosofeja laati 1.1.1920 allekirjoitetun ”vastalauseen”:

*VELJEYDEN JA TOTUUDEN nimessä emme voi olla syvästi paheksumatta sitä henkeä, joka niin sopimattomalla tavalla ilmeni Seuran jäsenten Keskustelukokouksessa joulukuun 28 p:nä, emmekä voi omantuntonne edessä vaieten sivuuttaa niitä salaisia ja julkisia syytöksiä, joiden kautta jo pitemmän aikaa ja viimeksi yllämainituksa kokouksessa on halvennettu perustaja-ylisihteeriämme Pekka Ervastia sekä niitä Seuran jäseniä, joihin nämä syytökset kohdistuvat.*⁸

Tammikuussa Ervast piti muutamien ystäviensä kanssa kokouksen, jossa neuvoteltiin seuran sisäisestä tilanteesta: ”Sopusoinnun

---

* Vastaa 407 euroa v. 2020 rahassa.

saavuttaminen pidettiin mahdollisena vain sen kautta, että seura jakaantuisi kahteen erilliseen osastoon tai liittoon, joilla kummallakin olisi omat johtajansa, hallituksensa, taloutensa ja työvapautensa. Yhteisenä olisi ainoastaan ylisihteeri yleistä kirjeenvaihtoa varten.”

Tämän suuntainen ehdotus lähetettiin kirjeellisesti Besantille. Kirjeestä annettiin jäljennös ylisihteeri Sonckille, mutta Ervast kielsi häntä tekemästä asiasta julkista.⁹

Ervastilla oli jo helmikuun lopulla selvä suunnitelma Seuran kah-tiajaosta ja äänestyksen suorittamisesta:

*Jos Annie Besant hyväksyy, on muutta mutkitta selvä ja hyvä. Jos ei, täytyy lähettää kiertokirje kaikille Suomen T. S:n jäsenille, mukana äänestyslippu. Äänestyksestä käy selville, kuinka monta kannattajaa on meillä. Niiden lukumäärä ja prosentti ilmoitetaan vaikka sähköiteitse Besantille, että hän näkee senkin, ettei se ole muutamien päähänpisto, niinkuin Sonckin kirjeessä saattoi hieman luulla.*¹⁰

Maaliskuun *Tietäjässä* Ervast kertoi, miksi hän ei enää ollut sama harras T. S:n presidentin kannattaja kuin ennen. Kyse ei kuitenkaan ollut henkilöstä vaan asioista. Se, että hän kymmenkunta vuotta sitten – ennen Idän Tähteä ja maailmansotaa – oli Besantin kannalla, johtui siitä, ”ettei silloin vielä ollut tullut niin räikeästi näkyviin, missä periaatteellisissa kysymyksissä todella olimme eri mieltä”. Jotakin Ervast oli jo aavistanut Besantin aikaisempien tekstien perusteella.¹¹ Ervast oli aikaisemmin uskonut, että suhteessa sotaan Teosofises-sa Seurassa olisi ollut vain yksi kanta, ”se, jota edustivat Kristus ja Buddha”, mutta ei nyt sitten niin ollutkaan.¹²

Ervastin mielestä Besant oli ihanimpia ihmisiä, mitä maa päällään kantaa. Mutta hän ei ollut erehtymätön. Hänen varsinainen alansa on politiikka, ja hänen ”oma mestari ja johtaja on karmajoogi hänkin”.¹³ Karmajoogilla Ervast tarkoittaa toiminnan tien kulkijaa.

Besant vastasi Ervastin kirjeeseen 15.5. Hän ei voinut ymmärtää, että joku pitäisi Ervastia hänen vastustajanaan. Besantin mielestä maailma tarvitsee kaikkia linjoja, ja siksi hän oli iloinen, että Ervast kulki omia polkujaan ja tavoitti joitakin, joita hän, Besant, ei voinut tavoittaa.¹⁴

Yhdessä maassa ei voinut olla kahta Teosofista Seuraa, mutta sen sijaan voi olla kaksi Teosofista liittoa (*Theosophical Federations*),

jotka työskentelevät eri suuntiin. Besantin puolesta Ervast voisi johdattaa toista näistä tai sitten muodostaa oman opetuspiirinsä, joka tutkii niitä aloja, jotka häntä viehättävät. Myös esoteerisen osaston jäsenet voisivat tutkia Ervastin johdolla, kunhan eivät jätä mietiskelyään ja harjoituksiaan tai ota osaa johonkin muuhun käytäntöön.

Suomen seuralla pitää olla yksi ylisihteeri virallisten asioiden hoitoa varten, mutta muuten Ervast sai luvan järjestää toimintansa omaan tapaansa. Ervast iloitsi Besantin ratkaisusta ja uskoi, että ”Teosofisen Seuran historiassa on nyt ensi kerran virallisesti ratkaisu ja vahvistettu, että erilaiset käsitykset teosofisista velvollisuuksista ja T. S:n tehtävästä mahtuvat rinnatusten toimimaan saman seuran katon alla”.¹⁵

Myös Sonck oli yhteydessä Besantiin ja sai 18.5. kirjatun vastauksen, jossa tämä kertoi kirjeestään Ervastille ja sanoi, että voi olla vain yksi Seura ja yksi ylisihteeri, mutta kaksi omaan suuntaansa työskentelevää osastoa, toinen niille, jotka ottavat eniten osaa työhön maailmassa ja toinen opiskeluun tai tutkimiseen.¹⁶

Vuosikokous 1920

Suomen T. S:n 13. vuosikokous pidettiin 25.–26.6. Tuonenkylän päämajan temppelissä. Rauha oli kaukana. Avauspuheessaan ylisihteeri Sonck teki selkoa Teosofisen Seuran kehityksestä. Alkuaikoina sen työ kohdistui ”pääasiallisesti jäsenten kehittämiseen teosofisissa tiedoissa ja elämänymmärryksessä”, ja nyt on seurannut ”saavutettujen kykyjen ja tietojen käytännöllisen toteuttamisen aika” ja ”teosofit eri maissa ovat ryhtyneet voimakkaaseen työhön uuden aikakauden valmistamiseksi mitä erilaatuisemmilla työaloilla ja toimintatavoilla”. – Suomessa ehkä tosin oltiin ”tässä suhteessa jonkun verran jälessä”, mutta nyt oli koetettava päästä kiinteämpään yhteyteen koko teosofisen liikkeen kanssa ja muodostettava oma toiminta ”yhdenmukaiseksi koko seuran johdon puolesta annettujen viittausten kanssa”.¹⁷

Ervast luki tervehdysten yhteydessä Besantilta saamansa kirjeen. Aluksi hän huomautti, ”ettei Teosofisessa Seurassa, joka on vapaa totuuden etsijäin temppeli, minkäänlainen pakotus ja auktoriteettilta voi tulla kysymykseen, joten siis kaikkia jäseniä ei voida pakottaa työskentelemään esim. niillä uusilla työaloilla, joita Sonck

oli tervehdyspuheessaan esittänyt”. Omasta puolestaan Ervast sanoi edelleenkin pitävänsä kaikkein tärkeimpänä teosofisena työnä teosofian sanoman levittämistä ja veljeyden toteuttamista seuran omassa piirissä.¹⁸

Kirjeessään Besant oli pitänyt mahdollisena, että Suomessa olisi ”kaksi teosofista liittoa yhden kansallisen seuran puitteissa, jotka kumpikin työskentelisivät eri aloilla”.

Tältä pohjalta Ervast esitti, että Suomen Teosofisen Seuran ”olisi jakauduttava kahteen osastoon. Kumpikin toimisi aivan itsenäisenä, yhteisenä ainoastaan ylishteeri.”¹⁹ Ervast ymmärsi, että Besant oli antanut hyväksymisensä siihen, että Suomen Teosofinen Seura voisi jakautua tuolla tavoin kahteen itsenäiseen osastoon – yhteisen ylishteerin pitäessä yhteyttä Teosofisen Seuran päämajan ja presidentin kanssa sekä allekirjoittaen Suomen T. S:n kaikki asiapaperit.²⁰

Ervast ehdotti, että osastojaosta olisi päätetty ”yleisen äänestyksen kautta, koska se ei joutunut vuosikokouskutsuun”. Ja samalla hän kertoi, että ”toinen osasto, *Suomen Teosofisen Seuran Okkultinen Liitto* on jo perustettu”.

Kokouksen puheenjohtajana toiminut A. A. Saarnio ilmoitti, että asiasta voidaan kyllä keskustella tervehdyksen jälkeen, mutta lausunnon loppupuolella tehtyjä ehdotuksia ei voida ottaa käsittelyyn virallisen kokouksen aikana.

Tampereen Valonheittäjän terveiset toi puheenjohtaja Väinö Virtanen, ja hän kehotti noudattamaan ”presidenttimme erinomaista neuvoa” ja toivoi, ettei ”seura olisi riippuvainen säännöistä ja pykälistä ja ottaisi sopusoinnun takia tämän kysymyksen esille”.²¹ Puheenjohtaja kehotti puhujaa esittämään vain looshin tervehdyksen ja jo siitä seurasi yleistä melua.

Pidettiin parin tunnin tauko, ja keskustelu alkoi velloa. Useat puhujat vastustivat minkäänlaisten selostusten lähettämistä seuran riitaisuuksista Annie Besantille.

Tähän Ervast huomautti, ettei uuden osaston perustaminen ole mikään leikin asia: osasto on jo syntynyt, se on jo perustettu ja nyt on ryhdyttävä sellaisiin toimenpiteisiin, että se saadaan lailliseksi.

Puheenjohtaja Saarnio ilmoitti, ”että koska perustaja-ylishteerin ehdottamat erinäiset muutokset seuran sisäisessä kokoonpanossa ovat tehdyt varsinaisen vuosikokousohjelman ulkopuolella, niin ei

niistä nyt voida keskustella eikä päätöksiä tehdä, vaan on siirryttävä päiväjärjestykseen.

Ervast ei antanut periksi vaan ”vielä halusi asian esille ottamista ja ilmoitti toistamiseen, että tällainen uusi liitto Suomen Teosofisen Seuran Okkultinen Liitto todella on perustettu”. Ja siihen oli ollut oikeus Besantin kirjeen perusteella.

Saarnio keskeytti Ervastian puheen ja kielsi keskustelun tästä kysymyksestä. ”Puheenjohtajan menettelyn vastustamiseksi ja puolustamiseksi syntyi yleinen epäjärjestys, jonka johdosta Saarnio keskeytti kokouksen viideksi minuutiksi.”²²

Ervast sanoi, että ne, jotka seuraavat minua, lähtevät nyt. Ja rauha palasi, kun Ervast tovereineen siirtyi jatkamaan Okkultisen Osaston kokousta päämajan lähellä olevaan Pihlajamäkien huvilaan.²³

Kokous laati Suomen Teosofisen Seuran jäsenille 25.6. päivätyyn vetoomuksen, jossa pyydettiin ilmoittamaan, kumpaan osastoon tahtovat kuulua. Vetoomuksen allekirjoitti 63 Okkultisen osaston jäsentä, joiden joukossa olivat Ervastian ohella mm. Aarni Kouta, J. R. Hannula, Eemil ja Alli Halonen, Juho Petäjaniemi, Lyyti Hyvärinen, Aapo ja Hilda Pihlajamäki, Esko Koivisto, Fredrik Heliö, Jussi Snellman, Heikki Peltola, Leo ja Tytti Krohn, Erkki Melartin ja Toivo Vitikka ja kolme osaston jäseneksi pyrkijää, Eino Krohn yhtenä heistä.

Ervast meni 2.7. pidettyyn hallituksen kokoukseen ja kysyi, ”katsoiko hallitus moraaliseksi velvollisuudekseen hyväksyä seuran kahtiajaon sekä ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin m.m. ensi tilassa kuulustella kaikilta jäseniltä kumpaan osastoon he haluavat kuulua”. Seuran hallitus ei ”katsonut voivansa tehdä asiasta päätöstä suuntaan eikä toiseen, koska hallitukselle ei oltu tehty seikkaperäistä esitystä seuran kahtiajaosta”. Sitä paitsi hallitus katsoi ”asian kuuluvan seuran vuosikokouksen ratkaistaviin kysymyksiin”.

Ervast lähetti seuran jäsenille noin kuudenkymmenen T. S:n jäsenen allekirjoittaman kiertokirjeen, jossa esitti kysymyksen ”ketkä kaikki tahtovat tähän Okkultiseen osastoon liittyä?”²⁴

Saadakseen selville looshien kannan Ervast vieraili kesällä eri paikkakuntien loosheissa. Jaakko ajoi moottoripyörää, ja Ervast istui sen sivuvaunussa. Ervast kirjoitti 28.8. Hilda Pihlajamäelle: ”Matkamme onnistui hyvin, lukuun ottamatta Mikkeliä, jossa ei ollut kokousta.”²⁵

Suomen T. S:n ylisihteeri Sonck ja joukko hallituksen jäseniä lähetti myös oman kiertokirjeensä jakokysymyksen johdosta. Siinä kerrottiin, että Besantin kirjeet eivät velvoita seuraa mihinkään, ”kun olivat vain vastauksia yksityisten henkilöiden kirjeisiin”. Sitä paitsi Ervastin ehdotus merkitsisi sitä, että Suomeen ”syntyisi kaksi autonomista, taloudellisesti ja aatteellisesti riippumatonta Teosofista Seuraa”. Sonckin kirje tehoi: kun ilmoittautumiset laskettiin, vain 270 seuran lähes 600 jäsenestä ilmoitti haluavansa liittyä Ervastin osastoon.

Heikki Peltolan yhteistyö Ervastin kanssa alkoi rakoilla ja lopulta päättyi vuoden loppuun mennessä. Aluksi Peltolaa alkoi vaivata Jaakko Liukkosen ”joutilas elämä”, joka kului ”tuhlaamiseen, huvitteluun ja juopotteluun”. Peltolan asema Ervastin oppilaana, palvelijana ja kanssatyöntekijänä alkoi tuntua kammottavalta, kun Ervast ongelmien kasautuessa sanoi, että ”kaikesta näkee, että T. S:n mestarit taistelevat meitä vastaan”. (Peltola taisi ymmärtää väärin Ervastin ajatuksen T. S:n ”mestareista”.) Peltolaa hirvitti, kun hän kuuli, että ”me olimme taistelussa mestareita vastaan”. Hän oli pitänyt Ervastia yhtenä mestareista, mutta nyt luottamus katosi.²⁶

Kustannusosakeyhtiö Tietäjä siirrettiin 31.8. Viipuriin, jossa se sijaitsi vuoteen 1925 asti. Toimitusjohtajaksi tuli Viipurin Sampo-looshin johtaja Fredrik Heliö.²⁷ Hallitus pysyi silti edelleen Tampeereella. Ervast piti Viipurissa viisi julkista esitelmää 15.–19.9. ja luennoi myös Terijoella 19.–20.9. Viipurin aika jäi lyhyeksi, ja Ervast muutti Helsinkiin.

Ruus-Ristin perustaminen

Ruus-Risti syntyi, kun Ervastilla ei ollut enää mahdollisuutta toimia T. S:n puitteissa. Insinööri Leo Krohnin kotona Huvilakatu 25:ssä käytiin syksyllä viikoittain neuvotteluja uuden seuran perustamisesta. Niissä oli usein mukana myös Max Heindelin ruusuristiläisyydestä kiinnostunut insinööri Axel Ringström.²⁸ T. S:n suhtautuminen johti Ervastin eroon Teosofisesta Seurasta ja oman itsenäisen järjestön perustamiseen. Runoilija Aarni Kouta oli tässä yhtenä päätekijänä:

*Kun me muut olimme kauan kahden vaiheilla luopuako vanhas-
ta rakkaasta Teosofisesta Seurasta, silloin Kouta, jota menneisyys ei
sitonut T. S:aan, kirkkaalla totuudennäkemyksellään ja ehjällä, kes-
kitetyllä tahdollaan sai meidätkin astumaan suoraan eteenpäin pää-
määrää kohden.*²⁹

Ervast lähetti Okkultisen Osaston jäsenille 1.11. päivätyin kierto-
kirjeen, jossa, jossa sanotaan:

*Minä ainakin olen pakoitettu, voidakseni vapaasti ja oman kä-
sitykseni mukaan jatkaa teosofista työtäni, luopumaan Teosofisen
Seuran palveluksesta ja kutsun kaikkia ystäviäni liittymään kanssani
uudeksi seuraksi, jonka nimeksi ehdotan:*

Ruusu-Risti

Suomen Salatieteellinen Tutkimus-Seura

(Rosen-Korset, Samfundet för ockult forskning i Finland).

*Ruusu-Risti oli sekä uskonnollinen että tieteellinen seura, joka
tutki kaikkia uskontoja ja niiden mysterioita ja elähyttää uskonnon
tosi elävää henkeä. Se tutki myös ”kansojen muinaista viisautta ja
ennen kaikkea Suomen kansan kalevalaista menneisyyttä.*³⁰

Helsingissä Ostrobotnian juhlasalissa Museokatu 10:ssä pidet-
tiin 14.11. Ruusu-Ristin perustava kokous. Sitä edelsi klo 11 alkanut
matinea. Sen aloitti Erkki Melartinin pianonsoitto, jonka aikana
alkoi tuntua, että mahtavat henkiset voimat ovat liikkeellä, ja kun
Ervast nousi puhumaan ”nykyisen ajan levottomuudesta, uudesta
elämänymmärryksestä, siitä uudesta ja kuitenkin ikivanhasta suht-
tautumisesta olemassaoloon, jonka uusi aika toisi mukanaan ja josta
Ruusu-Risti oli vertauskuvana, silloin tunnelma kohoutuessaan sai
itsetietoisien sisällön ja varmat ääri viivat, ja monet salissa ajattelivat,
että kaikkien aikain viisasten ja tietäjien tuoma teosofinen elämän-
katsomus todella oli ainoa varma ja ikuinen totuus.

Salintäyteinen yleisö sai vielä kuunnella viulutaiteilija Heikki Ha-
losen esittämiä suomalaisia sävelmiä, ja tunnelma kohosi ylimmil-
leen, kun Melartin ja Hilda Pihlajamäki esittivät Melartinin Jussi
Snellmanin sanoihin säveltämän melodraaman *Salainen saari*.

Matinean jälkeen oli kahvitauko, ja juhlasaliin kokoontui seitse-
misenkymmentä Helsingistä ja maaseudulta kutsuttua Okkultisen
Osaston jäsentä.

Kokous alkoi Ervastin puheella. Hän teki aluksi selkoa niistä syistä, jotka lähimmin olivat aiheuttaneet uuden seuran perustamista ja siirtyi sitten puhumaan Ruusu-Ristin sisäisestä merkityksestä kansallemme, sen tulevasta työstä ja tarkoituksesta. Ylevän puheen loppupuolella oli se hetki, jolloin näkymättömässä maailmassa pystytettiin Suomeen Ruusu-Risti. Ja kun Ervast puheen jälkeen kysyi, perustetaanko Ruusu-Risti fyysisenä seurana Suomeen, oli kaikkien yksimielinen vastaus myöntävä.³¹

Ervast kirjoitti Ruusu-Ristin perustamisesta Annie Besantille ja kertoi, että tämä oli kutsuttu seuran kunniajäseneksi.³²

Ruusu-Ristin Helsingin ryhmä piti ensimmäisen jäsenkokouksensa Hankkijan talon ylimmässä kerroksessa joulukuussa 1920. Kokouksessa Ervast esitteli innokkaasti rosenkreutsilaisuutta.³³

Ruusu-Risti, Suomen salatieteellinen tutkimusseura rekisteröitiin 14.10.1921. ”Yhdistyksen tarkoituksena oli edistää teosofis-okkultista tutkimusta Suomessa.” Sen hallituksessa olivat Pekka Ervastin lisäksi Jussi Snellman, Hilda Pihlajamäki, Aapo Pihlajamäki, Erkki Melartin, Laina Helle, Frans Korpi, Eemil Halonen, Leo Krohn, Emil Paasonen, Kyllikki Ignatius ja Aarni Kouta.³⁴

Oma toiminta käynnistyy

Ervast aloitti tammikuussa 1921 Ostrobotnialla luentosarjan Jeesus Kristuksen elämästä, työstä ja kuolemasta. Näissä esitelmissä Ervast käsitteli ensi kerran seikkaperäisemmin Kristus-kysymykseen liittyviä omakohtaisia näkemyksiään.³⁵

*...kuvasin noissa luennoissani Jeesuksen kuolemaa uudelta kanalta. Hän ei kuollut, vaikka hän kuoli. Hänen kuolemansa ei ollut tavallinen valekuolema. Ruumis ei heittänyt henkeä ulos. Jeesus säilytti tietoisuutensa viimeiseen saakka, sillä hän voitti hengessään kuoleamisen prosessin. Vasta kun hän tunsi, että kaikki oli lopussa (consummatum est, ”se on täytetty”), ettei ruumis sinään enää jaksanut elää, hän poistui 36 tunniksi ja palasi siihen uudestaan haudassa. ”Hopealanka” ei tietenkään katkennut.*³⁶

Tätä tärkeää luentosarjaa ei pikakirjoitettu. Ervastin luennoilla oli hyvä menestys. Sali oli aina ääriään myöten täynnä ja monet

sanoivat: ”Jospa sellaisia puheita pidettäisiin ilman maksua, niin miten paljon niiden kuulijoita olisikaan!”³⁷

Maaliskuun puolivälissä Ervast vieraili Oulussa ja piti Oulun Klassillisen Lyseon juhlasalissa neljän luennon sarjan.³⁸ Palattuaan Oulusta Ervast luennoi Ostrobotnialla viitenä sunnuntaina Jeesusen opetuksista.

Tietäjä-aikakauskirjan nimi vaihtui *Ruusu-Ristiksi*. Ensimmäisessä numerossa Ervast kirjoitti artikkelin ”Ruusu-Risti”, joka käsitteli rosenkreutsilaisuutta, sen perustaa ja symboliikkaa. ”Loppujen lopuksi Ervast puhui myöhemmin sangen vähän rosenkreutsilaisuudesta, mitä olen kyllä ihmetellyt”, totesi Eino Krohn yli 60 vuotta myöhemmin.³⁹ Ervastille rosenkreutsilaisuudessa oli lähinnä kyse länsimaisesta okkultismista ja sen takana olevista mestareista.

Yli kuusisataasivuinen *Ruusu-Ristin* ensimmäinen vuosikerta näytti, mihin Ervast kykenee, jos saisi tehdä oman mielensä mukaan. Runoilija Aarni Kouta jatkoi vielä *Ruusu-Ristin* niin kuin myös *Teosofinkin* avustajana. Samoin Larin Kyösti. Lehden sivuilla esiintyi myös ekspressionismin voimahahmo, runoilija Uuno Kailas. Nietzsche teosten kääntäjä Kouta näytti myös leijonankyntensä Nietzsche-artikkelissaan, jossa kertoi, että Nietzsche sanoi jälleensyntymisajatusta koko filosofiansa keskeisimmäksi perus- ja pääajatukseksi.⁴⁰

Kyse ei ollut vain nimenmuutoksesta, sillä Ervast esitteli lehdesä nyt länsimaalaista okkultismia aluksi ranskalaisen salatieteilijän Eliphas Lévin muodossa. Suomella oli erikoinen tehtävä okkulttisella työalalla, ja Ervastista tuntui siltä kuin Suomessa syntyisi koulu, jossa monista vieraista maista käydään viisautta oppimassa.

Ruusu-Ristin ensimmäinen vuosikokous pidettiin Bulevardilla 5.–7.1921 kesäkuuta. Kokoukseen osallistui puolet seuran jäsenistä ja tulivat sitä myöten asianomaisilla menoilla vastaanotetuksi eli installoituiksi Seuran sisäjäsennyteen.⁴¹ Vuosikokouksessa installoiduilta jäseniltä otettiin lupaus käyttää kieltään oikein, lupaus hilitä kieltään.⁴²

Kokoukseen osallistunut Eemeli Siniranta kertoi, että viimeisenä yhdessäoloiltana tapahtui jotakin merkillistä:

Siinä katsoessamme tyhjää lavaa ja sillä olevaa tummaa kaunista pianoa ja lavan ympärille kaareutuvaa reunustaa, joka oli lukemattomien ruusujen, hyasinttien ja tulppaanien kaunistama, tapahtui

jotakin erikoista. Lavalle ilmestyi yhtäkkiä niinkuin jonkin taikurin loihitmana henki-ilmestys, laiha arvokkaan näköinen vanhus. Hän oli siinä hetken hiljaa, yleisöön päin kääntyneenä. Sitten hän alkoi puhua omituisella vieraalla kielellä, jota kukaan ei ymmärtänyt. Kun hän lopetti puheensa, astui hän rauhallisesti alas korokkeelta ja asettui Pekka Ervastin viereen.

Heti tämän jälkeen nousi P. E. ylös ja kääntyi juhlayleisön puoleen. Hän sanoi: ”Tänne meidän juhlaamme kunnioittamaan on saapunut kaukainen vieras, kauan sitten elänyt egyptiläinen, muinaisten aikojen viisaita. Hän on tullut meitä tervehtimään ja toivottamaan meille onnea ja menestystä alkavassa suuressa työssämme kansamme ja ihmiskunnan hyväksi. Tämä egyptiläinen puhui sen kaukaisen ajan kieltä ja murretta, jota nykymaailma ei enää tunne eikä ymmärrä, mutta voin tulkita tämän puheen sisällön teille.” – Tästä puheesta ei ole jäänyt mitään muistiini.⁴³

Ervast viittasi *Ruusu-Ristin* Toimittajalta-kirjoituksessaan myös tähän tapahtumaan:

*Reseptioni-kokous tiistai-iltana 7 p:nä, johon juhllaisuudet loppuivat, vaikutti ehkä hieman yllättävästi muutamiin jäseniin. Olihan se pieni – ja muuten sangen alkeellinen ja yksinkertainen – kokeilu suomalaisen magian eloonherättämisessä, mutta useimpien läsnäolijoiden sieluissa se näkyi heti herättävän sointuvaa vastakaikua. Tulevaisuus on osoittava, missä määrin sillä tiellä voidaan edetä.*⁴⁴

Ruusu-Risti-lehdellä oli noin 800 tilaajaa. Tappiota oli tulossa noin 7 000–8 000 markkaa. Ervastin luona käynyt Hannula tuli avuksi ja laittoi kiertokirjeen, jossa vetosi jäseniä tukemaan lehteä, ja niin kävikin. Avustuksia alkoi tulla.⁴⁵ Apu olikin tarpeen, sillä Ervast oli koko kesän terveydeltään heikko ja uskoi, kun lääkäri kielsi häneltä kaiken varsinaisen työn ja sanoi, että hän ei saanut rasittaa aivojaan. Ennakolta mainostettu teos *Kuka Jeesus oli* jäi kirjoittamatta.⁴⁶

Jonkinlaista iloa Ervastin elämään saattoi tuoda, kun 11.6. ilmestytneessä *Naisten Äänessä* oli Maikki Fribergin artikkeli taiteilija Esteri Weissenbergistä. Artikkelin kuvituksena oli mm. Weissenbergin maalaama Ervastin muotokuva. Friberg kirjoittaa: ”Pekka Ervastin kuvassa hän esim. mainiosti on saanut esiin sen kirkkauden ja profeettallisen ilmeen, joka loistaa hänen kasvoissaan ja, jonka varsinkin

kaikki, jotka ovat olleet hänen esitelmissään mukana niin hyvin tuntevat.”⁴⁷

Teosofisen Seuran tehtävä

Pariisissa pidettiin 24.–28.7.1921 Teosofisten Seurojen maailmankongressi, jonka yhtenä keskustelukysymyksenä oli teosofisen seuran tehtävä. Ervast innostui asiasta ja laati englanninkielisen kiertokirjeen, jossa hän ehdotti, että olisi muodostettava ”teosofisten ja samanhenkisten seurojen Yleinen Liitto tai Yhtymä kansainvälisine toimistoineen, kansainvälisine aikakauskirjoineen sekä säännöllisesti uusiintuvine maailman kongresseineen”.⁴⁸

Ervast osoitti kiertokirjeensä Pariisin kongressille ja toivoi, että siitä keskusteltaisiin kaikissa seuroissa ja loosheissa, jotka siitä saavat tiedon. Hanke oli hyvä, mutta Ervast ei ottanut aloitetta itselleen vaan arveli sen voivan toteutua niin pian kuin alkuperäinen teosofinen seura, T. S. Adyarissa, sitä asianmukaisesti esittäisi.⁴⁹ Ervastin kiertokirje lähetettiin kesäkuussa noin yhdeksäänsataan eri paikkaan maapallolla.

Hanke ei miellyttänyt Suomen antroposofeja. Kapellimestari Johannes Leino kirjoitti 4.5. rouva Steinerille ja kertoi, että Ervast puuhaa Ruusu-Ristin ja Antroposofian ja ehkäpä vielä Teosofisen Seurankin yhdistämistä. Leino kirjoitti, että muutamat vanhemmat jäsenet ovat syvästi huolissaan, kun pelkäävät, että siinä on suuri vaara Suomen antroposofiselle liikkeelle, ja siksi he eivät halua olla missään tekemisissä herra Pekka Ervastin kanssa.⁵⁰

Ervast toivoi, että kiertokirjeessä esitetystä ehdotuksesta olisi keskusteltu Pariisin kongressissa. Hän ei itse päässyt matkustamaan ja kirjoitti Ranskan T. S:n ylishteerille, Monsieur Charles Blech’ille pyytäen, että ”hän – jos katsoisi asian sen arvoiseksi – huolehtisi siitä, että kongressi keskustelisi ehdotetusta maailmanliitosta”. Blech vastasi heti erittäin ystävällisesti, että ”asia suuresti kiinnitti hänen mieltään ja lupasi pitää huolta siitä, että ehdotuksesta keskusteltaisiin”.⁵¹

Ervastin kiertokirje herätti myönteistä mielenkiintoa eri puolilla maailmaa, mutta Pariisin teosofisen maailmankongressin käsittelyyn se ei päässyt.⁵² Kongressi oli hyvin organisoitu ja keskustelukysymyksistä riitti puhetta kolmeksi päiväksi yllin kyllin, sillä halukkaita

puhujia oli niin paljon, että puheiden kesto määrättiin viideksi minuutiksi. Ervastinkin ehdotuksesta mainittiin, mutta todettiin, että se ei anna aihetta mihinkään toimenpiteisiin.

Mietiskelyryhmä

Helsingin Ruusu-Risti-looshi kokoontui syksystä lähtien säännöllisesti joka toinen torstai keskustelu- ym. kokouksiin.⁵³ Helsingissä toimi vuosina 1921–22 ns. mietiskelyryhmä, joka oli Ruusu-Ristin esoteerisen ryhmän ensimmäinen itu ja siemen.⁵⁴ Kyseessä oli työala, ”jossa opimme tuntemaan itseämme, tuntemaan omia sisäisiä ja salaisia kykyjämme, niitä ohjaamaan ja niitä hallitsemaan, ja missä opimme vielä voisii auttamaan”. Ervast vertasi työalaa temppeliin, jonka rakentamiseen tarvitaan paljon työntekijöitä.

Vuonna 1923 Ervast ilmoitti kiertokirjeessä, että jokainen Ruusu-Ristin installoitu jäsen on oikeutettu pyrkimään esoteeriseen ryhmään.⁵⁵ Pyrkiminen tapahtui joko tammi- tai heinäkuussa siten, että pyrkijä kirjoitti Ervastille kirjeen, jossa hän ilmoitti halunsa, motiivinsa ja käsityksensä esoteerisen ryhmän ja sen työn tarkoitukselta.⁵⁶ Salaisen piirin eli esoteerisen ryhmän tarkoitus on ”hahmoteltu Ruusu-Risti-Seuran kolmannessa ohjelmapykälässä, jossa sanotaan, että Ruusu-Ristin jäsenet etsivät ikuiseen elämään vievää tietä, joka kasvattaa ja kehittää heissä veljeyden henkeä”⁵⁷

Ervast antoi ryhmälle opastusta mietiskelystä ja henkisellä tiellä otettavista askeleista. Ervast antoi ohjeet päivittäiseen harjoitteluun. Kuukauden mittaisen valmistuksen jälkeen oppilaasta tuli pyrkijä, jonka harjoitukset kestivät 20 viikkoa. Hänen tuli nyt mietiskelyssä ja päivittäisessä käytännössä pyrkiä Jeesuksen käskyjen viitoittamaan käytännön elämään.

Pyrkijän vaiheen jälkeen oppilaat tulivat kokelaiksi ja olivat ”valmiit käymään sisään tuosta muurista, joka erottaa temppelin esikartanon puutarhasta”. Nyt heillä oli edessä tehtävä, että Kristus olisi heissä elävä ja sitä varten on edessä mystinen kuolema. Kokelasaste oli siinä, että emme ainoastaan usko ajatuksissamme, että mystinen elämä on mystistä kuolemaa, vaan että me todella alamme mystisesti kuolla.⁵⁸

Tämä ei tarkoita mitään eristäytymistä, sillä...

*...jokapäiväinen harjoitus veljeyden monissa hyveissä ja teoissa opettaa meitä todellisuudessa unohtamaan itsemme ja asettumaan sellaiselle kannalla, että Kristus meissä elää ja tuntee. Meidän tulee olla veljiä, ettemme häiritsisi Kristusta. Meidän harjoituksemme on oleva sellaista läpi koko päivän.*⁵⁹

Velvollisuuksista ei kuitenkaan saa luopua, sillä se on ”suoritettava viimeiseen ropoon, mutta muuten oltava hiljaa, että Jumalan ääni meissä kuuluisi.”⁶⁰

Syksyllä Ervast piti Eldorado-elokuvateatterissa viiden luennon sarjan Goethen *Faustista*. Muita aiheita olivat Danten *Jumalainen näytelmä*, *runollisen eli luovan mielikuvituksen salaisuus*, Kiven *Seitsemän veljestä* ja kolme luentoa Pyhästä Graalista. Luentoja ei taaskaan pikakirjoitettu.⁶¹ *Helsingin Sanomat* julkaisi joka viikko Eino Krohnin kirjoittamia selostuksia Ervastin luennoista.⁶²

Paavalin jäljissä

Vuonna 1922 *Ruusu-Risti*-lehden koko pieneni, mutta Ervast oli nyt näyttävämmin esillä omilla teksteillään. Helsingin *Ruusu-Risti*-looshissa alettiin pitää joka toinen torstai Ervastin johdolla Uutta testamenttia tutkivia kokouksia. Ensi alkuun oli kohteena Paavalin persoona ja kirjeet.⁶³

Vuoden 1922 Ervastin luennot pidettiin Eldoradossa. Pikakirjoittaja otti ne kaikki ylös, mikä turvasi sen, että Ervastin luennoissa jakama viisaus ei mennyt hukkaan.⁶⁴

Ervast jatkoi 1916 keskeytynyttä teosofisten muistelmien julkaisua mutta nyt ei kertonut suoraan omasta kehityksestään vaan tapaamistaan henkilöistä ja psyykkisistä ilmiöistä. *Ruusu-Risti*-teosofian kannalta lehden vuosikerta 1922 sisältää keskeisen tärkeän *Pienen Ruusu-Risti-katekismuksen*. Samoin nimimerkillä ”Frater Rosae Crucis” Ervast teki selkoa ”varjon veljien” työskentelystä ja niiden harhapoluille johtavista inspiraatioista.

Kaikki uuden liiton mestarit ja heidän opetuslapsensa (eli Valkoinen Veljeskunta) palvelevatkin hermostona Kristuksen ruumiissa. Koska heitä on joka maassa ja joka kansassa, muodostavat he ikäänkuin sähköverkon, joka peittää koko maapallon.

*Opetuslapsia on joka kansassa, vaan ei kaikkialla täysin vihityitä mestareita. Mutta mestarit ja opetuslapset palvelevat joka kansassa ja joka maassa ihmisyyden asiaa.*⁶⁵

Mutta on olemassa toinen salainen veljeskunta, joka ei tunnusta Kristusta lihaksi tulleen sanana eikä tahdo hänestä tietää. Sillä on omat suunnitelmansa ihmiskunnan sivistyksen ja älyllisen kehityksen suhteen, ja se käyttää kärsimystä ja pahaa kasvatuksensa välineinä. Sen tunnuslauseena on, että tarkoitus pyhittää keinoja, ja se tahtoo pitää ihmiskuntaa tietämättömänä Kristuksesta, jonka turvissa ihminen voi kasvaa tekemättä pahaa. Nämä varjon veljet kulkevat ympäri kuin sudet lammasten vaatteissa, houkutellen yksilöitä ja kansoja suurisuuntaisilla poliittisilla unelmilla, joiden todellisena pohjana ovat vihat ja vainot, sodat ja nälänhädät. ”Taistelkaa ja tappakaa”, he huutavat, ”niin te saavutatte onnen ja veljeyden.” Onni ja veljeys kyllä lopulta tulevat, mutta ei taistelun tuloksena, vaan niiden kärsimysten kautta, jotka taistelua kulloinkin seuraavat.

Ja kuitenkin ihmiskunta Kristuksen ja Valkoisen veljeskunnan avulla voisi saavuttaa onnen ja veljeyden paljon nopeammin ja paljon helpommin.

*Pyrkijän tulee huomata, että varjon veljien työ voi näkyä teosofisessakin liikkeessä, mikäli se johtaa pois päin elävästä Kristuksesta tai myös Jeesuksen elämänohjeista.*⁶⁶

Ervastin nuoruudenrakastettu Maiju Kilpeläinen kävi Anna-äidin kanssa tapaamassa Pekkaa ja tämän siskoa Gerdaa. He olivat päässeet pakoon Pietarista. Anna asui sukulaisten luona Lahdessa. Maiju oli ensin tilapäisenä kanslia-apulaisena Viipurin lääninhallituksessa ja sai 1.2.1922 vakinaisen paikan.⁶⁷ Maiju olisi mielellään asettunut Helsinkiin voidakseen käydä Gerdan kanssa Pekan luennoilla, hänestä kun olisi ollut ”hyvin intresanttia seurata niitä ja nähdä, kuinka pitkälle hän on kehittynyt valitsemansa ihanteen palveluksessa, jolle on elämänsä pyhittänyt”.⁶⁸ Maiju jäi kuitenkin Viipuriin, ja hänen äitinsä muutti hänen luokseen asumaan.⁶⁹

Huhtikuun alussa Ervast tapasi Suomessa vierailevan Katherine Tingleyn, josta hän piti nyt enemmän kuin aikaisemmillä kerroilla.⁷⁰ Tingleyn esiintyminen herätti muutenkin yleistä huomiota. Viiden sadan henkilön Point Loman yhteisö oli hyvin toimeentuleva esi-merkki teosofian käytännöstä.

Ruus-Ristin toinen vuosikokous pidettiin Helsingissä 3.–6.6. Siihen osallistui lähes parisataa jäsentä eri puolilta Suomea. Tällä kertaa 55 uutta jäsentä asetettiin oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa eli ”vihittiin”. Ohjelmassa oli paljon taidetta, ja käytännön asioina keskusteltiin kustannustyön järjestelyistä. Rituaalit ja Ervastin persoonana tekivät moneen läsnäolijaan syvän vaikutuksen. Ervast kertoi *Ruus-Ristissä*:

Toinen huippukohta juhlallisuuksissa oli ”vihkimyskokous” sunnuntai-iltana. Tällöin noudatettiin ensimmäisen vuosikokouksen traditsionia: tavoiteltiin taas maagillista saavutusta. Toivottavasti uudet vihittävät tunsivat vaikutuksen; selvänäköisten jäsentemme lausunnoista päättäen yritys ei ollut turha. Tuommoisen juhlan tarkoitus on sakramentaalinen, ja sakramentti, oikein toimitettuna, painaa siveellisen opetuksen ja tunnelman voimakkaana elämyksenä syväälle sieluun, puhdistettuaan tätä edes hetkeksi itsekkyydestä ja synnistä. Sakramentin synnyttämä tunnelma jää muistona sieluun ja voi semmoisena elämän varrella uudistua rohkaisevana, lohduttavana, auttavana. Niin oli ennenaikaan n.s. vähemmissä mysterioissa esim. vanhassa Kreikassa.⁷¹

Ervastin nuoruudennäky temppelistä suomalaisella kummulla alkoi tulla fyysiselle tasolle.

Kesän Ervast hoiti terveyttään, lepäsi ja keräsi voimia. Ervast julkaisi *Ruus-Ristissä* Teosofisen Seuran vaiheita käsittelevän pitkän ja perusteellisen artikkelin ”Olemmeko käsittäneet oikein?” Se on analyysi liikettä kohdanneista kriiseistä ja niistä johtuvista jakautumisista.

Syksyllä Ervast piti kaksi luentosarjaa, jotka julkaistiin seuraavana vuonna kirjoina *Jumala ja onni* sekä *Paavali ja hänen kristinuskonsa*. Viimeksi mainitussa teoksessa Ervast tuo esille käsityksensä Jeesus Kristuksen vaikutuksesta ihmiskunnan henkiseen elämään.

Viisaat olivat opettaneet, että ihmisessä piilee kuolematon, jumalallinen henki. ”Paavali tiesi, että mahdottomain ponnistusten jälkeen ihminen saattoi rakentaa jonkinlaisen sillan korkeimman sisäisen itsensä ja personallisuutensa välille. Niin tehtiin vanhan ajan mysterioissa ja vihkimyksissä.” Damaskon tiellä Paavali tuli päivätaunnassaan tietoiseksi sekä omasta henkiolemuksestaan että Jumalan

Pojasta. Jumalan Poika on ihmiskunnan takana oleva suuri taivaallinen ihminen, jonka ruumiissa ihmiset ovat kuin soluja.

Paavali älysi, että uusi aikakausi alkoi ihmiskunnalle. Taivaallinen ihminen, ”Minä olen se mikä olen”, Jumalan Poika, joka oli ollut salassa ja jonka yhteyteen ihmisyksilöt olivat päässeet ainoastaan pyrkimällä ulos itsestään, nousemalla haltiotilassa taivaallisiin maailmoihin, tämä Kristus oli nyt tullut maan päälle laskeutumalla kokonaan, ruumistumalla täydellisesti yhteen ihmiseen, Jeesus Natsarealaiseen. Samalla hän oli tullut ihmisiä niin lähelle, ettei kukaan enää ollut suljettuna pois taivaallisen ihmisen yhteydestä. Ennen Kristus oli kaukana ihmiskunnasta, ikipuhtaissa yläilmoissa. Nyt Kristus oli laskeutunut ihmiskuntaan. Nyt Kristus asui sisäisenä kauneutena jokaisessa ihmisessä. Jokainen ihminen joutui sielussaan säveltäjän asemaan, jonka tehtävä on paljastaa Jumalan Pojan salattua ihanuutta.”⁷²

Temppelin avaus

Vuosi 1923 toi uskonnonvapauden Suomeen. Ervast kannatti kirkosta eroamista ja liittymistä siviilirekisteriin. Oman seurakunnan perustamiseen Ervast ei lähtenyt.⁷³

Ruusu-Ristin kolmas vuosikokous pidettiin 19.–21.5. Helsingin Normaalityöryhmissä. Siihen otti osaa 183 seuran 340 jäsenestä. Kansallisteatterissa oli 20.5. yleisömatineita. Suljetuissa kokouksissa tuli esille Ruusu-Ristin mysteeriluonne.

Joukko oppilaita oli edennyt kokelasvaiheeseen, joka teki ajan-kohtaiseksi Ruusu-Risti-temppelin avauksen. Ervast piti suljetussa kokouksessa esitelmän ”Temppelin avaus”, jossa hän kertoi nuoruutensa näystä ja sen edelleen täsmentymisestä ja toteuttamisesta Ruusu-Ristin yhteydessä. Ervast avasi Ruusu-Risti-temppelin, jonka ydin on Graal-temppeli. Kulku temppeliin käy sisäisen Kristuksen tuntemisen kautta, ja kun kokelas on oppinut tuntemaan Kristusta itsessään, hän voi kolkuttaa Ruusu-Risti-temppelin oveen, ja ”se hänelle avautuu; ja koska Kristus on hänen sisässään, tulee Kristus häntä vastaan toisen tai toisen opettajan tai mestarin muodossa. Hänen ei ole ollenkaan tarvis arvata tai tietää, kuka mestari tulee häntä vastaan, sillä opettaja tulee sentähden, että kolkuttajassa on Kristus ja että opettajassa on Kristus.”⁷⁴

Kokelaan mietiskelytyö oli vapaata ja samalla vastuunalaista. Hän oli itse itselleen ja mestarilleen vastuunalainen. Ervast antoi myös kokelaille ohjeita, jotka olivat sellaisia, että ne kasvattavat hänessä hänen vapauttaan ja itsenäisyyttään.⁷⁵

Harjoitusten jälkeen alkoi jakso, jossa kokelaan oli seitsemän kuukauden aikana mietittävä sitä varten annettua kysymystä ja annettava siihen Ervastille kuukausittain vastaus. Ne olivat ainoastaan sitä varten, että ne auttaisivat kokelasta pääsemään selvään suhteeseen korkeimpaan itseen ja mestariin. Ervast sanoi olevansa vain kuin ”symboli mestarien palveluksessa”.⁷⁶

Stenmanin taidepalatsi

Taidekauppias Gösta Stenman (1888–1947) oli käynyt läpi eri uskonnollisia ryhmiä ja ollessaan tingleyläistä teosofiaa edustavassa ryhmässä sai kuulla Ervastista. Stenman teki Ervastille joitakin kirjallisia kysymyksiä, joiden perusteella hän löysi henkisen kotinsa Ruusu-Ristin piirissä. Stenman antoi Ruusu-Ristille ja sen kustannustoiminnalle voimakasta taloudellista tukea ja kuului pian sen johtaviin henkilöihin.

Käytännön miehenä hän tarjosi Taidepalatsinsa Ruusu-Ristin käyttöön.⁷⁷ Heikinkatu 10:ssä (nyk. Mannerheimintie 6) sijainnut Stenmanin taidesalonki oli Pohjoismaiden suurin taidekauppa. Entisen venäläisen kimnaarin talossa, ja omistajassa oli renessanssi-ruhtinaan leima.⁷⁸

Syyskuussa 1924 Ruusu-Ristin jäsen Ida Heliö avasi Taidepalatsin keskikerroksessa pienen kirjakaupan nimeltä Mystica, joka myi monenlaista teosofista, okkulttista ja mystistä kirjallisuutta. Lokakuussa Helsingin Ruusu-Risti-ryhmä alkoi kokoontua alakerran kerhohuoneessa, ja yläkerrassa pidettiin Ervastin kysymysillat.⁷⁹ Myös Ervastin ruotsinkieliset luennot siirtyivät Taidepalatsiin.⁸⁰ Suomenkieliset esitelmät jatkuivat hänen entisellä koulullaan Normaalilyseolla Ratakatu 4:ssä.

Stenmanilla oli tärkeä asema arvovaltaisten näyttelyiden pitopaikkana. Presidentti Ståhlberg ja maan korkein johto oli läsnä 15.11.1922 Stenmanin taidesalongissa pidetyn unkarilaisen taiteen näyttelyn avajaisissa. Kyse oli maiden kulttuurisuhteiden kaikin-

puolisesta kehittämisestä.⁸¹ Stenman oli Tyko Sallisen ja monen muunkin taiteilijan mesenaatti sekä rahan että ymmärryksen tasolla. Hän lahjoitti Helsingin kaupungille Väinö Aaltosen Kahlaaja-veistoksen ja Suomen sanomalehtimiesten Syvärannan lomakotiin Pekka Halosen Talvimaiseman.

Koti löytyy

Ervast halusi ostaa Tuonenkylän päämajan, mutta se ei onnistunut. Maaliskuussa 1924 hän osti itselleen Lopen Tevännön kylästä Saarenmaan huvilatilan. Sen postiosoitteena oli Pilpala. Saarenmaa oli pieni maanviljelystila. Se tarjosi Jaakko Liukkoselle mahdollisuuden hankkia elantonsa tekemällä pienviljelijän työtä. Huvilan alakerrassa oli iso halli, makuuhuone ja keittiö ja yläkerrassa neljä makuuhuonetta.⁸²

Teosofinen Seura jakoi Tuonenkylän tilan useampiin palstoihin ja myi Tonttulan professori Lauri Kettuselle Ervastian asunto-oikeus huomioon otettuna.⁸³ Ervast oli hyvillään, että Tonttula tuli ruusuristiläisille: ”Se on niinkuin sen olisivat korkeimmat johtaneet, ettei se joutunut muille.”⁸⁴ Ervast muutti Lopelle maaliskuun lopulla. Lyyti Hyvärinen tuli taloudenhoitajaksi ja August Aaltonen auttamaan tilan töissä.

Ervast jatkoi Helsingin työtään kulkemalla säännöllisesti kerran viikossa kaupungissa. Stenmanin kodissa Ervastille oli aina varta vasten hänelle sisustettu huone käytettävänä, jossa hän asui tullessaan kotoaan Pilpalasta Helsinkiin.⁸⁵

Yhteisvapaamuurarius

T. S:n presidentti ja esoteerisen osaston johtaja Annie Besant oli liittynyt 1902 Pariisissa vuonna 1893 perustettuun yhteisvapaamuurarijärjestöön *Ordre maçonnique mixte international Le Droit Humain*, joka hyväksyi jäsenikseen myös naisia. Sen perustui ”periaatteisiin, jotka Korkeimman Neuvoston Yleismaailmallinen Kongressi hyväksyi Lausannessa syyskuun 22 päivänä 1875.”¹

Besant uskoi, että yhteisvapaamuurarius tulisi merkitsemään paljon uuden sivistyksen luomisessa ja kehotti T. S:n jäseniä liittymään siihen. Taustalla vaikutti Besantin aisaparin Charles Webster Leadbeaterin usko, että yhteisvapaamuurarius on osa maailmanopettajan valmistustyötä.

Besant eteni nopeasti suurmestariksi ja toimi Lontooseen 1902 perustetun looshin Lodge Human Duty No. 6 ensimmäisenä johtajana. Vuonna 1904 Besant perusti looshin Benaresiin, Intiaan ja julkaisi uuden rituaalin nimeltä ”Dharma Ritual”. C. W. Leadbeater vihittiin järjestöön 1915 ja saavutti nopeasti sen korkeimman, 33. asteen.

Kesällä 1920 Skandinavian Tuomiokunnan edustaja kreivitär Ellen Bille-Brahe-Selby (1874–1949) kirjoitti Ervastille ja kehotti häntä perustamaan yhteisvapaamuurarijärjestön Suomeen. Bille-Brahe-Selby oli samalla Tanskan Teosofisen Seuran ylisihteeriksi. Kyllikki Ignatius sai Saima Neovilta anomuskaavakkeita ja muita papereita ja ryhtyi hankkimaan mahdollisia jäseniä, ja pian oli koossa 60 pyrkijää, ja kaavakkeet lähetettiin Kööpenhaminaan. Tarkoitus oli, että jotkut menisivät Kööpenhaminaan vihittäviksi looshin perustamista varten, mutta kun pyrkijöitä oli näin valtava määrä, siellä katsottiin olevan syytä tulla Suomeen vihkimystä toimittamaan. Bille-Brahe-Selby saapui Suomeen norjalaisen Birger Zadigin kanssa, ja he vihkivät Neovin kanssa 4.10.1920 Teosofisen Seuran tiloissa Bulevardilla

pidetyssä looshissa 27 pyrkijää järjestön jäsenyyteen. Vielä 33 pyrkijää vihittiin seuraavana päivänä. Bille-Brahe-Selby oli ”odottanut korkeintaan kymmentä pyrkijää, joten hänelle oli yllätys tällainen innostus”.²

Yleismaailmallisen Yhteis-Vapaamuurariuden Suomalainen osasto perustettiin 6.10., jolloin Korkeimman Neuvoston skandinaavinen edustaja vihki Helsingin Väinämö-looshin. Looshikirjan sai myös Viipurin Suvantola looshi sekä väliaikaiset looshikirjat Turun kolmio-looshi St. Henrik sekä Tampereen kolmio-looshi Kivi.²

Suomi liitettiin Skandinavian Tuomiokuntaan, ja kaikki Korkeimmalle Neuvostolle menevät asiat kulkivat Tanskan kautta. Yleisen Järjestön ulkonainen hoito uskottiin Suomalaisen Aluemestarin Kyllikki Ignatiuksen haltuun. Ignatius kertoo:

Näiden päivien aikana tuli meidän pitää myöskin suomenkielinen looshikokous opiksemme. Koska päivät kuluivat vierasten seurassa, saimme yöllä kiireessä suomentaa lyhennetyyn I asteen rituaalin. Kokouksen jälkeen sanoi kreivitär Selby nähneensä, että Suomessa uudestisyntyisivät egyptiläiset mysteriot ja että suomenkieliset rituaalisanamme olivat syviä kuin maagilliset mantrat. Hän lähti Suomesta erittäin tyytyväisenä.

Koska järjestön suomalaiset jäsenet olivat enimmäkseen teosofeja, Ignatius varoitti *Teosofi*-lehdessä pitämästä Yhteisvapaamuurarijärjestöä teosofisena yhtymänä. Jos T. S:n jäsenet ”luulevat voidensa pohtia T. S:aa koskevia asioita Yhteisvapaamuurarijärjestön loosheissa, niin tekevät he suurta haittaa tämän liikkeen menestyselliselle työlle”.⁴

Ervast ei ollut aluksi kovin innostunut yhteisvapaamuurariudesta mutta oli huomannut, että ilman muotoja pidetyt T. S:n looshikokoukset olivat helposti koko lailla hengettömiä.⁵ Myös Ervastian vapaamuurariksi vihkimisen yhteydessä (4.10.1920) tuli esille seikkoja, joita hän hämmästyi sanomattomasti.⁶

Suomalainen Tuomiokunta

Vuoden 1924 alussa Bille-Brahe-Selby ilmoitti ajan olevan kypsä Yhteisvapaamuurarijärjestön Suomalaisen Tuomiokunnan muodostamiseksi. Asiassa ei viivytelty, vaan se pantiin vireille, ja vielä loppu-

kesällä saapui Pariisista ilmoitus, että Suomen Tuomiokunta perustettiin 27.7., ja sen Suomen edustajaksi määrättiin Kyllikki Ignatius.⁷

Ignatius pyysi Ervastia ottamaan ulkonaisestikin korkeimman näkyvän paikan, mutta Ervast ei tahtonut vielä tehdä sitä.⁸

Ensimmäisen neuvoston (”areopagin”) muodostivat Pekka Ervast, Kyllikki Ignatius, Hilda Pihlajamäki, Erkki Melartin, Jussi Snellman, Eemil Halonen ja Laina Helle.⁹

Suomessa oli toiminnassa kahdeksan looshia, ja vireillä oli vielä uuden looshin perustaminen Viipuriin. Myös Viroon oltiin perustamassa kahta looshia, jotka tulisivat kuulumaan Suomen Tuomiokuntaan.¹⁰

Hankkeella oli henkinen tausta, sillä mestari St. Germain, joka jo alusta lähtien oli kehottanut Ervastia työskentelemään vapaamuurariuden puitteissa, näytti hänelle, että vapaamuurarius voidaan kokonaan omistaa Kristukselle, asettaa kokonaan uuden liiton palvelukseen.¹¹

Suomen Kansallinen Liitto

Ervast julkaisi tutkimustensa tulokset 1925 ohjelmaluontoiseksi laaditussa kirjassaan *Kadonnut sana*. Hän valmisteli uuden työsuunnitelman, jonka merkeissä hän toivoi Yhteisvapaamuurariuden Suomessa työskentelevän.¹²

Yhteisvapaamuurariuden Pariisin Korkein Neuvosto seurasi myötunnolla työskentelyä Suomen vapaamuurariudessa. Se uskoi, että rakennettavana olevan maailmantemppelin lujuus riippui siitä, että kukin kansa ja yksilö toisi työhön oman itsensä, omat erikoiset kykynsä ja lahjansa, ja se toivoi, että Suomen Yhteisvapaamuurarius ”asettaisi muurarityönsä sellaisiin puitteisiin, että sen omintakeinen älyllisyys pääsisi ilmenemään”.¹³

Uusi askel otettiin, kun seitsemän suomalaista looshia, Väinämö, Suvantola, St. Henrik, Kivi, Phoenix, Viisikanta ja Ilmarinen pyysivät Korkeimman Neuvoston suostumusta kansallisen kokouksen koollekutsumiseksi Suomen Kansallisen Liiton perustamista silmällä pitäen. Korkein Neuvosto hyväksyi pyynnön ja julisti 26.7.1925 Suomen Tuomiokunnan Kansalliseksi Liitoksi. Liitto ei kuitenkaan voinut saada vahvistuskirjaa, ennen kuin työsuunnitelma oli laadittu ja lähetetty Korkeimman Neuvoston tarkastettavaksi.

Suomen Kansallisen Liiton perustava kokous pidettiin 28.9.1925. Ervast alusti kysymyksen Suomen Kansallisen Liiton työohjelmasta nojaten järjestön jäsenten tuntemaan kirjaan *Kadonnut sana*.¹⁴ Ervastin inspiraatio oli vähitellen valmistaa sitä aikaa, ”jolloin vanhat mysteerit asetettaisiin oikeuksiinsa yhdistämällä vapaamuurarimetot teosofiseen inspiraatioon ja liittämällä Ruusu-Risti-tieto vapaamuuraritraditioihin”.

Tämä ensiksi oudolta näyttävä yhdistelmä ei löytänyt vastakaikua kaikkien läsnä olevien mielissä. Osa ei ymmärtänyt teosofian ja vapaamuurariuden yhdenkaltaista tehtävää henkisen tiedon herättäjänä, ja he vierastivat teosofisen inspiraation yhdistämistä vapaamuurariuteen. Toisaalta Teosofisen Seuran jäsenet vieroksuivat Ervastin esittämää teosofiaa. Ja myös heillä oli oma Toivo Vitikan laatima ehdotus Suomalaisen Liiton työn järjestämisestä.¹⁵

Ervastin ehdotusta kannattivat looshien Ilmarinen ja Suvantolan edustajat ja osa Väinämö-looshin edustajista. He olivat kuitenkin vähemmistö, ja äänin 17–10 kokous hyväksyi Toivo Vitikan tekemän ehdotuksen Suomen Kansallisen Liiton työmuodoksi. Kun näin päätettiin, kokouksen vähemmistö, jonka takana oli jäsenten enemmistö, tahtoi viipymättä erota Yleisestä Yhteisvapaamuurarijärjestöstä, koska työskentely niissä rajoissa, joita Toivo Vitikan suunnitelma edellytti, ei sen mielestä ollut mahdollista.

Kyllikki Ignatius haki ratkaisua ja ehdotti, että asia alistettaisiin Pariisiin Korkeimman Neuvoston ratkaistavaksi siten, että tiedusteltaisiin, voitaisiinko Suomessa työskennellä kahta suuntaviivaa pitkin *Le Droit Humain*’in alaisena, täysin virallisesti ja itsenäisesti, Korkeimman Neuvoston edustaja ainoana välittäjänä.¹⁶ Näin tehtiinkin ja asiasta kirjoitettiin Pariisiin ja vastaus oli, että on mahdollisuus työskennellä kahta suuntaviivaa pitkin. Tämän toteuttamiseksi perustettiin toinen työryhmä, Areopagi n:o 13, jonka takana olivat Toivo Vitikan ehdotusta kannattavat jäsenet; Areopagi 12:n takana olivat Ervastin ehdotuksen kannattajat.

Areopagin asioita koskeva virallinen kirjeenvaihto kulki edelleen Kyllikki Ignatiuksen kautta.¹⁷ Nyt oli kuitenkin työrauha ja Areopagi 12 alkoi järjestää asioita omien suunnitelmiensa mukaisesti, ilmoittaen muutoksista niin järjestelyissä kuin rituaaleissa Pariisiin Korkeimmalle Neuvostolle, saaden siltä ohjausta ja neuvoja.¹⁸

Kadonnut sana

Vapaamuurariudessa puhuttu ”Kadonnut sana” oli ja on totuuden tieto, josta vapaamuurarius ei veljestönä tiennyt.¹⁹ Seremonioilla ja rituaaleilla tosin oli oma arvonsa, kun ne saivat aikaan juhlallisen ja keskitetyn tunnelman, ja sellaisenaan ne kasvattavat yhteiskunnallisen elämän taidossa.²⁰

Vapaamuurariuden tehtävä on tehdä ihmiset tietoisiksi ja täysi-ikäisiksi kansalaisiksi siinä hengen valtakunnassa, johon he synnynäisen oikeutensa nojalla kuuluvat.²¹ Vapaamuurarimysteeriot kuvaavat ihmishengen kulkua näkymättömien maailmoiden halki. Ne kuvaavat vihkimyksen suurta ja ihmeellistä tosiasiaa. Vihkimys on symbolinen esitys totuutta etsineen ihmisen vastaanotosta itsetietoisena kansalaisena hengen näkymättömään taivastenvaltakuntaan. Se on hänen tunnustamisensa Salaisen Veljeskunnan jäseneksi.²²

Ervastin ehdotuksessa vapaamuurariuden muodostavat:

Sininen looshi eli varsinainen vapaamuurarius

1° *Hyväksytty Oppipoika*

2° *Ammattilainen*

3° *Mestari-Muurari*

Punainen eli Ruusu-Risti-looshi

4° *Uskottu Sihteeri*

5° *Idän eli Miekan Ritari, Idän ja Lännen Ritari, Jerusalemin Ruhtinas*

6° *Ruusu-Ristin Ruhtinaallinen Ritari*

Musta eli Graal-looshi

7° *Laupeuden Ruhtinas*

8° *Auringon Ritari*

9° *Suur-Ritari Kadosh eli Temppeliherra*

Valkoinen aste

10° *Tuonelan Joutsenen Ritari (Suurmestari)*²³

Käytännössä toteutettuna ”Kadonneen sanan” työohjelma mahdollistaisi sen, että Ruusu-Risti-seura muodostuisi jonkinlaiseksi oppilaitokseksi, ja se voisi toistaiseksi palvella kansanopistona, kunnes taloudelliset ym. olosuhteet myöntäisivät varsinaisen kansanopiston

perustamisen.²⁴ Ruusu-Risti oli alusta alkaen suunniteltu ritaristoksi, jonka jäsenet eri asteiden kautta läpikäisivät määrätyn älyllisen ja siveellisen kasvatusjärjestelmän. Ja syksyn ensimmäisessä kokouksessaan Ruusu-Ristin Neuvosto katsoi ajan tulleeaksi, jolloin seura voidaan organisoida ritaristoksi johtajan ehdottamien periaatteiden mukaan.²⁵

Ervast oli sen verran julkisuuden henkilö, että *Kadonnut sana* pääsi *Viikko-Sanomien* palstoille, sillä lehden 19.9. ilmestyneessä numerossa oli nimimerkin ”-n.” kirjoitus ”Vapaamuurariutta käsittelevä kirja”. Siinä hän sanoo mm.: ”Suomenkielinen vapaamuurariutta käsittelevä kirjallisuus on peräti niukka. Ollen taituri henkisten liikkeiden kuvailijana, asiantuntija, jolla on tiedot ja taidot hallussaan, sopii Pekka Ervast erityisesti tällaisen kirjan kirjoittajaksi.”²⁶

Helsingin Ruusu-Ristissä otettiin vakavasti Ervastin ajatus vapaamuurari-seremonioiden ottamisesta käyttöön looshikokouksissa.

Siinä oli samalla halu palata Teosofisen Seuran alkuperäisiin muotoihin ja tapoihin.²⁷

Suomalainen mysteeriotempeli

Ruusu-Ristin looshityö järjestettiin vapaamuurari pohjalle vuonna 1926. Suunnitelma Ruusu-Ristin työn järjestämisestä tehtiin jäsenille tunnetuksi kiertokirjeen välityksellä.²⁸ Ensimmäiset Ruusu-Risti vapaamuurari looshit aloittivat keväällä 1926 Helsingissä, Hämeenlinnassa, Jyväskylässä ja Viipurissa. Työhön tuli nyt uusi elementti, kun looshityö järjestettiin muodollisesti vanhojen vapaamuurari mysteerioiden pohjalle. Ruusu-Ristin jäsenet olivat joko irto-, ryhmä- tai looshijäseniä. Irtojäsenet olivat joko ulko- tai sisäjäseniä. Irtojäsen, joka ei ollut käynyt vuosijuhlissa installoitumassa, oli ulkojäsen, mutta installoiduttuaan hän oli sisäjäsen ja oli oikeutettu pyrkimään Ruusu-Ristin esoteeriseen ryhmään ja saamaan sitä ohjausta mietiskelyssä ynnä henkisessä elämässä, jota kirjeenvaihdon avulla voi antaa.

Ryhmäjäseniä olivat ne ulko- tai sisäjäsenet, jotka kuuluivat jo perustettuihin tai vasta perustettaviin Ruusu-Risti-ryhmiin, jotka työskentelivät entiseen tapaan ilman vapaamuurariseremonioita. Looshijäsenet olivat vapaamuurareita. He olivat jäseninä siinä looshissa,

joka toimi jäsenen kotipaikkakunnalla. Jos omalla paikkakunnalla ei ollut looshia, oli mahdollista liittyä johonkin toisella paikkakunnalla toimivaan looshiin, jonka kokouksiin hän saattoi säännöllisesti ottaa osaa.

Looshijäsenyyteen kuului kolme astetta: oppipojan, ammattilaisen ja mestarimuurarin. Looshijäsen, samoin kuin installoitu irtotai ryhmäjäsen, oli oikeutettu pyrkimään Ruusu-Ristin esoteeriseen ryhmään ja saamaan opastusta kirjeenvaihdon avulla.

Ruusu-Risti-ritariksi saattoi pyrkiä ainoastaan mestarimuurari. Jos hän ei ennen ollut kuulunut esoteeriseen ryhmään, oli hänen nyt liityttävä siihen. Ritarius käsitti kolme esoteerista astetta ja ritari-nimi saavutettiin vasta kolmannessa. Ainoastaan Ruusu-Risti-ritari voi saada kutsun tulla Temppeleliritariksi. Tämäkin aste käsitti kolme esoteerista astetta. Korkein eli kymmenes aste oli ainoastaan Ruusu-Ristin suurmestarilla. Ruusu-Risti- ja temppeleliritarius olivat vielä tultavaksi asioita.

Ervast antoi vielä kiertokirjeessä neuvoja tulevien looshien perustamista ja jäseneksi liittymistä silmällä pitäen. Kiertokirje käännettiin myös ranskaksi ja lähetettiin 4.5. Pariisiin Korkeimmalle Neuvostolle. Korkeimman Neuvoston mielestä ei ollut mitään syytä kieltää Ervastilta ja hänen ystäviltään täydellistä ja täyttä vapautta jatkaa Le Droit Humainissa Teosofisessa Seurassa ja Eastern School of Theosophy -esoteerikoulussa alkamiaan opintoja. Le Droit Humainissa oli tilaa kaikille totuuden etsimisen muodoille, ja kaikkien ihmisällyn asteiden tulee löytää siellä ravintoa.²⁹

Ruusuristityö yhdistettiin vapaamuurariuteen 22. toukokuuta. Areopagi 12:sta tehtiin Ruusu-Risti-vapaamuurarius, ja Ervast viihittiin sen ensimmäiseksi suurmestariksi. Samassa tilaisuudessa luovuttivat kaikki 18., 30. ja 33. asteen veljet arvomerkinsä suurmestarin käytettäväksi, mutta hän luovutti ne omistajilleen muistoksi työn aikaisemmista vaiheista.³⁰

Ensimmäisenä helluntaipäivänä 23.5. oli aamulla kello 10 uusien jäsenten installaatio. Kello 12 oli Kansallisteatterissa vuosijuhla, jossa Ervast piti esitelmän Temppelelherra-ritaristosta.³¹

Toisena helluntaipäivänä 24.5. pidettiin Ruusu-Risti-vapaamuurariuden perustava kokous.

Seremoniat auttoivat tekemään kokoontumisista rauhan hetkiä, jolloin katseet ajatukset kääntyvät toisiin asioihin kuin jokapäiväisiin huoliin ja oikein asennoituneena voi tuntea, että emme ole ainoastaan tuota näkyväistä, kuolevaista, aineellista, fyysistä ihmiskuntaa, vaan että me olemme osallisia jostakin korkeammasta maailmasta. Tuo korkeampi maailma ei merkinnyt eristäytymistä muusta maailmasta. Looshissa opittiin keskinäistä veljeyttä, ja sitä oli myös jaettava muulle maailmalle. Ervast kertoi, että Ruusu-Risti-vapaamuurariuden takana oleva mestari kehottaa: ”Avatkaa itsenne totuudelle, rukoukselle. Syleilkää koko maailmaa. Oppikaa keskenänne olemaan veljiä, rakastamaan toisianne, olemaan vilpittömiä ja rehellisiä, olemaan avomielisiä, niin että voisitte sitten maailmaakin kohtaan olla veljellisiä.”

Toiminta vakiintuu

Maailman pyhät kirjat

Vuoden 1925 alussa Mystica-kirjakauppa ryhtyi kustantamaan Ervastin toimittamaa *Maailman pyhät kirjat* -sarjaa.

Ensimmäisenä ilmestyi Ervastin vanha käännös taolaisuuden klassikosta *Tao-Te-Kingistä*. Se tuli kirjakauppoihin helmikuun alussa ja sai lehdistössä hyvän vastaanoton. *Helsingin Sanomien* toimitaja Toivo Vitikka laati 15.2. ilmestyneeseen lehteen laajan ja perusteellisen esittelyn.¹ Jussi Snellman kirjoitti siitä *Uudessa Suomessa* 22.3. julkaistussa artikkelissa.² Myös *Forssan Lehdessä* oli 25.10. nimimerkki ”St.”:n asiallinen ja myönteinen esittely *Tao-Te-Kingistä*.³

Buddhalainen aforismikokoelma *Dhammapada* ilmestyi toukuun lopulla. Tällä kertaa sen esitteli *Helsingin Sanomissa* ”V-i K.” (Viki Kärkkäinen). Kärkkäisen mielestä *Dhammapada* on ”totuuden etsijöille tervetullut kirja. Se antaa elämänvalaistusta ja lohdutusta henkisen hädän hetkinä ja opettaa lukijaansa havaitsemaan, mitkä suuret henkiset voimat hänessä piilevät. Ja vaikka se onkin buddhalaisten pyhä kirja, voi sen kristittykin arkailematta käsiinsä ottaa, sillä se sisältää samaa syvällistä elämänviisautta, johon kristinuskokin nojautuu.”⁴ Myös *Forssan Lehdessä* oli esittely *Dhammapadasta* (6.11.).

Maailman Pyhät kirjat -sarjan huipensi Ervastin kääntämä ja selityksin varustama *Vuorisaarna*. Moni ei ehkä ilman Ervastia tietäisikään, että Jeesuksen opetuksiin sisältyy edelleenkin pätevä henkisen tiedon tie. Sven Krohn kirjoitti *Vuorisaarnasta* asiallisen esityksen *Helsingin Sanomiin*.⁵ Myös *Forssan lehdessä* oli 6.1.1926 siitä myönteiseen sävyyn kirjoitettu esittely.⁶

Pekka Ervast täytti vuonna 1925 pyöreitä vuosia. Jyväskylässä ilmestyvässä *Sisä-Suomessa* oli 24.12. K. O:n (Otto Keskinen) Sven Krohnin artikkelin tukeutuva kirjoitus ”Pekka Ervast 50-vuotias”.⁷

Myös *Helsingin Sanomissa* oli lyhyt kirjoitus Ervastin elämästä hänen 50-vuotispäiviinsä liittyen. Tekijää ei mainittu, mutta sisällön perusteella tekijä näyttää olevan Sven Krohn.⁸

Eino Leino

Runoilijamestari Eino Leino ei liittynyt Ruusu-Ristin jäseneksi. Yhteys silti säilyi, ja pari vuotta ennen Leinon kuolemaa Ervast kävi tervehtimässä häntä sairaalassa. Leino suri kadonnutta Jeesuksen elämästä kertovaa *Mestari*-teosta ja kertoi suunnitelmistaan dramatisoida kohtia evankeliumeista. Hän tiesi tehtävänsä Väinämöisen palvelijana ja lisäsi: ”Katso, Pekka minä tahtoisin tehdä teosofista työtä niin kuin sinä ja seistä sinun rinnallasi; mutta minun aikani ei ole vielä tullut: minun täytyy vielä pari vuotta naisia naurattaa...”⁹ Myös jossakin kirjeessään Ervastille Leino kertoi aikeistaan ryhtyä aktiiviseksi teosofiseksi työntekijäksi.¹⁰ Leino piti Ervastia suuressa arvossa ja kutsui tätä mestariksi:

*Mestari Pekka Ervast,
Pilpala
Saarenmaa.*

Pyydän kiittää mitä sydämellisimmin kirjallisista lahjoistasi, joiden vastinetta julkisanassa turhaan hapuilen. Silti ällös antako mielesi murehtua: Meidän haudallemmekin tapahtuu jotakin.

Mutta miksi minä seppää opettaisin? Itse tiedät, näet myöskin, mitä edellä lausumani sanat minua velvoittavat.

*Vanha Ystäväsi:
Eino Leino*

Helsinki, kesäkuun 18. päivänä 1925.¹¹

Ervast kertoi, että Leino oli nero ja vihitty, niin kuin useimmat suuret runoilijat. Hän oli jossakin edellisessä ruumistuksessaan tullut vihityksi muinaissuomalaisiin mysteereihin, ja siksi hän tunsu syvästi Suomen kansan hengen, ja sen henki eli hänessä. Nuoruudestaan saakka hän tunsu: ”Minä rakastan tätä kansaa ja ymmärrän sitä.”¹²

Monien sairauksien rasittama runoilijanero Eino Leino kuoli Tuusulassa 10.1.1926.

Ruusu-Ristin lootuskoulu

Ervast kirjoitti toukokuun 1926 *Ruusu-Ristissä* lähinnä teosofisten vanhempien lapsille tarkoitettusta lootuskoulusta. Hän laati toiminta-ohjeet, joihin kuuluivat määrätyt seremoniat, kuten kynttiläkulkue, mantra *Tähtönen pieni mun rinnassain, aina loistaos kirkkahasti* ja sadun muodossa tapahtuva opetus.¹³ Eino Krohn toimi Helsingin lootuskoulun johtajana. Myös Jyväskylään tuli oma lootuskoulu.¹⁴

Kanneljärven kesäkurssit

Ruusu-Ristin ensimmäiset kesäkurssit pidettiin 19.–26.6.1926 Kanneljärvellä, Karjalan kannaksella. Niiden pitopaikka oli Annikki Reijosen (1897–1934) ja Bertta Repon vuokraama suuri Valonmajaksi ristitty venäläishuvila Suulajärven rannalla. Huvila oli vuokrattu lastenkotia varten ja Reijonen suunnitteli, että se voisi toimia myös ruusuristiläisten kesäkotina.¹⁵

Ervast muisteli 20.6., miten Kiteen kesäkurssien alla osattiin odottaa sota ja myös Suomen tulevaa itsenäistymistä. Nyt oli näkymät henkimaailmassa yhtä kriittiset. Tilanne oli sellainen, että ”voi tulla jotakin, joka on vielä kauheampi kuin mitä maailmansota oli” ja ennustajilta oli saatu kuulla heidän varmana vakaumuksenaan, että ”ihmiskunta asetetaan vielä uudelle koetukselle, heitetään valinkauhaan ja hornankattilaan”.

Ennustukset eivät sijoittuneet kovin kaukaiseen aikaan vaan ”sellaiseen tulevaisuuteen, joka koittaa tämän vuosisadan loppupuolella”. Mutta saattoi olla niinkin, että ”tuo kriittinen kohta sivuutetaan”. Se merkitsi sitä, että ”meillä on valmistusaikaa, jolloin me voimme vielä tehdä työtä onnellisemmän tulevaisuuden hyväksi; voimme aivan kuin yrittää sitä, mitä emme yrittäneet ennen maailmansotaa”.

Ervast kertoi, että...

...meitä on vain muutamia kymmeniä koossa täällä Suomessa – mitätön kourallinen, muutamia vaatimattomia yksilöitä. Mutta jos asiat meille selviävät, jos meissä pääsee Pyhän hengen tuli loistamaan, silloin se merkitsee sitä, että meistä valo voi levitä, ja silloin me muodostamme yhden keskuksen, joka voi valmistaa tulevaa aikaa.

Samanlaisia keskuksia voisi muodostua muuallakin maailmassa...

...mutta meidän tulee huolehtia ainoastaan siitä, että me voisimme täällä Suomessa löytää sellaisen joukon, jonka hengen tuli palaa kirkkaana, sillä siinä siintää tämän rinnalla sellainen tehtävä kansojen auttamiseksi, joka voi osallistua voimakkaana välineenä tuossa suuressa tehtävässä ihmiskunnan hyväksi; sillä nyt on luotava uusi yhteiskunta, uusi kulttuuri, uudenlainen elämä maan päälle siitä syystä, että me alamme tuntea, että tällainen nykyinen elämä ei voi enää jatkua.

Ja jotta tämä uusi elämänmuoto voisi tulla todellisuudeksi...

...vaaditaan ehdottomasti, että Eurooppaan tai useaan paikkaan maailmassa on synnyttävä niin sanottu mysteeriokoulu. Täytyy syntyä uudestaan se, mitä me olemme nimittäneet vanhoissa kulttuureissa mysteereiksi. Ja jos Suomeen tulisi mysteeriokoulu, ei sen toiminta tähtäisi vain Suomeen vaan kaikkialle muuallekin.

Tämä asia, uusien mysteereiden astuminen alas fyysilliseen maailmaan näkymättömästä hengen maailmasta, missä ne ovat valmiiksi suunnitellut – ja etenkin meidän kannaltamme katsoen astuminen alas tänne Suomeen –, on oleva meidän pyrkimyksemme ja sisimmän ajatuselämämme kohteena.¹⁶

Kesäkursseilla opiskelu meni siihen tapaan, että pidettiin kokouksia, joissa Ervast pani kovalle jokaisen läsnäolijan. Kaikkien piti tehdä työtä, ei vain kuunnella vaan ajatella ja sanoa.

Sitten oli joka päivä yksi tai kaksi esitelmiä. Kirjailija J. R. Hannula piti seitsemän luennon sarjan tutustumisestaan teosofiaan ja kokemuksistaan, jotka johtivat siihen, että hän 1915 ”luopui kaikesta” ja siirtyi teosofiseksi työntekijäksi. Kartoittaja B. V. Juutilainen kertoi vanhan kansan lääkintäkasvitietoudesta ja puutarhuri Toivo Uuskallio toi omassa luennossaan esille visiotaan käytännön elämän järjestämisestä yksinkertaisemmalle ja luonnollisemmalle perustalle.¹⁷ Viimeisenä iltana Ervast puhui saksaksi paikkakunnan venäläisille teosofisesta maailmankatsomuksesta yleensä.¹⁸

Nämä kesäkurssit antoivat käsityksen ja aavistuksen siitä, mitä todellinen Ruusu-Risti-opisto voisi olla, ja ne olivat myös pienoiskoos- sa sitä tietäjäkouluu, jota mysteeriopisto aina on ja jossa jotkut sielut löytävät itsensä ja elämäntehtävänsä kansansa profeettoina.¹⁹

Ruusu-Risti-seurakunta

Syyskuun lehdessä Ervast jatkoi jo aiemmin aloitetun seurakuntakysymyksen käsittelyä. Hän tarkasteli seurakunnan ulkonaisia ja sisäisiä tehtäviä ja piti ratkaisuna, että ruusuristolaiset liittyisivät valtion siviilirekisteriin ja maksaisivat ennen kirkolle menneet veronsa Ruusu-Ristin-seurakuntarahastoon. Ervast itse oli eronnut kirkosta, mutta jätti asian muille oman vapaan harkinnan varaan.²⁰

Helsingin Ruusu-Risti-ryhmän kokouksessa 5.12.1926 keskusteltiin seurakuntakysymyksestä Ervastin ehdotuksen pohjalta. Tultiin siihen tulokseen, että ”seuramme jäsenet yleensä pitäisivät siveellisenä velvollisuutenaan erota kirkosta – jollei laillisia esteitä ollut – sekä liittyä siviilirekisteriin”.²¹

Juhlamenoja erinäisiä tilaisuuksia varten voitaisiin järjestää looshien virkailijoiden toimesta vanhaan vapaamuuraritapaan. Toinen tärkeä seuraus siviilirekisteriin siirtymisestä oli, että ennen kirkolle menneet verot jäisivät käytettäväksi. Tärkeinä kysymyksinä olivat temppeli ja opisto ja taloudellisen avun mahdollistaminen tilapäisesti apua tarvitseville jäsenille. Yhteisen innostuksen saattamana läsnäolijat päättivät perustaa Temppeleirahaston, joka perustui jäsenten jokapäiväisiin, vapaaehtoiisiin uhreihin. Varoja koottiin mm:

1. Oman talon aikaansaamiseksi Helsingissä, joka talo olisi liikkeen päämaja, keskustemppeli ja ensimmäinen opisto, käsittäen kirjakaupan, luku- ja kirjastohuoneita, vierashuoneita, kahvilan.
2. Oman maatilankin hankkimiseksi kansanopistoineen.
3. Henkisen työn, kirjallisuuden tukemiseksi.
4. Lainaus- ja avustuskassan luomiseksi seuran jäsenille.

Ervast otti asian sen verran vakavasti, että suunnitteli temppelirahaston varojen keräämistä varten tarvittavat säästölipmaat.²²

Jyväskylän temppeli

Jyväskylässä tehtiin se, mistä Helsingissä haaveiltiin. Oma temppeli oli ollut jyväskyläläisten ajatuksissa jo vuodesta 1922 alkaen. Marraskuun lopulla 1926 hanke lähti liikkeelle, kun kauppias Johan Viktor Hytönen marssi Jyväskylän Suojeluskuntapiirin kansliapäällikön Olli Keskisen puheille. Hytösellä oli satama-alueella kaksi makasiinia,

joista tempppelin saisi hyvinkin pystytetyksi, ja ryhmässä oli päteviä rakennusalan osaajia, jotka saattoivat antaa panoksensa hankkeen toteuttamisessa. Temppleri rakennettiin Hytösen omistaman Kaupakatu 5:n tontin sisäpihalle.

Hanketta hoitamaan perustettiin 4.1.1927 kannatusyhdistys Ilmarinen, jonka puheenjohtajaksi valittiin pankinjohtaja Otto Keskinen ja sihteeriksi SOK:n Jyväskylän konttorin apulaisjohtaja Aleks Vainio.²³

Tempppelin piirustukset laati rakennusmestari Vilho Lounaksen laatiman suunnitelman pohjalta arkkitehti Aukusti Teräsvaara.²⁴ Rakentamisesta huolehti J. V. Hytösen, Edvard Niemisen ja Aleks Vainion muodostama rakennustoimikunta. Työt aloitettiin heinänteon aikoihin, ja ne vietiin läpi osaurakoina. Pääpiirteittäin talo oli valmis lokakuun lopulla.

Keskuslämmityksellä ja juoksevalla vedellä varustetussa talossa oli tilava ja lämmin 35 m²:n eteinen. Goottilaistyyllisen temppelehuoneen koko on 130 m², ja siihen mahtui istumaan 200 henkeä. Toisessa kerroksessa oli 44 m² kokoinen vahtimestarin asunto, jossa oli kamari ja keittiö. Kaiken kaikkiaan rakennukseen tuli neliöitä 209 m².

Sisämaalaukset suunnitteli arkkitehti Rafael Blomstedt, ja symbolistista, kalevalaista tyyliä olevat lasimaalaukset laati Jussi Pohjanmies.²⁵

Jyväskylän Ruusu-Risti-tempppelin avajaiset vietettiin sunnuntaina 6.11.1927, ja torstaina 5.1.1928 Pekka Ervast vihki sen käyttöönä vapaamuurarimenoin.²⁶

Myös Lieksassa ja Terijoella oli omat temppeleinsä, vaikkakin vaatimattomimmissa puitteissa.

Gösta Stenman

Pitkin talvea oli liikkunut huhuja Stenmanin taidepalatsin myynnistä ja maaliskuussa alkoi tapahtua. *Iltalehti* (5.3.) kertoi, että Stenmanin taidesalongin näyttelytoiminta loppuu tämän talvikauden kuluttua.

Stenmanin taidepalatsin myynnin syistä on olemassa vain arveluita, että Stenmanilla olisi ollut taloudellisia vaikeuksia antamiensa takausten johdosta. Yhtenä syynä on myös mainittu tuleva Helsingin taidehalli ja sen mukanaan tuoma kilpailu näyttelytilojen tarjoajana.

Myös ajan henki alkoi painaa päälle. Eino Krohn on kertonut kohtauksesta, miten Ervast eräänä lauantai-iltana seurueineen oli kysymysillan jälkeen tulossa alaspäin taidepalatsin yläkerran tiloista, kun toisen kerroksen hallissa hänet pysäytti kaksi nuorta miestä, jotka sanoivat: ”Teidän kysymysiltanne ovat kyllä oikein hienoja, eikä yleisöstäkään ole puutetta, mutta valitettavaksi meidän täytyy tehdä teille tiettäväksi eräs vähemmän miellyttävä juttu. Te kun olette kavaltaneet erään henkilön rahoja.” – Nimikin mainittiin. Kyse oli eräästä ruusuristiläisestä, joka oli lainannut hyvin pienen summan kustannustoimintaa varten.

Mutta herrat lupasivat, että asia voitaisiin järjestää tiettyä korvausta vastaan.

”Hyvin kiinnostavaa”, sanoi Ervast, ”mutta tänään en ehdi ottaa kantaa asiaan. Tulkaa huomenna, niin selvitämme asian.”²⁷

Gösta ja pari muuta henkilöä seurasi tapahtumaa sivusta. Göstan kuuma veri kiehahti. Hän sanoi: ” – nyt vedän noita retkuja kuonoon”, – ja tovereilla oli täysi työ pitää häntä aisoissa ja estää tuota Pietarin tekoa. Asiaa ei kuitenkaan jätetty silleen, vaan poliisille soitettiin ja pyydettiin viranomaisia puuttumaan kiristykseen.

Sunnuntaina oli sitten Ervastin esitelmäpäivä. Toinen nuorista miehistä tuli Ervastin esitelmätalaisuuteen ja pyysi nöyrästi anteeksi. Hän oli erehtynyt. Ervast vain hymyili ja nyökkäsi ystävällisesti. Mutta Göstalla oli vielä pannu kuumana, ja kun mies oli lähdössä, hän huusi: ”Lurjus, lurjus!” – Mies nosti takinkaulusta ja näytti sinne kiinnitettyä etsivän keskuspoliisin merkkiä ja poistui.²⁸

Vuosikokous 1927 – tempelin merkeissä

Ruusu-Ristin 7. vuosikokous pidettiin pääsiäisenä 14.–17.4. Suomalaisella lyseolla. Vuosikokousten järjestämisessä on monenlaista puuhaa. Nyt toimittiin Ervastin antamien ohjeiden mukaan.

*...työ oli koetettu veljellisesti jakaa eri tekijöiden kesken. Siinä oli emäntien toimielias piiri, koristelu-, kalustus- ja valaistusestearit monine apulaisineen, siinä soiton, laulun ja muun taiteellisen ohjelman huolehtijat. Kaikilla ryhmillä oli omat päällikkönsä ja heillä halunsa mukaan useampia innokkaita apulaisia.*²⁹

Vuosikokous alkoi pitkänäperjantaina. Avauspuheessaan Ervast sanoi, että tämä vuosikokous vietettiin atman, tahdon merkeissä. ”Atma on sisin, jumalallisin prinssi. Se on piilossa, ja se saa tyydytyksen vain siitä, että olemme Kristuksen kaltaisia, ehjiä. Atman voima näkyy siinä, että hengen voima tunkee läpi meidän ruumiimme, niin että tekemme ovat kauniita.”

Ervast kertasi Ruusu-Ristin perustamiseen johtaneita syitä ja nyt Ruusu-Ristissä työ puettiin vapaamuurarimuotoon, ”joka on elänyt läpi vuosituhansien ja jolla on mahdollisuus elää vielä kauan, koska sen muoto pysyy salassa”. Itse nimi Ruusu-Risti ”voi olla vanha, kohtaisin Egyptin ajoilta, mutta R.-R. merkitsee ennen kaikkea työtä, jossa Jeesus Kristus on mukana”.³⁰

Tulevaa 7-vuotiskautta katsellessa Ervast oli näkevinään, että ”seitsemän vuoden perästä jäsenlukumme on lisääntynyt, ja me toimimme omassa temppelessämme. On kuin karman määräys, että tässä fyysisessä maailmassa täytyy meillä olla oma koti.” Sen tähden nyt kuljettiin temppelein merkissä.³¹

Temppelein rakentamista varten perustettiin Temppeleirahasto ja pantiin heti alulle varojen keräys hankkeen toteuttamiseksi.³² Myös Jyväskylän temppeleistä oli puhetta. Ervastin mielestä Ruusu-Ristin täytyy rakentaa temppeleitä ympäri maata, mutta on oleva yksi keskus, yhteinen koti täällä Helsingissä. Se oli nyt toteutettava, ja sitä varten jokaisen jäsenen tuli allekirjoittaa sitoumus, jolla hän suostuu säästämään määrätyn erän päivittäin uhriarkkuun, kunnes temppelele on pystytetty: säästämänsä summan hän suorittaa vuosineljänneksittäin joko looshilleen tai suoraan rahastonhoitajalle Helsinkiin.

Seurakuntakysymyksessä Ervast oli sitä mieltä, että seurakuntaa tarvitaan, mutta vain henkisesti. Yksimielisesti hyväksyttiin Ervastin ehdotus, että kirkosta voi erota ja liittyä siviilirekisteriin ja Ruusu-Risti tulee panemaan toimeen juhlallisuuksia sekä seremonioita määrättyjä tilaisuuksia, lasten ristimistä, avioliittoa, hautausta ym. varten. Ratkaisu jäi jokaisen jäsenen vapaan valinnan varaan.³³ Keskustelun jälkeen Ervast nousi ja julisti juhlallisesti, että Ruusu-Ristin temppelele on perustettu.³⁴

Pääsiäislauantaina 16.4. Ervast piti aamupäivällä kello 11 esitelmän aiheena *Mitä on R.-R:n työ käytännöllisessä merkityksessä?*

Lähes parisen tuntia kestäneessä esitelmässä Ervast antoi ohjeita elämäntehtävän valitsemisesta ja oikeasta asenteesta elämän arkipäivän käytännön tehtäviin nähden. Ruusu-Ristin tehtävänä oli luoda uusi aatelisto, hengen aatelisto. Elämän välttämättömyydestä se luodaan sisästä päin, ja me osaltamme olemme siihen kutsutut.³⁵

Lauantai-iltana oli sitten uusien jäsenten juhlallinen vastaanotto. Ruusu-Ristin edustamaan työhön liitettiin 70 uutta jäsentä. Ruusu-Ristin jäsenmäärä oli nyt noussut yli seitsemänsadan. Pääsiäissunnuntaina kello 12 oli Kansallisteatterissa Ruusu-Ristin juhlamatinea. Suuri teatteri oli ääriään myöten täynnä yleisöä. Erkki Melartin oli huolehtinut ohjelman järjestelyistä.³⁶

Matinea alkoi musiikilla. Trio Harry Grahn, Paul Elers ja Erkki Melartin soittivat Erkin musiikkia. Sen jälkeen Ture Åberg* ja Olivia Gebhard lauloivat ja Väinö Lahti soitti pianolla Brahmsia. Musiikin jälkeen oli Arthur Schnitzlerin yksinäytöksinen näytelmä *Nainen tikari kädessä*, jonka rooleissa olivat Hilda Pihlajamäki, Jussi Snellman ja Aapo Pihlajamäki. Näytelmän looginen konstruktio perustui jälleensyntymiseen, ja siinä oli etualalla ”ankaran välttämättömyyden tajuaminen, jonka johdosta vaistoissaan ja intohimoissaan elävät ihmiset kulkevat omaa kohtaloaan kohti. Nämä vaistot periytyvät ruumistuksesta toiseen ja aikaansaavat samojen tapausten uudistumisen jonkun verran erilaisissa puitteissa.”³⁷

Erkki Melartin soitti vielä näytelmän jälkeen, ja Ervast piti esitelmän, joka oli ikään kuin vastaus Schnitzlerin näytelmän herättämiin kysymyksiin. ”Taas astui jälleensyntymisen välttämättömyys johdonmukaisuuden ja kokemuksen vaatimana todellisuutena eteemme, mutta nyt ymmärsimme siinä piilevän ylösnousemuksen, mahdollisuuden vapaina olentoina herättää itsessämme henkisen tahdon, sisimmän itsemme, joka on samaa olemusta kuin kaitselmukseksi ilmenevä hyvä tahto.”³⁸

Kesäkurssit päätettiin pitää elokuussa Terijoella. Sen jälkeen oli Ervastilla edessä pitkä matka pieneen Gallspachin kylään Itävaltaan. Siellä sijaisi tohtori Valentin Zeileisin sähkömagneettinen hoitolaitos.

---

* Käytti v. 1928 lähtien nimeä Ture Ara. – Toim. huom.

Valentin Zeileis ja Gallspachin lumottu linna

Ylä-Itävallan Gallspachin kylässä työskentelevä Valentin Zeileis oli ihmeparantaja, jonka hoitolaitoksessa sokeat saivat näkönsä, kuurot kuulonsa ja halvautuneet alkoivat kävellä. Ympäri maailmaa Zeileisin hoitoon hakeutui ihmisiä, joilla ei ollut enää mitään muuta toivoa. Erkki Melartin oli ollut Zeileisin hoidossa kesällä 1926.³⁹ Myös oopperalaulaja Ture Åberg hakeutui 1927 Zeileisin hoitoon, kun oli rasittanut itsensä siihen tilaan, että sydän alkoi reistailla ja alituinen katarri kiusasi hänen esiintymistään.

Toukokuussa Ervast ja Eino Krohn lähtivät Gösta ja Bertha Stenmanin kanssa Zeileisin pakeille. Pitkä matka yli puolen Euroopan sujui mukavasti Zeileisin 7-paikkaisella Hudson-merkkisellä autolla. Matkalla pysähdyttiin Weimarissa ja vierailtiin Goethen kotitalossa. Ervast teki tarkkoja havaintoja. Ervastia suretti vain, ettei kirjasto-huoneeseen ollut pääsyä. Kirjoja eivät turistit saaneet katsella kuin kaukaa.

Ervast kulki hengessään vavisten suuren vainajan huoneissa: ”Tässä hän on liikkunut, suuri Goethe, vielä vanhuutensa päivinä, tässä istunut, tuossa seisonut työpöytänsä ääressä, tässä keskustellut ystäviensä kanssa, tuossa rauhassa levännyt... Harvoin syntyy semmoisia neroja kuin Goethe, ja armoitettu on se maa, jossa he syntyvät.” Näihin ajatuksiin liittyen Ervast kysyi Weimarissa vaeltaessaan: ”Sinä armoitettu Saksa, koska nouset uudestaan oman menneisyytesi tasalle?”⁴⁰

Ervast oli perillä toukokuun lopulla ja kirjoitti kortin Ruusu-Ristin jäsenelle Rakel Ervastille (o.s. Bergroth). Ervast kertoi, että Gallspachissa oli koko joukko suomalaisia, jotka ottavat osaa tohtori Zeileisin hoitoihin. Tuona kesänä professori Zeileisin luona oli koolla toistakymmentä ruusuristiläistä.⁴¹ Ervast kertoi vielä, että tohtori oli merkillisen hyvä ja viisas vanha herra, joka oli korkealla ihmisiä erottavien esteiden yläpuolella ja taitava lääkäri. Ervast ja muut suomalaiset vieraat pitivät paljon tohtorista. Ervast sai myös hoitoa, ja Zeileis laittoi hänen munuaisensa kuntoon.⁴² Zeileis oli itse kehittänyt radiumia ja korkeafrekvenssistä valoa hyödyntävät instrumenttinsa ja hänen nimeään kantava instituutti toimii vieläkin Gallspachin kylässä.

Kotiin Lopelle palattua Ervast kirjoitti Hilda Pihlajamäelle ja mainitsi, että Zeileis oli kyllä adepti, ”mutta ei hän sitä itse toittotaisi. Ja pahoillaan hän varmaan olisi, jos semmoisia huhuja hänestä levitetäisiin.”⁴³

Terijoen kesäkurssit

Ruus-Ristin toiset kesäkurssit pidettiin Terijoella. Terijoella oli Ruusu-Ristin ryhmä ja 1926 perustettu seremoniallinen ryhmä Migmarin silmä.

Kurssipaikkana oli Efraim ja Maria Jerrmanin huvila ”Rauhala”, joka sijaitsi lähellä Terijoen Rivieraa, noin kolmen kilometrin päässä Terijoen asemalta rajalle päin. Linnamaisen huvilan portin yläpuolella kurssilaisia tervehti kirjoitus ”Ruusu-Ristin kesäkurssit”. Kurssipaikka teki ylevän vaikutelman. Kesäkurssit alkoivat maanantaina 1.8.1927 ja päättyivät seuraavan viikon maanantaina 8.8.

Kesäkurssien avajaispuheessa Ervast huomautti, että...

*...on olemassa eräältä puolen katsottuna kolmenlaisia ihmisiä maailmassa. Ensiksi ne ihmiset, joiden elämän sisältönä on aineellinen hyörintä ja pyörintä, sen voitot ja tappiot, sen ilot ja murheet. – Toisen ihmisryhmän mielestä on onnen ehtona se, että vääräys saadaan pois maailmasta ja oikeus sen sijalle maailmaa hallitsemaan. – Mutta sitten on vielä kolmas joukko, ihmiset, jotka ovat henkisesti heränneet. Heille ei riitä tämä näkyväinen maailman. He mietiskelevät monenlaisia asioita. He kysyvät, mistä ihminen on tullut, mihin hän menee, mikä on elämän tarkoitus, mikä kuoleman salaisuus. Eivätkä he lakkaa kysymästä, ennenkun elämä heille vastaa. Sitä varten Ruusu-Ristin kesäkurssitkin ovat olemassa.*⁴⁴

Työ aloitettiin aamulla kello 8 hartaushetkellä. Laulettiin aina virrestä *Sun haltuus rakas Isäni* ensimmäinen ja toinen säkeistö, ja sen jälkeen oli lyhyt hiljainen mietiskelyhetki. Sitten alkoi tutkimustyö, koulu, jossa kysyttiin ja vastattiin. Ervast piti päivittäin kaksi kuulustelu- ja keskustelukokousta. Edellisen vuoden kesäkurssilla oli tutkittu ihmisen näkyväisiä ja näkymättömiä käyttövälineitä. Nyt tehtiin selkoa näiden olemuspuolten välityksellä toimivasta tajunnasta, sen ilmenemismuodoista eri tiloissa, eri tasoilla, valve- ja unitajuntana sekä kuolemanjälkeisessä elämässä. Lopuksi tutkittiin

tajunnan kehityksen kulkua eri luomiskausien, juurirotujen ja alarotujen kautta.⁴⁵

Ervast kehotti näillä aamutunneilla kutakin veljeä asettumaan mestarin eteen ja avautumaan hänelle, joka tietää, ei veljille eikä puheenjohtajalle.⁴⁶

Kannas oli rajaseutua, ja Ervast painotti monesti sitä, miten tärkeä Kannas oli suomalaisille, ei vain kesänviettopaikkana, vaan henkisesti rikastuttavana.⁴⁷ Kirjailija Tuuli Reijosen mieleen jäi, miten Ervast aamuvarhain käveli asuntohuvilan puutarhassa nähtävästi syvästi keskittyneenä. Tuuli arveli, että siinä Ervast tutkaili Suomen tulevia kohtaloita, ja hänen sanoihinsa liittyi aina Kannaksen aurasta puhuessaan tulevaisuuden näkymä: Kannas on henkisesti voimakas. Kannas on Suomen henkinen elementti.⁴⁸

Taidettakin oli ja Rafael Ronimuksen näytelmästä *Tietäjätär* esitettiin prologi ja ensimmäinen näytös, soittoa esittivät Väinö Lahti ja Piippa Heliö ja välistä laulua norjalainen Gullbrandsson. Uusi hanke lähti vireille, kun maisteri Yrjö Eloniemi piti kesäkursseilla innostuneen puheen koulutuksen perustamisesta henkisellet, Ruusu-Ristin edustaman maailmankatsomuksen pohjalle.⁴⁹

Jyväskyläläinen Olga Lounas pani merkille, että jäsenten asenne Ervastiin oli erilainen nyt kuin T. S:n aikaan. Haltioitunut palvonta oli poissa. Kurssit loppuivat venäläiseen kysymysiltan, jossa käytettiin saksaa, englantia, ruotsia, venäjää ja suomea.⁵⁰

Krishnamurti ja maailmanopettaja

Teosofisessa Seurassa odotettiin Kristuksen toista tulemistä. Idän Tähti perustettiin vuonna 1911 tukemaan Krishnamurtia Jeesuksen uutena inkarnaationa. Nyt vuoden 1925 jälkeen odotettiin, että Kristus ottaa Krishnamurtin käyttövälineekseen. Siitä puhuakseen Besant teki 26.–28.8. pikavisiitin Helsinkiin yhtenä pitkän kiertueen pysähdyspaikkana. Besantin vierailun ohjelma ja julkisuus sujui valtiovierailun tapaan: hänen saapumistaan todisti lentosatamassa parituhatpäinen yleisöjoukko.⁵¹

Illalla oli Työväentalon juhlasalissa julkinen esitelmätilaisuus.

Seuraavana päivänä hän piti esitelmän elokuvateatteri Capitolisssa Teosofisen seuran ja sen sisarjärjestöjen jäsenille. Besant kertoi,

millä tavalla hän oli saanut tehtäväkseen tämän sanoman julistamisen.⁵² Harjoitettuaan joogaa hän oli oppinut siirtymään tietoisesti ruumiinsa ulkopuolelle.

Tänä aikana tutustuin Maailmanopettajaan, ollessani erilläni fyysillisestä ruumiista. Hän puhui minun kanssani fyysisessä ruumiissaan asunnossaan Himalajan rinteillä... Hän sanoi minulle, että hänen aikomuksensa on lähitulevaisuudessa jälleen astua ihmiskunnan keskuuteen ja että hänen jälleen on valittava välikappale käyttövälineekseen täällä maailmassa. Ja hän kertoi, että hän on tähän tarkoitukseen valinnut hindunuorukaisen, jota hän tulee käyttämään myöhemmin, jos hän miehuusikään päästyään täyttää määrätyt ehdot.⁵³

...ja henkisessä ruumiissaan hän seisoo ikään kuin välittäjänä ihmisten ja Jumalan välillä, vastaanottaa ihmisten Jumalalle kohdistamat rukoukset, ja osoittaa ne jälleen ylös Jumalaa kohti.⁵⁴

Ervast ei uskonut noihin satuihin. Hänen mielestään tuo esitelmä paljasti ”tarkkaaville kuulijoilleen Krishnamurti-historian kulissien takaisen salaisuuden, vaikutti vapauttavasti ja ilmaa puhdistavasti”. Ervastin sydäimestä sinkoili ruusuja luennoitsijan jalkojen juureen, mutta samalla hän katseli hengessään hämmästyneenä sitä äärettömän kirkasta ja laajaa teosofista totuutta, jonka Besant oli unohtanut tai jota hän ehkei koskaan ollut nähnyt.⁵⁵ Hänellä oli selvä näkemys, että toinen ihminen ei voi olla ihmisen vapahtaja. ”Ihminen oli Jumalasta, ja Jumalan pyhä henki on ihmisessä, ja ihmisen tehtävä oli yhtyä tuohon henkeen omassa tajunnassaan.”⁵⁶

Pariisissa

Pariisissa pidettiin 8.–15.9. Yhteisvapaamuurarijärjestön kongressi, jossa käsiteltiin myös Suomen asioita. Pekka Ervast, Gösta Stenman ja Sven Krohn osallistuivat kokoukseen Areopagi 12:n edustajina. Matka tehtiin lentäen. Matka alkoi huonoissa merkeissä, sillä kotoa lähdettyä auto törmäsi tielle kaatuneeseen puhelintolppaan. Viisi minuuttia aiemmin sitä ei vielä siinä ollut. Ervast sanoi, että ”tämä on merkillinen enne. Nyt ei taida Pariisin matka mennä niinkuin oli ajateltu – on turha lähteä Pariisiin.” Kun ei mitään vahinkoa

tapahtunut, matkaa jatkettiin heti, mutta tuo odottamaton este tiellä herätti pahan aavistuksen.⁵⁷

Lento Etelä- ja Lounais-Suomen viljavien seutujen yli pyyhki pois lähdön ankeat tunnelmat. Ervast oli ihastunut matkan näkymistä. Kokemus oli runollinen ja korkealle kohottava. ”Minusta tuntui kuin olisin tullut fyysillisesti lähemmäksi Väinämöistä, Suomen kansallishaltiaa, ja kuin olisin ollut ajan ja paikan ulkopuolella katsellessani etäällä jalkojen alla ohikiitävää maata.” Samalla hän muisteli omaa työtään, sen nousuja ja laskuja, joiden kautta tietoisuus työstä ja tehävästi oli käynyt monin verroin selkeämmäksi.

Turkua lähetessä avaruudesta tulvi ”suunnaton rakkauden ja liiketuksen aalto”. Silmät kyynelissä hän tunsi, että...

...sadat, sadat kädet kohottautuivat kohti, tuhannet silmät tähystivät kaukaa, ja ruusuristiläisten rinnoista kaikui riemuisa tunnus: meistä löysit ystävät ja toverit!

*Työhön, siis toverit, työhön, tämän maan ja kansan puolesta, vaikei kukaan meistä välittäisi! Työmme tähtääkin niin kaukaiseen tulevaisuuteen, että sen varsinaiset hedelmät ehkä näkyvät vasta vuosisatain takaa. Ja olkoon työmme näkymätön, tunnustamaton, syrjäytetty. Se onkin Valkoisen Veljeskunnan työtä, Kristuksen nimessä tehtyä, Herran alttarille pyhitettyä, eikä etsi maailman kiitosta.*⁵⁸

Pariisiin vapaamuurarikongressi alkoi 8.9. Suomen asiaa käsiteltiin 13.9. pidetyssä kokouksessa. Pariisin Korkeimmalla Neuvostolla ei ollut mitään sitä vastaan, että Pekka Ervastin ystävät ja oppilaat halusivat työskennellä Le Droit Humainissa.

Sen sijaan Areopagi 13:n edustajalla Toivo Vitikalla oli. Hän kertoi, että Ervastia ei voitu hyväksyä Korkeimman Neuvoston Suomen edustajaksi, koska hän sekoitti teosofiaa vapaamuurariuteen, oli muuttanut Kansainvälisen Yhteisvapaamuurariuden nimen Ruusu-Risti-vapaamuurariudeksi ja oli muuttanut vanhaa skotlantilaista riitusta nimittäen uutta suomalaiseksi riitukseksi ja halveksi avoimesti Suomen Tuomiokunnan kansallisia asetuksia.⁵⁹

Tilaisuudessa Besantin takana seisonut Sven Krohn kertoi, että Ervast ei ollut ainoa hämmennyksen aiheuttaja, sillä myös Besant yritti saada käyttöön oman rituaalinsa, ja italialaisillakin oli omansa.

Ervast veti oman esityksensä pois käsittelystä.⁶⁰ Amerikkalaiset veljet olivat kokouksessa aktiivisia ja vastustivat Besantin roolia, sillä heidän mielestään vapaamuurariuden pitäisi olla erillään teosofiasta. He uskoivat Vitikan puheita. Ranskalaiset olivat passiivisia, mutta myös suvaitsevaisia, sillä he halusivat ottaa huomioon Ervastian Kalevalaisen rituaalin.⁶¹

Areopagi 12 ja sen takana olevat veljet olivat vakuuttuneita siitä, että Ervastian näkemys vapaamuurariryön ja Ruusu-Risti-työn yhdistämisestä oli oikea ja että yhteistyö niiden kanssa, joilla oli voimakas vastenmielisyys Pekka Ervastian persoonaa ja hänen Ruusu-Risti-inspiraatiotaan vastaan, oli käynyt mahdottomaksi.⁶² Päätös tehtiin.

Numerolla 99 toiminut Ruusu-Risti Looshi erosi Le Droit Humainista ja perusti 14.11.1927 Ruusu-Risti-vapaamuurariuden eli Ruusu-Ristin Vapaamuurariveljeskunnan. Eroamisesta ilmoitettiin Pariisiin.

Uudet tuulet

Ervast teki rohkean päätöksen ja otti mukaan joukon nuoria Ruusu-Ristin Neuvoston työhön. Neuvoston uusiksi jäseniksi kutsuttiin 13.1.1928 Rakel Ervasti, Annikki Reijonen, Yrjö Rimppi, Esko Koivisto, Sven Krohn, Uuno Pore, Jorma Partanen ja Eino Krohn. Nuorten ottaminen vakavaan ja vaativaan työhön ei tietenkään miellyttänyt kaikkia jäseniä.⁶³ Samassa kokouksessa päätettiin, että Ruusu-Ristin hallitus muodostetaan kolmeksi vuodeksi äsken kutsutuista Neuvoston jäsenistä. Vanhoista jäsenistä siihen tuli vain Hilda Pihlajamäki.⁶⁴ Neuvoston uudistaminen näkyi Ruusu-Ristin toiminnassa uusien aloitteiden muodossa.

Ervastian kysymysillat jatkuivat entisessä Stenmanin taidepalatsin rakennuksessa. Luennot pidettiin Suomalaisella lyseolla Vladimirin-kadulla (nyk. Kalevankatu).

Ruusu-Ristin Neuvosto päätti 12.3. pidetyssä kokouksessa tehdä seuran sääntöihin muutosehdotuksen, jonka mukaan ns. ruusuristiläiset Le Droit Humain'in alaiset seremonialooshit, jotka olivat toimineen Ruusu-Ristin perustamisesta alkaen, välittömästi liitetään Ruusu-Ristiin sen sisäiseksi osastoksi.⁶⁵ Ruusu-Ristin ohjelma oli nyt valmis. Järjestö käsitti kolme piiriä:

- 1) Ulkonainen piiri eli irtojäsenten joukko
- 2) Sisäinen piiri eli looshit, joiden työ oli järjestetty vapaamuurari-pohjalle. Työ loosheissa jakaantui kolmeen asteeseen.
- 3) Salainen piiri eli esoteeristen pyrkijäin ja tutkijain joukko. Se-kin oli jaettu eri asteisiin, joiden tunnusmerkit olivat siveellistä ja henkistä laatua.

Ohjausta itsekasvatuksessa saattoivat saada myös sitä haluavat irtojäsenet, kun olivat tulleet vuosikokouksessa installoituiksi.⁶⁶ Ervastian laatimat muutokset ja lisäykset Ruusu-Ristin sääntöihin hyväksyttiin 8., 15. ja 22.4. pidetyissä Neuvoston kokouksessa.

Ruusu-Ristin hallinto oli kolmiportainen. Ruusu-Ristin Neuvoston johtajana toimi Hilda Pihlajamäki, Ruusu-Ristin Kansallista Neuvostoa johti Kyllikki Ignatius. Ervast johti Suur-Neuvostoa, johon 30.5. pidetyssä Neuvoston kokouksessa päätettiin lisäksi kutsua Armas Ruotsalainen, Fredrik Heliö, Elli Peitso, Akseli Tolvanen, Yrjö Eloniemi ja Ida Heliö. Sääntöjen mukaan Suur-Neuvostoon saattoi kuulua 21 jäsentä.

Aine vai henki?

Ruusu-Ristin 8. vuosikokous pidettiin Helsingissä 26.–29.5.1928. Kokouskutsu lähetettiin seuran 700 jäsenelle, joista 276 oli mukana vuosikokouksessa.⁶⁷ Vuosikokousta edeltävän viikon Ervast oli sairaana. Kuume heilui 40 asteen paikkeilla, eikä potilas saanut nukuttua. Lauantaina 26.5. oli suurlooshin kokous, uusien jäsenten vastaanottaminen ja illalla pidetty vastaanottojuhla. Uusia jäseniä installoitiin 62. Installoiminen ei välttämättä tarkoittanut looshiin liittymistä, mutta se oikeutti irtojäsenen halutessaan hakeutumaan esoteerisen opetuksen piiriin.

Vuosikokous pidettiin sunnuntaina klo 10 alkaen. Vuosikokoukset kulkivat ihmisruumiin periaatteiden merkeissä, ja koska kyseessä oli kahdeksas kokous, se aloitti uuden kierroksen fyysisen ruumiin merkeissä. Kyse oli seuran rakentamisesta. Ervast esitteli seuran uuden rakenteen, johon kuuluvat: ensiksi ulkonainen, irtojäsenten seura toiseksi vapaamuurarilooshit ja kolmanneksi vapaamuurari-looshien takana oli temppeliosasto, jota ei ollut vielä avattu. Niiden ohella oli suullinen ja kirjellinen esoteerinen opastus.⁶⁸

Helluntaimaanantaina 30.5. kello 12 oli Kansallisteatterissa Ruusu-Ristin juhlamatinea.⁶⁹ Alkusoiton esitti Radio-orkesteri. Sen jälkeen kuultiin Erkki Melartinin Eino Leinon *Alla kasvon Kaikkivallan* sanoihin laatima melodraama *Nuori Väinämöinen*. Säveltäjä soitti ja Hilda Pihlajamäki lausui. Annikki Uimonen lauloi Erkki Melartinin säestyksellä.

Ervast piti esitelmän *Suomen tulevaisuus*. Esitelmöijä oli niin huonossa tilassa, että miltei hoiperteli kävellessään.

Ervastilla oli painavaa ajankohtaista sanottavaa, sillä Suomen tulevaisuus ”voi muodostua toisenlaiseksi, kuin miksi sitä on ’jumalien neuvostossa’ hahmoteltu”. Sitä varten tulisi osata ”ottaa vaaria niistä näkemyksistä ja kuiskeista, joita henkemme vastaanottaa korkeammalta taholta. Jos kiinnitämme katsemme vain tämän näkyväisen elämän arvoihin ja tosiseikkoihin, ei kansamme tulevaisuus muodostu semmoiseksi, kuin sitä on korkeammalla taholla ihanteena nähty.” Suomen tulevaisuus ei ole vain maanpäällisen väestön asia, sillä siihen vaikuttavat myös kansan aurassa elävät vainajat, haltiat, enkelit ja kansallishaltia Väinämöinen, joka kannustaa sisäisesti Suomen kansaa tulemaan siksi mitä on: ” – tietäjäkansaksi, joka et miekan, vaan hengen ja sanan voimalla hallitset itseäsi ja maailmaa”. Sitä myöten ”Suomen kansan tulisi täysin tietoisesti asettaa oppi ja sivistys, tiede ja taide, uskonto ja henkinen elämä yläpuolelle aineellisia arvoja”. Väinämöisen ohjelma kulkee Kristuksen hengessä ja ”jos nyt vielä jonkun aikaa olemme historiallisesta välttämättömyydestä, ulkonaisten olojen pakottamina valmiit ylläpitämään sotalaitosta, on tämä kuitenkin ohimenevä ilmiö, sillä toisenlainen on meidän tehtävämme Europassa.”⁷⁰

Lopuksi Ervast lausui vielä surunsa, että hänen heikko tilansa esti häntä puhumasta paremmin tästä tärkeästä asiasta.⁷¹

Kesäkurssit Jyväskylässä

Ruusu-Ristin 3. kesäkurssit pidettiin Jyväskylän temppelissä 1.–8. elokuuta. Jyväskyläläisten puolesta Olga Lounas huolehti ilmoittautumisista ja auttoi myös majoituksen järjestelyissä. Aamuisin oli kello 9–11 kuulustelukokous, jossa jokainen sai vuorollaan vastattavaksi kysymykset:

*Mikä Ruusu-Risti on, sen tehtävä, tarkoitus ja erikoisasema?
Onko Ruusu-Ristin nykyinen organisatsioni hyvä, miksi?
Mikä on tärkein henkinen tai psyykkinen kokemuksesi?*

Kysymyskokoukset muodostuivat tunnelmarikkaiksi ja opettavaisiksi. Jokainen joutui omalta osaltaan ponnistelemaan vastauksensa kanssa, ja sitten ne myös opettivat kurssilaisia tuntemaan toistensa pyrkimyksiä, iloja ja suruja, vastoinkäymisiä ja voittoja. Siinä saattoi huomata ”kuinka paljon yhteistä meissä on, erilaisista elämän vaiheista huolimatta”.⁷²

Kello 12.30–15 oli Raamatuntutkimus, joka kohdistui *Johanneksen ensimmäiseen kirjeeseen* ja *Jaakobin kirjeeseen*. Tämän keskustelun yhteydessä Ervast puhui myös Jeesus Kristusta koskevasta näkemksestään.

Illalla kello 21 oli Ervastian luentosarja ”Ihmisen ruumiillinen, sielullinen ja henkinen kehitys”, joka on julkaistu kirjassa *Sfinksin arvoitus*.⁷³

*Jeesus Kristus, hän kertoi, yritti muuttaa oloja hiukan helpommiksi täällä, ottaa karman jonkun verran käsiinsä, tulla karman herraksi tällä fyysillisellä tasolla, niinkuin hän on jo alkanut olla sitä kuolemanjälkeisessä elämässä – kaikki kuitenkin riippuu siitä, missä määrin me ihmiset tahdomme häntä tosi teossa seurata.*⁷⁴

Elokuun 5. päivänä tehtiin retki Päijänteelle Kalasaareen, josta Olga Lounaksen mieleen jäi kuva Ervastista, joka kuunteli nöyränä ja hartaana Suomen laulua.⁷⁵

Ervastilla oli kortteeri Lounaksilla. Ennen kursseja hän puheili koko päivän syvästi uskonnollisen vanhan hierojatädin kanssa. Tämä tuli esitelmääkin kuuntelemaan ja sanoi sen jälkeen Ervastille: ”Jos olisin nuorempi, jaksaisin todella ymmärtää puheesi, mutta nyt vain jollakin tavalla tuntuu, että asiat ovat niinkuin sanot. Mutta kun sinä puhut, niin ota käteesi kirja. Tuntuisi mukavammalta katsella, ettei ole niinkuin perunoita pussista puistaisi!”

Ervast katseli ja lupasi miettiä asiaa.

Joskus myöhemmin hieroja tuli Olgan luo ja sanoi: ”Te ruusuristiläiset ette ollenkaan osaa arvostaa johtajaanne niinkuin pitäisi. Hän on pyhä mies.” Ervastkin kertoi muistelevansa mielihyvin hierojaa, tuota suoraa, rehellistä ja Jumalalle antautunutta persoonallisuutta.⁷⁶

Kurssien aikana tehtiin pari hyvää ja hauskaa aloitetta.

Esitettiin, että tehtäisiin adressianomus Yleisradiolle, jossa pyydetään lähettämään radion kautta Ervastian sunnuntaiesitelmät. Toinen aloite koski erityisen kesäkurssikirjan laatimista, joka sisältäisi selostuksen kaikista kesäkurseista, valokuvia niiltä ja kunkin kurssin tunnuslauseen.⁷⁷

Jussi Pohjanmies, jolla muutenkin oli kokemusta radiolähetyksistä, tarjoutui viemään Ervastian esitelmien radiointihanketta eteenpäin, ja sitä varten niitä loosheja, ryhmiä ja irtojäseniä, jotka haluaisivat radiossa kuunnella Ervastian sunnuntaiesitelmiä, pyydettiin kirjoittamaan anomuksensa Suomen Yleisradiolle ja lähettämään sen Pohjanmiehelle, joka muodossa tai toisessa sitten toimittaisi ne asianomaiseen paikkaan yhdellä kertaa.⁷⁸

Kulmakoulun suojissa

Kulmakoulun perustaminen

Sosiaaliministeriön Vakuutustoimiston avustava tarkastajana toimivalla Yrjö Eloniemellä oli kokemusta kouluasioista. Hän oli ollut Lohjan yhteiskoulun ensimmäinen rehtorina vuosina 1915–19. Eloniemi halusi perustaa koulun, jonka tarkoituksena oli kiinnittää ”erikoista huomiota oppilaiden siveellisen tahdon kasvattamiseen Jeesuksen vuorisaarnan hengessä”.¹ Eloniemi esitteli ideaansa Ervastille ja kouluhallituksen ylijohantajalle Oskari Mantereelle. Molemmat tukivat hänen hankettaan ja kehottivat ryhtymään toimeksi suunnittelemaltaan pohjalta.

Koska Stenman oli joutunut myymään taidesalonkinsa, Ruusu-Risti oli jäänyt ilman kotia. Siksi se lähti mukaan hankkeeseen, ja lokakuussa tuli mahdollisuus ostaa edullisesti valtioneuvos Gripenberg-vainajan perillisiltä kaksikerroksinen kivitalo Kruununhaasta, os. Konstantiininkatu 33 (nyk. Meritullinkatu). Taloa korotettiin kahdella kerroksella ja tehtiin lisärakennus.²

Talven aikana pidettiin useita neuvottelukokouksia, ja Eloniemi sai tuekseen Ruusu-Ristin jäsenistä muodostuneen opettajakunnan.³ Iso hanke nieli rahaa, ja Temppelirahasto lainattiin osittain Kulmakoulun avuksi. Myös Gösta Stenman ja Yrjö Eloniemen isä, taidekauppias Berndt Kahlroth, tukivat hanketta taloudellisesti.

Kulmakoulu sai perustamisluvan 1.2.1928.⁴ Opetusministeriö oikeutti Eloniemen perustamaan Helsinkiin 8-luokkaisen yhteiskoulun. Kouluhallitus vahvisti Kulmakoulun ohjesäännöt 13.2. ja luku-suunnitelman 27.2. Koulun opetusohjelmaan kuului sielullinen terveystoppi – sielun hygienia, jota opetettiin siten, että ”jonkin viikon tai kuukauden aikana kaikilla luokilla – alemmilla yksinkertaisemmin, ylemmillä yhä syvemmin ja laajemmin – esitetään samaa siveellistä käskyä, esim. ’älä vihastu’ ja sen positiivista puolta, hyvyyttä

ja asetetaan oppilaiden ihanteeksi, jota heidän joka päivä tulee muistaa ja noudattaa”. Periaatteena tässä opetuksessa oli vanha totuus: ”Hyvät ajatukset ja hyvät tunteet ovat hyvien tekojen edellytyksenä.”⁵ Jeesuksen käskyt tulivat esille aamulupauksessa, jossa lausuttiin yhteen ääneen: ”Tahtomme olla hyviä, puhtaita, rehellisiä, rauhallisia ja rakastaa kaikkia ajatuksissamme, sanoissamme ja teoissamme.”⁶

Kulmakoulusäätiö perustettiin 27.4.1928. Koululle nimettiin johtokunta ja Ervast sen johtajaksi. Muina jäseninä olivat herra ja rouva Eloniemi, tohtori Armas Ruotsalainen, taidekauppias Gösta Stenman, kuvanveistäjä Eemil Halonen, kirjakauppias Fredrik Heliö, rouva Kyllikki Ignatius ja ylihoitaja Nanna Häll.⁷

Toukokuun lopulla Ruusu-Risti ja Mystica muuttivat pois entisestä Stenmanin taidepalatsista. Mystica sai uudet tilat Unioninkatu 45:ssä, ja Taidesalonki sekä Ruusu-Risti muuttivat uuteen Kulmakouluun.

Kulmakoulun avajaiset pidettiin 3.9. Koulussa oli myös oppilas-asuntola kauempaa tulevia oppilaita varten. Sisäänpääsykokeet järjestettiin keväällä ja syksyllä. Koulussa oli myös kolme valmistavaa luokkaa.⁸ Ensi alkuun ruusuristolainen opettajakunta teki melkein kahden vuoden ajan työnsä palkatta. Rehtori Eloniemi, isänsä ja Ruusu-Ristin tukemana taisteli leijonan lailla koulun taloudellisten vaikeuksien läpi, joiden osalta tuli helpotusta, kun Kulmakoulu alkoi saada valtionapua.

Taidekauppias Berndt Kahlrothin ja Tempelirahaston tukemana Kulmakoulun rakennus valmistui lopullisesti joulukuussa 1928. Kulmakouluun tuli avara juhlasali, jossa oli jykevien pilareiden kannattama sininen holvikatto. Salin yhdeksää isohkoa ikkunaa koristivat Ola Forsellin väriloistoiset Kalevala-maalaukset. Ervast vihki 31.12. Kulmakoulun tempelin ns. lyhyellä seremonialla. Vihkimispuheessaan hän iloitsi siitä, että nyt saatiin ensimmäistä kertaa kokoontua sellaisessa huoneessa, joka oli sommiteltu Ruusu-Ristin tarkoitusta varten.⁹

Kulmakoululla oli 1.1.1929 Ervastin yleisöluento *Kosmillinen Kristus*.¹⁰ Tämä luento kuului sarjaan, jonka pohjalta Ervast laati tärkeän kirjan *Kristuksen tutkimaton rikkaus*. Kulmakoulusta tuli nyt Ervastin luentojen pitopaikka ja Helsingin ryhmän kokoontumispaikka. Kulmakoululla oli myös Ruusu-Risti-koti, jossa tarjottiin täyshoitoa Ruusu-Ristin jäsenille.¹¹

Ruus-Ristin 9. vuosikokous pidettiin Kulmakoululla pääsiäisenä 28.3.–1.4.1929.¹² Muualta saapuvia varten oli mahdollisuus yöpyä Kulmakoululla pientä korvausta vastaan. Lakana, tyynty ja peitto piti vain olla omasta takaa.

Kulmakoulun juhlasali toimi nyt temppeleinä.

Idässä oli johtajan istuinta kahden puolen valaisemassa pylväille korotetut seitsenhaaraiset kynttiläjälät ja valtava määrä heleitä kukkia ympäröi hänen korokettaan. Seinille antoivat pehmeää kodikkuutta vanhat suomalaiset ryijyt, ja kaiken ylle kaareutui pilarien tukemana tummansininen taivasholvi.¹³

Pitkäperjantaina kello 10 aamulla oli kaikille esoteristeille tarkoitettu kokous. Kello 12 alkoi vuosikokous. Vuosikokouksen avauspuheessaan Ervast puhui Jeesus Kristuksen kuolemasta. Ennen häntä oli ollut ihmisiä, jotka olivat saavuttaneet persoonallisen itsetietoisuuden fyysisen ruumiin ulkopuolella, mutta Jeesus Kristus voitti kuoleman ruumiissaan ja hänen fyysisestä ruumiistaan ”syntyi ihmeellisellä tavalla uusi ruumis, muodostuen eetteriatomeista ja suuresta osasta fyysillisen ruumiin atomeja sekä irtaantuen fyysillisestä ruumiista”. Vuosikokouksen ensimmäinen päivä oli näin ollen sattunut ajankohdaksi, joka oli eetteriruumiin uudelleenluomisen päivä. 9. vuosikokous kulki eetteriruumiin merkeissä ja jossakin mielessä sana uudelleenluominen oli myös Ruusu-Ristin edessä.¹⁴

Jotakin uutta oli toki jo tullut Kulmakoulun tarjoaman temppelein muodossa. Kokoukseen osallistui kolmisen sataa henkeä, ja tervehdysten yhteydessä Ervastille ilmoitettiin, että hänelle oli helsinkiläisen Jousimies-looshin aloitteesta vuokrattu ja kalustettu huoneisto Kulmakoulun talosta hänen työnsä helpottamiseksi. Ja avaimetkin luovutettiin. Tämä tuki Ervastin Helsingissä tehtävää työtä.

Kahvitauon jälkeen käsiteltiin taloudellisia kysymyksiä. Ervast alusti ja kertoi omasta suhtautumisestaan rahaan ja siinä tapahtuneita muutoksia. Köyhyyden ihanne ei estänyt häntä ryhtymästä taloudellisesti suuriinkin yrityksiin, sillä ”ihminen ei saa pelätä rahaa. Jos hän sitä pelkää, ei hän ole sen herra, jos hän sitä rakastaa, hän osaa sitä vallita. Rakkaus ei kuitenkaan merkitse himoa. Mammona on tehtävä hengen palvelijaksi, me emme saa sitä palvella.”

Kesäkurssien pitopaikka herätti vilkasta keskustelua.

Johtaja kallistui Jyväskylän puolelle, koska sinne oli jo muodostunut voimakas henkinen voimapatteri, jota yhä enemmän oli syytä laudata. Mutta siinä tapauksessa, että olisi kaksi–kolmesataa innokasta sielua, jotka haluaisivat ”elää yhden viikon taivaissa” tehdä keskitettyä ja uutteraa henkistä työtä viikon ajan, voitaisiin kurssit järjestää Helsinkiin.¹⁵

Lopputuloksena oli, että kesäkurssit päätettiin pitää edellisen vuoden tapaan Jyväskylässä.

Ervast piti jäsenille esitelmän *Henkinen elämä ja mammona*. Pelkistetysti se kertoi niistä kolmesta jättiläisestä, joita vastaan ruusu-ristiläisten on taisteltava ja myös voitettava ne. Nämä ihmiskunnan viholliset ovat tietämättömyys, sairaus ja köyhyys. Silloin Ruusu-Risti-henkeen tekee työtä se, joka koettaa levittää valoa maailmaan, esim. opettaja, joka jakaa todellista tietoa ja kieltäytyy opettamasta sellaista, mikä ei ole totta tai mikä on epävarmaa. Samoin tekee ruusu-ristiläistä työtä se, joka rakkaudesta ihmiskuntaan koettaa lievittää sen kärsimyksiä (esim. lääkäri ja sairaanhoitaja). Ja se, joka taistelee köyhyyttä ja kurjuutta vastaan, tekee tätä samaa työtä, vaikka hän ei tietäisi mitään Ruusu-Rististä.¹⁶

Pääsiäissunnuntai oli juhlapäivä. Kello 12 pidettiin Kansallisteatterissa Vuosijuhla, jonka pääsyliput olivat nytkin huonoimpiakin paikkoja myöten loppuunmyyty. Arvokkaan ohjelman aloitti torvisoitto, jonka jälkeen Bertha Lindberg lausui Eino Leinon *Helkavirsien* ”Marjatan poika”. Sen jälkeen Olivia Gebhard ja Georg Malmstén esittivät katkelman *Aida*-oopperan kolmannesta näytöksestä. Trio esitti Erkki Melartinin uudet sävellykset *Barcorolan* ja *Meditaation*.¹⁷

Pekka Ervast piti juhlapuheen aiheesta *European ylösousemus*. Hän oli tutustunut keväällä 1928 itävaltalaisen kreivi Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergin Paneurooppa-liikkeeseen ja jakoi hänen ajatuksensa, että Eurooppa kulkee kohti tuhoa, jolleivät sen kansat muodosta yhteistä liittoa.¹⁸ Ervast kiinnitti huomiota siihen, miten Eurooppa on ollut hajanainen ja eripurainen maanosa siihen asti, mutta sittemmin on alettu yhä tietoisemmin pyrkiä sen yhtenäistymiseen ja Euroopan yhdysvaltojen ajatus on saanut jalansijaa kaikissa maissa, ja tämä olevien olosuhteiden välttämättömyydestä johtunut poliittinen virtaus tähtää maanosamme uudestiluomiseen.¹⁹ Se velvoittaa kaikkia yksilöitä epätsekkääseen työhön rauhan puolesta.²⁰

Juhlan lopuksi Hilda Pihlajamäki ja Jussi Snellman esittivät jälkimmäisen runomittaan suomentaman André Dumasin yksinäytöksisen näytelmän *Ikuinen läheisyys*.

Sunnuntai-iltana oli Kansalliskongressi, jossa Ruusu-Ristin Vaapaamuurarius julistautui lopullisesti itsenäiseksi.²¹ Maanantaina oli kello 12 Ervastin yleisöllekin tarkoitettu esitelmä *Tarvitsemmeko auktoriteetteja*. Iltapäivällä pidettiin uusien jäsenten vastaanotto, jossa 60 Ruusu-Ristiin hyväksytyä uutta jäsentä asetettiin tavanmukaisin juhlallisoin menoin oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa. Samassa tilaisuudessa esitettiin J. Pohjanmiehen kantaatti *Väinämöisen paluu*.

Uusi ihminen – laajennettu elämäk kuva

Ervastin poliittisen ohjelman ydin oli siinä, että koetetaan luoda uusia ihmisiä – henkisesti uusia. Tämän politiikan tavoitteena oli pitää silmällä ihmiskunnan lopullista onnea, kaikkien ihmisten veljeyttä ja kasvattaa niitä ihmisiä, jotka ”hengessään kaipaavat tätä veljeyden onnea”. Ja ”kasvattaessamme itseämme uusiksi ihmisiksi – emme pelkää kuolemaa. Työmme jatkuu kuoleman jälkeen ja syntyessämme uudestaan maan päälle.” Tällainen ”valiojoukko luodaan hitaasti, mutta varmasti”²²

Ervastilla oli 28.4. esitelmä *Suomen tehtävä*.²³ Hän kertoi siinä, että Suomen kansa niin kuin kaikki muutkin kansat on ”valittu kansa” siinä merkityksessä, että ne on kutsuttu toteuttamaan jumalan valtakuntaa maan päällä. Sellaisen kansan tulisi luopua väkivallasta ja aseellisuudesta. Vielä ei Suomen kansa ole siihen kypsä, mutta ”mahdollisesti jonkun ajan kuluttua. Mahdollisesti saadaan aatteet leviämään Euroopassa ja maailmassa, että kansat alkavat ymmärtää. Siihen ehkä tulevat vaikuttamaan sodatkin.” Mutta tuon ajan Euroopassa oli myös ”miljoonia ihmisiä, jotka ovat vakuuttuneet siitä, etteivät kansojen väliset sodat ole ainoastaan epäkristillisiä vaan järjettömiä”. Tuossa kehityksessä Suomella ”voisi olla tehtävä korkeamman järjen suhteen”. Keväällä 1929 tosin oltiin ”hirmuisen kaukana tuosta ihanteesta”. Suomessa käytiin kiistaa virkamiesten jälkeijäänistä palkoista. Ervastin mielestä ”pitäisi olla meidän ilomme, että niillä ihmisillä, jotka meitä palvelevat, on hyvä olla, että maksaisimme heille hyvät palkat, että he voivat palvella Suomen kansaa”.

Samaan aikaan oli vireillä panssarilaiva Ilmarisen rakennushanke. Ervast jatkaa:

En käsitä sitä, että sotavarustuksiin tarvitaan rahaa, mutta että elävät ihmiset tarvitsevat rahaa ja kunnollista elämää ja iloa elämissä, sitä minun sydämeni ymmärtää. Ja jos ajattelemme kansana, noilla ihmisillä pitäisi olla huonompaa, eikä parempaa – niin me olemme hirmuisen kaukana siitä ihanteesta, että me edustaisimme korkeampaa järkeä Euroopassa.

Kyse ei kuitenkaan ole vain nyt kansassa elävistä ihmisistä, sillä kansallishaltia Väinämöinen on lupautunut Kristuksen palvelijaksi ja hän tahtoo, että kansansa tulisi ”jumalan valtakunnan palvelijaksi” ja tältä kannalta Suomen kansan ”tehtävä olisi olla Euroopan korkeampana järkenä ja omanatuntona, näyttää toisille kansoille tietä”.

Näkyvässä maailmassa Suomen kansa olisi korkeampana järkenä kuin mikään oraakkeli täällä Euroopassa, pyhä paikka, pyhä temppeleli, mysteeriokoulu. Suomi olisi silloin paikka, jonne Euroopasta ja muualta tulisi ihmisiä tähän ilmapiiriin rauhoittuakseen, kirkastuakseen, pyhittyäkseen. Täällä silloin koulut ja kirkot olisivat toisenslaisia kuin muualla. Täällä olisi viisautta, mysteereitä, täällä olisi Kristus-opisto, jossa ihmisiä kasvatettaisiin Kristuksen palvelijoiksi. Kuten muinoin käytiin Egyptin mysteeriöissä, niin tännekin tulisi silloin Euroopasta ja muualta yksilöitä kouluun.

Tuollainen ei tietenkään käy siten, että koko kansa tulee sellaiseksi yhtäkkiä. Uutta elämänymmärrystä on toki levitettävä koko kansan keskuuteen, mutta ”kansan nousu hengen tehtävään riippuu siitä, että kansassa syntyy hengen ylimystö, että kansassa todella syntyy uusi aatelisto, joukko ihmisiä, jotka kasvattavat itseään henkiseksi sankareiksi”. Ihmiset tietysti elävät vain oman aikansa, mutta ”jos jotkut ihmiset päättävät: Suomesta on tehtävä Euroopan omatunto ja korkeampi järki, niin ne ihmiset lupaavat: minä tahdon kasvattaa itseäni hengen ylimykseksi juuri tuohon tarkoitukseen; tahdon syntyä takaisin tähän kansaan jatkaakseni sitä työtä”.²⁴

Toukokuun alkupuolella Ervastilla oli Valentin Zeileisin kutsu Gallspachin parantolaan. Ervastille loma olisi tehnyt hyvää, mutta matkasta ei tullut mitään, kun Stenmanilla oli tärkeä liikematka Lontooseen ja ilman Stenmania Ervast ei halunnut matkustaa.²⁵

Toukokuussa Ervast luennoi planeetoista ja vihkimyksistä. Hänellä näyttää olleen aikomus pitää aiheesta vain kaksi luentoa²⁶, mutta lopulta niitä seurasi vielä kolme muuta. Luennoista Ervast laati kirjan, joka ilmestyi seuraavana vuonna nimellä *Tähtikoulut*.

Jyväskylän kesäkurssit 1929

Ruusu-Ristin neljännet kesäkurssit pidettiin Jyväskylässä 4.–11. elokuuta. Ervast johti kursseja, ja ne oli tarkoitettu sekä Ruusu-Ristin jäsenille että muille asianharrastajille. Edellisen vuoden tapaan majointus ja ruokailu järjestettiin niin, että asuttiin pääasiassa yksityisperheissä jokseenkin lähellä temppeleitä. Kurseille osallistui 75 henkilöä. Kurssit aloitti kello 18 kukilla somistetussa temppeleissä järjestetty avajaisillanvietto.²⁷ Jussi Pohjamies ja Helvi Leiviskä soittivat aluksi Bachin *Preludin*. Pohjanmies piti tervehdyspuheen ja lausui vieraat tervetulleiksi. Ohjelmassa oli musiikkia ja runoa ja lausuntaa Lyyli Kolkkanen ja Bertha Lindbergin esittämänä. Väliajalla nautittiin Jyväskylän ryhmän tarjoamat kahvit, minkä jälkeen saatiin taas kuulla musiikkia. Illanvieton lopuksi Ervast selosti tulevan viikon työsuunnitelman.²⁸ Ervast esitti jälleen ihanan näyn: ”Suuri ehtoollismalja on muodostunut yläpuolellemme. Sen jalka ulottuu jokaisen meidän sydämeemme. Mestari kaataa maljaan elämän viiniä jokaisen juotavaksi.” Kesäkurseilla oli jokaisen ”itse pyrittävä kohoamaan henkensä taivaisiin”.²⁹

Kursseilla oli päivittäin kolme kokousta.

Aamulla kello 9–11 keskusteltiin ja vastattiin kysymyksiin: Mitkä ovat merkittävimmät henkiset tai psyykkiset kokemukset elämästäsi? Onko Ruusu-Risti mielestäsi hyvä niin kuin se nyt on? Miten saataisiin aatteemme leviämään laajemmalle? Mitä ajattelet Pekka Ervastista?

Päivällä kello 13–15 tutkittiin Johanneksen evankeliumia. Työ kävi siten, että ensin luettiin päivän läksy ja koetettiin omin päin saada siitä selvää. Lopuksi sitten Ervast vastasi kysymyksiin ja selitti oman näkemyksensä valossa Jeesuksen fyysisen ruumiin ”kuolemaa”, ”taivaallisen ruumiin” muodostumista ja taivaaseenastumisprosessia yms. päivänpolttavia kysymyksiä. – Tältä kannalta Ruusu-Ristin kesäkurseilla elettiin todellakin toisessa todellisuudessa.³⁰

Illalla kello 19–20.30 olivat Ervastin esitelmät (paitsi lauantaina ja sunnuntaina).

Kesäkurssien työ alkoi 5.8. Iltaesitelmänä oli *Mitä on Ruusu-Risti?*, jossa Ervast kertoi omista lapsuutensa ja nuoruutensa tunnoista ja siitä, miten epäilyn ja materialismin kautta kulkeneena löysi teosofian, joka avasi hänen silmänsä näkemään, että aina oli ollut paljon uskontoja ja elämänymmärryksiä. Blavatskyn teokset osoittivat, että Kosminen Kristus on kaikkien uskontojen takana.³¹

Tiistaina 6.8. kello 19 Ervast piti Ruusu-Ristin temppelessä esitelmän *Kristus ja Jeesus*.³²

Keskiviikkona 7.8. oli Ervastin esitelmä *Salatieteellinen tutkimus*.³³ Tässä luennossa Ervast kertoi, miten Jeesuksen opetusten seuraaminen johti hänet henkiseen kokemukseen, josta hän käytti nimeä uudestisyntyminen ja jota toisella nimellä voi kutsua Jordanin kasteeksi. Ervast kertoi, miten oli joutunut tekemisiin mestareiden kanssa ja tutkimaan kuolemanjälkeistä elämää.³⁴

Torstaina 8.8. oli Ervastin esitelmä *Pahan probleemi*.³⁵ Aluksi Ervast tarkensi edellisenä iltana puhumaansa. Hän sanoi, että ei luule itsestään mitään, eikä ole persoonallisuutena mitään, ei mikään Jumalan Poika, ei selvänäköinen, ei tietäjä, ei ole missään käynyt eikä mitään tehnyt. Hänen oli vain täytynyt kertoa asiat ja tapahtumat sillä tavalla kuin ne olivat hänelle tapahtuneet. Ervast kertoi, että uudestisyntymiskokemuksessa ihminen tuntee olevansa Jumalan Poika, mutta monien tuskien ja monenlaisten kokemusten perästä ihminen oppii sen, ettei sano itselleen: minä olen Jumalan Poika, vaan: Jumalan Poika on minussa. Ja näin kokeneen ihmisen pelastus on siinä, että ”hän poistuu näyttämöltä, kieltää itsensä, unohtaa itsensä, antaa oman elämänsä, jotta Kristus voisi astua häneen, elää hänessä, toimia hänessä.”³⁶ ”Alemmassa minätietoisuudessaan hän ei sano itseään selvänäköiseksi, ei tietäjäksi, ei auttajaksi, ei miksikään. Hän tietää, ettei hän sitä ole, mutta hän tietää myös, että hänessä on se, joka osaa ja kykenee, hänessä on vapahtaja, hänessä on Kristus.” Ja mestarin luo ei voi tulla, ellei kulje hänen viitoittamaansa tietä.³⁷

Ervastin luentosarja oli kurssien ”antavin, syyttävän ja merkillisin puoli”, kirjoitti Uno Pore, ”Niin yksityiskohtaisesti oli Johtaja tuskin koskaan puhunut ’suurelle yleisölle’ viisauden mestareista, Jeesuksesta sekä omista ihmeellisiä kokemuksistaan totuudenetsijänä. Oli

sellainen tuntu, että jotain ennen kuulumatonta, kenties maailmanhistoriallistakin on tapahtumassa.”³⁸

Luentosarjan ainutkertaisuus ymmärrettiin, ja J. R. Hannula ja varkautelainen kauppias Iivari Korkee julkaisivat sen erillisenä teoksena. *Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa* tehtiin pikakirjoitettujen muistiinpanojen pohjalta.³⁹ Ja se on vieläkin pätevä esitys uudestisyntymiseen johtavasta henkisen tiedon tiestä.

Jyväskylä oli taas osoittautunut erinomaiseksi kesäkurssien paikaksi ja oli alkanut kiteytyä sellainen ajatus, että kesäkurssit aina vietettäisiin siellä, sillä ”yksistään ulkonaiset edellytykset ovat siellä ehkä paremmat kuin missään muualla”.⁴⁰

Ervastin linja

Syksyllä 1929 Pekka Ervast puhui luennoissaan kveekareista ja menoniiteista sekä Paneurooppa-aatteen esitaistelijasta, kreivi Coudenhove-Kalergista. Joku kuulija oli hämmästyksissään siitä, että joutui kuulemaan niin paljon kirjaviisautta, sillä nuohan olivat asioita, joita saattoi lukea kirjoista. Kyse oli kuitenkin painotuksesta ja näköalojen avaamisesta, kun Ervast teki selkoa ihmisten ”meikäläismallisista” pyrkimyksistä menneinä aikoina ja ruusuristiläisten ihanteiden voitoista.⁴¹

Ervast oli keksinyt rohkean ajatuksen. Jos hän ei kykene maksamaan velkojaan ennen kuolemaansa, lunastaa Ruusu-Risti itselleen – esim. käyttämällä Tempelirahaston varoja – kustannusoikeuden hänen koottuihin teoksiinsa ja silloin ”hänen ei tarvitsisi kuolemansa jälkeen tuskitella, että jätti velvollisuutensa täyttämättä”.⁴²

Maailma oli joutunut talouslaman keskelle. Tiukka rahapolitiikka ajoi tiloja pakkohuutokaappoihin, ja 29.10. tapahtunut New Yorkin pörssiromahdus vei koko vapaan maailman rahatalouden kriisiin. Talouspula vaikutti välittömästi myös Kulmakoulun tilanteeseen, kun Gripenbergin perikunta irtisanoi miljoonan markan kiinnelainansa.⁴³

Ervast kirjoitti lokakuun lehdessä Suomen ja Euroopan taloudellisesta asemasta, ja katsoi vaikeuksien johtuvan siitä, että ”emme ole totelleen elämän lakia, vaan olemme omin päin järjestäneet asioita itsekkäitä periaatteita silmälläpitäen”. Laajemmalti ottaen tilanne oli

jotakuinkin välitön seuraus Versaillesin rauhasta. Sotasyllisyyssrauha johti siihen, että ”mustat voimat pääsivät voitolle ja hämmensivät järkeä”. Pelastus tilanteeseen olisi Pan-Eurooppa. Sama, millä nimellä asiaa olisi kutsuttu, mutta pelastus olisi siinä, että ”kansat ja valtiot muodostavat liiton keskenään, lähtevät yhteisvoimin yhteistyöhön valoisamman tulevaisuuden puolesta, luopuen turhasta vallan- ja kunnianhimosta ja todella ymmärtäen, että se mikä yhteisesti kaikkia hyödyttää ei kenellekään yksityisesti saata olla vahingoksi”. Apua olisi jo siitäkin, ”jos koko Euroopassa olisi sama, yhteinen raha, vaikka sillä olisi oma nimensä joka maassa”.⁴⁴

Ervast piti 24.11. esitelmän *Eurooppalaisia näköaloja*, jossa hän sanoi, että...

*Kansat eivät vapaudu taistelemalla toisiaan vastaan, koettamalla sortaa toisiaan tai saamalla valtaa toisten yli omaksi edukseen, vaan niiden ainoa pelastus ja vapautus on siinä, että ne luottavat hyvän voimaan, aseettomuuteen, väkivallasta luopumiseen. Ja vaikka tapahtuisi niin, että joku kansa, joka uskoisi tällä tavalla, hävitettäisiin maan päältä ja kaikki sen yksilöt murhattaisiin, huutaisi niiden yksilöiden veri maasta, panisi ihmiskunnan omantunnonvoiman liikkeelle ja antaisi marttyyrisielujen syntyä uudestaan johonkin toiseen kansaan herättääkseen sitä ja opettaakseen samaa uudelleen.*⁴⁵

Helsingin Ruusu-Risti-ryhmä piti 1.12. jäsenilleen varatun kuu-kausikokouksen, josta muodostui samalla iloisen pikkujoulun vietto. Kokouksessa keskusteltiin siitä, miksi Ruusu-Ristin jäsenluku vielä oli perin vähäinen, vaikka johtajamme oli jo vuosikymmeniä esitelmöinyt ja selvittänyt hyvin valaisevasti ruusuristoläistä maailman-katsomusta.⁴⁶

Jäsenluvun kasvattaminen, vaikka se olikin joka vuosi kohonnut noin sadalla, ei ollut mikään Ervastin keskeinen tavoite. Uno Pore kertoi joskus Ervastille olevansa melkein huolissaan siitä, että Ruusu-Risti vähitellen paisuu hyvin suureksi siitä johtuvine vaikeuksineen. Tähän Ervast oli vastannut suunnilleen tähän tapaan, että kirkko ja suuri yleisö ei tule tietämäänkään ja tunnustamaan, missä uusi uskonpuhdistus kerran on saanut alkunsa – Ruusu-Risti järjestönä tulee aina pysymään suhteellisen pienenä ja vaatimattomana.⁴⁷

Ervastilla oli selvä kanta Venäjään. Siellä vallan ottanut kommunismi oli ”mustien voimien vaikutusta”. Aikaa myöten sitten olot ”taasaantuvat ja palautuvat entiselleen, mutta vasta käytyään läpi miltei ylivoimaisen kiirastulen”. Ja ainoa vallankumous, ”joka on välttämätön ja jota Valkoinen Looshi odottaa kuin aamunkoittoa, on se, joka tapahtuu ihmisten sydämessä, yksilöiden mielessä. Se on ainoa, joka pysyy ja saa hyvää aikaan.”⁴⁸

Ervastin mielestä maapallon elämä on järjestettävä niin, että jos toisella puolen maapalloa kärsittäisiin ravinnon puutteesta ja toisella puolella tuotetaan ravintoa liian paljon, niin noille kärsiville toimitetaan se ylimääräinen ravinto. Eikä siinä saa olla kysymyksessä raha ja taloudellinen voitto, sillä koko liike-elämästä tullaan pyyhkimään pois voitto. Se on yksi harha, jolla me hirtämme itsemme sellaiseen harhaluuloon, että aina pitää taloudellisesti voittaa. Siitä on päästävä, ja sen voiton tilalle tulee palveleminen.

Yksilön ylösnousemus

Ruusu-Ristin 10. vuosikokous pidettiin Kulmakoulussa pääsiäisenä 18.–21.4.1930. Kiirastorstaina 17.4. oli koulun juhlasalissa tutustumisillanvietto. Salin koristelutyö oli tehty Eemil Halosen johdolla. Sali oli somistettu kukkasin ja havuköynnöksin. Johtajan istuimen taakse oli asetettu Eemil Halosen puusta veistämä Kristus-patsas.⁴⁹ Varsinainen vuosikokous alkoi pitkäperjantaina kello 10. Nyt kokoonnuttiin astraaliruumiin merkeissä. Ervast piti avajaispuheen ja avasi vuosikokouksen sen Valkoisen Veljeskunnan lähetin nimessä, jonka kuolema ja ylösnousemus tapahtui pääsiäisenä.⁵⁰

Tervehdysten jälkeen järjestön sihteeri Eino Krohn esitti kirjoittamansa vuosikertomuksen. Sitten oli kahvitauko, jonka jälkeen käytiin käsiksi keskustelukysymyksiin. Taloudesta piti keskustella, sillä vain 1/4 jäsenistöstä toi kortensa yhteiseen raha-arkkuun, siitä huolimatta, että maksun summan saattoi itse määrätä. Taloudenhoitaja Esko Koiviston kanssa saattoi aina sopia jäsenmaksun maksamisesta, eikä Ervastin mielestä kenenkään tarvinnut pelätä, että hänet pyyhittäisiin pois jäsenluettelosta sen nojalla, että hänellä ei jostakin syystä ole joskus mahdollisuutta suorittaa mitään maksuja.⁵¹

Myös *Ruusu-Risti*-lehdestä keskusteltiin, sen sisältö oli paikallaan, mutta tilausten määrä ei ollut kasvanut. Keskustelussa tuli myös esille ajatus, että *Ruusu-Ristin* rinnalle olisi syytä perustaa lehti, joka olisi suunnattu suurelle yleisölle.⁵²

Lauantai-iltana oli virallisen vuosikokouksen lopettajaiset. Yhtenä kysymyksenä nousi esille Ervastian kirjojen kääntäminen englanniksi. Ervast ei ollut erityisen innostunut asiasta, sillä hänen mielestään työn pitäisi ensin päästä Suomessa ensin kunnolla roihuamaan. Kun asiasta keskusteltiin, Ervast myöntyi hankkeeseen ja lupautui itse ryhtyä huolehtimaan käännöstyöstä. Hanketta valmistelemaan komiteaan nimettiin Rakel Ervasti, Ida Heliö, Annikki Reijonen, Bertha Lindberg ja Eino Krohn.⁵³

Sunnuntaina, ensimmäisenä pääsiäispäivänä oli Kansallisteatterissa tavanmukainen *Ruusu-Risti*-matinea. Yleisöä oli runsaasti, sekä omia että vieraita. Tasokkaan ohjelman jälkeen Ervast piti esitelmän aiheesta *Yksilön ylösnousemus*. Esitelmän lopussa on seuraava ennustus:

Kuka sen tietää, vaikka me tulisimme semmoiseen aikaan, että koko tämä meidän ilmapiirimme muuttuisi, muuttuisi niin hienoksi, niin eteeriseksi, että me emme osaa hengittää, jos meissä on syntiä. Onhan tämä ilmapiiri ennenkin muuttunut. Onhan ollut ennen sillä tavalla, että me osasimme hengittää hyvin paksua sumua, taikka vettä aivan niinkuin kalat. Kuka tietää, että voisi tulla piankin aika (ehkei sentään aivan pian), jolloin meidän ilmamme muuttuu niin eteeriseksi vuoristoilmaksi, niin että me emme osaa hengittää, jos meissä on syntiä. Meidän täytyy olla ilman syntiä, meidän täytyy osata hengittää jumalallisen kirkasta totuutta ja rakkautta. Meidän täytyy osata hengittää jokaista sanaa, joka lähtee elävän Jumalan suusta. Silloin Jumalan valtakunta toteutuu täällä maan päällä. Jos me nyt alamme oppia sielullisesti hengittämään, jos me alamme kulkea ristin tietä, niin me valmistumme siihenkin Jumalan valtakuntaan, joka kerran tulee maanpäälle.

*Kulkekaamme ristin tietä, oppikaamme hengittämään, lähestykäämme sitten sitä ruusun tietä, joka antaa todella ruusun puhjeta meidän ruumiissamme ja muuttaa meidän ruumiimmeikin kuolemattomaksi.*⁵⁴

Ei taistellen, vaan voittaen

Ruusu-Ristin viidennet kesäkurssit pidettiin 3.–10.8.1930 Jyväskylässä. Kesäkurssseille osallistui koko viikon ajaksi noin 70 ruusuristiläistä ja jonkin verran vain muutamaksi päiväksi paikalle tulleita.

Aamulla kello 9–11 oli kokous, jossa jokainen vuorollaan lausui ajatuksensa nykyisestä tilanteesta Suomessa: politiikastamme, kommunismista, lapuanliikkeestä* ja nuorison harrastuksista. Jokaisen oli lausuttava oma kantansa, niin kuin hän itse ajattelee omantuntonsa ja Kristuksen edessä.⁵⁵

Kesäkurssilla todettiin, että kansamme on jakautunut puolueisiin, joissa elämä muodostuu joutavaksi juonitteluksi. Syynä juonitteluun oli vaalilaki, joka lähtee siitä onnettomasta ajatuksesta, että ei ole ensinkään mahdollista käydä vaaleihin yhtenäisenä kansana, vaan edellytetään, että me olemme vaaleihin ryhtyessämme pirstoutuneet puolueisiin. Sen sijaan vaalilain pitäisi olla sellainen, että se paremmin auttaisi tajuamaan kansan kokonaisuutta

Kommunismi sai myös kuulla kunniansa, se kun oli saanut Venäjällä aikaa sellaista tyranniutta, jota tämä nykyinen maailma tuskin on ennen nähnyt ja näytti niin kuin sen tarkoituksena olisi ihmiskunnan sielunelämän myrkyttäminen. Ja nyt tuo hyökyaalto yrittää vyöryä muihinkin maihin. Kun vuoden 1918 tapaukset jättivät Suomeenkin otollisen maaperän katkeruuden ja vihan kylvölle, niin on vaara, että kommunismin turmeleva hyökyaalto pääsee täällä yhä enemmän leviämään. Ja kun muu kansanaines on viehätynyt itsekääseen puoluepeleihin, johon terveimpänä kansanaineksena pidetty maanviljelysväestökin on yritetty saada innostumaan, niin ei ole jäänyt riittävää normaalista sulkua kommunismin levenemiselle. Sillä vehkeily ja puoluejuonittelu yhtäällä ja kommunismi toisaalta ovat saman asian kaksi puolta.

Ervast ei seurannut sanomalehtiä eikä politiikkaa. Sen sijaan hän oli tutustunut Suomen kansan elämään sisäiseltä puolelta, etenkin siitä alkaen, kun tapasi Väinämöisen, Suomen kansallishaltian.

---

* Lapuanliike vaati kaiken kommunistisen toiminnan lakkauttamista sekä hallituksen eroa ja uuden eduskunnan valitsemista. Varsin pian kansanliike lähti väkivallan tielle. Lapuanliike kiellettiin ja lakkautettiin toukokuussa 1932.
– Toim. huom.

Väinämöinen on Valkoisen Veljeskunnan jäsen ja omaa Jeesuksen opin ja työskentelee sen hengessä. Väinämöinen tekee työtä erikoisemmin kahden asian puolesta. Hän tekee voitavansa väkivallan poistamiseksi. Toiseksi hän tahtoo saada meidät ymmärtämään rikkauts kysymyksen. Ei millään kommunistisella tavalla vaan siten, että rikkautta ei pidetä itselle kuuluvana. Hän, Väinämöinen toivoo, että ymmärtäisimme rikkauts kuului van elämälle. Se on elämän lahja, elämän omaisuutta, joka on uskottu yksilöille hoidettavaksi, auttaakseen Jumalan valtakunnan asiaa. Tasaista omaisuuden jakoa ei voi ajatella, sillä ihmiset ovat erilaisia, toiset ahkerampia ja säästävää-
sempiä, toisilla on suotuisempi onni eli karma. Väinämöinen tahtoo keskeisen rakkauden herättämistä veljeyteen ja yhteisymmärrykseen. Väinämöinen on vastuussa Suomen kansasta. – Kuten sanottu hänen silmämääränään on väkivallattomuus ja ahneettomuus.

Aluksi lapuanliike herätti Ervastissa suuria toiveita ja hänen sydämensä riemuitsi, että meillä Suomessa on ihanteellista realismia, joka katselee suoraan asioita: tuo on niin huonoa, ettei sitä tarvitse Suomessa olla. Muilutusten myötä Ervastin näkökanta kuitenkin muuttui, ja hän sanoi, että ei se käy sillä tavalla, että ihmisiä murhataan ja sorretaan ja verta vuodatetaan. Suomen kansalla oli mahdollisuus näyttää, että se tahtoo kulkea omaa tietään ja itsenäisesti näyttää maailmalle, mitä siinä on hyvää. Seistiin jonkinlaisessa tienhaarassa, murroskohdassa, jossa oli tarjolla tilaisuus valmistaa uutta ja parempaa aikaa. Ja oli äärettömän tärkeää, että kansamme tulisi tietoiseksi oikeasta ja hyvästä, tietoiseksi siitä, mikä on totta ja oikeaa, miten tulee kulkea eteenpäin, kuinka pitää kehittyä ja järjestää elämä.

Kesäkurssien jälkeen Ruusu-Ristin nuoret hankkivat Mikonkatu 2:ssa sijaitsevan oman toimitilan ja virittivät sen yhteydessä monipuolisen ja eloisan kerhon. Kerhon toimintaan kuului maanantaiopiskelu ja erilaiset käytännön työt. Ervast kävi usein kerholla ja oli tyytyväinen nuorten touhuihin, sillä kuten hän sanoi: ”Toiminta ei saa olla ainoastaan henkistä, vaan käsillä täytyy olla myös työtä.” Hän sanoi myös: ”Toimikaa yhteisymmärryksessä, yhdessä koko fyysisen elämän loppuun saakka, ja varmaa on, että jos onnistumme, niin kyllä toimintamme jatkuu rajan toisella puolella.”⁵⁶

Tukholmassa terveyttä hoitamassa

Lokakuussa Ervastia varjosti masennuksen puuska. Ervast oli muka tullut vanhaksi, kuolema odotti, ja hän kysyi itseltään, oliko hän elänyt turhaan ja ”mitä hyötyä on ihmisille kaikista voimanponnistuksistani”.⁵⁷ Kirjoista taisi ainakin olla kysymys. Kustannustoiminta oli siinä jamassa, että Ervastin teokset ilmestyivät yksityisten henkilöiden toimesta. Mystica julkaisi J. R. Hannulan rahoittamana kaksi kirjaa: *Kiusausten koulussa* ja *Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa*. Syksyllä ilmestyivät A–o R:n rahoittama syksyn 1928 esitelmiin perustuva teos *Kuka auttaa meitä kuolemassa* ja Oskar Kraemerin rahoittama tammikuun 1929 esitelmiin perustuva *Kristuksen tutkimaton rikkaus* ja joulukuksi tuli toukokuun 1929 esitelmiin perustuva *Tähtikoulut*.⁵⁸

Ervast halusi saada jotakin aikaan elämässään – niin kuin ei jo olisi saanut. Nyt oli kyse vuosien vieressä kirkastuneesta päämäärästä. Ervast toivoi vielä voivansa valmistaa tietä tulevalle uskonpuhdistukselle kristikunnassa, sillä ”sen kirkot ovat unohtaneet Jeesuksen sanoman taivasten valtakunnasta ja sen papit ovat tulleet virkamiehiksi, jotka eivät edes aavista, mikä apostolinen ja profeetallinen tehtävä heille on annettu”.⁵⁹

Ervastin nuoruuden Tukholma oli ikkuna toiseen maailmaan. Nyt hän meni sinne terveyttään hoitamaan. Vaan pääasia oli kuitenkin kirjoittaa *Vuorisaarna* englanniksi. Hän lähti Tukholmaan marraskuussa pidetyn Ruusu-Ristin 10-vuotisjuhlan jälkeen. Ervastin poissa ollessa jäseneksi pyrkivien oli käännyttävä Ruusu-Ristin hallituksen varapuheenjohtajan Hilda Pihlajamäen puoleen.⁶⁰ Ervastin ulkomaanmatkan aikana Sven Krohn piti esitelmää uusimman psykologisen tutkimuksen saavutuksista teosofian valossa.

Suomesta kylläkseen saanut taidekauppias Gösta Stenman oli muuttanut lokakuussa Tukholmaan. Ervast asui ylellisessä Strand-hotellissa ja nautti päivällisen Göstan luona. Lääkärille hän ei ollut viitsinyt vaivautua. Pari kertaa käytiin teatterissa ja teosofien tapamisissa, mutta surukseen Ervast sai todeta, että vanhat ystävät olivat jo toisella tasolla.

Opetuksia Kristus-elämästä

Ervast piti 28.12.1930 esitelmän aiheesta *Jos Jeesus tulisi*. Ervastin sydän oli vapaa maailman rahasta ja mammonasta, ja sen kannalta tämä meidän nykyinen, porvarillinen yhteiskuntamme on jollain tavalla kiero. Siinä oli jotakin luonnotonta ja epäpuhdasta. Amerikas-
sa oli äärettömät makasiinit täynnä viljaa, ja ihmiset saivat väristen istua ulkopuolella, kun heillä ei ollut ruokaa. Viljaa säilytettiin ainoastaan sitä varten, että sen hinta ei laskisi. Kansallistaloudellisista syistä viljaa ei voitu myydä, ja ihmiset saivat kuolla nälkään, vaikka makasiinit olivat täynnä ruokaa!

Kristus-hengen kannalta oli selvä, että tässä näkyväisessä elämässä ei pitäisi olla mitään muuta periaatetta vallitsemassa kuin veljeys. Sen kannalta olemme kaikki tasa-arvoisia veljiä.

Yhteiskunnallinen pulman ratkaisu on siinä, että lopulta nousemme elämän edessä ja tunnemme, että tämä näkyväinen elämä on välttämättä järjestettävä veljeyden pohjalle.⁶¹

Toinen Kristus-elämään liittyvä seikka oli, että ihminen, joka elää Kristus-elämää ei vastusta pahaa, ja se merkitsee myös, että hän ei ollenkaan voisi käyttää mitään väkivaltaisia keinoja eikä käyttää mitään aseita. Ja jos me näemme ihmisen kieltäytyvän sotapalveluksesta, kieltäytyvän kantamasta aseista, niin meidän täytyy tunnustaa, että tuossa ihmisessä on Kristus-hengen elämää, vaikka hän ei itse siitä tietäisi. Tuollainen Kristus-henki voi herätä ihmisyksilöissä ja joukoissa, vaan saisipa se herätä vaikka kokonaisissa kansoissakin. Ei se mahdotonta ole. Kristus-henki tuli ensimmäisen kerran Jeesus Natsarealaisessa täydellisesti. Ja nyt Kosminen Kristus tulee uudestaan kaikkien niiden ihmisten luo, jotka ymmärtävät Jumalaa, jotka oppivat huomaamaan ja näkemään, että Kristus, Jumalan Poika, on aina meidän luonamme.

Kosminen Kristus ei ole minkään uskonnon yksityisomaisuutta. Sen tähden ihminen, olipa hän missä uskonnoissa tahansa, voi herätä Kosmisen Kristuksen tuntoon.

Jeesus Kristus ei synny uudestaan maan päälle, mutta kuitenkin hän on aina läsnä tässä ihmiskunnassa, ja sen tähden ihminen, jossa Kosmisen Kristuksen voima herää ennen pitkää tulee Jeesus Kristuksen yhteyteen. Me emme voi tulla Kosmisen Kristuksen luo ilman, että me tulemme Jeesus Kristuksen luo.⁶²

H. P. Blavatskyn juhlavuosi

Vuonna 1931 tuli kuluneeksi 100 vuotta Helena Petrovna Blavatskyn syntymästä. Juhlavuoden alussa maailmassa oli kolmattakymmentä erinimistä teosofista seuraa, jotka kaikki parhaimman kykynsä mukaan jatkoivat H. P. Blavatskyn työtä. Yhteistyön itujakin oli. Yhteistyötä alettiin pohjustaa jo 1930 Genevessä pidetyssä Teosofisen Seuran kongressissa, jossa Adyarin ja Point Loman seurat suunnittelivat yhteistoimintaa ja antoivat kehotuksen ryhtyä käytännön toimiin. Suomen T. S:n hallituksen jäsen toimitusjohtaja Isak Räsänen kutsui kotonaan järjestettäviin tapaamisiin sekä Teosofisen Seuran että Ruusu-Ristin jäseniä.⁶³ Yhteistyö jatkui siten, että keskustelutilaisuuksia pidettiin vuoron perään eri seurojen jäsenten järjestäminä.

Blavatsky oli haaveillut uskonpuhdistuksesta kaikissa maailman kirkoissa ja uskonnoissa. Nyt Ruusu-Risti teki työtä sen puolesta, että oma kristinuskomme ensin puhdistuisi.

Minusta tuntuukin, että kun seuraava Valkoisen Veljeskunnan lähettiläs saapuu maailmaan, mikä H. P. Blavatskyn ennustuksen mukaan tapahtuu v. 1975, hän saa ymmärtämystä osakseen siinä määrin kuin eri teosofiset seurat osoittavat toisilleen ymmärtämystä ja kunnioitusta. Kukaan ei voi edeltä käsin tietää, mitä erikoista puolta totuuden sanomasta hän tulee painostamaan – sen yleismaailmallisuutta ja kansainvälisyyttä vaiko sen syventämistä erikoisiin älyllisiin ja eettisiin suuntiin, – ja sentähden on hyvä valmistus, jos teosofiset seurat eri maanosissa kaivavat päivänvaloon uskontojen kalliit helmet, samalla yhtä mittaa vahvistaen ja elävöittäen sitä suvaitsevaisuutta, joka on niin tärkeä meille ihmisille.⁶⁴

Ervast kirjoitti H. P. B. -juhlavuoteen liittyen näytelmän *H. P. B.*, joka esitettiin pääsiäissunnuntaina 5.4. Kansallisteatterissa pidetyssä Ruusu-Risti-matineassa. Näytelmän II kohta kuvaa Pariisissa 1873 pidettyä harmaan veljeskunnan kokousta, johon osallistunut Blavatsky paljastaa itsensä ja olisi ollut tuhon oma, ellei mestari olisi tullut pelastamaan rakasta tšheelaansa.⁶⁵ Tuota kohtausta seurattiin Kansallisteatterissa jonkinlaisen vavistuksen vallassa, sillä siinä tuli ikään kuin heitettyä taisteluhansikas harmaan veljeskunnan eteen.⁶⁶

Ruusu-Ristin vuosikokoukseen osallistui kutsuvieraina myös muutamia Suomen Teosofisen Seuran ja Point Loman Teosofisen

Seuran Helsingin Looshin jäseniä. Ylisihteeri Armas Rankka lausui Suomen Teosofisen Seuran puolesta tervehdyksen Ruusu-Ristille. Ervast vastasi pyytään viemään terveiset häneltä ja Ruusu-Risti-seuralta Suomen T. S:n jäsenille. Hän pyysi myös ilmoittamaan, että Ruusu-Risti-seuran kesäkurssit ovat heinäkuun puolivälissä Jyväskylässä, ja ne pidetään H. P. Blavatskyn merkeissä, ja niihin ovat tervetulleita osanottajiksi myös Suomen T. S:n jäsenet.⁶⁷

Keväällä Point Loman T. S:n Englannin osaston puheenjohtaja A. Trevor Barker kirjoitti Ervastille, ja kutsui hänet saapumaan juhannuksena Lontoossa pidettävään teosofisten seurojen yhteiseen kokoukseen. Ervast joutui vastaamaan ystävälliseen kutsuun, että taloudelliset seikat estävät matkalle lähdön, mutta hän toivotti kaikkea hyvää kokoukselle, jonka tärkeyden hän selvästi ymmärsi.⁶⁸ Myös Adyarin päämajasta tuli Ernst Woodin kirje, jossa tiedusteltiin suhtautumista teosofisten seurojen yhteistyötä käsittelevän kokouksen järjestämiseen.⁶⁹

Ruusu-Ristin kuudennet kesäkurssit vietettiin 16.–23.7.1931 Jyväskylässä H. P. Blavatskyn merkeissä. Kurssit pidettiin, ja niille osallistui yli 80 henkilöä. Aamukokoukset klo 9–11 oli omistettu Blavatskyn *Teosofian avaimen* tutkimiselle, ja iltapäivänä kokouksissa klo 13–15 opiskeltiin *Hiljaisuuden ääntä*. Viitenä iltana oli klo 19 Ervastin esitelmät Blavatskyn suurteoksista *Hunnuton Isis* ja *Salainen oppi*.

Teosofian avaimesta luettiin Jumalaa ja rukousta sekä teosofista kasvatusta käsittelevät luvut. *Hiljaisuuden ääni* luettiin sen sijaan kokonaan.

Suomen Teosofinen Seura, Point Loman Teosofisen Seuran Helsingin looshi ja Ruusu-Risti järjestivät tiistaina 11.8. yhteisen Blavatskyn syntymän satavuotisjuhlan. Sali oli ääriään myöten täynnä yleisöä, joka ”hartana kuunteli pitkää, sisältörikasta ohjelmaa”.⁷⁰ Tilaisuudessa puhuivat Pekka Ervast, Inez Wilén (ruotsiksi) ja Yrjö Kallinen.

Ervast päätti puheensa seuraaviin sanoihin:

Siksi meidän onkin ymmärrettävä, että H. P. B. on nyt ja viime vuoden kuluessa iloinnut siitä, että teosofisessa maailmassa on alettu ymmärtää, että meidän tulisi koota voimamme. Meidän olisi seistävä kaikkea epäuskkoa, materialismia, epäilystä ja ateismia vastaan yhtenä rintamana. Meidän olisi seistävä sen vakaumuksen puolesta,

että elävä totuus on löydettävissä. Voimme sentähden varmasti uskoa, että H. P. B. on tänäkin iltana iloinnut siitä, että eri teosofiset seurat näin yhdessä viettävät hänen muistojuhlaansa. Emme me niinkään vietä hänen personansa muistojuhlaa kuin hänen tuomansa sanoman ja hänen työnsä muistojuhlaa.

Älköön se työ, jota hän äärettömän uhrautuvasti ja suurin kärsimyksin teki maailman hyväksi, menkö hukkaan. Hän iloitsee, samoin mekin nyt teemme. Myös minä henkilökohtaisesti tunnen suurta iloa siitä, että näen tässä yhdessä jäseniä kaikista Suomen teosofisista seuroista. En voi muuta kuin iloita ja toivoa, että muisto tästä yhdessäolosta tuottaisi meille kaikille siunausta.⁷¹

Point Loman Teosofisen Seuran johtaja tohtori Gottfried de Purucker vieraili Helsingissä 20.8. ja piti vastaanottoillan ystäville ja asianharrastajille hotelli Kämpissä. Ervastilla ja de Puruckerilla oli myös erillinen tapaaminen, jossa tohtori ehdotti, että kaikki ruusu-ristiläiset liittyisivät kerta kaikkiaan Point Loman Teosofisen Seuran jäseniksi. He voisivat muodostaa T. S:n Suomalaisen Osaston, Ervast presidenttinä, ja tšekäläiset pointlomalaiset olisivat iloisina mukana. De Purucker sanoi, että hän luotti täydellisesti Ervastiin, ja he saisivat vapaasti järjestää omat asiansa ja myös määrätä vuosittain Point Loman päämajaan suoritettavan vuosiaavustuksen määrän. Tällaisella järjestelyllä oli de Puruckerin mielestä suurenmoinen hyöty koko teosofiselle liikkeelle Euroopassa, sillä ”Suomella on nykyään pelastuksen avain kädessään”.

De Purucker puhui pitkään ja kauniisti. Hän kiitteli Ruusu-Ristin työtä ja sen uskollisuutta Blavatskya kohtaan ja lausui vakaumukseenaan, että mestarin käsi lepäsi siunaavana Ruusu-Ristin yllä. De Puruckerin sanat tekivät vilpittömän ja ystävällisen vaikutuksen ja Ervast ei voinut vastata muuta kuin että esittäisi hänen ehdotuksensa Ruusu-Ristin hallitukselle pohdittavaksi ja päätettäväksi. Ehdotus meni heti käsittelyyn, ja vastaus oli kielteinen, sillä hallituksessa ei oltu vakuuttuneita sen käytännöllisestä hyödystä ja merkityksestä. Arveltiin, että Ruusu-Ristillä oli jo siksi itsenäinen asema teosofisessa maailmassa, että sen sulautuminen toiseen seuraan epäilemättä herättäisi väärinkäsityksiä. Luonnollisemmalta tuntui ajatus, että syntyisi teosofinen liitto, johon eri seurat kuuluisivat täysin itsenäisinä.⁷²

Tattarisuon juttu

Syyskuun puolivälissä 1931 joku autonkuljettaja pysähtyi Malmilla noutaakseen vettä läheisestä Tattarisuon lähteestä. Veden lisäksi lähteessä oli katkaistu käsi. Tapaus tuli poliisin tutkittavaksi ja lähteestä löytyi lisää ruumiinosia.⁷³

Syylästä etsittiin milloin mistäkin ja epäilyt kohdistuivat Harjun ruumishuoneen vahtimestari Johan Emil Saarenheimoon, jonka kotoa löytyi valokuvia ruumiista ja salatieteelliseksi luokiteltua kirjallisuutta.⁷⁴ Saarenheimon ”okkulttiseen” kirjallisuuteen kuului Mustana raamattuna tunnettu kuudes ja seitsemäs Mooseksen kirja sekä painettu lehtinen, jossa selostetaan ”omituista vesiparannusjärjestelmää”.⁷⁵ Kyse oli Panaceasta, Joanna Southcottin kehittämästä ilmaisesta lääkityksestä. Panacean kautta myös Ervast joutui tulilinjalle. Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi lähettivät reporterinsa Lopelle tekemään selkoa asiasta. Ervast kertoi lehdistön edustajille, että hän oli tutustunut Panaceaan 1925 ja toiminut sen palkattomana edustajana Suomessa. Hän oli kääntänyt lääkkeen käyttöohjeet ja painattanut ne. Ervast oli itsekin hakenut apua Panaceasta sydänvaivoihinsa. Panacea oli harmiton, ja saatujen kokemusten valossa edisti paraneamista, eikä Southcott kieltänyt lääketieteen käyttöä.

Ruusu-Risti nousi joulukuun puolivälissä epäiltyjen listalle, kun Tattarisuon jutun tiedemieskomission puheenjohtaja professori Väinö Lassila ilmoitti juttua tutkivalle nimismies A. Lindholmille, että Helsingissä joku Ruusu-Ristin jäsen oli käynyt hänen luonaan pyytämässä ihmisen pääkalloa, jota hän tarvitsi opetusvälineeksi, mutta myöhemmin oli selittänyt sitä tarvittavan vapaamuurarien juhlemeinoissa. Tämä johti useita kuukausia kestäneisiin laajoihin kuulusteluihin. Ajojahdin keskiössä oli lapuanliike ja sitä lähellä olevat piirit. Poliisi teki jostakin syystä kaikkensa saadakseen vapaamuurarit syyliseksi.

Ympäri maata tehdyissä ruusuristiläisten kuulusteluissa ei tullut esille mitään, mikä olisi liittynyt Tattarisuon tapahtumiin. Esimerkiksi kuopiolainen vaatturi Taavetti Hiltunen kertoi, että ”Ruusu-Ristin kokoukset ovat siihen määrään humanista laatua, ettei siellä tarvita eikä käytetä ihmisruumiin osia”.

Myös Uuno Pore oli kuulusteltavana ja luovutti Ervastilta luvan saatuaan Ruusu-Ristin rituaali- ja lakikirjat rikospoliisille.⁷⁶ Juttu

ratkesi, kun ruumiinsilpomisiin syyllistyneet tunnustivat itse tekonsa, ja pääsyylliset tuomittiin Helsingin pitäjän kihlakunnanoikeudessa syyskuussa 1932 vankeusrangaistuksiin. Saarenheimo, jonka elämän ajojahti oli tuhonnut, todettiin syyttömäksi tapahtumiin.

Jeesuksen erikoisasema

Vainon keskellä Ervast kertoi lopullisen näkemyksensä Jeesuksen esihistoriasta ja maailmanhistoriallisesta merkityksestä.

Tapaninpäivänä 26.12.1931 esitelmän aiheena oli *Ensimmäinen ja toinen Adam*. Ervast viittasi v. 1902 ilmestyneen *Haaveilijan* lopussa olevaan esitykseen. Siinä jokin viisas ihminen kertoo, miten ihminen elää Eedenin onnelassa, mutta hänen sisässään kuuluu ääni, joka sanoo: ” – lähde ulos ja koe”; mutta sitten myös toinen ääni, viisauden ääni, joka sanoo: ” – kaikkihan on koettu, pitääkö sinun kokea uudestaan, etkö voisi jäädä kokematta ja pysyä tässä sisäisessä hengessä ja viisaudessa”. Ja kun nyt vähän vanhempana Ervast oli ajatellut Jeesusta ja vähän uskaltanut myös kysyä, ”kuinka on Sinun historiasi, mikä on Sinun salaisuutesi”, niin hän oli saanut vastauksen, joka käy täydellisesti yhteen hänen nuoruutensa aavistuksen kanssa.⁷⁷

Sitten Ervast muistutti kuuntelijoiden mieliin, että Paavali nimitti Jeesusta toiseksi Adamiksi, ja jatkoi: ”Eedenin historiaan syventyessämme joudumme Lemurialle, kolmanteen juurirotuun tai kauemmaksikin.” Eedenissä oli ”koulu, jonka muualta aurinkokunnasta tänne tulleet viisaat olivat perustaneet... Se koulu oli näkymätön, rajoitettu alue taivasmaailmassa. Ne ihmiset, joitten tajunta ulottui tietoisesti tuohon taivasmaailmaan, kävivät tässä koulussa.” Sen oppilaina oli ”ihmisyksilöitä, jotka olivat aurinko ja kuumavantarassa kehittyneet ihmisiksi”. Tässä ”viisaudenkoulussa Melkisedek (Hepr. 6:20–7:14) ja hänen apulaisensa opettivat”.⁷⁸

*Ja silloin Melkisedek ja muut näyttivät oppilailleen, että Kosmillinen Kristus vähitellen voisi päästä ilmenemään enemmän ja enemmän niissä ihmisissä, jotka olivat elämän taistelussa. Mutta Kosmillinen Kristus ei pääsisi kaikessa nöyryydessään ja loistossaan ilmenemään muissa, ennen kuin hän pääsisi ilmenemään sellaisessa ihmisessä, joka ei ollut langennut.*⁷⁹

Oppilaat lupasivat auttaa kuka milläkin tavalla. He päättivät lähteä ulos maailmaan.

Mutta sitten oli siellä vielä eräs olento, joka ihmetellen ajatteli: ”Minä tahtoisin uhrautua kokonaan.” Hän ei tuntenut erikoista halua lähteä kokemaan, vaan ajatteli: ”Minä kuuntelen Jumalan ääntä sisässäni; ja minä tahtoisin säilyttää aina tuon salaperäisen yhteyden Jumalan kanssa aivan häiriintymättä.” Ja silloin tuossa kokouksessa, konklaavissa, Melkisedek ja muut näkivät: ”Sinusta voi tulla se, jonka kautta Kosmillinen Kristus lopullisesti ilmestyy, jos nimitäin sillä tavalla elät, että elät tajuissasi ulkopuolella ihmiskuntaa ja tätä tavallista elämää ja seuraat hengessäsi noitten veljiesi elämää ja kaikkien ihmisten taisteluita, kompastuksia, viettelyksiä ja kiusauksia. Sinun ääretön uhrisi on siinä, että sinä pysyt ulkopuolella. Sillä kun seuraat kaikkia seikkailuja elämän näyttämöllä, niin se tulee vetämään sinua aivan kuin pyörteeseen. Sinun uhrisi on se, että kieltäydyt. Luuletko pystyväsi?” Ja tuo yksi ihminen arveli, että hän koettaa pystyä. Hän sanoi: ”Tahdon olla aivan kuin lapsi, vaikka muut menevätkin elämään.” Ja tämä olento syntyi sitten ajan täytyessä Jeesuksena.⁸⁰

Ervast jatkoi samaa aihetta seuraavana päivänä 27.12., joka oli sunnuntai.

...tämä ensimmäinen Aadam sitten suostui siihen suuresti itsensä kieltävään työhön, että hän säilyisi lapsellisen puhtaana läpi vuosimiljoonien, asuen aina itse taivaissa ja odottaen sitä suurta historiallista tapahtumaa, jolloin hän voisi uudestaan syntyä maailmaan ihmisenä. Kaikki muut suuret auttajat, jotka ottivat tähän valmistukseen osaa, ottivat syntyäkseen maailmaan elääkseen tavallista inhimillistä elämää, säilyttämällä tietysti yhteytensä tuon oman korkeamman kotinsa ja minänsä kanssa, mutta kuitenkin ottaen osaa kaikkeen tavalliseen inhimilliseen elämään kaikissa noissa vaikeissa olosuhteissa, mitkä saattoivat maan päällä tulla vallitsemaan.⁸¹

Sillä joskaan tuon ensimmäisen Aadamin, joka myöhemmin tuli Jeesus Kristukseksi, ei tarvinnut syntyä tähän syntien ja tuskien maailmaan, vaan hän sai jäädä taivaalliseen olotilaan, jossa aina säilyi hänen minuutensa lapsellinen viattomuus – tietysti meidän kaikkien

*minuuksien puhtaus ja viattomuus säilyy taivasmaailmassa, mutta hänellä se säilyi siellä silläkin tavalla, että ei muodostunut minikäänlaista karmaa hänen oman persoonallisuutensa kautta, hänen tuskansa, kärsimyksiensä, ja itsekieltäytyksensä ollessa suurempi kuin kenenkään toisen –, joskin hän eli taivasmaailmassa, onnen ja autuuden maassa, niin hän tunsi yhteytensä koko ihmiskunnan kanssa.*⁸²

Lopulta aika täyttyi, ja ensimmäinen Aadam syntyi maailmaan Jeesuksena, Marian ja Joosefin poikana. Hän kasvoi aikuiseksi, imi viisautta kaikkialta ja lopulta ja meni Johannes Kastajan luo kasteelle.

*Mutta tapahtui, kun Jeesus oli astunut Jordanin virtaan ja Johannes oli painanut hänet veteen, hänen noustessaan – Johanneksenkin silmiin näkyi –, että taivaat aukenivat ja jotain ihmeellistä laskeutui Jeesukseen... Maailman täydellisyysajatus, Jumalan Poika tuli häneen, ja hän oli tämän tapahtuman perästä aivan toinen, uusi olento. Tämän Jordanin kasteen perästä voimme sanoa, että nyt vaelsi Jumala maan päällä... Hänen läsnäolonsa täällä muovaili vähitellen koko maapallomme auran. Se Kosmillinen Kristus täytti itsestään koko tämän maapallon, tuli ihmiskunnan korkeimmaksi yhteiseksi minäksi, jossa kaikki voimme löytää toisemme, tuli Vapah-tajaksi, Lunastajaksi, joka on meidän kaikkien toivomme ja pelastuksemme.*⁸³

Ervast toisti uuden käsityksensä Jeesuksesta vielä vuoden päästä esitelmässään 20.11.1932.

Vapaus ja veljeys

Ruusu-Ristin 12. vuosikokous pidettiin Kulmakoululla pääsiäisenä 24.–28.3.1932. Esille nousi kysymys kustannusliikkeestä. Kustannustoiminta oli nyt työn alla. Ervast oli kesällä ottanut lainaa ostaakseen Mysticin vanhaa varastoa ja pannakseen kustannustoiminnan alulle. Sen myötä oli saatu julkaistua Ervastin näytelmä *H. P. B. Tarmokkaina* avustajinaan hänellä oli ollut mm. J. R. Hannula ja Waldemar Kaade. Jotta kuitenkin työ todella pääsisi vauhtiin, oli tärkeätä, että pohja olisi laajempi, että niin monet kuin mahdollista voisivat olla siinä mukana. Maanantaina 28.3. pidettiin Ruusu-Ristin

Kirjallisuusseuran perustava kokous. Siihen oli liittynyt 90 henkilöä, joista 60 oli kokouksessa läsnä.⁸⁴

Vapaamuurarijahti ja taloudelliset taistelut Kulmakoulun puolesta alkoivat uuvuttaa ja Ervastin voimat alkoivat huonontua keväällä 1932.⁸⁵

Eräänä yönä, kun Ervast oli ulkopuolella ruumiistaan, tuli hänen luokseen eräs mestari. Tämä sanoi: ”Minä tulen ottamaan sinut luokseni, otan sinut kotiini.” – Ervast sanoi: ”Kuinka minä voisin tulla sinun luoksesi ja olla luonasi? Se on aivan mahdotonta. Sillä katso, kuinka huono olento minä olen. Ajatella, minä en ole osannut mitään työtä tehdä enkä mitään saada aikaan (ja ajattelin silloin, en ainoastaan nykyistä, vaan paria, kolmea elämää taaksepäin). En ole ollenkaan sen arvoinen, että astuisin sinun kynnyksesi ylitse. En voi tulla.” – Mestari hymyili ja sanoi veitikkamaisesti: ”Kyllä, kyllä sinä tulet. Kyllä minä otan sinut. Kahden vuoden sisällä sinä tulet minun luokseni.”⁸⁶

Ervast mietti kovasti, mitä tämä kaikki merkitsee ja ajatteli, että tulee kuolemaan kahden vuoden sisällä. – Ystävät sen sijaan sanoivat, että se on varmaan jotakin muuta. Ainakin Hilda Pihlajamäki sai tietää tästä kotiin kutsusta.⁸⁷

Alkukesästä Ervast sanoi Annikki Reijoselle, että ”kun nyt ensin syksyllä lähdän Gallspachiin (Itävaltaan) ja sitten sieltä Pariisiin, lähdän keväällä Amerikkaan”. Se oli puoliksi lohdutusta Reijoselle ja muille, jotka kovasti pelkäsivät Ervastin kohtaloa Suomessa.⁸⁸

Ruusu-Ristin seitsemännet kesäkurssit vietettiin Jyväskylän Ruusu-Risti-temppelissä 7.–14.8.1932. Ennen kesäkursseja Ervast ajatteli, että voidaksemme nyt auttaa Suomen kansaa, kesäkurseille pitäisi saapua 300 osanottajaa. Niin ei kuitenkaan käynyt. Kolmeasataa ei tullut, eikä sataakaan, vain hieman yli kuusikymmentä.

Ervast piti 8.8. esitelmän *Inhimillinen ja poliittinen vapaus*. Siinä hän kertoi, miten omantunnon vapaus tuli tunnustetuksi 16. vuosisadalla Lutherin kautta ja poliittinen vapaus 18. vuosisadalla suurten valistusfilosofien ja Ranskan vallankumouksen kautta. Nyt elettiin 20. vuosisadalla, jolloin tuntui, että pitäisi toteutua kolmas saavutus eli taloudellinen vapaus.⁸⁹ Taloudellisen kysymyksen suhteen puute ei ollut ruoasta eikä rahasta vaan veljeydestä.

Jolleivät ihmiset luovu siitä itsekkästä ajattelutavasta, että ajattelevat ainoastaan oman itsensä ja valtakuntansa etua, emme pääse minkäänlaiseen rauhalliseen ja hyvään ratkaisuun Euroopassa. Meidän täytyy luopua tuosta kansallisesta itsekkyydestä ja ajatella jotain suurta yhteistä kristikuntaa ja Pan-Europaa.⁹⁰

Silloin kun Euroopan valtakunnat alkavat näin ajatella – ”ei ainoastaan yksitellen ja itsekkäästi vaan yhtenäisesti koko Euroopan tulevaisuutta ja menestystä ja kaikkien sen kansojen onnea, silloin voidaan ratkaista myöskin tuo tärkeä kysymys – taloudellinen kysymys”.⁹¹

Tuo siis koko Euroopan mittakaavassa, mutta entäpä tavallinen yksityinen ihminen? Miten hänen osaltaan voisi taloudellinen vapaus toteutua?

Jos tahdomme ratkaista taloudellisen probleemin maan päällä, täytyy meidän tulevissa yhteiskunnissamme ottaa lukuun ja tekoihimme tuo uusi periaate ”veljeys”, ja siitä on seurauksena, että kaikilla on kylliksi ja jää vielä ylijäämääkin.⁹²

Kyse oli siitä...

...että ne ihmiset, jotka jo ovat vähän vapautuneet sisäisesti – alkaneet kulkea vapautta kohti voiton tietä pitkin – ne ihmiset, jotka ovat heränneet tietoon siitä, että ihmisten tulee rakastaa toisiaan, ne koettaisivat aloittaa uutta elämää maan päällä, uutta yhteiskuntaelämää. Ja se ei tapahtuisi suinkaan sillä tavalla, että he erottautuisivat vanhasta yhteiskunnasta. Se tapahtuisi ennen kaikkea sillä tavalla, että ne ihmiset, jotka tämän uuden elämänyymmärryksen ovat saavuttaneet ja sisässään tietävät, että veljeys täytyy tulla mukaan silloin, että ne ihmiset liittyisivät yhteen, niin kuin nykyään liitytään yhteen pieniin seuroihin, mutta eivät jättäisi asioita vain seuran kannalle, eivät tyytyisi siihen, että pitävät vain yhteisiä kokouksia ja keskenään kohottavat toisiaan soitolla ja laululla, puheilla, opetuksilla, keskustelulla... vaan että he liittyisivät yhteen myös jokapäiväisessä käytännöllisessä elämässä, missä sellaisia ihmisiä on, he siirtyisivät asumaan yhdessä.⁹³

Nuo ihmiset, vaikkapa teosofit...

...menevät esimerkiksi yhdessä asumaan johonkin esikaupunkiin, valitsevat jonkun maa-alueen ja rakentavat sinne pieniä asuntoja eri perheille, ehkä myöskin yhteisen rakennuksen, jossa voidaan yhdessä asua, ja sitten järjestäisivät yhdessä aineellisen elämänsä työtä ja rahaa säästävästi, niin että jokainen vakava ihminen, joka kuuluu tähän yhteisöön, saa aineelliset olosuhteensa jokseenkin taatuiksi.⁹⁴

Veljeys on toteutettavissa sillä tavalla, että...

...kaikki tekisivät kyllä omaa työtään, mutta he järjestäisivät raha-asiat siten, että maksaisivat tuloistaan tietyn prosentin yhteiseen kassaan, niin että se peittäisi menot tuosta yhteisestä asumisesta ja ruokailumahdollisuudesta. Jos joku tahtoi syödä vähän muutakin kuin mitä tavallisesti syödään, olkoon hänellä siihen vapaus, ja jos joku tahtoo pitää itsellään enemmän huoneita, olkoon siihenkin vapaus, mutta kaikessa on minimivaatimus se, ettei kukaan saa asua liian ahtaasti eikä syödä liian huonosti.⁹⁵

Yhteisöajatus oli sen verran tärkeä, että Ervast kirjoitti siitä myös *Ruus-Ristin* elokuun 1932 numerossa.

*Minusta on vain tuntunut, että teosofein pitäisi kyetä sitä yrittämään toteuttaa. Sehän on teosofisen liikkeen perusajatus, ja Teosofiseen Seuraan liittyjät ovat aina tunnustaneet uskovansa veljeyteen. Ja jos T. S. on joutunut jollain tavalla umpikujaan, ei tämä saata riippua muusta kuin siitä, että usko ei ole pukeutunut tekoihin. Usko ilman tekoja on kuollut. Ja: Teosofinen liike kuolee, jos ei se uskalla muuttaa veljesajatusta keskinäiseksi veljesrakkaudeksi.*⁹⁶

Theosophist of the North

Annikki Reijonen laati Ervastista englanninkielisen brosyyrin *Pekka Ervast, a Theosophist of the North*. Jouluna päivätty pieni elämäkerta perustui Sven Krohnin 1925 kirjoittamaan esitykseen Ervastin elämästä.⁹⁷ Annikki kertoi siinä myös omasta tutustumisestaan Ervastiin ja Wachtmeisterin välittämään Blavatskyn ennustukseen Pohjo-lasta tulevasta valosta.

Opistola otti brosyyristä 6 000 kappaleen painoksen, josta puolet jaettiin Lontoossa Ervastin englanninkielisten teosten mukana.

Niidenkään levikissä ei ollut hurraamista, sillä *Vuorisaarnan* painos oli 2 000 kappaletta ja *H. P. B.*:n 1 000 kappaletta.⁹⁸

Maaliskuun alkuun mennessä levitettiin lehtistä viiteen maan-osaan yhteensä 1 800 kappaletta. Esitettä lähetettiin teosofisiin keskuksiin, erilaisille henkisille aikakauskirjoille ja muuten Ruusu-Ristin aatetta tavalla tai toisella lähellä oleville henkilöille. Reijonen laittoi lehtisen myös kreivi Coudenhove-Kalergille, joka ystävällisessä vastauksessaan sanoi olevansa ”hyvin iloinen, jos voisitte tulla Pan-eurooppa-liiton jäseneksi ja auttaa meitä tämän aatteen levittämises-sä Suomessa, jossa tällä eurooppalaisella ihanteella on vain harvoja kannattajia”.⁹⁹

New Yorkissa asuva Anna Eskelinen oli innolla mukana Ruusu-Ristin työssä. Hän oli havainnut, että Ervastin nimi ei ollut aivan tuntematon Amerikan teosofisissa piireissä, ja hän uskoi, että Ervastin sanomalla olisi kysyntää Amerikassa ja toivoi häntä hartaasti sinne, sanoen tekevänsä kaikkensa, että matkasta tulisi tosi.¹⁰⁰ Tässä uskossa hän toimitti lehtistä eri teosofisille seuroille ja yhdistyksille.

Lehtinen sai kahdenlaista palautetta. Oli niitä, jotka iloitsivat ruu-suristiläisestä elämänymmärryksestä ja niitä, jotka tahtoivat ”luoda seuransa yksilöiden ympärille paksun suojamuurin, ettei Suomesta päin tuleva harhaoppi eksyttäisi heitä väärille poluille”. Myönteistä palautetta antoivat mm. Rosicrucian Fellowship ja The New York Federation of the American Theosophical Society. Sen sijaan United Lodge of Theosophistsilla oli selvä kanta Ervastiin. Sen Kalifornian keskus oli aina kunnioittanut Ervastia...

*...vakavana, hyvää tarkoittavana ja vilpittömänä ihmisenä, mutta se tieto, mitä hänellä on teosofisista opetuksista, on meidän kannaltamme katsoen pahempaa kuin yhtään mikään tieto, koska se on täynnään väärinkäsityksiä, minkä vuoksi niiden ainoana tuloksena voi olla yhä kauemmaksi ja kauemmaksi totuudesta eksyminen.*¹⁰¹

Samaa mieltä oli United Lodge of Theosophists in Philadelphia -keskus, joka palautti Eskelisellemme lentolehtiset, koska he käyttivät ”vain teosofiaan liittyvää kirjallisuutta eikä sen sivuvirtausten mielenilmaisuja, vaikkakin kuinka vilpittömiä lausunnoitaan”.¹⁰²

Ervastin englanninkieliset kirjat sen sijaan saivat paremman vastaanoton. Raphael Hurst (Paul Brunton) kirjoitti niistä Lontoossa

ilmestyvässä kristillis-mystisessä aikakauskirjassa *The Rally*. Hänen mielestään Ervast oli osunut oikeaan valitessaan vuorisaa­nan edustamaan Jeesuksen opetuksia. Mystikon oli helppo ymmärtää ja myöntää, että vuorisaa­nalla on ”ensi sija maailman kirjallisuudessa ja se sisältää käytännöllisen kristillisyyden ytimen niin hienosti tul­kittuna kuin suinkin inhimillisyydelle on mahdollista”.

Teosofiseen *News and notes* -lehteen kirjoittanut nimimerkki ”K. B.” totesi, että Ervast on tehnyt *Vuorisaa­nallaan* teosofialle ”suuren palveluksen ja näyttää sillä, miten Kristuksen opetukset ovat sopu­soinnussa muinaisen viisauden kanssa”.

The Occult Review -lehteen kirjoittanut Frank Lind kiinnitti huo­miota siihen, miten Ervast oli järjestänyt autuudenjulistukset neljään eri pariin ja huomasi, että ”tähän järjestelmään sisältyy enemmän kuin pelkkää nerokkuutta tai satunnaista sijoittelua”. Ja hänen mie­lestään ”harvat kirjat ansaitsevat lukemista monta kertaa, mutta tämä ehdottomasti sitä ansaitsee sekä nyt että tulevaisuudessa”. Sa­massa lehdessä oli myös J. F. Lawrencen kirjoittama esittely *H. P. B.* -näytelmästä. Hänen mielestään se oli kokoonpanoltaan ”vain pa­loittainen kuvaus, mutta jännittää mieltä siinä määrin, että tahtoisi nähdä täysmittaisen kirjoituksen, joka käsitte­lisi tämän suurenmoi­sen ja ihmeellisen naisen koko dramaattisen elämänjuoksun”.¹⁰³

Hyvä sanoma levisi Intiaan saakka, sillä *The Aryan Path* -lehden lokakuun 1933 numerossa Swami Jagadiswaranda huomioi, että Er­vast ”osoittaa tulkinnassaan sekä historiallisesti että loogisesti, että itämaiset opit karmasta ja jälleensyntymisestä sisältyvät vuorisaa­naan... Kristinusko tulee säteilemään aavistamatonta loistoa, kun se selitetään Intian viisauden valossa. Tämä on ehkä suurin tehtävä, joka kristityillä on uudella ajalla”.¹⁰⁴

Annikki Reijonen arveli, että...

...maailmaan on nyt sinkautettu näiden kahden englanninkieli­sen kirjan ansiosta kipuna Pohjolan valonahjosta, joka kipuna tu­lee sytyttämään niitä sieluja suurempaan paloon, jotka väreilevät samalla tavoin meidän kanssamme. Kuitenkin on sanottu, että to­delliset okkultistit ympäri maailman eivät tule kiinnittämään vaka­vampaa huomioita Suomen Ruusu-Ristiin ennen kuin täältä näky­voimakkaampi valonloiste.

Terveys- ja taloushuolia

Ervast oli joulun 1932 jälkeen heikompi terveydeltään. Esitelmät hän piti, mutta sitten ei paljon muutakaan. Häntä vaivasi yleinen väsymys ja päänkivistys ja aikomus oli lähteä taas huhtikuun lopulla terveyttä hoitamaan.¹⁰⁵ Lisäksi hänellä oli taloushuolia. Ervast aikoi maksaa ottamansa lainat vähitellen uusilla kirjateoksilla ja *Ruusu-Rististä* tulevilla tilausmaksuilla. Mutta ratkaisu oli keho, sillä vuoden aikana Ervast sai sitten muista tuloistaan suorittaa painatus- ym. kustannukset, koska tilausrahoja ei paljonkaan jäänyt ylitse. Ervast ansaitsi käteisrahaa vain luennoillaan, jotka tosin tekivät 6 000 markkaa* kuukaudessa, mutta ennen sotaa hän oli tienannut kuukaudessa noin 1 000 silloista markkaa**, joiden lisäksi hän ei olisi mitään persoonallisia lahjoja ottanutkaan vastaan. Mutta nyt Ervast kirjoitti Anna Eskeliselälle, että ”en tosiaankaan tulisi toimeen moninaisine velvollisuuksineni, elleivät hyvät ystävät muistaisi minua silloin tällöin antimillaan (P. E:n rahasto), – mutta onhan siten ylpeydeltä taitettu kärki ja opittu ymmärtämään keskinäisen veljesrakkauden totuus ja välttämättömyys”.¹⁰⁶

Vuosi 1932 oli Kulmakoululle miltei tuhoava. Valtionlainaa ei saatu ja ulosmittauspäiväksi määrätty 4.3.1933 läheni, ja Ervast kirjoitti helmikuun *Ruusu-Ristissä*, että Kulmakoulutalo myydään pakko- huutokaupalla:

*Sitä on odotettu ja pelätty, ja siihen menevät nyt entisen Tempelirahastomme kaikki säästöt, vieläpä sen ottamat lainatkin. Onpa myös huomautettu, että tällöinen surullinen tapaus on omiansa suuresti vähentämään sitä luottamusta, mitä oli tunnettu minun halpaa persoonaani kohtaan.*¹⁰⁷

Kulmakoulu sai viime tingassa valtionapua. Lehdissä oli kuulustusten joukossa tieto, että Kulmakoulun pakkohuutokauppa oli peruutettu ja ihme oli tapahtunut.¹⁰⁸ Tämänkin jälkeen edessä oli useita kovia kamppailuja koulun elämän ja kuoleman tiimoilta.

Kulmakoulu ei ollut ainoa, jolla oli vaikeuksia, sillä helmimaaliskuussa koko Amerikan pankkijärjestelmä luhistui ja 4.3. oli käytännöllisesti katsoen koko maan luottojärjestelmä lamaunut.

* 6 000 mk (v. 1932) vastaa 2 406 euroa v. 2021 rahassa.

** 1 000 mk (v. 1913) vastaa 4 111 euroa v. 2021 rahassa.

Suomessa Amerikan kriisi näkyi siinä, että pankit eivät pariin viikkoon noteeranneet dollareita. Eskelinen lähetti Ervastille kuukauden alussa 500 dollaria, jotka tämä sai lunastetuksi vasta kaksi viikkoa myöhemmin.¹⁰⁹ Rahat menivät Kulmakoulun ja kustannusliikkeen menoihin.

Joku nimetön henkilö kirjoitti Ervastille, ja moitti Ruusu-Ristiä...

...palkattoman puutteenalaisen työväen pitämisestä ja siitä, että johtaja saarnaa veljeydestä ja avunannosta, mutta "varakas seura kokoaa kuukautista ylläpitoa... paremmin toimeen tulevilla auttamatta köyhempiä jäseniään" ja neuvoi lopuksi: "käyttäkää oikein niitä varoja, joita Teille niin suunnattomasti kerätään".¹¹⁰

Ruusu-Ristin taloudenhoitajan Esko Koiviston mielestä Ervastin aineellinen tuki oli huonolla tolalla. Juttu oli niin, että vaikka Ervast...

...antaa omasta puolestaan vaivojaan ja työtään säästämättä minkä ikinä itsestään irti saa, ei R.-R.-hallitus ja seuran jäsenistö ole pystynyt täyttämään omaa puoltaan yhteisestä tehtävästä ja torjumaan rahahuolia "henkisen puolen" tekijältä, vaan on saanut "aineellisuudenkin" puolessa kantaa painavan edesvastuun ja taakan, saaden siitä vielä moitteita osakseen.

Joku moitti Ervastia siitä, että hän "ei jakele ropoja tarpeeksi auliisti, ja läheisemmät moittivat häntä juuri siitä, että hän jakaa 'palkkansa' kaiken maailman tuuliin, jäsenille ja vieraille arvostelematta heidän todellisia tahi luuloteltuja tarpeitaan". Koivisto oli usein nähnyt, että Ervast jakoi suurimman osan ansioistaan pyytäjille.¹¹¹

13. vuosi

Ruusu-Ristin 13. vuosikokous pidettiin Kulmakoululla 3.–5.6.1933. Lohengrin-alkusoiton jälkeen Ervast selosti, miksi vuosikokousta ei tavallisuuden mukaan tänä vuonna pidetty pääsiäisenä, ja sen jälkeen hän kertoi luvun 13 kabbalistisesta merkityksestä: se on kuoleman luku, mutta siihen sisältyy myös uudestisyntyminen. Ervast toivoi, että vuosikokous kulkee kaiken turhan kuolemisen merkeissä. Kolmeentoista vuoteen sisältyi ensimmäinen seitsenvuotiskausi ja kuusi vuotta. Nyt mentiin buddhin merkeissä. Sanakirjojen mukaan

tämä sana merkitsee älyä eli intelligenssiä. Se merkitsee muutakin: kaikkiallista rakkautta ja Kristus-prinsiippiä.

*Buddhi ei voi ihmisessä herätä rakkauden, viisauden järjen merkityksessä, ellei meissä ole herännyt totuutta etsivä manas, ellei tämä ole niin pitkällä, että se on saanut totuuden pyhän hengen. Meidän on täytynyt olla totuudenetsijöitä, meidän on täytynyt puhdistaa järkeämme, ennen kuin Kristus voi meissä syntyä. Kun se on täydellisesti kehittynyt, silloin voimme rakastaa jokaista elävää olentoa, kaikkea luonnossa, sillä luonnossa ei ole mitään kuollutta.*¹¹²

Maanantaina oli keskusteluaiheena kysymys Ruusu-Ristin propagandatyöstä*. Siinä oli kaksi puolta. Toinen kiinnitti huomiota siihen, että aatteen levittämistyötä on tehtävä niin suurella voimalla ja niin laajalti kuin mahdollista ja toisen käsityskannan mukaan aatteen levitystyö ei saa tapahtua umpimähkään. Aiheesta käytiin vilkas keskustelu, jossa enemmistö puolsi ulospäisessä toiminnassa arvokkuutta ja maltillisuutta, jotta aatteesta kiinnostuneiden ulkopuolisten harkinnalle jää mahdollisimman suuri vapaus.¹¹³ Illalla oli Kulmakoululla arvokas, taiteellisesti ohjelmaltaan täysipainoinen vuosijuhla. Hilda Pihlajamäki oli harjoittanut Aleksis Kiven näytelmäkappaleen *Yö ja päivä*, jonka eräät seuran jäsenet esittivät.

Omassa puheessaan Ervast kertoi joitakin nuoruutensa okkultististen kokemusten herättämiä tulevaisuuden toiveita.¹¹⁴

Hän toivoi, että ”tämän maapallon mielikuvitus puhdistuisi niin suuresti, että se todella muuttuisi kirkkaaksi ja valoisaksi”. Suuret mestarit ovat jo aloittaneet sitä, ja Jeesus Kristus ”jatkoivat sitä mahtavasti. Mutta me ihmiset olemme saastuttaneet sitä auttaa kaikenmoisilla rumilla mielikuvilla. Me turmelemme sitä omilla mielikuvillamme, mutta minun toiveeni on, että tuo ruma mielikuvitus loppuisi ja että me katselisimme lasten silmin hyvää, kauneutta ja rakkautta, joka ilmenee tässä Jumalan maailmassa.” Ervast toivoi sen ajan tulevan, ”jolloin ihmiset jo nuoresta lähtien ymmärtävät, ettei tarvitse mitään tuomita ja ajatella sinne tänne, ettei tarvitse olla kova ja sydämetön, vaan päinvastoin näyttää vain esimerkkiä hyvästä, kulkea mestarin jäljessä”.

---

* Tässä yhteydessä propagandatyöllä tarkoitettiin valistustyötä. – Toim. huom.

Kouluopetukseen liittyen Ervast toivoi, että ”opettaisimme nuorille ihmisille koulussa, ehkä jo ylemmillä luokilla maailman kaikista uskonnoista, että opettaisimme heille niistä asioista sen teosofian valossa, jonka H. P. B. antoi”.¹¹⁵

Testamentti

Kesäkurssit deevan kanssa

Ruusu-Ristin kahdeksannet kesäkurssit pidettiin 30.7–6.8.1933 ja nyt kuudetta kertaa Jyväskylän Ruusu-Risti-temppelissä. Mukaan piti ottaa *Uusi testamentti* ja *Teosofian avaimen* vuonna 1925 julkaistu parantelematon painos.

Kesäkurssien avajaisohjelmassa puhunut Otto Keskinen vertasi kesäkursseja taivaaseen. Alkajaispuheessaan Ervast sanoi:

Kun ajattelin kursseja, jotka taas alkavat ja uudistuvat niin pian, niin ajattelin, mikä minä olen niitä ohjaamaan. Mutta kun tulin temppeliin ja kuulin alkajaisohjelmaa, näin sisäisellä silmällä, miten kaunis tämä aura on ja miten se on vuosien kuluessa kirkastunut, jotta Korkeat Voimat voivat henkeä vuodattaa. Korkea Deeva otti asuntonsa tähän auraan. Hän sanoi voivansa ajatus- ja tunnevoimaansa käyttää siipinään, jotka syleilevät puhtautena, totuutena ja rakkautena läsnäolevia. ”Olen Mestarin väreilypatteri, johon Mestari voi vuodattaa voimaansa.” Näin Deeva sanoi. Minä riemasuin, että olemme välikappaleita, joita voidaan käyttää. Vaaditaan hartautta, välittömyyttä ja niin edelleen, silloin saamme siunausta aikaan. Koetan siis palvella viisauden valoa meidän rakkaassa isänmaassamme.¹

Aamukuulusteluissa vastattiin Ervastian esittämään kysymykseen: ”Suomen ja Euroopan lähin tulevaisuus. Mitä ajattelette, toivotte ja tahdotte tulevaisuuteen nähden?”² Klo 13–15 käydyissä päiväkeskusteluissa tutkittiin H. P. Blavatskyn *Teosofian avaimen* kolme viimeistä lukua. Keskustelut keskittyivät teosofisten seurojen tulevaisuuteen, niiden jäseniltä ja varsinkin johtajilta vaadittaviin luonteenominaisuuksiin sekä mestareihin.³ *Teosofian avaimen* esittämästä teosofien johtajien tiedoista Ervast sanoi:

Jos olemme eteviä fyysisen maailman tutkijoita ja kuolemanjälkeisen elämän tutkijoita, emme kelpaa henkiseksi johtajiksi, vaan se tieto, jota vaaditaan, on asetettava viisauden rinnalle. Se tieto, jota vaaditaan, on sellaista, jota voi saavuttaa yhtymällä korkeampaan minään. Edellinen tieto on hyvä olla olemassa, sillä silloin voi henkisesti asioita selittää, mutta henkisen liikkeen johtajalta vaaditaan viisautta, joka on lähtöisin Iankaikkisesta Elämästä. Se tieto nostaa kuolevaisen ihmisen yli kuolevaisen piirin, ja ainakin joinakin hetkinä hän on iankaikkinen. Se ei ole saavutettavissa jooga-harjoituksilla ja persoonallisilla ponnistuksilla, vaikka nekin ovat välttämättömiä edellytyksiä, vaan se saavutetaan niin yksinkertaisella tavalla, niinkuin sanotaan: 'vaikka minulla olisi kaikki tieto, ellei minulla ole rakkautta, ei se ole mitään'. Rakkaus nostaa iankaikkiseen Elämään. Se, jota Jeesus Natsarealainen aina eli, oli rakkaus. Sitä ovat kaikki Mestarit aina eläneet vähemmässä tai suuremmassa määrässä.⁴

Teosofian avaimen loppuluvussa kerrotaan vuosisadan lopulla tulevastakin henkisestä säsäyksestä, joka, jos hyvin menee,...

...on tapaava laajan käyttökelpoisen kirjallisuuden ihmisten käteen annettavaksi ja sitä paitsi mieslukuisen seuran yhdistyneitä ihmisiä valmiina ottamaan vastaan vastuuden uuden soihdunkantajan. Hän on tapaava ihmisten mielet hänen sanomalleen kypsynein ja valmiin kielen, johon pukea uusia totuuksiaan, ja on tapaava tuloaan odottamassa järjestyneen seuran, joka on poistava hänen tieltään puhtaasti käytännölliset aineelliset esteet ja vastukset.⁵

Ervast arveli, että tuo kohta ”voi tarkoittaa teosofikielellä teosofista sanavarastoa, mutta myös uutta kieltä, ehkä myös suomen kieltä”. Hän liitti tähän Wachtmeisterin Blavatskyltä saaman ”ennustuksen”, että Valo tulee Suomesta.

Uusi opettaja tulee, kun teosofien sydämet ovat pehmenneet ja ehkä Suomen aloitteesta yhtyneet yhdeksi. Ei vieras synny, vaan H. P. B. itse, ehkä juuri Suomeen. Hän sanoi minulle kerran toisella tasolla, että en voi enää pysyä englantilaisessa maailmassa, vaikka olen koettanut pysyä, vaan täytyy kai muuttaa kotijumalani (lares et penates) Suomeen.⁶

Ervastin uudet käsitykset Jeesus Kristuksesta ja hänen historiaan herättivät hämmästyä. Eräs kesäkurssille osallistuneista luki

Christosophia ja *Jeesuksen Salakoulu* kirjoista kohtia, jotka koskivat Jeesuksen jälleensyntymää, mm.: ”Jeesus Natsarealainen oli ihminen, jonka takana oli pitkä elämien sarja”, ”Jeesuksenkin sielu on ollut jälleensyntyvä sielu, ja ensi kerran ruumistuessaan sekini oli tietämätön, inhimillinen minä”.⁷ Lukija huomautti, miten viime vuoden esitelmät tuovat esille sen, että Jeesus ei ole tämän maapallomme nykyisen ruumistuman asukkaita. Syntyi keskustelua asiasta. Joku huomautti, miten tässä on ilmeinen ristiriita. ”Olimme tottuneet pitämään Jeesusta veljenä, yksi meistä. Nyt hän on viety aivankuin pois, vieraaksi, saavuttamattomiin.” Muuan veljistä huomautti, että muutamat Seuramme jäsenistä asettuivatkin jo syrjään katsomaan, miten tässä asiat alkavat käydä.

Ervast vastasi veljille:

*Voimme sanoa, että silloin kun kirjoitin nuo kirjat en ollut tutkinut, kuinka pitkä oli hänen, Jeesuksen, taivastila. Hänen oli maapallon tässä ruumistuksessa – tässä manvantarassa – koettava elämä maanpäällisestä elämästä taivaasta käsin. Tämä on ihmeellinen, suuri ja salaperäinen mysterio, mutta kuitenkin sain luvan pitää nämä esitelmät. Se ei tehnyt vääräksi sitä, mitä on noissa kirjoissa, vaan päinvastoin paljastaa asioita enemmän ja syvemmin. Jeesus oli kristallin kirkas ja pyhä olento, sellainen joka ei ole tässä maassa mestariutta taistellut. Totuus on kuin auringon valo, sitä ei voida todistaa, vaan se täytyy nähdä.*⁸

Ervastin piti viitenä iltana yleisölle avoimet esitelmät aiheesta *Uni ja kuolema*. Ervast kertoi unesta ruumiin, eetteriruumiin, sielun ja hengen kannalta.

Kesäkurssien sunnuntaiamu vietettiin ylevän taiteen merkeissä, kun Jussi Pohjanmies ja Helvi Leiviskä soittivat pianolla ja uruilla Sibeliuksen *Finlandian*. Lopuksi luettiin Eino Leinon *Päivän poika*. Ervast oli viikon ajan enemmän kuuntelijan asemassa, mutta sunnuntaina hän avasi sanaisen arkkunsa ja kertoi kolmesta asiasta, jotka kangastivat hänen mielessään tärkeinä tehtävinä.

Ensimmäinen oli kysymys jonkinlaisesta Ruusu-Risti-hengessä julkaistavasta kaunokirjallisesta viikkolehdestä. Ervast ei itse voinut ottaa sitä vastuulleen, mutta toivoi, että maaliskuussa perustettu Ruusu-Ristin kynänkäyttäjien kerho ”Sepot” ryhtyisivät tähän työhön, ja hän olisi hengessään mukana.

Toinen toive oli huvilan osto, jonka toteuttaisi osakeyhtiö. Tämäkään ajatus ei ollut uusi, sillä Ervastin toivomus oli, että ”yrittäisitte olla lähellä toisianne, opetellen rakastamaan toisianne”. Kolmas oli toivomus:

*Rakastakaa toisianne. Jos ette vielä osaa rakastaa, niin yrittäkää sietää toisianne. Se voi olla vaikeaa, mutta se ei ole mahdotonta. Meidän pitäisi päästä siihen, että ihmiset sanoisivat meistä: ”Katsokaa, miten he rakastavat toisiaan”. Olisi hyvin kaunista, jos me huolehtisimme toisistanne, niin ettei kenenkään tarvitsisi esim. nähdä nälkää jne. Niin tekivät ensimmäiset kristityt.*⁹

Asumisasiaan liittyen Ervast sanoi: ”En näe enää mitään keinoa millä voidaan ihmiskuntaa auttaa ja asiaamme palvella, kuin että ruusuristolaiset ryhmittyvät asumaan yhdessä.”¹⁰ Sitten Ervast kertoi tulevan Amerikan matkansa taustoista:

...on selvinnyt myöskin, että se mestari, joka sanoi minulle silloin viime vuonna, että kyllä kahden vuoden sisällä hän ottaa minut luokseen, että se mestari onkin eräs ihminen, jonka kanssa minulla on vähän karmallisia siteitä, semmoisia siteitä, jotka tekevät, että hän on vähäsen niinkuin – en uskalla sanoa sidottu minuun, – mutta että hänellä on jotain pientä maksettavaa minulle. Minulla taas on aina ollut häntä kohtaan semmoinen erikoinen rakkaus. Olenhan hänestä kirjoittanutkin. Se mestari on apostoli Paavali. Nyt hän kylläkin elää egyptiläisessä ruumiissa, mutta hän on paljon elänyt myöskin Amerikassa, ja voi olla, että hän asuu siellä Amerikassa, pitää siellä ikäänkuin päämajaa. Hän liikkuu fyysillisesti ja tekee työtä. Hän ei tietenkään ole nimeltään apostoli Paavali nyt, sillä hänellä on aivan uusi ruumis. Niin minulle on vain välähtänyt, että jos saan keskustella hänen kanssaan aivan fyysisessä maailmassa, ei vain siinä maailmassa, jossa kaikki tapahtuu lyhyemmin ja keskitetymmin, vaan tässä maailmassa, jossa voimme pohtia oikein asioita. Jos saan hänen kanssaan keskustella, niin meillä tulee olemaan erikoinen aiheena silloin juuri Jeesuksen mysteerit. Minusta tuntuu noin, että hän varmasti tietää enemmän, mitä minulle on näytetty, ja hän voi antaa semmoista ohjausta ja suuntaviivoja ja tietoa.

Minulla on nyt siis semmoinen, monen mielestä ehkä aivan hullunkurinen ja fantastinen ajatus, että lähtisin tapaamaan vanhaa

*ystävää paljon hänen kanssaan neuvotellakseni, ennen kaikkea kirjasta, mutta yleensä uskonpuhdistuksesta, joka tulisi tapahtumaan.*¹¹

Sunnuntai-iltana oli lopettajaisjuhla, jossa esitettiin kiitospuheita. Ervast kiitti siitä rakkaudesta, jota oli saanut osakseen ja sanoi lopuksi: ”Olen ollut niin terve, että en tuntenut väsymystä. Kuten aluksi sanoin, tukena oli koko ajan korkea deeva ja eräs mestari. Kiitän heitä ja vapautan deevan.”¹²

Matkavalmisteluja

Ervast kirjoitti Anna Eskeliselle, että jollei ihmeitä tapahdu, tulee Amerikan matkasta tosi. Suunnitelma oli nyt täsmentynyt niin, että Ervastin oli ”oltava Kaliforniassa useampia kuukausia kirjoittamassa kirjaa, jota kauvan täälläkin on odotettu. Luentotyö täytyy jättää kokonaan sivuasiaksi. Tämä on mestarin tahto.” Tässä yhteydessä Ervast ei halunnut kertoa sen enempää, mutta lupasi sitten New Yorkissa kertoa Eskeliselle ja toisille ystäville.

Entä matkarahat? Ervast kirjoitti 11.8. Eskeliselle, että koettaa saada Suomesta lainaa vähintään tuhat dollaria. Hän ei pelännyt velan ottamista, ”sillä nyt oli todella suuret asiat kysymyksessä”. Ervast tunsu itsensä terveeksi ja voimakkaaksi, vaikka nyt käsi vähän vapisi-kin, mutta hän tiesi, että ”Kaliforniassa paranen”.¹³

Ervast kirjoitti Eskeliselle 14.8., että oli saanut mestarilta matkasuunnitelman, ”jonka mukaan minun tulee viettää talvi Etelä-Kaliforniassa, kirjoittaa uutta tärkeätä teosta ja tavata samaa mestaria fyysillisesti, koska hän nykyään asuu Kaliforniassa”. Ervast kertoi myös, että hänellä tulee olemaan matkatoveri, joka määrättiin hänelle apulaiseksi.¹⁴ Matkatoveri oli venäläisessä emigranttiperheessä varttunut Gerald Kaade (tuolloin vielä Blinoff, 1911–2001), jonka äiti Valentyna de Tillo oli Ruusu-Ristin jäsen. Gerald itse oli tutustunut Ervastiin pari vuotta aikaisemmin.

Ervast kirjoitti syyskuun *Ruusu-Ristissä* matkansa tarkoituksesta:

Kaikkien meidän Mestarimme ja Vapahtajamme Jeesus Kristus tahtoo, että kristikunnassa on tapahtuva uusi uskonpuhdistus. Lutherin reformatsioni pysähtyi puolitiehen. Se puhdisti kirkkoa muuttamista epäkohdista, mutta itse uskonopin puhdistus jäi kesken.

Kuitenkaan kirkko ei voi läpeensä uudistua, ellei sen oppi, se elämänymmärrys, johon kirkko perustuu, muutu kokonaan Jeesuksen omaksi elämänopiksi. Tämä taas on mahdotonta, ellei Paavalin perustama kristillinen teologia kirkastu Paavalin oman tarkoituksen mukaiseksi. Uuden uskonpuhdistuksen tehtävä on näin ollen ensiksi näyttää mikä Paavalin teologinen metafysiikka oli, ja toiseksi palauttaa alkuperäiseen puhtauteensa Jeesuksen Kristuksen siveysoppi.

Nyt oli tämä kristikunnan reformaatio keskitettävä suureen ponnistukseen Pohjolassa, ja sitä varten oli julkaistava teos, joka piirtää uskonpuhdistuksen selvät ääriviivat ja kutsuu kirkkoja ja lahkoja mahtavaan työhön Jeesuksen ja Paavalin auttamiseksi heidän suunnitelmiansa toteuttamisessa.¹⁵

Ruusuu-Ristin esoteerisessa työssä tuli muutoksia. Koko Ervastin esoteerinen kirjeenvaihto lakkasi, eikä hän ottanut vastaan uusia pyrkijöitä esoteeriseen ryhmään. Sen kokouksia ei liioin pidetty. Jäsenten tuli jatkaa harjoituksiaan entiseen tapaan, eivätkä he saaneet uusia ohjeita. Luvassa oli, että esoteerisessa työssä tulee Ervastin kotimaahan palattua tapahtumaan muutoksia ja uudistuksia.¹⁶ Ruusu-Ristin muu toiminta jatkui säännölliseen tapansa, ja Ruusu-Ristin hallitus valvoi asioita täysillä valtuuksilla. Varapuheenjohtaja Hilda Pihlajamäki hoiti johtajan tehtävät Ervastin matkan aikana.¹⁷

Viimeiset julkiset luennot

Ervastilla oli 3.9. luento *Ruusuu-Ristin tehtävästä*. Ervastilla oli koko lailla pitkä historiallinen perspektiivi, kun hän sanoi, että Ruusu-Risti kuuluu teosofiseen liikkeeseen, joka itsessään on häviämätön, ikuinen liike, joka aina on ollut olemassa maailmassa ihmiskunnan historiassa ja pukeutuu erilaisiin muotoihin, riippuen ajasta ja paikasta. Se liike on henkinen todellisuus, joka vaikuttaa näkymättömissä, milloin voimakkaammin, milloin heikommin.¹⁸

Ervast piti 10.9. esitelmän *Ruusuu-Ristin erikoistehtävästä*. Ervast kertoi tässä esitelmässä Salaisen Veljeskunnan lähettämistä vuosisatalähettäjäistä. Uskontojen takana on ollut sama Valkoinen Veljeskunta, ja Blavatskyn seuraajien tehtäväksi jäi, että jokaisessa uskonnossa on mentävä alkuperäisiin, perustajien omiin oppeihin ja niiden mukaan puhdistettava uskonto, kirkko ja elämä.¹⁹

Sunnuntaina 17.9. Ervastian esitelmän aiheena oli *Tuleva uskonpuhdistus*. Lutherin reformaatio oli sekini renkaana teosofisessa työssä. Sen tuloksena ”pieni askel otettiin Europan älyllisessä ja sano-kaamme siveellisessä elämässä, mutta uskonpuhdistus jäi kuitenkin aivan kesken, koska ne uudet kirkot, jotka syntyivät, eivät silti olleet mitään todellisia kristittyjä kirkkoja”. Eikä parempaakaan ollut luvassa, sillä Valkoisen Veljeskunnan kannalta oli hyvin epäiltävää, onnistuuko mikään uskonpuhdistus vielä.²⁰ Valkoisen Veljeskunnan strategia kulkee siihen suuntaan, että jokaisen vuosisadan lopulla yritetään uudistaa tuo ”teosofinen vaikutus ja sitten seuraavan vuosisadan alussa pannaan toimeen sitä enemmän jokaisessa uskonnossa, jokaisessa kulttuurissa siihen määrin, kuin kyseessä olevassa kulttuurissa herätään”.

Tulevan uskonpuhdistuksen kannalta Ervast vetosi Nostradamuksen ennustukseen (tai Billensteinin tulkintaan)²¹, jonka mukaan Etelä-Eurooppa ja osa Keski-Eurooppaa joutuu muslimien haltuun, ”kristinusko pannaan äärimmäiselle kohdalle, ja ainoastaan se, että Pohjolassa muodostuu valtakunta, joka todella omaksuu alkuperäisen, todellisen kristinuskon, pelastaa maailman”²²

Torstaina 21.9. oli Helsingissä jäähyväisten merkeissä looshikokous, johon oli saapunut paljon ystäviä maaseudulta ja paljon lämpimiä ja rohkaisevia sanoja lausuttiin. Omassa puheessaan Ervast painotti erityisesti, ettei tämä juhla tuntunut hänestä eroajaishetkeltä vaan iloiselta ja lämpimältä kädenpuristukselta, jolloin ystävälle hymyillen sanotaan: näkemiin! Ervastian sydäntä liikutti, kun monivuotinen työtoveri J. R. Hannula sanoi, että elämä on ollut kuin satua siitä lähtien, kun hän joutui tähän ruusuristityöhön ja samalla yhteistyöhön Pekka Ervastian kanssa ja Ervast ajatteli hänen puhuessaan: ”Suokoon Karman valtiat, että elämä minun palattuani muodostuu vielä suu-remmaksi ja kauniimmaksi saduksi.”²³

Amerikan ihmemaa

Atlantin yli

Lauantaina 23.9.1933 Ervast lähti matkakumppaninsa Gerald Kaaden kanssa pitkälle matkalleen. Oma väki seurasi häntä Turkuun, ja laivarannassa olivat lisäksi saattamassa kaikki Turun Ruusu-Ristin jäsenet. Omien matkatavaroittensa lisäksi Ervastilla oli ulkoministeriöstä saatu kuriiripassi ja suosituskirjelmä maihinnousun helpottamiseksi sekä kolme ministeriön sinetöimää kapsäkkiä Suomen konsulaattiin vietäväksi.¹

Rauhallisen merimatkan jälkeen laiva rantautui aamulla Tukholmassa, ja Gösta Stenman oli vastassa satamassa. Matkalaiset maajoittuivat ylelliseen Strand-hotelliin. Illalla käytiin Kuninkaallisessa oopperassa, jossa esitettiin 352. kerran Wagnerin *Lohengrinia*, joka oli Ervastin harvoja lempioopperoita.² Oopperaan lähtiessäkin oli jo oma oopperansa, kun Ervastin shaketti ei mennyt kiinni ja Stenmanin toinen jalka oli kihdin takia niin turvonnut, että toisessa oli lakeerikenkä ja toisessa tohveli. Kaadella oli sentään matkaa varten tehty tummansininen villapuku, ja Bertha-rouva oli hienon maailman tyyliin viimeistä piirtoa myöten puettu.

Matka jatkui junalla Göteborgin satamaan, josta laiva lähti matkaan kohti New Yorkia. Ilma oli koko ajan suotuisa ja valtameri tyyntä. Mutta Ervastin olo ei ollut hääppöinen. Hän tunsiko koko ajan melko suurta väsymystä, ja kun hän yritti lukea, hän nukahti pian. Se kuulemma johtui meri-ilmasta. Laiva saapui New Yorkin satamaan 5.10., mutta laiva seisoiki yön kauempana New Yorkin satamasta ja lähestyi sitä vasta seuraavana aamuna 6.10.

Ervast nautti aamukahvin laivan upeassa ruokasalissa, nousi ylös leveät, komeat portaati omaan kerrokseensa ja oli menossa hyttiin-sä, kun kuuli itseään kutsuttavan: ”Mr. Ervast, may I introduce to You...?” Ervast kääntyi katsomaan, kuka häntä puhutteli, ja näki,

että se oli eräs laivan upseereista. Hänen huomionsa kääntyi kuitenkin heti toiseen vanhempaan herrasmieheen, joka seiso i hymyillen hänen rinnallaan. Tässä toisessa oli jotakin tuttua, hyvinkin tuttua, joka toi mieleen Geo-veljen, vaikka tuo ajatus tuntui mahdottomalta, kun laiva oli vasta saapumassa New Yorkiin. Mutta Geohan se oli, joka kysyi ruotsiksi: ”Et taida tuntea?” Tottahan veli toisensa tunsi. Ja sitten käteltiin lujasti ja pitkään.

Geo oli tullut laivaan tuttu j en tull i upseereiden kanssa ennen kuin laiva lähti liikkeelle. Suomen konsulaatin virkamiehenä hän auttoi Ervastin ja Kaaden vaivatta maahan. Heidän passinsa tarkastettiin pikapikaa, ja niihin merkittiin, että he saavat jäädä Amerikkaan 12 kuukaudeksi. Geon Thyra-puoliso ja poika Eric olivat satamassa auton kanssa vastassa, ja perästä tuli myös Anna Eskelinen. Konsulaatista ajettiin lautalle ja sitten autossa istuen komealla höyrylautalla kahdeksan kilometrin päässä Manhattanilta sijaitsevaan Staten Islandiin, missä Geolla oli Annadalessa komea huvila.³

Kolmen viikon aikana Ervast ja Kaade näkivät yhtä ja toista New Yorkin elämästä. He kävivät mm. Empire State Buildingissa, tuon ajan maailman korkeimmassa rakennuksessa. Anna Eskelisen opastuksella perehdyttiin New Yorkin taidemaailmaan.⁴ Eskelinen vei myös New Yorkin filharmonisen orkesterin päiväkonserttiin Carnegie Hallissa. Oopperassakin käytiin, kun Hanna Winqvist vei Ervastin ja Kaaden tarjoamansa päivällisen jälkeen Hippodromiin, jossa vieraileva Chicagon ooppera esitti *Carmenin*. Ervast oli nähnyt *Carmenin* useita kertoja sekä Tukholmassa että Helsingissä, eikä se nytkään säväyttänyt häntä.

Ervast tapasi New Yorkissa suomalaisia teosofeja ja ruusuristiläisiä. Hän piti yhden kysymysillan ja parin tunnin esitelmän, joka sai hyvän vastaanoton.

Kalifornian matkaa varten saatiin oivallisia neuvoja Suomen konsulaatista. Ervast sai sieltä tietää, että mukavin, halvin ja yksinkertaisin keino matkustaa oli ajaa Kaliforniaan omalla autolla. Ervastitakin se oli mieluisin tapa matkustaa. Annan avustuksella löydettiin jollekin miljonäärille vähän aikaa kuulunut, erinomaiselta tuntuva 7-paikkainen La Salle. Kuskikin löytyi, kun Eric, joka oli tottunut autoilija, lähti mukaan, ja myös Geraldilla oli ennen matkaa Helsingissä saatu lyhyt ajo-opetus.⁵

Ojai

Lauantaiamuna 28.10. lähdettiin pitkälle ajomatkalle Kaliforniaan.⁶ Seuraavana päivänä ajettiin Washingtoniin, joka teki Ervastiin edullisen vaikutelman. Valkoisen talon edessä Ervast katseli ja ihasteli Yhdysvaltain presidentin kaunista asuntoa auton ikkunasta, mutta hän huomasi sisässään selvän tunnelman, joka sanoi: ”Tämä ei ole huvimatka. Te ette ole tavallisia matkailijoita. Teidän on riennettävä päämääräänne. Sinulla on työ edessäsi.”⁷ Tarkoitus oli ollut ajella kaikessa rauhassa ja katsella paikkoja, mutta Pekan oli nyt mahdollonta poistua autosta. Ja hän kysyi Geraldilta ja Ericiltä, mitä he arvelisivat, jos jatkaisimme matkaa, käymättä ollenkaan Washingtonin nähtävyyksiä katsomassa. Toverit vastasivat iloisesti olevansa samaa mieltä, että mentäisiin viipymättä eteenpäin. Niin tehtiinkin, ja 5 500 kilometrin ajomatka New Yorkista Ojaihin tehtiin kahdessa viikossa.

Ojain laakso sijaitsi noin 24 kilometrin päässä valtamerestä ja noin 80 kilometriä Los Angelesista kaakkoon. Meren rannalla suurin kaupunki lähellä oli Ventura. Ojain pieni kaupunki sijaitsi korkeiden kukkuloiden ympäröimässä toistakymmentä kilometriä pitkässä laaksossa.

Ojaissa oli tarkoitus majoittua konsulaatin sihteerin, insinööri Yrjö Paloheimon farmilla, mutta farmia ei ensi alkuun löytynyt, kun matkatoihinassa kaikki kartat olivat jääneet Geon luokse Annadaleen. Krishnamurtin linna kuitenkin löytyi. (Tosin Krishnamurti ei ollut kahteen vuoteen käynyt kotonaan Ojaissa.) Paloheimon farmin piti sijaita aivan Krishnamurtin naapurissa. Gerald Kaade laitettiin tiedustelemaan Paloheimon farmin sijaintia Krishnamurtin talosta. Jonkin ajan kuluttua Gerald ilmestyi Rosalind Rajagopalin (o.s. Williams) kanssa, joka jo oli osannut odottaa Ervastia. Hän oli muutama päivä sitten ollut Bostonissa Mary Tudor Grayn luona, joka oli saanut tiedon Ervastin tulosta Paloheimolta. Gray oli luvannut, että Ervast voi saada hänen vierashuvilansa, jos se vain sopii.

Grayn vierashuvila miellytti Ervastia heti tavattomasti.⁸ Krishnamurtin naapurustossa sijaitseva Grayn tila oli appelsiini- ja aprikoositarhojen reunustaman laakson itäpäässä Topa Topaksi kutsutun kalliojyrkänten alla.⁹ Vierashuvila oli ulospäin vaatimattoman näköinen, mutta sisällä näki, että se kuului rikkaalle bostonilaiselle

ladylle. Vuokra oli 50 dollaria kuukaudessa, ja siihen sisältyivät kaasu ja sähkö. Talossa oli suuri olohuone ja kolme makuuhuonetta, joista Ervastin oli niin suuri, että hän pystyi myös kirjoittamaan siellä. Työ sujui hyvin, ja aurinko ja kasvisruoka tekivät terveydelle hyvää.¹⁰ Lämpimässä ilmanalassa Ervast tunsi, että hän voisi elää vielä kymmeniä vuosia.¹¹

Ervast oli iloinen, että veljenpoika Eric oli mukana. Eric oli kai-kin puolin käytännön ihminen. Nuoret miehet pitivät yhdessä hyvää huolta Ervastista. Kodinhoito ei kuitenkaan ollut ihan kokonaan nuorukaisten vastuulla, sillä eräs rouva Hovila kävi auttamassa pyykinpesussa ja muutenkin.¹² Hovila oli palvellut Krishnamurtia, ja hän osasi kertoa noista teosofisista suuruuksista, Annie Besantista, Krishnamurtista ja muista.¹³

Ervast vieraili läheisessä Krotonan teosofisessa keskuksessa, jonka toimistorakennuksessa oli mm. esoteerisen osaston sihteerin huone ja kirjapaino. Suurin nähtävyys oli kuitenkin itse päärakennus kirjastoineen ja kokoushuoneineen. Päärakennus miellytti Ervastia heti. Kirjaston yhteydessä oli isohko vapaamuurarisali, jossa Krishnamurti piti sunnuntailuentojaan. Kirjaston kirjoista suurin osa oli lainattavissa. Myöhemmin Eric ja Gerald hakivat sieltä Ervastille paljon kirjoja luettavaksi.¹⁴

Ervast aloitti Ojaissa kirjoittamistyön. Vuonna 1926 pidettyihin luentoihin perustuva pieni kirja *Neljä kättä* valmistui joulukuun puolivälissä. Jouluksi Ervast laittoi terveisiä Suomeen ikuisen kesän maasta, jossa taivas on aina sininen, jossa aurinko aina loistaa ja lämmittää, ja haikeasti ikävöiden hänen ajatuksensa kulkivat talviseen Suomeen. Vuodenvaihteen jälkeen Ervast kirjoitti lisää matkaterveisiä *Ruusu-Risti*-lehteen ja kertoi odottavansa Krishnamurtin saapumista Ojaihin, minkä jälkeen hän olisi ehkä käynyt kuuntelemassa tämän sunnuntai-luentoja.

Ervastilla oli hartaita toiveita Suomen ilmaston muuttumiseksi. Hän toivoi Suomen kesää pitemmäksi, ”jos se olisi vallassani. Talvea en tahtoisi pois, en millään muotoa, mutta syksyn tekisin lyhyemmäksi ja ehkä keväänkin. Kesä saisi alkaa huhtikuussa ja kestää lokakuun loppuun, marraskuu olisi kaunista syksyä, joulukuun helmikuun talvea ja maaliskuu kevättä.” Hänen salainen toiveensa oli, että ”ilmanala vähitellen muuttuu tämän laatuiseksi Suomessa ja ehkä

Pohjolassa yleensä. Sillä maa, joka on niin ihana kuin Suomi, ansaitsee luonnon puolesta ihanan ilmanalan.”¹⁵

Ervastin olo oli heikonlainen koko ajan. Toipuminen kävi hitaasti. Myös dollarit alkoivat olla vähissä, sillä tammikuun lopulla Ervast ajatteli, että riittävätkö rahat helmikuun 7. päivään saakka, jolloin ehkä saattoi taas odottaa kirjettä Anna Eskeliseltä. Kirje ja rahaavustus tulivat jo etuajassa. Ja Ervast kiitti 21.1.1934 siunattua ystävää, joka nosti sen pienenkin huolen hänen harteiltaan.¹⁶

Ojain astraalinen, mentaalinen ja fyysinen aura teki Ervastiin syvän vaikutuksen. Ervast kohtasi luonnonhenkiä ja ihanan deevan, joka elähdytti koko paikkakunnan auraa. Kaikki oli inhimillisesti luonnollista ja deevamaista. Sellaista, mitä luonnonhengen ja deevat luovat.¹⁷

Ervastilla oli nyt erinomainen tilaisuus katsella kaikkia ystäviä kaukaa, katsella perspektiivissä ja olla kosketuksessa salaisten näkymättömän maailman olentojen kanssa, jotka ovat paljon edempänä meitä muita ihmisiä. Nuoresta lähtien hän oli tavannut sellaisia olentoja, jotka elävät tässä fyysisessä maailmassa, mutta jotka kuitenkin ovat toisen maailman jäseniä, taivasten valtakunnan jäseniä. Ja nyt hän joutui jokapäiväiseen kosketukseen sellaisten olentojen kanssa.¹⁸

*Kun sain oikein varmasti tietää, että Mestarit pitävät tätä meidän työtämme suuressa arvossa, ei vaan yksi ja kaksi, ei sellaiset Mestarit, jotka ennen ovat puhuneet, mutta monet muutkin sellaiset, joista en ollut osannut aavistaakaan, että he erikoisella myötätunnolla seuraisivat meidän työtämme, silloinhan ihminen tulee niin nöyräksi. En tunne mitään ylpeyttä, tunsin vain, jos eteenpäin voisin ja saisin työtä tehdä ja voisin palvella Jumalan valtakunnan asiaa, jos eteenpäin voisin olla Valkoisen Veljeskunnan lähettiläänä.*¹⁹

Gerald Kaade tiesi tämän saman, kun kirjoitti Anna Eskeliselle, että Ervast on liian vaatimaton ajatellakseen, että hänen elämänsä on tärkeä Valkoiselle Veljeskunnalle. Hän on melkein ainoa, jota Veljeskunta voi käyttää työhön maailmassa. Mutta hän ei ajattele itse, kuinka tärkeää on, että hänen terveytensä palautuisi.²⁰

Ervastin kokemus Gerald Kaadesta oli, että hän kirkastui ”yhä enemmän jumalalliseksi lapseksi”. Ervast ei ollut koskaan tuntenut ihmistä, ”jonka sielu on niin täydellisesti täynnä vaan yhtä asiaa, nimittäin rajatonta luottamusta totuuteen, ja jonka ajatus ei ole

koskaan kohdistunut mihinkään muuhun kuin mestarin palvelukseen”.²¹ Kaadella oli paljon hyviä puolia, mutta ”hänellä oli yksi heikkous. Hän ei vielä tuntenut rakastavansa Suomea. Hän sanoi: tämä Pohjola on niin kauhea ja kylmä. Siellä on lunta. Olen elänyt ja kasvanut siellä, mutta minä rakastan tätä Kaliforniaa ja tätä rakasta Amerikkaa.” Ervastin sydän vuosi verta, kun Kaade puhui niin, sillä hän tiesi, että tämän täytyy elää myös Suomessa. Ervast koetti leikillään monella tavalla nuhdella ja rohkaista häntä kertomalla, kuinka ihmeellinen Suomi on.

Suuri seikkailu valmistuu

Krishnamurtia odotettiin Ojaihin. Ervast iloitsi etukäteen suuresti hänen näkemisestään. Ervast ei ollut lukenut Krishnamurtin kirjoja, ja mitä yleensä oli kuullut hänestä, ei ollut niin jännittävää, että se olisi häntä erikoisesti kiinnostanut. ”Mutta Ojaissa sain yhdeltä hänen ja minun ystävältä kuulla hänestä paljon kaunista. Niin että ajattelin, että olisin tahtonut nähdä häntä, jotta olisi saanut vaikutelman hänen hengestään ja sisäisestä sielustaan.” Mutta sitä onnea ei Ervastille suotu. Krishnamurtin tulo peruuntui.²²

Tammikuussa oli elämä harmaata. Ervast kuljeskeli ympäriinsä ja ajatteli tulevaa teostaan, olo oli raihnainen ja alakuloinen. Mutta sunnuntaina 28.1. hän alkoi kirjoittaa ja jatkoi päivittäin ja täsmällisesti, niin että uusi kirja, joka sai nimen *Suuri seikkailu*, valmistui maaliskuun alussa.²³ Ervast luki sen Geraldille ja Ericille, ja Geraldin mielestä se oli parasta, mitä Ervast oli koskaan kirjoittanut.

Työrauha loppui maaliskuun alussa, kun Ervastille alkoi tulla pyyntöjä palata Suomeen. Mantereen itäosissa vallitsevan kovan talven vuoksi matka oli melkein mahdoton ja vaarallinenkin. Siksi Ervast kirjoitti Suomeen, että hän ei tiedä, milloin voi palata ja että vuosikokous täytyy pitää ilman häntä. Silti paluu oli mielessä. Gerald ja Eric olivat sillä kannalla, että Pekka ei nyt vielä saisi ajatella Suomeen menoa.²⁴

Ervast oli työn jälkeen hyvin väsynyt, mutta suunnitteli taas uuden teoksen aloittamista. Kaaden mielestä aie oli kauhea, ja hän kertoi, että Ervastin täytyy levätä ennen uuden kirjan aloittamista, koska se veisi hänen kaikki voimansa.²⁵ Ervast totteli Kaaden neuvoja,

laiskotteli ja poti reumatismia ja akuuttia koti-ikävää. Suunnitelmat muuttuivat, kun Geo-veli kirjoitti 23.3. Pekalle, että jos hän haluaa ehtiä Suomeen vuosikokoukseen, niin he voisivat nyt heti lähteä matkaan.²⁶

Suomesta tuli erilaisia viestejä. Waldemar Kaade kirjoitti Ervastille, että vuosikokouskin voidaan pitää ilman häntä, mutta sitten saapui Hilda Pihlajamäen sähkösanoma, jossa tämä ilmoitti, että vuosikokous siirrettäisiin pääsiäisestä helluntaihin ja Ervastia odotetaan siihen. Sähkösanoman saatua Ervast sanoi: ”Täytyy sitten lähteä.”²⁷ Ervast oli suunnitellut vähän toisenlaista paluuta. Hän aikoi Eurooppaan vasta kesällä, ei suoraan Suomeen vaan Pariisiin kautta.²⁸

Kotiinpaluu

Torstaina 12.4. tultiin takaisin New Yorkiin. Ervast oli vielä puolientoista viikkoa veljensä Geon luona. Monissa tilaisuuksissa täytyi olla läsnä, ja Anna Eskelisen kanssa käytiin myös museoissa. Geo ihmetteli äkillistä lähtöä, johon Ervast vastasi: ”Tiedän pian kuolevani ja haluaisin kuolla rakastamassani Suomessa.”²⁹ Anna Eskelinen kysyi Ervastilta, mestaria tarkoittaen: ”Näittekö hänet?” Ervast vastasi lyhyesti: ”Näin”, ja kysyjä arvasi, että parasta oli olla kysymättä enempää.³⁰

Gerald Kaade oli vastahakoisesti palaamassa Suomeen, ja mestari sanoi Ervastille: ”Antaa hänen vähän kokea täällä Amerikassa.” – Ervast ei kertonut sitä Kaadelle, mutta New Yorkissa mestari sanoi Kaadelle: ”Enkö ole sanonut, ettei sinun vielä pidä mennä Suomeen?” Ja niin päätettiin, että Kaade palaa Kaliforniaan.³¹

Lauantaina 21.4. Geo, Gerald ja Anna Eskelinen olivat saattamassa ja hyvästelemässä Pekkaa. Päivä oli lämmin, ja hikikarpalot nousivat Ervastin otsalle. Kello 4 iltapäivällä lähti laiva New Yorkista kohti Göteborgia. Rannalle jääneiden keskuudessa oli lohduton tunnelma.³² Ervast kirjoitti Eskeliselle, että tunsi suurta sääliä Geraldia kohtaan, jonka piti nyt lähteä yksin pitkälle matkalle.³³

Ervastin laiva saapui 1.5. Göteborgiin. Junamatka Tukholmaan kesti yhden päivän. Ervast tapasi Tukholmassa Gösta Stenmanin. Hän lähti samana päivänä Tukholmasta kotimaata kohti. Koko kotimatka sujui erinomaisen hyvin. Ilma oli kaunis ja ihmiset kohteliaita.

Suomi sulo Pohjola

Huhtikuun lopussa ilmestyneessä *Ruusuu-Ristissä* ilmoitettiin iloinen uutinen, että Ruusu-Ristin johtaja saapuu noin viikon kuluttua kotimaahan ja siis Ruusu-Ristin vuosikokoukseen helluntaina. Maanantaina 7.5.1934 nautittiin Kulmakoululla Ervastin tervetuliaiskahvit. Niille osallistui satoja ihmisiä. Ohjelmassa oli laulua, soittoa ja puheita paljon. Kaikesta näkyi, että kutsuvieras oli tervetullut. Tämä lämmitti Ervastin sydäntä. Matkalta palattuaan Ervast keskusteli Eino Krohnin kanssa, joka kertoi miten ahkerasti ja innolla oli tehty työtä Ruusu-Ristissä hänen poissa ollessaan, johon Ervast vastasi: ”Mutta oletteko sitten oppineet vähän enemmän rakastamaan toinen toistanne?”¹

Ervast sai myös Gerald Kaaden lähettämät terveiset Kaliforniasta. Nyt hänen sydämensä oli täynnä kaipuuta Suomeen, ja Ervast tiesi odottaa, että mestari lähettää hänet tänne piankin.²

Ennen vuosikokousta Ervast oli kotonaan Lopella ja kirjoitti Anna Eskeliselle, että oli hierottanut itseään, että reumaattinen koloitus käsivarsissa ja hartioissa menisi tiehensä.

Ruusuu-Ristin 14. vuosikokous pidettiin Helsingin Ruusu-Ristitemppelissä Kulmakoulussa helluntaina 19.–21.5.

Juhlat aloitti 19.5. illalla Ruusu-Ristin jäsenille tarkoitettu tervetuliaisillanvietto. Kokoukseen oli ilmoittautunut 286 henkilöä. Sven Krohn lausui illan tervetuliaissanat, niitä seurasi taide-esityksiä ja kahvitarjoilu. Ervast istui puheenjohtajan paikalla väliaikaan asti, jolloin hän väsyneenä poistui lepäämään.

Sunnuntaina 20.5. Ruusu-Ristin vuosikokous avattiin Kulmakoulun temppelissä täsmälleen kello 10. Ervastilla oli alkava nuha, ja hän tunsu fyysisen olonsa huonoksi ja kertoi oman ruumiinsa heikkoudesta. Hänellä oli ruumis, joka ei ollenkaan vastaa korkeita terveydellisiä vaatimuksia.

Vuosikokouksen aluksi Ruusu-Ristin Soittajat esitti Händelin *Largon*, ja Ervast lausui kaikki tervetulleiksi 14. vuosikokouksen, jonka tuli kulkea atman, itsen, hengen merkeissä. Ervastin puheen jälkeen Ruusu-Ristin kuoro esitti Ruusu-Ristin Soittajien säestyksellä Beethovenin laulun *Jumalan kunnia luonnossa*, ja Ervast julisti XIV vuosikokouksen avatuksi ”suurimman Jumalan Pojan Jeesuksen Kristuksen, Valkoisen Veljeskunnan ja Kristuksen suurimman auttajan ja työntekijän apostoli Paavalin nimeen”.³ Tervehdysten jälkeen saatiin kuulla Ruusu-Ristin sihteerin esittämä toimintakertomus. Kuluneena vuotena järjestöön oli liittynyt 35 uutta jäsentä ja viimeisen jäsenkortin numero oli 1090.

Illalla kello 19 oli kaikille vapaamuurareille tarkoitettu Kansaliskongressi. Ervast kertoi Gerald Kaadesta ja Ojaissa tapaamistaan mestareista. Joku noista viisaista olennoista oli sanonut: ”Minä en ainoastaan tule käymään useammin Suomessa sinua tapaamassa, mutta tulen ehkä jatkamaan sinun työtäsi, ottamaan oikein sen työn, ja ehkä tulen viemään sen omaan loppupäätökseen.” Ja tuo päämäärä on, että ”tulisi maan päälle taas sellainen mysteriokoulu, joka on välittäjänä Valkoisen Veljeskunnan ja näkyväisen maailman välillä, sellainen työ, että todellinen kristinusko pääsisi valtaamaan yhden kansan ja saisi jalansijaa yhdessä kansassa”. Ervast jätti sanomatta, kuka hänelle noin sanoi, mutta jos hän tulee, ”niin silloin tietysti hän kykenee viemään sen päämääräänsä”.⁴

Maanantaina jatkettiin vuosikokousta. Kesäkurssit päätettiin pitää 12.–19. elokuuta, ja sinä vuonna ne tulisivat olemaan vain Ruusu-Ristin jäsenille. Sitten päästiin käsittelemään keskustelukysymystä: Mitä olemme oppineet johtajan poissa ollessa? – Yleisenä huomiona todettiin, että tämä aika oli ollut jäsenille terveellinen: se vaati itsestä, omavastuullista työtä ja auttoi monessa suhteessa oikeammin arvostamaan johtajaa ja hänen työtään. Ervastin 1933 kesäkurseilla esittämien toiveiden suhteen sen sijaan ei ollut sanottavampaa edistystä tapahtunut. Kokouskeskustelun jälkeen Ervast piti tunnin kestäneen kysymyskokouksen, jonka jälkeen jäsenet hajaantuivat saapuaan illalla kello 19 Tempelissä pidettävään vuosijuhlaan.

Vuosijuhlaan tultaessa Ervastilla oli nuha ja ääni käheänä. Ervastin juhlaesitelmää *Teosofinen liike ja apostoli Paavali* oli odotettu jännityksellä. Viimeinen esitelmähän siitä sitten tulikin.⁵ Ervast kertoi

siinä, että, teosofinen liike sai alkunsa ihmeellisestä pyhästä veljeskunnasta. Sen synnyn taustalla oli kaksi tämän veljeskunnan veljeä, joita nimitetään mestareiksi. Heidän työvälaineensä oli Helena Blavatsky ja hän loi Teosofisen liikkeen täällä näkyväisessä maailmassa. Yrityksestä eivät ottaneet vastuuta muut mestarit kuin Kuthumi ja Morya. Muut varovaisina olivat asettuneet odottavalle kannalle toivoen ja nähden, että seuraavalla vuosisadalla voitaisiin ehkä ryhtyä johonkin.

Ervast kertoi vähän Paavalin historiasta ja mukanaolosta Stefanuksen kivittämisessä sekä Paavalin kristityksi tulosta, miten hän sai Damaskoksen tiellä kokea Jumalan Poikaa, jonka täytyy syntyä joka ihmisen sydämessä. Ja apostolina ja kirkon perustajana Paavali tuli tuon ihmeellisen veljeskunnan jäseneksi. Hän kuoli Paavalina, ja hän syntyi jälleen ja on sen jälkeen useampia kertoja muuttanut nimeä ja vaatteita. Hänellä ei ole sitä nimeä, mutta hän on se sama henkiolento ja on yhtä innostunut todellisesta kristinuskosta. Paavali on Jeesuksen suuri auttaja ja tahtoo tehdä mitä voi kristinuskon hyväksi. Ja hän on katsellut teosofista liikettä. Hän ei ole liittynyt siihen liikkeeseen niin kuin ne kaksi muuta mestaria. Paavali, joka oli monta kertaa yrittänyt puhdistaa kristinuskoa, oli vähän epäilevällä kannalla. Mutta juuri täällä Euroopassa ajattelivat hyvin monet mestarit, että he voisivat ehkä ryhtyä jotain tekemään. Ja nämä toiset, Paavali niiden joukossa, siis vuonna 1925 alkoivat puhdistaa kristikuntaa. Esimerkkejä oli jo nähty, ja tullaan näkemään, että kristikunta kyllä tulee esittämään suurella voimalla, mitä kristinuskko on.

Vielä tässä viimeiseksi jääneessä esitelmässään Ervast sanoi, että

Sanotaan ennustuksen mukaan, että tuon herätyksen pitäisi tapahtua Pohjolassa. H. P. B. on viitannut Suomeen. Ja se saattaa merkitä, että H. P. B. on päättänyt syntyä Suomeen jatkamaan teosofista liikettä. Ja mitenkä me osaamme sitä valmistaa? Se tapahtuu sillä tavalla, että me puhdistamme itseämme ja yhteisvoimin teemme työtä puhdistetun kristinuskon puolesta. Paavali on mukana tässä työssä. Hän tahtoo auttaa kaikkia, jotka vilpittömästi tahtovat palvella tätä kristinuskon todellista asiaa.⁶

Vieraan yleisön poistuttua jäivät Ruusu-Ristin jäsenet vielä Tempeliin vuosikokousta päättämään. Ervast lausui lopettajaisiksi muutamia sanoja. ”Hän puhui tulevasta työstään, jolle oli varannut kaksi

vuotta, mielessään väikkyvästä uudesta matkasta, joka tulisi suuntautumaan Egyptiin ja Palestiinaan, kristinuskon syntymäpaikoille. Hän tunnusti koti-ikävänsä polttavuuden. Hän ei ollut malttanut jäädä sinne, missä oli ollut, vaikka häntä oli pyydetty ja vaikka hänellä oli ollut siihen tilaisuus.” Molemmiin puolin lausuttiin vielä kiitoksen sanoja ja pian kaikui temppeleissä virsi, joka oli päättänyt jo monet vuosikokoukset: *Sun haltuus, rakas Isäni*. Virren vielä väreillessä temppeleaurassa Ervast siunasi läsnäolijat ja toivotti tapaamista: ”Näkemiin ensi vuosikokouksessa!”⁷

Viimeinen päivä

Gerda-sisko oli koko vuosikokouksen ajan huolissaan Pekan terveydentilasta. Ervastia vaivasi nuha, ja oli rasittavaa, kun joutui puhumaan niin paljon. Tiistaina 22.5. puolenpäivän aikaan Pekka kävi tapaamassa Gerdaa, joka yllättyi vierailusta, kun edellisenäkin päivänä oli nähty. Pekka katseli Gerdaa ja sanoi: ”Tulin nyt tänne sen takia, että halusin nähdä sinut.” Ennen eroamista Pekka lupasi tulla kahden päivän päästä illalliselle Gerdan luo. Gerdan poika Georg vei autolla Pekan kotiinsa.⁸

Ruus-Ristin Kirjallisuusseuran vuosikokous pidettiin Kulmakoululla tiistaina 22.5. kello 19.30 alkaen. Ervast johti kokousta ja oli iloinen ja hyväntuulinen, ja viljeli huumoriakin, niin että kaikki uskoivat hänen olevan kunnossa.

Maria Martinmäki muisteli Ervastin sanoneen viimeisenä iltanaan, että Ruusu-Ristin sanoma pitäisi koettaa saada kirjallisuuden muodossa Suomen saloillemkin.⁹ Ainakin Martinmäkeä Ervast valmisti pois menonsa varalta, kun kysyi häneltä: ”Rakastatko vielä Ruusu-Ristiä, kun minä menen näkyvistä pois. Näkymättömästi olen kyllä mukana.” Martinmäki vastasi, että niin kauan kuin jaksaa kulkea, hän koettaa olla mukana kaikissa kokouksissa. Ervast vastasi: ”Mestarit eivät vaadi meiltä muuta kuin rakkautta; lopusta he kyllä pitävät huolen.”¹⁰

Kirjallisuusseuran kokouksen jälkeen Ervast meni samassa koulutalossa sijaitsevaan Nuorten kerhoon allekirjoittamaan viimeisen kirjansa luovutus sopimusta. Sen tehtyään hän sanoi: ”Se on joutsenlauluni!” Kerholasta Ervast lähti Waldemar Kaaden ja Eino Krohnin

kanssa kaupunkiasuntoonsa Oikokatu 15:een. Eino Krohn saattoi heitä ovella saakka. Kello oli puoli yksitoista.

Kotona puheltiin päivän tapauksista. Mutta Waldemar Kaade kiinnitti huomiota siihen, että Ervast oli tällä kertaa kumman vai-telias. Vuoteeseen mentäessä Waldemar auttoi Ervastia riisuuntu-maan. Silloin Ervast sai tihenemistään tiheneviä yskänkohtauksia, jotka saivat aikaan voimakasta sydämentykytystä. Limaakin nousi suuhun lakkaamatta. Ervast nousi kävelemään ja pyysi Waldemaria kostuttamaan pyyhkeen ja painamaan sen sydäntä vasten. Walde-mar teki niin, ja Ervast sanoi, että se auttoi. Mutta sitten tuli taas yskänkohtaus. Waldemar huomasi, että tosi oli kysymyksessä. Hän ei kuitenkaan voinut jättää potilasta yksin. Hän tuki Ervastia tämän istuessa. Yhtäkkiä Ervast raukeni, ja kaikki oli lopussa. Se tapahtui klo 23.20. Waldemar riensi Eino Krohnin luo. He kutsuivat tohtori Armas Ruotsalaisen, joka totesi, että kuoleman oli aiheuttanut sydänkohtaus.¹¹ Eino ja Waldemar valvoivat Ervastin ruumiin luona koko yön, ja aamulla ilmoitettiin kuolemasta omaisille ja tuttaville.¹²

Kuoleman jälkeen

Ervastin kuolemasta kerrottiin tuoreeltaan radiossa. Gerda osti kau-neimman ja hienoimman valkoisen arkun, mitä löytyi, ja huone koristettiin kukkivilla kasveilla. Ervastin ruumis makasi tuoksuvas-sa kukkatarhassa, ja Ruusu-Ristin jäsenet seisoivat kyynelehtien ja loivat häneen viimeisen silmäyksen.¹³ Ervastin kuolema oli shokki kaikille jäsenille. Eino Krohn oli miltei närkästynyt, ettei ollut saanut siitä mitään tietoa etukäteen. Einon närkästys muuttui kuitenkin no-peasti käsitykseen, että työtä oli ehdottomasti jatkettava.¹⁴

Sunnuntaina 27.5. oli Kulmakoulun Temppelessä Ervastin jäähy-väisjuhla. Tilaisuuteen saapui noin 500 henkeä.¹⁵ Laulun ja musiikin päätyttyä astui Ruusu-Ristin varapuheenjohtaja Hilda Pihlajamäki Sven ja Eino Krohnin saattamana kukitetun arkun luo, jonka takana seiso-i lippuvartio, Suomen ja Ruusu-Ristin liput. Hilda Pihlajamä-ki puhui siitä, kuinka paljon vastustusta ja väärinymmärrystä Pekka Ervast sai osakseen, hän joka kuitenkin tahtoi kaikille vain hyvää. Pihlajamäki kertoi niistä opetuksista, joita tämä suuri henkinen opettaja oli antanut.

Taas tuli musiikkia ja alkoi looshien seppelten laskeminen. Varde Ljus -looshin puolesta puhui maisteri Sven Krohn Pekka Ervastista ikuisen elämän suurena opettajana ja todistajana. ”Hän on kutsunut ja kutsuu yhä oppilaitaan astumaan teitä, jotka johtavat kuoleman arvoituksen ratkaisemiseen.” Tilaisuus muodostui valtavaksi todistukseksi siitä, miten paljon onnea ja elämän uskoa Pekka Ervast oli antanut lukemattomille ihmisyksilöille, totesi Eino Krohn.¹⁶

Gerdan siskonsydäntä hiveli, kun Pekkaa kutsuttiin yhdeksi Suomen suurmieheksi. Joku sanoi hänen olevan ”Finlands ädlaste son” – Suomen jaloin poika. Joku toi seppeleensä ”viisaimmalle, jaloimmalle, puhtaimmalle, rakkaimmalle” toinen ”Suurelle opettajalle ikuisella kiitollisuudella” ja Hilma-äitikin tuli ylistetyksi, kun hänen sanottiin olleen ”siunattu olento, joka sai semmoisen pojan synnyttää”.¹⁷ Monisatapäinen joukko seurasi ruumissaattuetta krematorioskappeliin, jossa vielä laulettiin yhteisesti Ervastin mielilauluja *Maa on niin kaunis* ja *Sun haltuus, rakas Isäni*.¹⁸

Illalla kello 19.30 pidettiin Ruusu-Ristin jäsenkokous. Waldemar Kaade kertoi siinä Ervastin viimeisistä hetkistä. Kokouksessa vallitsi In memoriam -tunnelma, mutta myös tunne, että jokaisen nyt on yritettävä parastaan, jotta Ervastin aloittama työ täällä Suomessa ei menisi hukkaan.¹⁹ Tiistaina 29.5. Ervastin tuhka kuljetettiin 50–60 auton saattueella Krematoriosta Hietaniemen hautausmaalle, jossa se laskettiin isän ja äidin hautaan.²⁰

Vastuu järjestöstä jäi nyt Ruusu-Ristin hallituksen varapuheenjohtaja Hilda Pihlajamäelle.²¹ R.-R:n neuvosto kokoontui 9.9. Läsnä oli 12 neuvoston 16 jäsenestä. He valitsivat järjestön varapuheenjohtajan Hilda Pihlajamäen Ruusu-Ristin johtajaksi. Samassa kokouksessa uusi johtaja kutsui varapuheenjohtajaksi Eino Krohnin.²²

Ruusu-Risti-lehti siirtyi Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura r.y:n omaisuudeksi ja Kirjallisuusseura lunasti itselleen Ervastin kirjojen kustannusoikeuden.²³ Luentojen kanssa päätettiin niin, että ”esitelmöitsijöillä tulee olemaan hallituksen antama valtakirja; kaikki muut mahdolliset esitelmien pitäjät luonnollisesti toimivat – niinkuin tähänkin saakka – omissa nimissään ja vastuullaan”.²⁴ Kirjallisuusseuran hallitus valitsi kokouksessaan Eino Krohnin virallisesti *Ruusu-Risti*-lehden toimittajaksi sekä Jorma Partasen sen toimitussihteeriksi ja Waldemar Kaaden sen taloudenhoitajaksi.²⁵

Suuri seikkailu ilmestyi loppuvuodesta Werner Söderströmin kustantamana. *Suuri seikkailu* koostuu seitsemästä luvusta. Se kuvaa alkuaan ruotsinkielisen indologin, tohtori Ensio Kotkan Amerikan matkaa. Kotka ei matkustele muuten vain, hän on okkultisti ja Kristuksen seuraaja ja menee Amerikkaan edistääkseen uuden uskonpuhdistuksen asiaa. *Suurta seikkailua* ei voida pitää pelkästään kaunokirjallisenä teoksena – se on merkittävä uudenaikainen rosenkreutsilainen manifesti. Se kertoo, että näkymätön maailma on olemassa, ja yrittää edistää ihmiskunnan onnellistuttamista. Samalla se on Pekka Ervastian elämän, suuren seikkailun kuvausta.

Epilogi – Pekka Ervastian henkistä perintöä

Johdanto

Ervast jätti suuren henkisen perinnön kirjallisessa muodossa. Hänen tuotantonsa sisältää yli sata julkaisua. Suurin osa näistä kirjoista on koottu esitelmäsarjoista, joita hän piti säännöllisesti. Ervastian kristinuskoa ja Kristusta koskevat tutkimukset ovat olleet etualalla ruusuristiläisessä maailmankatsomuksessa. Näistä mainittakoon *Jeesuksen salakoulu*, *Vuorisaarna*, *Kristus meissä* sekä *Christosophian peruskysymyksiä* -kirjasarja, joka käsittää kolme kirjaa: *Jumala ja luominen*, *Jeesus Kristus maailman vapahtaja* ja *Ihmisen synty*. Tämä kirjasarja avaa mahtavia ja syvällisiä salatieteellisiä näkymiä olemassaolomme peruskysymyksiin.¹ Siitä onkin sanottu, että se on kuin H. P. Blavatskyn *Salainen oppi* pienoiskoossa.

Ervast käsittelee *Christosophian peruskysymyksiä* -kirjasarjassa maapallon, ihmiskunnan ja enkelikuntien pitkän kehityksen eri ajanjaksoineen, joita teosofiassa kutsutaan manvantaroiksi. Olemme käyneet läpi kivi-, kasvi- ja eläinvaiheet aikaisemmissa ajanjaksoissa ja kehitymme tulevaisuudessa kohti enkelikuntaa nousten aina ns. neitseellisiksi hengiksi, jotka sijoittuvat yhdeksi korkeimmista enkelihierarkioista. Ervast käyttää eri enkelihierarkioista vanhoja kristillisen perinteen mukaisia nimityksiä ja esittää niiden osuuden tässä suuressa luomistyössä. Hän tuo myös selvästi esille Jeesus Kristuksen merkillisen osuuden tässä ihmisen kehityksen kokonaisuudessa. Kosmisen Kristuksen vaikutus ja ilmentyminen mystisenä Kristuksena meissä (latinaksi *Christus in nobis*) on Ervastian laajassa tuotannossa keskeinen opetus.

Ervastian henkinen perintö sisältää kirjallisuuden lisäksi myös muita puolia, jotka tulevat Ruusu-Ristin toiminnassa esille kolmessa virtauksessa: rosenkreutsilainen virtaus, teosofinen virtaus ja

esoteerisen kristinuskon virtaus. Nämä virtaukset yhdistyvät Ruusu-Ristin sisäisessä koulussa, jonka ohjelmasta kerrotaan kirjoituksen lopussa.

Rosenkreutsilainen virtaus

Rosenkreutsilaisuus on mystiikkaan perustuva liike, joka alkoi 1400-luvulla ja tuli tunnetuksi 1600-luvulla. Virtauksen nimi viittaa Christian Rosenkreutziin, josta myös Ruusu-Risti-nimi on johdettu. Rosenkreutsilaisuutta pidetään uuden ajan tärkeimpänä okkulttisena virtauksena lännessä. Sitä pidetään myös salaseurana, jolla oli hallussaan korkeampaa henkistä tietoa. Sen katsotaan saaneen vaikutteita kristinuskon symboliikasta, johon on sekoittunut alkemiaa, hermetismia, gnostilaisuutta, uusplatonismia ja kristillisen Kabbalan aineksia. On esitetty, että nykyaikainen miesvapaamuurarius olisi rosenkreutsilaiden aikaansaama ja että vapaamuurarius olisi rosenkreutsilaisuuden eksoteerinen, ulkoinen muoto.

Ervast totesi Ruusu-Ristin suhteesta rosenkreutsilaisuuteen seuraavaa: ”– – jokainen seura vastatkoon itse siitä, missä määrin se edustaa todellisia näkymättömiä rosenkreutsilaisia veljiä. Mitään ’patenttiseuraa’ ei ole; jokainen saattaa olla yhtä ’oikea’ ja ’alkuperäinen’. Jos sillä vain on suhde ja näkymätön side johonkin rosenkreutsilaiseen adeptiin (esim. mestari Jeesukseen tai mestari Rakoczyyn, puhumattakaan mestari Rosenkreutzista), on se autenttinen ja auktoritatiivinen rosenkreutsilainen seura. Semmoisessa asemassa on suomalainenkin Ruusu-Ristimme. Näyttäköön se toiminnallaan, että joku Veljistä on sen takana!”²

Teosofinen virtaus

Ervast omaksui jo nuoruudessaan teosofisen maailmankatsomuksen. Teosofisen Seuran perustaja H. P. Blavatsky määritteli³, kuka on teosofi:

”Jokainen, jolla on normaalit älynlahjat ja joka on kiinnostunut metafysiikasta, jonka elämä on puhdasta ja epäitsekästä, joka tuntee enemmän iloa muiden auttamisesta kuin siitä, että tulee itse autetuksi, joka on aina valmis uhraamaan omat etunsa toisten puolesta,

joka rakastaa totuutta, hyvyttä ja viisautta niiden itsensä eikä sen hyödyn vuoksi, minkä ne voivat suoda – hän on teosofi.”

H. P. Blavatsky määritteli myös, kuka ei ole teosofi:

”Se, joka ei toteuta ihmisrakkautta eikä ole valmis jakamaan viimeistä suupalaansa heikomman ja köyhemmän kanssa, se, joka lyö laimin ihmisveljensä auttamisen kuuluipa tämä mihin rotuun, kansaan tai uskontokuntaan tahansa, missä ja koska tahansa hän kohtaa kärsivän ja on kuuro inhimilliselle hädälle, se joka kuulee panettel-tavan viatonta eikä puolusta tätä niin kuin puolustaisi itseään, ei ole teosofi.”

Teosofian opetuksia⁴

Käsitys Jumalasta. Elämän ja olemassaolon ikuisena perustana on aina ollut ja tulee aina olemaan henkinen todellisuus. Tämä kaikkialla oleva jumaluus yhdistää koko universumin yhdeksi suureksi kokonaisuudeksi – ykseydeksi. Näin ollen me kaikki ihmisetkin olemme veljiä keskenämme riippumatta mistään ulkonaisista seikoista.

Ihminen on olemukseltaan paljon enemmän kuin fyysinen keho. Hän on sielullinen eli persoonallinen olento, jonka sieluun kuuluvat hänen ajatus- ja tunneolemuksensa. Todelliselta kuolemattomalta ydinolemukseltaan ja mahdollisuuksiltaan ihminen on henkinen ja jumalainen olento. Ihminen on olemassa sitä varten, että hän tulisi tietoiseksi tästä jumalallisesta olemuksestaan.

Ihminen on jälleensyntyvä olento, joka minuutena yhä uudelleen syntyy maan päälle kehittyäkseen suurta päämäärää kohti. Elämä on siis koulu, jota on käytävä, ja tie, jota on kuljettava. Luonnossa vallitsee syyn ja seurauksen eli karman laki, jonka alainen ihminen on. Ihminen on itse vastuussa ajatuksistaan, sanoistaan ja teoistaan, joiden seuraukset jokainen itse saa kohdata ja kantaa tulevaisuudessa maanpäällisissä elämässään – ja usein jo samassa elämässään. Karman lain eräänä tehtävänä on ohjata ihmistä elämäntiellä eteenpäin usein myös kärsimyksen ja vaikeuksien kautta, jotka kohtaavat ihmistä seurauksina edellisissä elämässä luoduista syistä.

Totuudenmukainen käsitys kuolemanjälkeisistä tiloista, joihin jokainen ihminen joutuu maanpäällisten elämien välillä. Ikuista helvettiä tai kadotusta ei ole olemassa, vaan kuolemanjälkeiset tilat

ovat riippuvaisia ihmisen omasta sisäisestä kehityksestä. Useimpien ihmisten kohdalla kuolemanjälkeinen elämä jakautuu pääasiassa kahteen vaiheeseen. Ensiksi kiirastuleen eli elämään tuonela- eli astraalimaailmassa, jossa ihminen luonnon pakosta joutuu läpikäymään oman alemman persoonallisen sielunelämänsä puhdistumisprosessin. Toiseksi taivasosuuteen ns. taivasmaailmassa, joka on korkeampaa persoonallista sielunelämää – ei siis ikuista henkistä elämää. Taivasmaailma on ihmiselle lepoa, onnea, työskentelyä ja uuden, ylevämmän maanpäällisen elämän ihannoimista.

Tieto siitä, että on olemassa Valkoinen Veljeskunta, hengessä kehittyneiden täydellisyyden saavuttaneiden jumalihmisten, mestareiden muodostama pyhäinyhteys. Sen jäsenistä osa elää näkyvässä ja osa näkymättömässä maailmassa. He kaikki tekevät uhrautuvaa työtä ihmiskunnan henkisen kehityksen eteenpäin viemiseksi.

Ihmisen ei tule uskoa sokeasti mihinkään eikä jäädä uskovaisen asteelle. Ihmisen on mahdollista kehittyä tietäjäksi, jolle mikään luonnossa ei ole salattua.

Teosofia opettaa, että eri uskonnot alkuperäisessä muodossaan ovat kuin yhden puun eri oksia, tuoden esille ikuisen viisauden eri puolia. Näiden kaikkien takana on jumalallinen prinssiippi, jota voimme sanoa Kosmiseksi Kristukseksi. Luonnollisesti eri uskonnot käyttävät tästä erilaisia nimityksiä. Ihmiskunnan kehityksen myötä myös uskonnollisessa ja filosofisessa totuudenetsimisessä on tapahtunut muutoksia. Suurimpana muutoksena Ervast esittää ns. uuden liiton eli Jeesus Kristuksen suorittaman työn, jota aikaisempien suurten uskontojen opettajat olivat valmistelleet. Ervast opettaakin, että emme pysty ymmärtämään uutta liittoa, ellemmme ole tutkineet vanhoja uskontoja. Hänen mukaansa ”kukaan ei tule Kristuksen luo, joka ei ole istunut Buddhan, Zarathustran y.m. viisaiden jalkojen juuressa”⁵.

Kalevalainen viisaus teosofian valossa

Ruusu-Ristin piirissä teosofista virtausta täydentää kalevalainen viisaus. Ervast esitti teosofisen Kalevala-tulkintansa teoksessaan *Kalevalan avain* (1916). Kalevalan avain on erittäin merkittävä teos suomalaisten vanhasta viisaudesta. Ilman sitä Kalevalaa tuskin olisi

ymmärretty henkisenä kirjana. Se on avannut runsaan ja sisältöriikkaan vertauskuvaston monille ruusuristolaisille ja muille ennakkoluulottomille tutkijoille. *Kalevalan avain* on huomattu myös tieteen parissa. Kalevalan juhlavuonna 1985 professori Matti Kuusi kirjoitti *Uudessa Suomessa* että ”synkretistinä ja ekumeenikkona Pekka Ervast oli edellä aikaansa, kaiketi edellä meidänkin aikaamme”. Tähän voitaneen lisätä, että Ervast syvällisenä tietäjänä oli muussakin tuotannossaan edellä aikaamme.

Ervast kuvaa *Kalevalan avaimessa* henkisen tiedon tietä, jolla voidaan erottaa kaksi vaihetta. Ensimmäinen on puhdistus ja toinen tiedon hankkiminen. Puhdistuksen tiellä ihminen virittää olemuspuolensa ainakin alkeelliseen käyttökuntoon varsinaiselle tiedon tielle. Valmistavaa tietä kuvataan Kalevalassa kosioretkissä ja varsinaista tiedon tietä Sampo-sikermässä.

Tietäjät korostavat mielen alueiden puhdistusta ensimmäisenä askeleena totuudenetsijän tiellä. Niin Kalevalakin antaa Lemminkäiselle ja Ilmariselle ansiotöitä, jotka olivat molemmilla samat: ne merkitsivät alemman minän eli persoonallisuuden puhdistumista ja Pohjolan häihin valmistautumista. Ilmarisen oli ansiotöinään kynnettävä kyinen pelto, suistaa Tuonelan karhu ja tuoda hauki Tuonelan joesta. Lemminkäisen ansiotyöt olivat hiihtää Hiiden hirvi, suistaa hiiden ruuna ja ampua Tuonelan joutsen.

Ilmarinen oli takonut Sammon, jonka Pohjolan emäntä oli lukinnut Pohjolan kivimäkeen. Vasta kun Ilmarinen oli takonut Sammon, hän sai Pohjolan neidon. Pekka Ervastin mukaan Ilmarinen edustaa älyvoimia, jotka näyttelevät ihmiskunnassa osaansa, eikä ainoastaan maapallon ihmisten omaa älyä, vaan kaikkien auttajien ja opastajien, vapahtajien neroa ja viisautta. Sampo taas on se salainen viisaus, joka on tietäjien ja viisaiden eli Valkoisen tai Salaisen Veljeskunnan hallussa.

Ansiotyöt suorittanut ja Pohjolan häihin osallistunut tiedon tien kulkija käy läpi neljä vaihetta, jotka ovat: 1) Veneen soutu, 2) Kanteleen soitto, 3) Sammon otto ja 4) Viimeinen ottelu. Veneen soutu selvittää lopullisesti psyykkisyyden ja mediumismin läksyn; Kanteleen soitto selvittää erotuksen oikean ja väärän vaikutusvallan välillä; Sammon otto erotuksen hyvän ja pahan magian välillä; Viimeinen ottelu erotuksen inhimillisen itsevanhurskauden ja jumalallisen

uhrautumisen välillä. Kalevalan sankarit menettävät Sammon viimeisessä ottelussa. Näin Kalevala kuvaa, kuinka viisauden lähde ja onnen tuoja eivät ole yksilöitä varten, vaan Sammon murut kuuluvat kaikille. Ervast toteaa Viimeisestä ottelusta, että kyseessä on vihkimysdraama, johon ”Kalevala aavistuksena viittaa” ja joka toteutuu Uuden testamentin ”kirkkaimpana ihmetapahtumana”.

Esoteerisen kristinuskon virtaus

Esoteerisen kristinuskon virtaus – erityisesti vuorisaarna – muodostaa keskeisen osan Ervastin opetuksista. Jeesus antoi vuorisaarnan ohjeet opetuslapsilleen, mutta myös kansa sai ne kuulla. Vuorisaarnan ohjeet ovat siis sekä esoteerisia että eksoteerisia eli yhtä aikaa salaisia ja julkisia. Tämä kuvaa myös uutta aikaa (ns. uutta liittoa), jolloin kaikki tieto on julkista.

Vuurisaarna on Ervastin mukaan varsinaisen kristinuskon ”tosi kristillisyyden esitys ja mittapuu”. Ervast esitti oman käänöksensä Vuorisaarnasta⁶. Vuorisaarnan aluksi kerrotaan, keille taivasten valtakunnan ovet avataan ja mikä heitä odottaa oven sisäpuolella. Tämä käy ilmi autuuden julistuksissa, jotka Ervast järjesti pareittain eli eri järjestykseen kuin normaalisti Raamatussa on esitetty. Lisäksi käänöksessä on muutamia perusteltuja eroja. Taivasten valtakunnan portti sisältää seuraavat autuuden julistukset:

Autuaita köyhät hengessään, sillä heidän on taivasten valtakunta.

Autuaita lempeät, sillä he tulevat perimään maan.

Autuaita murheelliset, sillä heitä tullaan lohduttamaan.

Autuaita ne, jotka isoavat ja janoavat oikeamielisyyttä, sillä heitä tullaan ravitsemaan.

Autuaita armeliaat, sillä heitä kohtaan tullaan osoittamaan laupeutta.

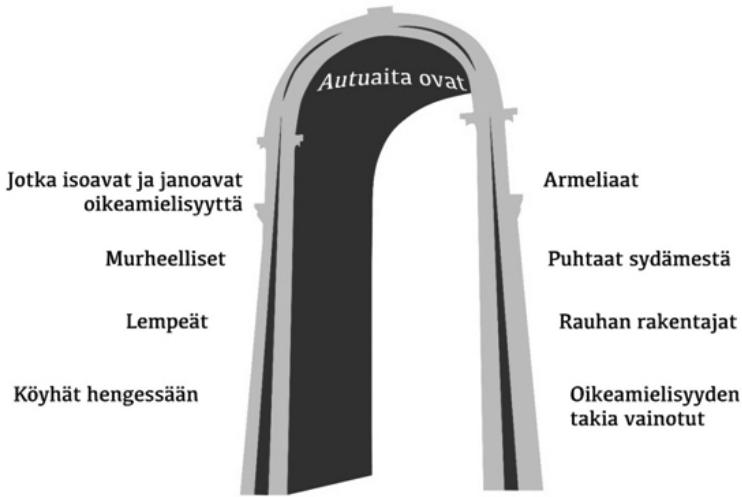
Autuaita puhtaat sydäimestä, sillä he tulevat näkemään Jumalan.

Autuaita rauhan rakentajat, sillä heitä tullaan nimittämään Jumalan pojiksi.

Autuaita ne, joita oikeamielisyyden takia vainotaan, sillä heidän on taivasten valtakunta.

Asettamalla nämä pareittain saadaan taivasten valtakunnan portti näkyväksi:

Taivasten valtakunnan portti

Jeesuksen viisi käskyä eli elämänohjetta

Vuorisaarnassa Jeesus antaa viisi käskyä ja mietiskelyohjeen, joka on Isä Meidän -rukous. Kaikki nämä liittyvät hyvin läheisesti rakastavan mielentilan, rakastavan olemisen ja toiminnan opetteluun. Käskyt ovat seuraavassa muodossa vanhassa Raamatun käännöksessä.

Ensimmäinen käsky: Joka vihastuu veljeensä, on ansainnut oikeuden tuomion. Sanoman voi esittää myös: Säilytä mielentyyneys.

Toinen käsky: Jokainen, joka katsoo toista ihmistä häntä himoitakseen, on jo häpäissyt häntä sydämessään. Tämä voidaan ilmaista muodossa: Ole ajatuksissasi puhdas.

Kolmas käsky: Älkää ollenkaan vannoko. Tämä voi ilmaista lyhyesti seuraavalla tavalla: Ole tosi.

Neljäs käsky: Älä tee pahalle vastarintaa, vaan voita paha hyvällä. Tämä ohje voidaan pukea myös muotoon: Kiinnitä huomio hyvään.

Viides käsky: Rakastakaa vihollisianne, ja rukoilkaa niiden edestä, jotka teitä vainoavat (älä sodi). Lyhyesti sanottuna: Rakasta kaikkia.

Näitä käskyjä ei ole tarkoitettu noudatettavaksi peräkkäin, vaan niitä kaikkia on pyrittävä noudattamaan yhtä aikaa.

Ensimmäisen käskyn osalta Ervast esittää, että meidän tulisi opetella suuttumattomuutta ja hallitsemaan tunteemme niin, ettei suuttumus missään tilanteessa sokaise meitä. Me emme saa suuttua sisässämme, sydämessämme. Ervastin mukaan suuttumattomuuden opettelu avaa ihmisessä aistia, jonka avulla voi alkaa kuulla toisen ihmisen ajatuksia. Kun haluamme oppia rakastamaan, meidän täytyy myös oppia hallitsemaan tunne-elämäämme kokonaisuudessaan niin, ettei hallitsematon viha voi missään tilanteessa sumentaa tietoisuuttamme. Ensimmäisen käskyn noudattamisen seurauksena alamme paremmin ymmärtää ihmisiä ihmisinä, alamme nähdä ihmisten ajatuksia, heidän mentaalista elämänsä.

Toisessa käskyssä Jeesus kehottaa meitä olemaan ajatuksissammekin puhtaat, olemaan himoitsematta. Todelliseen rakkauteen kuuluu tunne-elämän puhdistaminen niin, että ihminen myös tässä suhteessa kykenee hallitsemaan tunteensa. Tunteet ja intohimot eivät voi riepotella kehittynyttä ihmistä. Ervast kertoo, että ajatusten ja tunne-elämän puhdistaminen opettaa meitä näkemään toisten ihmisten auroja, tunteita ja astraalielämää.

Kolmannessa käskyssä Jeesus neuvoo meitä myös kielellemme hilitsemisessä. Meidän on tultava lopulta toimeen tässä maailmassa valehtelematta – niin että puhumme aina vain totta. Ervastin mukaan totuuden puhumisen opetteleminen opettaa meitä näkemään mitä kykyjä, taipumuksia ja ominaisuuksia toisissa ihmisissä on, heidän eetterikehonsa voimia.

Neljäntenä käskynä Jeesus opettaa meitä olemaan vastustamatta paha. Tämä on käsky, jota kristinuskoa tutkivat mystikot pitävät koko uskonjärjestelmän kulmakivenä. Pahan vastustamattomuus on antautumista kosketuksiin ns. pahan kanssa. Paha voitetaan rakkautella. Pahan olemuksesta tullaan tietoiseksi. Mitä pidemmälle tietoisuus kehittyy sitä enemmän paha alkaa paljastua meille vastakohdakseen, mikä on Jeesuksen tarkoituksin. Jeesus tiesi, ettei paha voi voittaa. Hän tiesi, että paha edustaa hyvän, myös rakkauden vastapoolia, polariteetin toista poolia, joka on mahdollista oppia ymmärtämään ja näkemään sen olemus. Paha voidaan oppia rakastamaan hyväksi. Ervastin mukaan pahan vastustamattomuus johtaa meidät lopulta siihen tilaan, jossa meille herää jälleensyntymismuisti.

Viidennessä käskyssä Jeesus kehottaa meitä opettelemaan kaikkien ihmisten rakastamista – ei vain lähimpien ja perheidemme, vaan kaikkien ihmisten. Pahan voittamiseen liittyy myös tässä kohdassa ohje vihollisen rakastamisesta ja sen siunaamisesta, joka sinua vainoaa. Ervast kertoo myös tämän käskyn kohdalla, mitä sen toteuttamisesta seuraa: ”Hyvillä töillä ja rakkaudella on näet merkillinen siekälullinen vaikutus ja seuraus: Jumalan, taivaallisen Isän näkeminen, sen suuren rakkauselämän näkeminen, joka on kaiken takana.”

Isä meidän -rukous

Kun rukoilemme, on yleensä kysymys siitä, että me puhumme Jumalalle. Jeesuksen ohjeiden mukaisesti se on tehtävä yksinäisyydessä ja puhuttava Isälle salassa. Jeesuksen Isä meidän -rukous poikkeaa tavallisesta rukouksesta. Se on tarkoitettu ihmisille, jotka yrittävät noudattaa vuorisäärnassa annettuja elämän ohjeita. Mietiskelyssä on enemmän kyse siitä, että me kuuntelemme Jumalaa. Tässä rukouksessa Jeesus neuvoo, miten ja mitä meidän tulee mietiskellä säännöllisesti. Kun näin teemme, meillä on arkielämässä parempi mahdollisuus pitää kiinni omista päätöksistämme, joita tahdomme noudattaa.

Paavali ja uusi uskonpuhdistus

Paavali on inspiroinut Ervastia monin tavoin. Hän piti Paavalista ja alkukristillisistä seurakunnista luentosarjan, joka on ilmestynyt kirjana *Paavali ja hänen kristinuskonsa*. Ervast tuo kirjassa esille mm. Paavalin henkisen kokemuksen ja alkukristillisten seurakuntien kolme astetta. Nämä asteet olivat katekumeenit eli opetettavat, pistoi eli uskolliset ja teleios eli täydelliset, jotka olivat kokeneet uudestisyntymiskokemuksen. Ervastin mukaan ”katekumeenien ja uskovaisten tasolla ovat jo yleensä ne ihmiset, jotka etsivät totuutta, niin kuin pakanamaailman tasolla ovat ne, jotka eivät etsi. Tietysti totuudenetsijöiden joukossa ainoastaan ne vastaavat vanhoja ’uskollisia’, jotka jo ovat läpikäyneet oman Damaskon tapahtumansa.” Lainauksessa tarkoitettu Damaskon tapahtuma on heräämistä Kristuksen yhteyteen.

Ervast kuvailee em. kirjassaan, millainen todellisten kristittyjen seurakunta olisi: ”Vasta kun totuuden etsijälle selviäisi, mitä todella

olisi Jeesuksen seuraaminen ja kristillisen elämän eläminen, vasta silloin hän astuisi ns. 'täydellisten' joukkoon, jotka pyrkivät täydellisyyteen. ...ja jos niitä ihmisiä olisi useampia, muodostaisivat he todellisen kristittyjen seurakunnan, joka elämässä kulkisi Jeesuksen jäljissä.”

Paavalia pidetään länsimaisen kristillisen kirkon perustajana; hänen kirjeisiinsä on nojaututtu kristillisissä näkemyksissä ja dogmeissa. Ervastin mukaan Paavalin opetuksia on monilta osin ymmärretty väärin. Paavali on tässä mielessä vastuussa sanoistaan. Ervast tuo esille, että Paavali seuraa ja inspiroi uskonpuhdistusta, joka jäi Lutherilta kesken. Tämä uusi uskonpuhdistus on myös sitä henkistä perintöä, jonka Ervast jätti Ruusu-Ristin tehtäväksi. Kirjassaan *Suuri seikkailu* hän käsittelee uskonpuhdistuksen teemaa romaanin muodossa.

Ruusu-Ristin sisäinen koulu

Ruusu-Ristin Vapaamuurariveljeskunta muodostaa sisäisen koulun, joka on keskeisin henkinen perintö, jonka Ervast jätti seuraajilleen. Hän laati sisäisen koulun suuntaviivat ja ohjeet sekä koulutti läheiset oppilaansa ja työtoverinsa työnsä jatkajiksi. Eräs henkilö kysyi kerran Ervastilta, miksi hän oli valinnut vapaamuurariuden työmuodoksi. Ervast vastasi, että ”teillä on edes jotain sitten, kun häntä ei enää ole teidän keskuudessanne”.

Ervast kirjoitti ja puhui ensin ruusuristolaisesta kansanopistosta ja kuinka siinä opetettaisiin teosofisia näkemyksiä. Ervast sai kuitenkin mestariltaan kehotuksen liittyä yhteisvapaamuurariliikkeeseen. Hän huomasi muurariuden sopivan sisäisen koulun työmuodoksi siten, että varsinainen muurarityö rajoittuu kolmeen ensimmäiseen asteeseen ja muut asteet ovat esoteerisia, sisäisiä. Tämän jälkeen hän alkoi puhua kansanopiston sijaan mysteeriopistosta.

Ruusu-Ristin Vapaamuurariveljeskunta on itsenäinen järjestö, joka ei kuulu mihinkään tunnettuun vapaamuurarijärjestöön. Ervast totesi, että pelkät muurariuden juhlamenot eivät ole tärkeitä, vaan niiden vakavuus ja henki riippuu siitä, kuinka vakava henki muurarityöhön liittyvissä opiskelukokouksissa vallitsee. Tämä pitää paikkansa vieläkin. Ruusu-Ristin Vapaamuurariveljeskunta on jakaantunut oppipojan, ammattilaisen ja mestarimuurarin asteeseen.

Jokaisella asteella on oma opintosuunnitelmansa, jota Ervast kuvasi kirjassaan *Kadonnut sana*. Tämän ohjelman läpi vieminen vie noin kymmenen vuotta, mutta se jatkuu läpi elämän tai elämien todelliseen vihkimykseen saakka.

Sisäinen koulu ei takaa edistystä, vaan todellinen eteneminen henkisellä tiellä on jokaisen oman karman, dharman ja ponnisteluiden tulos. On ihmisiä, jotka laiminlyövät opiskelun ja osallistuvat satunnaisesti juhlakokouksiin. Jonkin ajan kuluttua he ehkä toteavat, ettei sisäinen koulu anna heille juuri mitään. Kaikki toimii vapaaehtoisuuden pohjalta; totuuden etsimiseen ei voi ketään pakottaa. Muinoin ns. vanhassa liitossa oli käytössä ankara järjestys, joka tietysti toimii tänäänkin joissakin itäisissä kasvatuseräjäjärjestelmissä.

Ihmiskunta on jälleensyntymien kautta sekä erilaisten henkisten vuodatusten myötävaikutuksella sisäisesti kehittynyt niin, että totuudenetsinnän muodotkin ovat muuttuneet. Tämä tulee tutkimuskohdeksi veljeskuntamme oppipojan asteessa, jossa perehdytään suuria uskontoja tutkien henkiseen historiaamme. Kuten jo aiemmin todettiin, Ervastin mukaan ”Kristuksen luo tullaan toisten uskontojen kautta”. Oppikirjana on Ervastin kirja *Suuret uskonnot*, mutta myös maailman pyhät kirjat ja alkuperäiset viisaiden opetukset. Tässä vaiheessa tutustutaan mm. Vedakirjoihin, Tao-Te-Kingiin, Avestaan, Popol Vuhun, Kuolleitten kirjaan, Dhammapadaan, Eddaan, Korraaniin ja Kalevalaan. Ervast toteaa, että oppipoika ”ei saata olla näkemättä punaista lankaa, joka näitä kaikkia yhdistää”.

Ervastin mukaan kaikki suuret uskonnot ”sisältävät myös alkupe-
räisessä kauneudessaan saman suuren ja pyhän lupauksen: ihmisen jumalkaipuu ei ole turha eikä tuulesta temmattu, sillä tie on hänelle avoinna Jumalan luo. Uskon siveellisessä taistelussa piilee tiedon salaisuus.” Opiskelija oppii erottamaan todellisen epätodellisesta ja lukemaan pyhiä kirjoja. Yhdeksi tärkeäksi oppikirjaksi on valikoitunut Ervastin kirja *Valoa kohti*, joka edelleen antaa hyvän yleiskuvan teosofisista peruskysymyksistä.

Kun opintojen ohjaaja – meillä ei ole varsinaisia opettajia – haittaa oppipojan saavuttaneen riittävät tiedot ja oikean asenteen, hän kehottaa oppipoikaa hakemaan ”palkankorotusta” eli siirtymään eteenpäin, jolloin opiskelijan tiedot tutkitaan kirjallisella tavalla. Koska meillä ei ole mitään dogmeja, riittää että ”kun oppipoika vilpittömästi sydäimestään vastaa, on vastaus hyvä”.

Seuraavassa asteessa ”on opittava tuntemaan mystistä Kristusta. Hänen on opittava näkemään, kuinka mystinen Kristus on se pohja, jolle kaikki uskonnot ovat rakennetut, se runko, josta kaikki ovat oksina kasvaneet, se taivaallinen ihminen, se vapahtaja, se Messias, johon kaikki ovat viitanneet. Hänen on nyt opittava ymmärtämään uskonnollisia ilmiöitä yhdistävä henki, henkisten kokemusten takana oleva todellisuus. Uutta testamenttia tutkimalla* hänelle selviää, mikä oli Paavalin Damaskos-kokemus.” Ihmistä ei tietenkään voida määrätä henkisiä kokemuksia kokemaan, mutta opinnoissa voidaan valmistaa maaperää henkisille kokemuksille ”valaisemalla ja herättämällä järkeä”. Toisessa asteessa tutkitaan ihmistä Jumalan kuvana, tieteitä ja taiteita, vertauskuvia, symbolien kieltä ja sitä kuinka looshi kuvaa ihmistä. Tähän liittyy vertauskuvien tutkimista ja esitelmän pitämisen harjoittelua.

Kolmas aste on omistettu vihkimyssymboliikan tutkimiselle ja Salaisen Veljeskunnan olemassa olon tutkimiselle eli kysymykselle siitä, onko Salainen Veljeskunta olemassa. Ervast toteaa, että ”Salaisen Veljeskunnan olemassaolo on järjen, omantunnon ja sydämen vaatima. Sen tähden hänen opintonsa ovat osaksi historiallisia, osaksi filosofisia, osaksi realistissymbolistisia. Hän tutkii vihkimyksen historiaa; toisin sanoen salaisten eli suljettujen seurojen ja veljeskuntien historiaa sekä keski- että vanhalla ajalla, niin paljon kuin niistä historiallisesti tiedetään.” Luonnollisesti tässäkin opiskelussa on käytössä Ervastin laaja kirjallinen tuotanto.

Kolmannessa asteessa on mahdollisuus suorittaa eräänlainen kirjallinen tutkinto, jonka jälkeen mestarimuurari on valmis hallinnolliseen toimintaan ja muiden opastamiseen. Tällöin hän on velvollinen antamaan toisille, sitä mitä on itse saanut ja palvelemaan looshiin eri tavoin. Viimeistään tässä vaiheessa tulee esiin se totuus, ettei voi saada, jos ei ole valmis antamaan. Eivät viisauden mestaritkaan ole valmiit jakamaan tietojaan kuin niille, jotka ovat sen arvoisia eli niille, jotka välittävät sitä tietoa eteenpäin ja tavalla tai toisella palvelevat pyyteettömästi.

---

* Ja tutkimalla Ervastin opetuksia Uuden testamentin sisällöstä. – Toim. huom.

Viittaukset

Esipuhe

1. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseuran julkaisemat kirjat ovat saatavilla internetistä osoitteessa: ruusuristi.fi/julkaisut/kirjat
Ervastin kirjat ja esitelmät ovat saatavilla sivustolta: pekkaervast.net
2. Saatavilla internetistä osoitteessa: ruusuristi.fi/julkaisut/aanitteet

Perhetausta

1. Pekka Ervast, Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia, 174–75.
2. Pekka Ervast, Maailman valo, 288–89.
3. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 158.
4. Aimo Mela, Pekka Ervast, 42–43.
Eldsvådan i tyska skolans hus. Hufvudsstadbladet 20.2.1887.
5. Aimo Mela, Pekka Ervast, 43.
6. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 116.
7. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 16.
8. Pekka Ervastin ”Taikaneliö”, Ruusu-Ristin jäsenlehti, N:o 25, 1964, 18.
9. E., Lohdutus. Ruusu-Risti, 1980, nro 6, 2–4.
10. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 158–59.
11. Pekka Ervastin ”taikaneliö”. Ruusu-Ristin Jäsenlehti N:o 25, 1964, 17.
Weckobladet, N:o 51–52, Helsingfors, 20.12.1899, 7.

Koulupoika

1. Toimittajalta. Tietäjä 1919, 89.
2. Toimittajalta. Tietäjä 1919, 89–90.
3. Pekka Ervast, Suuri seikkailu. 1934, 167.
4. Aimo Mela, Pekka Ervast, 41.

5. Heidän osalta varhainen esoterismin kylvö ei mennyt hukkaan. Osvaldista tuli taiteentutkija ja judgelainen teosofi, ja Emma meni naimisiin Suomen vapaamuurariutta kriisiaikoina pontevasti johtaneen Axel Solitanderin kanssa.
6. Aimo Mela, Pekka Ervast, 41, 57.
7. Aimo Mela, Pekka Ervast, 48.
Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 21.
8. Toimittajalta. Tietäjä 1918, 162–63.
9. Mukana ollut, Muistelmia Pekka Ervastin johtamilta kesäkursseilta III, Pohjolan Valo 1951, 119.
Pekka Ervast, Ihmisyysden uskonto, 157.
10. Pekka Ervast, Tarvitsemmeko auktoriteetteja? Ruusu-Risti 1944, 210.
11. Sven Krohn, En finländsk mystiker. Mysteria, Sept.-Okt., 1931, 5–6.
Pekka Ervastin ”taikaneliö”. Ruusu-Ristin jäsenlehti, N:o 25. 1964, 17.
12. Pekka Ervast, Tietäjä iänikuinen, 160.

Nuoruus

1. Oskar Liljefors, kirje 26.8.1892.
2. Janne Puujaa, Kirje Ervastille 14.9.
3. P. O. Barck, Arvid Mörne och sekelskriftets Finland. Helsingfors 1953, 38–39.
Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 9.
4. Kansallinen messianismi, Pekka Ervastin esitelmä 21.4.1929.
5. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 40–41.
6. Pekka Ervast, Laki vaiko evankeliumi?, 32–33.
7. Koulutodistus 239/1893. Helsingin yliopiston keskusarkisto. Aimo Mela, Pekka Ervast, 46.
8. Pekka Ervast, Puheita ja lausuntoja R.-R:n kesäkursseilla v. 1932 muistiinpanojen mukaan. Ruusu-Risti Järjestön jäsenlehti I. XII. 1954. Nro 16, 10.
9. Pekan kirje Maija Kilpeläiselle 20.6.1896.
10. Pekka Ervastin opiskelutiedot. Helsingin yliopisto. Keskusarkisto. Historiallis-kielitieteellisen osaston arkisto. Matrikkeli 1887–1898, 134.
Pekka Järvisen kirje E. G:lle. 2.1.1998.
11. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1931, 75–76.

12. Pekka Ervast, Ihmisyden uskonto 1982, 98.
13. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 43–44.
14. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 14–16.
15. Pekka Ervast, Maailman valo, 315–16.
16. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 17.
17. Pekan kirje Maija Kilpeläiselle 1.4.1896.
18. Pekka Ervast, Maailman valo, 316.
19. Tietäjä 1909, 106–07. Teosofisia muistelmia, 18–19.
Sven Krohn, Erään tietäjän elämä. Ruusu-Risti 1925, 403–04.
20. Pekka Ervast, Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia, 180.
Tietäjä 1917, 9.
21. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 63.
22. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 43.
Pekka oli kyllä lainannut kirjastosta Marie Caithnessin teoksen *Tidehvarfvens mysterier*. Sen 10. luvussa ”Kristillinen teosofia” kerrotaan muun muassa, että Jeesus on antanut meille viisi uutta käskyä Mooseksen kymmenen käskyn tilalle. Oliko Pekka unohtanut tämän vai oliko kirjan lukeminen jostakin syystä jäänyt kesken? Ehkä hän kaipasi tarkempaa opastusta. – Toim. huom.
23. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 26.
Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 67.
24. Helsingin yliopisto. Keskusarkisto. Historiallis-kielitieteellisen osaston arkisto. Matrikkeli 1887–1898, 134.
25. Annie Besant, Männinskans sju principer ja Döden och sedan?, Nizida: Astralljuset sekä kolme Teosofisk Tidskriftin vuosikertaa.
26. Myöhemmin Ervast tuli siihen tulokseen, että ”munkki” oli Blavatsky eräässä sellaisessa astraalisessa muodossa, jota hän joskus käyttää näyttäytyessään.
27. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 26–28.
Pekka Ervast, Maailman valo, 317–18.
28. Pekan kirje Maijulle 27.2.1896.
29. Pekan kirje Maijulle 27.2.1896.
30. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 29.
31. Pekan kirje Maijulle 15.10.1895.
32. Anna Kilpeläisen kirje Pekalle 8.8.1895.

33. Anna Kilpeläisen kirje Pekalle 27.9.1895.
34. Pekan kirje Maijulle 20.10.1895.
35. Pekka Ervast, H. P. Blavatskysta sananen, 40.
36. P. E., Puheita ja lausuntoja R.-R:n kesäkursseilla v. 1932 muistiinpanojen mukaan. Ruusu-Risti Järjestön jäsenlehti I. XII. 1954. Nro 16, 11. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 79.
37. Teosofisia muistelmia, 21–24. Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 43–47. Pekka Ervast, Muistoni Leo Tolstoista. Ruusu-Risti 1938, 71–73.
38. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 44–45.
39. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 30.
40. Hufvudstadsbladet 18.11.1894. Misshälligheterna bland de ledande i teosoferna, Tammerfors 8.12.1894, Teosofskandal i England, Uusi suometar 30.1.1895, Rettelöitä teosofien seurassa, ym.
41. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 66.
42. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 35–36.
43. Pekka Ervast, Muistoni Leo Tolstoista. Sampo, 1908.
Pekka Ervast, Muistoni Leo Tolstoista. Ruusu-Risti 1938, 75.
44. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 45.
Pekka Ervast, Muistoni Leo Tolstoista. Ruusu-Risti 1938, 75.
Pekka Ervast, Sfinksin arvoitus, 113.
45. Pekka Ervast, Jeesus Kristus maailman vapahtaja, 48.
Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 47.
46. Pekka Ervast, Ihmisyiden uskonto, 130–31.
47. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 36.
48. Tolstoin uskonnollisia kirjoja oli saatavana ruotsiksi, esim. Hvari min tro består (1887), Hvad är att göra? Bekännelser (1887), Anden af Kristi lära (1891), Frälsningen finnes hos dig själf (1894).
49. Leo Tolstoi, Evankeliumi, 159–60.
Leo Tolstoi, Mikä on uskoni, 67–68.
50. Uusi Aika 2.2.1901.
Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 42.
Pekka Ervastin kirje Gustav Zanderille 13.10.1896.
51. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 59.
52. Pekka Ervast, Tietäjä iänikuinen, 161.
53. Pekan kirje Maijulle 5.8.1896.

54. Pekan kirje Maijulle 10.3.1896.
55. Pekka Ervast, Teosofiens betydelse för vår tids människor. Teosofisk Tidskrift, Mars 1901, 65.
56. Hanna Kunnaksen kirje Minna Canthille 2.5.1896.
<http://www.minnansalonki.fi/items/show/518>

Skandinavian Teosofisen Seuran hajoaminen

1. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 38–39.
2. Pekka Ervast, Uni ja kuolema, 10–11.
3. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 39.
4. Pekka Ervast, Suuret uskonnot, 1911, 20–21.
5. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 39–40.
6. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 71.
7. Sven Krohn, Kirkkoherra Jokipii ja teosofinen liike Suomessa. Kirjallisuutta. Ruusu-Risti 1937, 212.
8. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 104–05.
9. Erik Gullman, Tapaamiseni Sven Krohnin ja Gerald Kaaden kanssa. Väinämöinen 1993, nro 3, 44–46.
10. Pekka Ervast, Suuret uskonnot, 1911, 21.
11. Juho Petäjaniemi, Muistelmia teosofisilta kesäkurseilta v. 1912. Ruusu-Risti 1969;1, 20.
12. Eino Krohn, Kuka oli Pekka Ervast. Ruusu-Risti 1985;4, 112.
13. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 40.
Pekka Ervast, Salaperäinen ihminen, 92–94.
14. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 40, 134.
15. Sven Krohn, Erään tietäjän elämä. Ruusu-Risti 1925, 406.
16. Gustav Zanderin kirje Pekka Ervastille 28.10.1896.
17. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 45.

Teosofiseen työhön

1. Pekka Ervast, Tolstoi – aikamme omatunto, 22.
2. Teosofisia muistelmia, 47.
3. Elia. Teosofisk Tidskrift, 1896, 341–42.
4. Jean Fr. Rossanderin kirje Pekka Ervastille 23.1.1897.

5. Frågor och svar 2. Teosofisk Tidskrift, 1897, 21–25.
6. Artikkel on julkaistu suomeksi Blavatskyn kirjassa Jumalten viisus.
7. Arvid Järnefeltin kirje Pekka Ervastille 4.4.1897.
8. Arvid Järnefeltin postikortti Pekka Ervastille. Saapumisen postileima 21.4.97.
9. Maija Kilpeläisen kirje Pekalle (ei pvm.).
10. Anna Kilpeläisen kirje Gerda Uggllalle.13.1.1897.
11. Maijun kirje Pekalle (ei pvm.)
12. Maijun kirje Pekalle (ei pvm.)
13. Anna Kilpeläisen kirje Pekalle14.5.1897.
14. Pohjanmaa, Suomen Teosofinen Seura 30-vuotias, 19.
15. Gustav Zanderin kirje Pekka Ervastille 21.4.1897.
16. Teosofisk literatur. Lördagsqvällen 1897;32, 257.
17. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 50.
18. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 52–53.
19. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 51.
20. Nimenmuutoksesta: Suomalainen Wirallinen Lehti 1.4.1897, 23.
21. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 55–57.
Petäjäniemi. Ruusu-Risti 1969;1, 21–22.

Judgelainen Ervast

1. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 60–61.
2. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 187–88.
3. Hugo Samzeliuksen kirje Pekka Ervastille 21.9.1897.
4. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 67.
5. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 63.
6. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 63.
7. Pekka Ervast, Ihmisyyden uskonto, 1982, 106.
8. Sven Krohn, Puheenvuoro jäsenkokouksessa 1.1.1938,
Totuus vapauttaa. Palanen Ruusu-Ristin ja J. R. Hannulan historiaa, 21.
9. Pekka Ervast, Ajatuksen ja käden parantava voima, 75.
10. Toimittajalta. Tietäjä 1920, 341.
11. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 64.

12. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 75.
13. Pekka Ervast, Ihmisyuden uskonto, 105.
14. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 11.
15. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 157, 158.
16. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 72.
17. Sven Krohn, Erään tietäjän elämä. Ruusu-Risti 1925, 409.
18. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 68–69.
19. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 69–70.

Teosofi Ervast

1. Humanitas, II vihko, toukokuu 1898, 53–56.
2. Spectator, Kirje Helsingistä. Valvoja 1898, 631–32.
3. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 73–74.
4. Pekka Ervast, Henkiseen tietoon, 151.
5. Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 80.
6. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 66–67.
7. Konsistorin ptk. 1.2.1899 § 4. Helsingin yliopiston keskusarkisto.
8. Ylioppilasmatrikkeli 1892–1901, 35. Helsingin yliopiston keskushallinnon arkisto.
9. Toimittajalta. Tietäjä 1913, 317.
10. Pekka Ervast, Nykyisen ajan ongelma ja sen ratkaisu, 133–34.
Pekka Ervast, Uudestisyntyvä Suomi, 19.
11. Pekka Ervast, Valoa kohti 1901, 3.
12. Y. H. Kallinen, Teosofiset kesäkurssit Puhoksessa 27 pv. kesäk.–7 pv. heinäk. 1912.
13. E., Ett besök hos en ockultist. Teosofisk Tidskrift 1900, 178–80, 174–80.
Pekka Ervast, Salatieteilijää tapaamassa. Ruusu-Risti 1934, 352–57.
14. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 73.
15. Sven Krohn, Ruusu-Risti 1925, 409.
16. Aimo Mela, Pekka Ervast, 140.
Yrjö Kallinen, Teosofiset kesäkurssit Puhoksessa, 4–5.
17. Anto Södermanin kirje 29.12.1899.

18. Aimo Mela, Pekka Ervast, 150.
19. Pekka Ervast vastaa kysymyksiin, kysymys nro 194.
Kuolinhetki, Nya Pressen 31.12.1899;296, 1.
20. Puheita ja lausuntoja Ruusu-Ristin kesäkursseilla v. 1932 muistiinpanojen mukaan. Ruusu-Risti-Järjestön jäsenlehti I.XII, 1954, N:o 16, 12.

Ruotsi vai Suomi?

1. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 114–15.
2. Emil Zander, kirje Pekka Ervastille 22.1.1900. (Kopio E. G:llä.)
3. Emil Zander, kirje Ervastille 4.4.1900. (Kopio E. G:llä.)
4. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 121–22.
5. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 119.
6. Sven Krohn, Henkilökohtaisia muistojani Pekka Ervastista. II Pekka Ervast seminaari 1998, 68.
7. Pekka Ervast, Karma ja sairaudet, 117.
8. Julkaistu 1909 suomeksi nimellä Kristillinen oppi.
9. Diakon, Om tjänandets evangelium. Teosofisk Tidskrift, 1901, 130–35.
Pekka Ervast, Teosofiska Samfundet. Teosofisk Tidskrift, 1902, 132–39.
10. Pekka Ervast, Ruusu-Risti ja vapaamuurarius, 13–14.
11. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1932, 171.
12. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 88.
13. Pekka Ervast, Kirje Mathilda Hällström-Grönbergille 17.10.1901.
(Kopio E. G:llä.)
14. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 93.
15. Kesäkursseilla 1933. Pekka Ervastin puhe 6.8.1933.
16. Pekka Ervastin puhe Ruusu-Ristin jäsenkokouksessa 10.9.1933.
17. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 74–75.
18. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 80–81.
19. Wiipurin Sanomat 4.1.1902.
Uusi Savo 9.1.1902.
Kansan lehti 18.1.1902.
20. Pekka Ervast, Kansallinen messianismi, esitelmä 21.4.1929.
21. E. E., Uutta kotimaista kirjallisuutta. Päivälehti, 18.12.1902

22. Annie Besant, Det Teosofiska Samfundets loger. Teosofisk Tidskrift 1902, 58–63.
23. Teosofiska Samfundet, Bref från Pekka Ervast. Teosofisk Tidskrift 1902, 134–38.
24. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 85–86.
25. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 85–86.

Teosofiaa kansalle

1. P. E., Pitääkö meidän olla sosialisteja? Työmiehen Illanvietto 19.9.1902;3, 23.
2. Pekka Ervast, Teosofia ja sosialismi. Työmiehen Illanvietto 26.9.1902;4, 29–31.
3. Seitsemän valhetta. Työmies 2.10.1902;227, 2.
4. Työmies 10.12.1902.
5. Työmies 10.12.1902;286, 3.
6. Pekka Ervast, Teosofisk Tidskrift 1902, nro 12, 273–77.
7. Pekka Ervast, Valon airueen toimikunnan ensimmäinen vuosikertomus 1903.
8. Mikkelin maakunta-arkisto. Viipurin hiippakunnan tuomiokapituli. Istuntopöytäkirjat 1903. Ca 7. Kokous 22.5., 69§. Kirje N:o 1049.
9. M. K., XX:e Seklet, 1902–03, 211.
10. Pekka Ervast, Kouluopetuksesta. Ruusu-Ristin Jäsenlehti N:o 18, 1956, 26.
11. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 15.
12. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 129.
13. Toimittajalta. Tietäjä 1910, 367–68.

Teosofista yhteistyötä Venäjän vallan aikana

1. Pekka Ervast, Teosofisia muistelmia, 129–30.
2. Pekka Ervast, Salaperäinen ihminen, 158–59.
3. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1924, 83–85.
4. Seppo Heikinheimo, Oskar Merikanto ja hänen aikansa, 465.
5. Pekka Ervast, Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia, 34.

6. Martti Humu, Tilaus-ilmoitus. Omatunto 1905, 2.
7. Pekka Ervast, Sokea usko ja rehellisyys. Omatunto 1905, 15–16.
8. Eino Krohn, Omatunto – Tietäjä – Ruusu-Risti. Ruusu-Risti 1933, 290.
9. Toimittajalta. Tietäjä 1909, 2.
10. Kansainvälinen teosofinen kongressi Lontoossa... Omatunto 1905, 96.
11. M. K-a, Pois tieto harvojen hallusta. New Yorkin Uutiset, 8.6.1912;32, 4–5.
A. K., Teosofiska rörelsen. Teosofisk Tidskrift 1905, 192.
12. Toimitus, Nykyaikainen tietäjä, Tietäjä 1908, 66–67.
13. Pekka Ervast, Ajatuksen ja käden parantava voima, 101–02.
Pekka Ervast, Karma ja sairaudet, 119–21.
14. Pekka Ervast, Karma ja sairaudet, 145–46.
15. A. R., ”Kuinka hartaasti soisinkaan, että tuli palaisi”, Vapaa sana. Ruusu-Risti 1933, 193.
16. Aimo Mela, Pekka Ervast, 189.
<http://gw.geneanet.org/rafaelo?lang=en&p=suoma+karolina&n=bergman>
17. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 76.
18. Y. K., Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I.
19. Pekka Ervast, Pahan voittaminen, 71.
20. Pekka Ervast, Ihmisyden uskonto, 193.
21. Pekka Ervast, Uudestisyntyvä Suomi, 20, 69.
22. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 77.
23. Sosialistiset häät. Helsingin Sanomat 18.3.1906;64, 5.
24. Toimittajalta. Tietäjä 1915, 401.

Mihin suuntaan?

1. Atte Pohjanmaa, Suomen Teosofinen Seura 30-vuotias. Helsinki 1937, 30.
2. Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston ensimmäinen vuosikokous maaliskuun 14–16 p:nä 1908. Pöytäkirja ym. Helsinki, 1908, 11.
Tien varrelta, Amerikan suomalaiset teosofit. Tietäjä 1907, 49–50.
3. Teosofisen Seuran Suomalainen Sektsioni. Omatunto 1906, 251–55.
4. Soikkanen, Sosialismin tulo Suomeen. Porvoo, 1961, 271–72.
Y. K. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I. Helsinki 1945, 124, 195.

5. Y. K. Laine, Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I, 126.
6. Uusia näkökohtia I. Omatunto 1907, 29–31.
7. Pekka Ervast, Henry Steel Olcottin elämäntyö, 41–51.
8. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1926, 162.
9. A. K., Presidentvalet. Teosofisk Tidskrift 1907, 79.
Pekka Ervast, Ihmisyyden uskonto, 72–73.
10. Pekka Ervast, Vuosikertomus. Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston ensimmäinen vuosikokous maaliskuun 14–16 p:nä 1908. Pöytäkirja ym. Helsinki, 1908, 16, 18, 19.
11. Pekka Ervastin ”taikaneliö”. Ruusu-Ristin Jäsenlehti N:o 25, 1964, 17–18.
12. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 413.
13. Pekka Ervast, Vuosikertomus, Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston ensimmäinen vuosikokous maaliskuun 14–16 p:nä 1908, 23–30.
14. Hr P. Ervast's teosofiska föredrag i Stockholm. Nya Pressen 24.10.1907;288, 3.
15. V. H. V., Annie Besant vastaamassa kysymyksiin. Omatunto 1907, 241–44.
16. Tonttulan arkipäivää, 13.
17. Pekka Ervastin kirje Herman Grönbergille. 23.12.1907. (Kopio E. G:llä.)
18. Pohjanmaa, 112.
19. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 412–13.
20. Olga Sinisalo, Ensimmäinen lootuskoulu. Ruusu-Risti 1961, 60–61.
21. Ompeluseura. Tien varrelta. Tietäjä 1908, 315.
22. Pekka Ervast, Ihmisyyden uskonto, 1982, 131.
23. Ruusu-Risti 1923, 258.
24. Varakonsuli Churchill, Olen muistanut kaikki syntini. Porvoo 1966, 159–60.
25. Pekka Ervast, Suuret uskonnot, Alkulause.

Teosofinen päämaja

1. Tietäjä 1920, 196.
2. Toimittajalta. Tietäjä 1910, 228.
3. Kesäkursseilla 1933, Pekka Ervastin puhe 6.8.1933.
4. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 78.
5. Pekka Ervast, Uudestisyntyvä Suomi, 61.

6. Pekka Ervast, Uudestisyntyvä Suomi, 73–74.
7. Pekka Ervast, Veljeysaate ja pahantekijät, 33, 34.
8. Teosofia kaikille. Tien varrelta. Tietäjä 1911, 82.
9. Tonttulan osoite on nykyisin Papinmäentie 31. Piippalaa ei enää ole. Se sijaitsi Alkutie 74:n kohdalla.
10. General Report of the thirty-fifth Anniversary and Convention of the Theosophical Society 1910, 3.
11. Toimittajalta. Tietäjä 1911, 89.
Pekka Ervast, Teosofisen Seuran päämaja. Kutsumus. Helsinki 1917, 11.
12. Muistiinpanija, Päämajassa. Tietäjä 1911, 23.
13. Muistiinpanija, Päämajassa. Tietäjä 1911, 24–28.
14. Tonttulan arkipäivää, 9.

Teosofisen liikkeen hajaannus

1. Idän Tähdien Järjestö. Tietäjä 1911, 175.
2. Tähdien Järjestö. Mikkeli, ei painovuotta.
3. Toimittajalta. Tietäjä 1911, 92.
Pekan saamista moitteista: Eino Krohn, ”Georg S. Arundale, Mount Everest, sen henkinen saavuttaminen”, Kirjallisuutta. Ruusu-Risti 1935, 267.
4. Kirjallisuutta, Ernest Egerton Wood, ”Is this Theosophy?”, J. Ptn., Ruusu-Risti 1936, 192.
5. Toimittajalta. Tietäjä 1911, 91.
6. Tietäjä 1911, 289.
7. Pekka Ervastin ”Taikaneliö”. Ruusu-Ristin jäsenlehti N:o 25. XII 1964.
8. Ruusu-Risti 1925, 99.
9. Steinerin eron syy. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1928, 287.
10. Toimittajalta. Tietäjä 1911, 87.
11. Suomen Teosofisen Seuran neljäs vuosikokous pääsiäispyhinä huhtikuun 16–17 p:nä 1911, 7–10.
12. Suomen Teosofisen Seuran neljäs vuosikokous pääsiäispyhinä huhtikuun 16–17 p:nä 1911, 12.
13. Suomen Teosofisen Seuran neljäs vuosikokous pääsiäispyhinä huhtikuun 7–8 p:nä 1912, 10.
14. T. V., Tietäjä 1911, 180.

15. Pekka Ervastin puhe Jousimies-looshin kokouksessa 23.2.1930.
16. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 11.
17. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 6.
18. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 201.
19. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 147.
20. V. H. V., Tohtori Steiner kysymysten vastaajana. Tietäjä 1912, 206–07.
21. J. R. Hannula, Kristosofian Polulla, II, 518.
22. J. R. Hannula, Kristosofian Polulla, II, 518.
23. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 250–52.
24. Tietäjä 1913, 160.
25. Tietäjä 1913, 160.
26. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933, Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 5.
27. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 406–07.
28. Juho P. [Petäjaniemi], Kesäkurssit 1912, Tietäjä 1912, 289.
29. Yrjö Kallisen kertomaa.
30. Yrjö Kallisen kertomaa.
31. Juho Petäjaniemi, Muistelmia teosofisilta kesäkursseilta v. 1912. Ruusu-Risti 1969, 1, 25.
32. J. R. Hannula, Kristosofian polulla II, 478–479.
33. J. R. H., Vaikutelmia teosofisilta kesäkursseilta. Tietäjä 1912, 293.
34. Juho P., Kesäkurssit 1912. Tietäjä 1912, 289–90.
35. Pekka Ervast julkaisi muistelmiaan v. 1915–1916 Tietäjässä, ja ne on julkaistu myös 1980 ilmestyneessä teoksessa Teosofisia muistelmia.
36. Juho Simpanen, Vaikutelmia kesäkursseilta, Tietäjä 1912, 295.
37. Toimittajalta. Tietäjä 1912, 251.
38. Juho Simpanen, Vaikutelmia kesäkursseilta. Tietäjä 1912, 296.
39. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti n:o 6. Marraskuu 1918, 16.
40. J. R. Hannula, Kysymyksiä ja vastauksia XIV, Kysymys 88, 76–77.
41. Pekka Ervast, Suomen kansallishaltia, 11–12.
42. Pekka Ervast, Suomen kansallishaltia, 36–48.
43. Pekka Ervast, Uudestisyntyvä Suomi, 24.
44. Tietäjä 1918, 89.

45. Teosofisk Tidskrift, Juli 1913.
46. Pekka Ervast, Tähtikoulut, 53.
47. Tietäjä 1913, 294.
48. Sven Krohn. Ruusu-Risti 1925, 413.
49. Ruusu-Risti 1931, 285–86.
50. Tonttulan arkipäivää, 5.
51. Tonttulan arkipäivää, 9.
52. Tonttulan arkipäivää, 3.
53. Tietäjä 1918, 20.
54. Tietäjä 1918, 20–21.

Maailmansota

1. Suomen Teosofisen Seuran kahdeksas vuosikokous, 13.
2. Sven Krohn. Ruusu-Risti 1925, 414.
3. Tietäjä 1914, 511.
4. Esoteerisia opetuksia, 82.
5. Tietäjä 1918, 21.
6. Ruusu-Risti 1928, 284–85.
7. Sven Krohn. Ruusu-Risti 1925, 414.
8. The Theosophist 1924.
Ruusu-Risti 1924, 227.
9. Basil P. Howell (koonnut), Teosofinen Seura, ensimmäiset viisikymmentä vuotta, 1925, 93.
10. Tietäjä 1920, 4.
11. Annie Besant, Otteita presidenttipuheista, V. H. V. (koonnut ja suomentanut), Mitä teosofit sodasta sanovat, 50–51. Ruusu-Risti 1922, 262.
12. Tietäjä 1920, 102.
13. Tietäjä 1917, 198–201.
14. Tietäjä 1920, 105.
15. Sven Krohn. Ruusu-Risti 1925, 414.
16. Tietäjä 1914, 420–22 ja 1920, 338–48.
17. Ruusu-Risti 1922, 162–65.
18. Pekka Ervast, Tietäjä iänikuinen, 61–90.

19. Pekka Ervast, Tietäjä iänikuinen, 70.
20. Pekka Ervast, Tietäjä iänikuinen, 68–69.
21. Tietäjä 1918, 21–22.
22. Teosofisen Seuran vuosikokous 1916, 14. Tietäjä 1915, 261.
23. Tietäjä 1915, 262.
24. Tietäjä 1915, 447.
25. Tietäjä 1915, 317–18.
26. Tietäjä 1915, 403 ja 1916, 429–30.
27. Pekka Okko, Luettelo Pekka Ervastin kirjoista, 45.
28. Tietäjä 1915, 315.
29. Eino Leino aikalaistensa silmin. Toim. Aarre M. Peltonen, 158–59.
30. Eino Leino aikalaistensa silmin. Toim. Aarre M. Peltonen, 158–59.
31. Tietäjä 1915, 498.
32. Eino Leinon kortti Pekka Ervastille 19.2.1916.
33. SKS:n arkisto Kl n:ro 7741.
34. Maakansa 29.6.1916;70, 4.
35. Eeva Rissanen. Ruusu-Risti 1968, 2, 13–14.
36. V. H. V., Tietäjä 1917, 353.
37. V. H. V., Tietäjä 1917, 356.
38. V. H. V., Tietäjä 1917, 358–59.
39. Tietäjä 1917, 347.
40. Tietäjä 1919, 153.
41. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1924, 8.
42. Tietäjä 1924, 7–8.
43. Tietäjä 1924, 9.
44. Tonttulan arkipäivää 23.
45. Tonttulan arkipäivää, 10.
46. Sunnuntai 20.8.1916;33, 3.
47. Ervastin puhe Jousimies-looshin kokouksessa 23.2.1930.
48. Pekka Ervast ”Kouluopetuksesta”. Ruusu-Ristin jäsenlehti N:o 18, VI 1956.
49. Sunnuntai, 7.1.1917;1, 1–2.
50. U. H., Kalevala – ”pyhä kirja”. Aika 1917;1, 105.

51. U. H., Kalevala – ”pyhä kirja”. Aika 1917;1, 107.
52. I. H., Kalevala ja teosofia. Karjalan Aamulehti 17.1.1917.
53. I. H., Karjalan Aamulehti 17.1.1917, 3.
54. Tietäjä 1916, 304–15.
55. Tietäjä 1916, 309.
56. Tietäjä 1916, 315–18.
57. Tietäjä 1916, 407.
58. A. A. Saarnio, Teosofia ja sosialidemokratia. Tietäjä 1916, 413–14.
59. Tietäjä 1917, 52.
60. ”Kansanvaltaistuva Venäjä”. Helsingin Sanomat, 17.3.1917;74, 4.
61. Tietäjä 1917, 295.
62. Pekka Ervast, ”Unelma”. Tietäjä 1917, 151.
63. Tietäjä 1917, 152.
64. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 84–85.
65. J. R. Hannula, Sananen vielä Pekka Ervastin asemasta, 1939, 15–16.
66. Tietäjä 1917, 391
67. Teosofisen Seuran kymmenes vuosikokous Helsingissä, 8–9.
68. Tietäjä 1918, 130–31.
69. Tietäjä 1918, 65.
70. Itä-Suomen Työmies 19.1.1918;16, 1.
71. Itä-Suomen Työmies 19.1.1918;16, 1.
72. Tietäjä 1918, 69–70.
73. Tietäjä 1918, 72.
74. Tompuri 1942, 296.
75. Pekka Ervast, Suomen Teosofinen Seura ja sen ylishteeri. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1918;6, 4.
76. Anna Heimo, Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tutkinnat osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1275. Helsinki 2010, 181, 108.
Tauno Tukkinen, Teloittajien edessä. Jyväskylä 1999, 45, 43.
Tauno Tukkinen, ”Teosofi johtaja Pekka Ervast kansalaissodan pyörteisä”. Ykkös-Sanomat 8.7.1987, 7.
77. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=48401867>. Toinen tuomio. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1918;4–5, 14.

78. Tietäjä 1918, 67.
79. Tietäjä 1918, 67–68.
80. Tietäjä 1918, 131–32.
81. Kesäkurssit. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti, 1918, 4–5, 7.
82. Toimittajalta. Tietäjä 1918, 132.
83. Kesäkurssit. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1918;4–5, 7–8.
84. Uno Pore, Pekka Ervastian kirjeitä Hilda Pihlajamäelle. RR 1953, 1, 7–8.
85. Kaarle Krohn, Kalevalankysymyksiä I, 20.
86. Toimittajalta. Tietäjä 1919, 87.
87. Jouko Hautala, Suomen kansan vanhojen runojen tilaajat. Suomen Kansan Vanhat Runot XIV. Uudenmaan runot. 1948, 506.
88. Heikki Peltolan kiertokirje, 1922.
89. Pekka Ervastian kirje 13.2.1919 Laina Brummertille.
90. Pekka Ervastian kirje 27.3. 1919 Laina Brummertille.
91. Heikki Peltolan kiertokirje, 25.
92. Heikki Peltolan kiertokirje, 24.

Ruusu-Risti

1. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti, 1918;6, 9.
2. A. A. Saario, Kuka ylisihiteeriksi. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1919;1, 3–4.
3. Suomen Teosofinen Seura ja sen ylisihiteeri. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1919;1, 9–10.
4. Pekka Ervast, Ylisihiteeriyteni. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1919;1, 11–14.
5. Suomen Teosofinen Seura ja sen ylisihiteeri. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1919;2–3, 12–14.
6. Helsingin Sanomat, 13.6.1920;156, 8.
7. V. J. K., Suomen Teosofisen Seuran neuvottelukokous. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 1920;1, 5.
8. Vastalause. Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti 192;1, 20.
9. A. A., Suomen Teosofisen Seuran jakokysymys. Teosofi 1920, 182.
10. Pekka Ervast 26.2.1920. Kirje Hilda Pihlajamäelle.
11. Tietäjä 1920, 102.

12. Tietäjä 1920, 105.
13. Tietäjä 1920, 197.
14. Annie Besantin kirje Pekka Ervastille 13.5.1920.
15. Tietäjä 1920, 243.
16. Annie Besantin kirje Pekka Ervastille. Kirje suomeksi Ruusu-Risti 1921, 197–98.
17. Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous, 4.
18. Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous, 5.
19. Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous, 7.
20. Tietäjä 1920, 242.
21. Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous, 8.
22. Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous, 9–10.
23. I. V. H., Muistelmia 45-vuotiselta teosofiselta taipaleelta. Ruusu-Risti 1951, 309.
24. Tietäjä 1920, 143.
25. Tietäjä 1920, 243, 334.
26. Heikki Peltolan kiertokirje, 26–27.
27. Kustannusosakeyhtiö Tietäjä. Karjalan Aamulehti 21.8.1920;191, 2.
28. Sven Krohn, Pekka Ervast persoonallisuutena. Ruusu-Risti 1950, 295.
29. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1924, 87.
30. Suomen Teosofisen Seuran Okkultinen Osasto, Kiertokirje n:o 2.
31. Tietäjä 1920, 382.
32. Pekka Ervastin kirje Annie Besantille marraskuussa 1920.
33. Ruusu-Risti 1983, 132.
34. Aatteellisten yhdistysten rekisterilehti 1921;25, 13.
35. Sven Krohn, Pekka Ervast persoonallisuutena. Ruusu-Risti 1950, 295.
36. Ruusu-Risti 1928, 95.
37. F. K., Kirje Helsingistä. Liitto 13.1.1921;8, 2–3.
38. Kaiku 13.3.1921;58, 1.
39. Ruusu-Risti 1983, 132.
40. Aarni Kouta, Friedrich Nietzsche I. Ruusu-Risti 1921, 284–85.
41. Ruusu-Risti 1921, 322. Ruusu-Risti 1921, 255.
42. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 59.

43. Eemeli Siniranta, Pieni muistikuva ensimmäisestä Ruusu-Risti vuosijuhlasta. Kristosofi 1965, 95–96.
44. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1922, 162.
45. Ruusu-Risti 1921, 394.
46. Ruusu-Risti 1921, 397.
47. M. F., Esteri Weissenberg. Naisten Ääni 11.6.1921;11, 128.
48. Pekka Ervast, Teosofisen Seuran tehtävä. Ruusu-Risti 1921, 333.
49. Ruusu-Risti 1921, 334.
50. Eino Leino rouva Steinerille 4.5.1921.
51. Ruusu-Risti 1921, 324–25.
52. Pekka Ervastin kiertokirje. Teosofi 1921;9, 155.
53. Ruusu-Risti 1922, 96.
54. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 10.
55. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 10.
56. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 10.
57. Pekka Ervast, Esoteerisia opetuksia, 27.
58. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 158.
59. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 158.
60. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 160–61.
61. J. R. Hannula, Kysymyksiä ja vastauksia, XVI, nro 293.
62. E. K-n, Goethen Faust. Helsingin Sanomat, 19.10.1921;286, 7.
Esitelmäsarja Faustista. Helsingin Sanomat, 25.10.1921;292, 5.
Esitelmät Faustista. Helsingin Sanomat, 1.11.1921;299, 6.
Faust-esitelmien loppu. Helsingin Sanomat, 18.11.1921;316, 8.
63. Ruusu-Risti 1922, 96.
64. Ruusu-Risti 1922, 127.
65. Frater Rosae Crusis, Kristus ja teosofinen liike. Ruusu-Risti 1922, 38.
66. Frater Rosae Crusis, Kristus ja teosofinen liike. Ruusu-Risti 1922, 39–40.
67. Maria Kilpeläisen kirje Gerda Ugglalle 5.3. 1922. Viborgs länstyrelse.
Wiborgs Nyheter 7.2.1922;30, 2.
68. Maijun kirje Gerda Ugglalle 5.3.1922.
69. Viipurin kaupungin osoitekalenteri ja liikehakemisto 1927, 1929.
70. Ruusu-Risti 1922, 123–26.

71. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1922, 161.
72. Pekka Ervast, Paavali ja hänen kristinuskonsa, 47–50.
73. Ruusu-Risti 1923, 36.
74. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 193.
75. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 164–65.
76. Pekka Ervast, Eväitä matkalle, 172.
77. Ruusu-Risti 1924, 36.
78. Viljo Kojo, Kymmenen hedelmällistä vuotta. Maaailma 1.1.1924, 1, 75–76.
79. Eino Krohn, Upptäckare i konstens värld, 78.
80. Ruusu-Risti 1924, 319.
81. Avajaisista: Unkarilainen taidenäyttely. Liitto 18.11.1922,264,1.
Rullan går... Arbetarbladet 4.1.1924;2, 2.
82. Ruusu-Risti 1969;1, 28.
83. Pohjanmaa 1937, 56.
84. Tonttulan arkipäivää, 12.
85. Eino Krohn, Gösta Stenman. Ruusu-Risti 1947, 91.

Yhteisvapaamuurarius

1. Suomen Yhteis-Vapaamuurarijärjestö. Suomen Yhteis-Vapaamuurari 1924;1, 1.
2. Muistelmia nelivuotiskaudelta 1920–1924. Suomen Yhteis-Vapaamuurari 1924;5, 82.
3. Ruusu-Risti 1921, 55.
4. Kyllikki Ignatius, Väärinkäsitysten välttämiseksi. Teosofi 1920, 220.
5. Pekka Ervast, Varde Ljus -looshin kokouksessa 13.3.1932.
6. Pekka Ervast, Millä tavalla Kristuksen työ vaikuttaa vapaamuurariuteen. Esitelmä Vega-looshissa 21.2.1932.
7. Muistelmia nelivuotiskaudelta 1920–1924. Suomen Yhteis-Vapaamuurari 1924;6, 83.
8. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 7.
9. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 7.
10. Muistelmia nelivuotiskaudelta 1920–1924. Suomen Yhteis-Vapaamuurari 1924;6, 83.

11. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 7.
12. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 7.
13. Veljeskunnan perustamisvaiheet 8.
14. Veljeskunnan perustamisvaiheet 8.
15. Veljeskunnan perustamisvaiheet 8–9.
16. Veljeskunnan perustamisvaiheet 9.
17. Veljeskunnan perustamisvaiheet 9.
18. Veljeskunnan perustamisvaiheet 9.
19. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta. 33–34.
20. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta. 28, 50.
21. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta, 60–61.
22. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta, 66–67.
23. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta, 110–17, 121–31.
24. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1925, 263.
25. Ruusu-Ristin Neuvosto – Pekka Ervast, Ruusu-Risti-Seuran jäsenille. Kiertokirje N:o 8, 1.
26. ”-n.”, Vapaamuurariutta käsittelevä kirja. Viikko-Sanomat 19.9.1925;38, 5.
27. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1925, 340–41.
28. Kiertokirje N:o 8.
29. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 10.
30. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 10.
31. E. K., Vuosikokous. Ruusu-Risti 1926, 175.

Toiminta vakiintuu

1. T. V., Maailman uskontojen pyhiä kirjoja suomenkielelle. Helsingin Sanomat, 15.2.1925;45, 12.
2. Jussi Snellman, Tao-Te-King. Uusi Suomi 22.3.1925;68, 26.
3. Forssan Lehti 19.3.1923;33, 4.
4. V–i. K., Elämänvalaistusta idästä. Helsingin Sanomat, 31.5.1925;145, 16.
5. S. I. Krohn, Vuorisaarna. Helsingin Sanomat, 20.12.1925;345, 13.
6. ”St.”, Maailman pyhät kirjat. Forssan Lehti 11.1.1926;3, 4.
7. K. O., Kirjailija Pekka Ervast 50-vuotias. Sisä-Suomi 24.12.1925;296, 3.

8. Pekka Ervast. Helsingin Sanomat, 24.12.1925;349, 8.
9. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1926, 13–14.
Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 2–3.
10. Uno Pore, Eno Leinon trilogia ”Alla kasvon Kaikkivallan”. Ruusu-Risti 1949, 100.
11. Eino Leinon kirje Pekka Ervastille 18.6.1925.
12. Pekka Ervast, Vihkimyksen polku, 176.
13. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1926, 132–35. Ruusu-Risti 1979;5–6, 13.
Eino Krohn, Valio Hytösen muistosanat. Ruusu-Risti 1984, 30.
14. Ruusuristolainen, Lootuskoulu Jyväskylään. Saarijärven Paavo 27.7.1926;81, 4.
15. Pieni lasten koulukoti. Teosofi 1926, 64.
Annikki Reijonen, Teosofinen lastenkoulu. Ruusu-Risti 1925, 286–87.
16. Pekka Ervast, Henkinen kehitys, 12–16.
17. K. T., Kesäkurssit Valon majassa. Ruusu-Risti 1926, 180.
Johannes Kotipelto, Miten tulit teosofiksi?
18. K. T., Ruusu-Risti 1926, 181–82.
19. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1926, 170.
20. Kirkosta eroaminen. Ruusu-Risti 1927, 77.
21. P. E., Temppelelirahasto. Ruusu-Risti 1927, 30–31.
22. Yrjö Eloniemi, Ruusu-Ristin 30-vuotinen taival. Ruusu-Risti 1950, 283.
23. Pirkko Salonen – Katri Sorsa, Jyväskylän Kristosofitemppelin historiikka, 2, 9.
24. Ruusu-Risti-temppeleli. Keskisuomalainen 31.12.1927;298, 2.
25. Keskisuomalainen 30.12.1927;297, 2.
26. Ainutlaatuinen juhlatilaisuus Jyväskylässä loppiaisaattona ja -päivänä. Keskisuomalainen 8.1.1928;5, 2.
27. Krohn, Upptäckare in konstens värld. Helsingfors 1970, 82–83.
28. Krohn 1970, 83.
29. S. K., Vuosijuhlamme. Ruusu-Risti 1927, 165.
30. S. K. Ruusu-Risti 1927, 166–69.
31. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin VII vuosikokous v. 1927. 14.4.1927.
Pikakirj. Reino Kuosma (päivämäärä on väärä, po. 15.4.1927). Ruusu-Risti 1977;3, 11.

32. Ruusu-Ristin seitsemäs vuosikokous. Keskisuomalainen 20.4.1927;87, 2.
33. S. K., Ruusu-Risti 1927, 169.
34. S. K., Ruusu-Risti 1927, 170–71.
35. S. K., Ruusu-Risti 1927, 170–71.
36. Ruusu-Ristin seitsemäs vuosikokous. Keskisuomalainen 20.4.1927;87, 2.
37. S. K., Ruusu-Risti 1927, 173.
38. S. K., Ruusu-Risti 1927, 174.
39. Heikki Poroila, Erkki Melartinin teosluettelo.
40. Aimo Mela, Pekka Ervast, 303.
Toimittajalta Ruusu-Risti 1932, 70–71.
41. Ruusu-Risti 1929, 316.
Tieto Svenin matkasta Turun Yliopiston opettajien matrikelista.
42. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle, Pilpala 30.9.1932.
43. Uno Pore, Pekka Ervastin kirjeitä Hilda Pihlajamäelle. Ruusu-Risti 1953, 11–12.
44. A O., Terijoen kesäkursseilta. Keskisuomalainen 24.8.1927;191, 3.
45. A O., Terijoen kesäkursseilta. Keskisuomalainen 24.8.1927;191, 3.
46. Olga Lounas, Ruusu-Risti 1975;2, 17.
47. Tuuli Reijonen, Muutamia muistoja Pekka Ervastista. Ruusu-Risti 1988;4, 115.
48. Tuuli Reijonen, Muutamia muistoja Pekka Ervastista. Ruusu-Risti 1988;4, 115.
49. Eino Krohn, Kulmakoulua muistellen. Ruusu-Risti 1981;8, 7.
50. Ruusu-Risti kesäkurssit. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1927, 243.
51. C–a. Hufvudstadsbladet 27.8.1927;229, 3
52. Helsingin Sanomat 28.8.1927;231, 7.
53. Maailmanopettajan tuleminen. Teosofi 1927, 261.
54. Maailmanopettajan tuleminen. Teosofi 1927, 259.
55. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1927, 327.
56. Toimittajalta Ruusu-Risti 1927, 328.
57. Pekka Ervast, puhe Jousimies-looshin kokouksessa 23.2.1930.
58. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1927, 294–95.
59. Veljeskunnan perustamisvaiheet 10–11.

60. Sven Krohn Erik Gullmanille. Helsinki 29.4.1993.
61. Sven Krohn Erik Gullmanille. Puhelinkeskustelu 9.10.1993.
62. Veljeskunnan perustamisvaiheet, 12.
63. Eino Krohn. Ruusu-Risti 1983, 133.
64. Yrjö Eloniemi. Ruusu-Risti 1950, 282.
65. Ruusu-Risti 1928, 140.
66. P. E., Ruusu-Risti-vapaamuurarius. Ruusu-Risti 1928, 23.
67. J. R. H., Ruusu-Risti-seuran vuosikokous helluntaina. Ruusu-Risti 1928, 209–15.
Ruusu-Ristin vuosikokouksessa. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1928, 217.
68. J. R. H., Ruusu-Risti 1928, 209–10.
69. Ruusu-Risti Juhlamatinea. Helsingin Sanomat 25.5.1928;141, 1.
70. Pekka Ervast, Suomen tulevaisuus. Puhe Ruusu-Ristin vuosijuhlissa 28.5.1928. Ruusu-Risti 1928, 203, 207–08.
71. J. R. H., Ruusu-Risti 1928, 213.
72. E. K., Kesäkurssit. Ruusu-Risti 1928, 231.
73. Pekka Ervastin luentosarja. Keski-suomalainen 2.8.1928;175, 2.
74. E. K., Kesäkurssit. Ruusu-Risti 1928, 231–32.
75. Olga Lounas, Muistelmia P. E:stä. Ruusu-Risti 1975;2, 20.
76. Olga Lounas, Muistelmia P. E:stä. Ruusu-Risti 1975;2, 19.
77. E. K., Kesäkurssit. Ruusu-Risti 1928, 232.
78. Pekka Ervastin esitelmien radiointia. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1928, 218.

Kulmakoulun suosijissa

1. Y. E., Kulmakoulusäätiö vuosina 1931–1943, 3–4.
2. Helsingin kaupungin museo. <https://hkm.finna.fi/Record/hkm.HKMS000005:00000sor>
3. Eino Krohn, Kulmakoulua muistellen. Ruusu-Risti 1981;8, 7.
4. Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matrikkeli.
5. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1928, 95–6.
6. Eino Krohn, Kulmakoulua muistellen. Ruusu-Risti 1981;8, 8–9.
7. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1928, 95–96.

8. Ilmoitus, Uusi Suomi 6.5.1928;105, 3.
9. Dan Sundell, Uuden temppelin aika. Ruusu-Risti 1983;3, 81.
10. Ruusu-Risti kongressi. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1929, 45.
11. Ruusu-Risti-koti. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1928, 288.
12. Ruusu-Ristin yhdeksäs vuosikokous. Ruusu-Risti 1929, 158.
13. J. E. P., Vuosikokouksemme. Ruusu-Risti 1929, 142.
14. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 143.
15. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 145.
16. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 146.
17. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 147.
18. Pekka Ervast, Eurooppalaisia näköaloja, 29–30.
19. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 147.
20. J. E. P., Ruusu-Risti 1929, 147–48.
21. Veljeskunnan perustamiskvaiheet, 12.
22. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1929, 49–54.
23. Pekka Ervast, Suomen tehtävä, Ruusu-Risti 1967;9, 1–6 ja 10; 3–9.
24. Pekka Ervast, Suomen tehtävä. Ruusu-Risti 1967;10, 3–9.
25. Aimo Mela, Pekka Ervast, 312.
26. Pekka Ervast, Tähtikoulut, vuoden 1979 painos, 103.
27. Ruusu-Ristin 4. kesäkurssi. Keskisuomalainen 3.8.1929;175, 2.
28. U. J. Pore. Kesäkurssimme, Ruusu-Risti 1929, 291.
29. Aino Ristonmaa, Muistelmia kesäkursseilta 1929. Ruusu-Ristin jäsenlehti, N:o 27, 1966, 22.
30. U. J. Pore. Kesäkurssimme. Ruusu-Risti 1929, 292–93.
31. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 29.
32. Ruusu-Ristin kesäkurssit. Keskisuomalainen 6.8.1929;177, 2.
33. Ruusu-Ristin kesäkurssit. Keskisuomalainen 7.8.1929;178, 2.
34. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 70–72, 79–81.
35. Pahan probleemi. Keskisuomalainen 8.8.1929;179, 2.
36. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 84, 89–90.
37. Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 105–06.
38. U. J. Pore. Kesäkurssimme, 1929, 291.
Pekka Ervast, Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa, 60.

39. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1929, 277.
Aino Ristonmaa. Ruusu-Ristin jäsenlehti, 1966, 24–25.
J. R. H., Uusia kirjoja. Ruusu-Risti 1929, 350–51.
40. U. J. Pore. Kesäkurssimme, 1929, 294.
41. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1930, 55.
42. P. E., Ylläolevan johdosta. Ruusu-Risti 1929, 349.
43. Y. E., Kulmakoulusäätiö vuosina 1931–1943, 5.
44. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1929, 317–18.
45. Pekka Ervast, Eurooppalaisia näköaloja, 6–7.
46. Helsingin Ruusu-Risti-ryhmä. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1929, 451–52.
Eräs keskustelukysymys. Vapaa sana. Ruusu-Risti, 1930, 24.
47. Uuno Pore, Ruusu-Ristin tehtävä. Ruusu-Risti 1945, 306.
48. Pekka Ervast, Ihmisyden uskonto, 176.
49. J. K. S., Ruusu-Ristin kymmenes vuosikokous. Ruusu-Risti 1930, 203.
50. J. K. S., Ruusu-Risti 1930, 204.
51. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1930, 185–86.
52. J. K. S., Ruusu-Risti 1930, 204–05.
53. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1930, 186–87.
J. K. S., Ruusu-Risti 1930, 206.
54. Pekka Ervast, Maailman valo, 235–36.
55. J. R. H., Kesäkurssit. Ruusu-Risti 1930, 276–77.
56. ”Kapteeni” (Sulo Armas Koivu), Etsikää, niin te löydätte! Ruusu-Risti 1950, 317–22.
57. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1930, 301–02.
58. Painosta. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1930, 323.
59. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1930, 330.
60. Ruusu-Ristin jäseniksi pyrkijöiden. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1930, 380.
61. Pekka Ervast, Kristuksen tulemisen salaisuus, 18–19.
62. Pekka Ervast, Kristuksen tulemisen salaisuus, 21, 23–24.
63. Atte Pohjanmaa, Suomen Teosofinen Seura 30-vuotias. Helsinki 1937, 99.
Toimitukselta. Teosofi 1931, 131.
64. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1931, 37–40.
65. A. R., Ruusu-Ristin XI:s vuosikokous. Ruusu-Risti 1931, 112.

66. Mukana ollut, Muistiinpanoja Pekka Ervastian johtamilla kesäkurseilla V. Pohjolan Valo 1952, 4.
67. Kutsuvieraina. Tien varrelta. Teosofi 1931, 206.
68. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1931, 181–82.
69. Aimo Mela, Pekka Ervast, 315.
70. H. P. B:n syntymän satavuotisjuhlaa. Tien varrelta. Teosofi 1931, 309.
H. P. Blavatskyn satavuotispäivää. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1931, 247.
71. Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia, 328.
72. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1931, 252.
73. Pyry Waltari, Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen, 17–18.
74. Pyry Waltari, Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen, 20.
75. Pyry Waltari, Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen, 21.
76. Tapparamies 1932;6, 6.
77. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 103–04.
Pekka Ervast, Haaveilija, 272–73.
78. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 106.
79. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 107.
80. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 109.
81. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 112
82. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 113.
83. Pekka Ervast, Jeesus Kristus, maailman vapahtaja, 132–33.
84. Eino Krohn, Ruusu-Ristin kahdestoista vuosikokous. Ruusu-Risti 1932,
113, 116.
85. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 109.
Aimo Mela, Pekka Ervast, 333.
86. Kesäkurseilla 1933, Pekka Ervastian puhe 6.8.1933.
87. Aira Lehtinen, Henkisen elämän mahti, 46.
88. Pekka Ervastian kirje Anna Eskeliselle 21.8.1932.
89. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 23–24.
90. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 36.
91. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 23.
92. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 42.
93. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 92–93.

94. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 93.
95. Pekka Ervast, Mitä on vapaus, 94.
96. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1932, 171.
97. Englanniksi P. E:n pikku elämäkerta, Vapaa sana. Ruusu-Risti 1933, 99–100.
98. A. R., Siltoja Suomesta ulkomaille. Mitä muualla tiedetään. Ruusu-Risti 1933, 138.
Englanniksi P. E:n pikku elämäkerta. Vapaa sana. Ruusu-Risti 1933, 97.
99. A. R., Uutisia ulkomailta. Mitä muualla tiedetään. Ruusu-Risti 1933, 188.
100. A. R., Ruusu-Risti 1933, 139.
101. A. R., Uutisia ulkomailta. Mitä muualla tiedetään. Ruusu-Risti 1933, 186–87.
102. A. R., Uutisia ulkomailta. Mitä muualla tiedetään. Ruusu-Risti 1933, 187.
103. A. R., Ruusu-Risti 1933, 188–90.
104. J. Ptn., P. E:n Vuorisaauna. Mitä muualla tiedetään. Ruusu-Risti 1933, 306–07.
Swami Jagadisvaranda, The Sermon on the Mount: An Interpretation. By Pekka Ervast. The Aryan Path, Volume IV, January-December 1933, 708.
105. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle 15.3.1933.
106. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle 12.12.1932.
107. Y. E., Kulmakoulusäätiö vuosina 1931–1943, 11.
Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 37.
108. Y. E., Kulmakoulusäätiö vuosina 1931–1943, 11–12.
109. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle 15.3.1933.
110. Esko Koivisto, Yksi yleisöstä. Vapaa sana. Ruusu-Risti 1933, 97–98.
111. Esko Koivisto, Yksi yleisöstä. Vapaa sana. Ruusu-Risti 1933, 98–99.
112. J. Ptn., Kolmastoista vuosikouksemme. Ruusu-Risti 1933, 172–73.
113. J. Ptn., Kolmastoista vuosikouksemme. Ruusu-Risti 1933, 175–76.
114. J. Ptn., Kolmastoista vuosikouksemme. Ruusu-Risti 1933, 177.
115. Pekka Ervast, Maailman valo, 313, 316, 318.

Testamentti

1. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 1.
2. Mukana ollut, Muistiinpanoja Pekka Ervastin johtamilla kesäkursseilla I. Pohjolan Valo 1951, 73.
3. H. K-nen. Jyväskylän kesäkurssit. Ruusu-Risti 1933, 207.
4. E. L., Kesäkurssit 26.6.–3.7.1955. Ruusu-Ristin jäsenlehti N:o 18, 7. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti, 11–12.
5. H. P. Blavatsky, Teosofian avain, 279.
6. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti, 4–5.
7. Pekka Ervast, Christosofia, 143, 142.
8. Mukana ollut, Muistiinpanoja Pekka Ervastin johtamilla kesäkursseilla II. Pohjolan Valo 1951, 95.
9. Mukana ollut, Muistiinpanoja Pekka Ervastin johtamilla kesäkursseilla I. Pohjolan Valo, 1951, 74.
10. Klara Saario, Kesäkurssien alkaessa. Elämän koulu. Tampere 1945, 11.
11. Pekka Ervastin puhe kesäkursseilla 6.8.1933.
12. R.-R. kesäkurssit Jyväskylässä 30.7.–6.8.1933. Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 4.
13. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle 11.8.1933.
14. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselle 14.8.1933.
15. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 199–200.
16. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 200.
17. Yrjö Eloniemä, Ruusu-Ristin 30-vuotinen taival. Ruusu-Risti 1950, 284.
18. Pekka Ervast, Valoa Pohjolasta, 5–8.
19. Pekka Ervast, Valoa Pohjolasta, 31.
20. Pekka Ervast, Valoa Pohjolasta, 48–49.
21. C. S. Billenstein, Opklaringen af Nostradamus Profetier. Holte 1920.
22. Pekka Ervast, Valoa Pohjolasta, 64.
23. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 243.

Amerikan ihmemaa

1. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 2.
http://media.pekkaervast.net/misc_files/Kuriiriposti_2_New_York.jpg
2. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1933, 243–44.
3. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 1–2.
4. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 8–9.
5. Pekka Ervastian kirje Anna Eskeliselle 30.11.1933.
6. Aimo Mela, Pekka Ervast, 343.
7. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 13–14, 51.
8. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 73–76.
9. Radha Rajagopal Sloss, Lives in the Shadow with J. Krishnamurti, 58.
10. Pekan kortti Rakel Ervastille 28.11.1933.
11. Pekka Ervastian puhe ennen vuosikokouksen alkamista vuonna 1934.
12. Aimo Mela, Pekka Ervast, 350.
13. Aimo Mela, Pekka Ervast, 350.
14. Aimo Mela, Pekka Ervast, 351.
15. P. E., Jouluna 1933. Ruusu-Risti 1933, 267–68.
16. P. E:n kirje Anna E:lle 21.1.1934.
17. Pekka Ervastian puhe 20.5.1934 vuosikokouksen jälkeen.
18. Pekka Ervastian puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa. Kansalliskongressi 20.5.1934.
19. Pekka Ervastian puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa. Kansalliskongressi 20.5.1934.
20. Pekka Ervastian kirje Anna Eskeliselle 7.3.1934. (Gerardin kirjeen kääntöpuoli.)
21. Pekka Ervastian puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa. Kansalliskongressi 20.5.1934.
22. Pekka Ervastian puhe 20.5.1934 vuosikokouksen avauksen jälkeen.
23. Uuno Pore, Erään Pekka Ervastian kirjeen herättämiä ajatuksia. Ruusu-Risti 1961, 9.
24. Pekka Ervastian kirje Anna Eskeliselle. 7.3.1934
25. Gerald Kaaden kirje Anna Eskeliselle 7.3.1934.
26. Pekka Ervastian kirje Anna Eskeliselle 27.3.1934.

27. Aimo Mela, Pekka Ervast, 357.
28. Aimo Mela, Pekka Ervast, 357.
Pirjo Aalto, Pekka Ervastin elämänvaiheita.
29. Aimo Mela, Pekka Ervast, 357.
30. Aimo Mela, Pekka Ervast, 358.
31. Aimo Mela, Pekka Ervast, 357.
Pekka Ervastin puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa, Kansalliskongressi 20.5.1934.
32. Aimo Mela, Pekka Ervast, 358.
33. Pekka Ervastin kirje Anna Eskeliselälle 22.4.1934.

Suomi sulo Pohjola

1. Eino Krohn, Pekka Ervastin syntymästä sata vuotta. Ruusu-Risti 1976;1, 11.
2. Pekka Ervastin puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa. Kansalliskongressi 20.5.1934.
3. Helluntai, eli pyhän hengen kaste. Pekka Ervastin puhe 20.5.1934.
Ruusu-Ristin vuosikokouksen avauspuhe sunnuntaina, ensimmäisenä helluntaipäivänä 1934. J. Ptn. Ruusu-Risti 1934, 177–78.
4. Pekka Ervastin puhe Ruusu-Ristin 14. vuosikokouksessa. Kansalliskongressi 20.5.1934.
5. J. Ptn. Ruusu-Risti 1934, 180.
6. Teosofinen liike ja apostoli Paavali. Pekka Ervastin esitelmä 21.5.1934.
Ruusu-Ristin XIV vuosikokous, J. Ptn. Ruusu-Risti 1934, 180–82.
7. Ruusu-Ristin XIV vuosikokous, J. Ptn. Ruusu-Risti 1934, 182.
8. Gerda Ugglan kirje Geo Ervastille 3.6.1934.
9. Jussi Alatalo, Ruusu-Ristin XXXIV vuosikokous. Ruusu-Risti 1954, 143.
10. Maria Martinmäki, Puhe Ruusu-Ristin 30-vuotisjuhlassa 26.11.1950.
Ruusu-Ristin jäsenlehti, N:o 25, 21.
11. Gerda Ugglan kirje Geo Ervastille 3.6.1934.
12. Aimo Mela, Pekka Ervast, 365–66.
13. Gerda Ugglan kirje Geo Ervastille 3.6.1934.
14. ”Ihmisestä on kysymys”. Eino Krohnia haastatteli Eeva M. Rissanen.
Ruusu-Risti 1983;5, 134.

15. Pekka Ervastian hautaus. http://media.pekkaervast.net/misc_files/Lehtileike_kuolemasta_01.jpg
16. Eino Krohn, Pekka Ervastian jäähyväisjuhla. Ruusu-Risti 1934, 171–74.
17. Gerda Ugglan kirje Geo Ervastille 3.6.1934.
18. Eino Krohn, Pekka Ervastian jäähyväisjuhla. Ruusu-Risti 1934, 173.
19. Ruusu-Ristin jäsenkokous. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1934, 194.
20. Gerda Ugglan kirje Geo Ervastille 3.6.1934.
21. Toimitussihteeriltä. Ruusu-Risti 1934, 156.
22. Uno Pore, Järjestömme uuden johtajan valitseminen. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1934, 282–83.
23. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 199.
Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura r. y:n vuosikokous. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1935, 155.
24. Ruusu-Ristin esitelmöitsijät. Tien varrelta. Ruusu-Risti 1934, 194.
25. Toimittajalta. Ruusu-Risti 1934, 241–42.

Kuvaliite

1. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
2. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
3. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
4. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
5. Erik Gullmanin kokoelmat.
6. Museovirasto.
7. Ruusu-Ristin kokoelmat.
8. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
9. Ruusu-Ristin kokoelmat.
10. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
11. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
12. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
13. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
14. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
15. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
16. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.

17. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
18. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
19. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
20. Ruusu-Ristin kokoelmat.
21. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
22. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
23. Ruusu-Ristin kokoelmat.
24. Ruusu-Ristin kokoelmat.
25. Ruusu-Ristin kokoelmat.
26. Ruusu-Ristin kokoelmat.
27. Ruusu-Ristin kokoelmat.
28. Ruusu-Ristin kokoelmat.
29. Ruusu-Ristin kokoelmat.
30. Ruusu-Ristin kokoelmat.
31. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.
32. Pirjo ja Seppo Aallon kokoelmat.

Epilogi – Pekka Ervastin henkistä perintöä

1. Näiden kolmen kirjan julkaiseminen (1937, 1940, 1950) yhteisen otsakkeen alla ei ole tietävästi Ervastista lähtöisin vaan myöhempien toimittajien idea. – Toim. huom.
2. Pekka Ervast, Ruusu-Risti. Ruusu-Risti 1921.
3. H. P. Blavatsky, Käytännöllinen okkultismi.
4. <http://www.ruusuristi.fi/taustaa/ruusuristin-tarkoitus>.
5. Pekka Ervast, Suuret uskonnot.
6. Pekka Ervast, Vuorisaarna.
7. Pekka Ervast, Kadonnut sana vapaamuurariudesta.

Lähteet

Kirjat

Ervast, Pekka

- Ajatuksen ja käden parantava voima.* Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Viipuri 1924.
- Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia.* Ihmisyyden tunnustajat, Mänttä-Vilppula 2011.
- Esoteerisia opetuksia.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 2005.
- Eurooppalaisia näköaloja.* Ruusu-Risti, Helsinki 1933.
- Eväitä matkalle.* P. E:n Kannatusliitto, Tampere 1949.
- Haaveilija.* Tekijän kustannuksella 1902.
- Henkiseen tietoon.* Ruusu-Ristin kirjallisuusseura ry, Helsinki 1973.
- H. P. Blavatskysta sananen.* Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Viipuri 1923.
- Henry Steel Olcottin elämäntyö.* Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1907.
- Ihmisyyden uskonto.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry ja Kristusofinen Kirjallisuusseura ry 1982.
- Jeesus Kristus, maailman vapahtaja.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1940.
- Jälleensyntymisen mysteereitä.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1957.
- Kadonnut sana vapaamuurariudesta.* Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Viipuri, 1925.
- Kalevalan avain.* Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1916.
- Karma ja sairaudet.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1947.
- Kristuksen tulemisen salaisuus.* Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1993.

Laki vaiko evankeliumi? Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1936.

Maailman valo. Ihmisyyden tunnustajat, Mänttä-Vilppula 2020.

Mitä on vapaus. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1998.

Nykyisen ajan ongelma ja sen ratkaisu. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1945.

Paavali ja hänen kristinuskonsa. Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Viipuri 1923.

Pekka Ervast vastaa kysymyksiin. Ihmisyyden tunnustajat, Mänttä 2001.

Ruusu-Risti ja vapaamuurarius. Ruusu-Risti 1933.

Ruusu-Ristin syntysanat Suomessa. Mystica, Helsinki 1929.

Salaperäinen ihminen. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1960.

Sfinksin arvoitus. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1977.

Suomen kansallishaltia. Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1913.

Suuret uskonnot. Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1911.

Suuri seikkailu. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1934.

Teosofisia muistelmia. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry ja Kristosofinen Kirjallisuusseura ry 1980.

Tietäjä iänikuinen. Tutkimuksia Kalevalasta ja Väinämöisestä. Ihmisyyden tunnustajat, Mänttä 1999.

Tolstoi – aikamme omatunto. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1993.

Tähtikoulut. Mystica, Helsinki 1930. [Vuoden 1979 painokseen on lisätty samaan sarjaan kuuluva ennen julkaisematon esitelmä.]

Uni ja kuolema. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1944.

Uudestisyntyvä Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Viipuri 1924.

Valoa kohti. Kirjapainoyhtiö Valo, Mikkeli 1901.

Valoa Pohjolasta: Ruusu-Ristin tehtävä. Jalmari Alava, Kotka 1938.

Veljeysate ja pahantekijät. Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1909.

Vuorisaarna. Mystica, Helsinki 1925.

Vihkimyksen polku ennen ja nyt. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1955.

Ahtokari, Reijo

Salat ja valat. Vapaamuurarit suomalaisessa yhteiskunnassa ja julkisuudessa 1756–1996. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2000.

Blavatsky, H. P.

Jumalten viisaus. Ihmisyyden tunnustajat, Vilppula 1999.

Käytännön okkultismi. Biokustannus, Helsinki 2002.

Teosofian avain. 3.p. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry, Helsinki 1954.

E., Y.

Kulmakoulusäätiö vuosina 1931–1943, 1946.

Hannula, J. R.

Kristosofian Polulla, II. P. E:n Kannatusliitto, Tampere 1959

Kysymyksiä ja vastauksia, XIV. P. E:n Kannatusliitto, Tampere 1960.

Sananen vielä Pekka Ervastian asemasta, Tekijän kustannuksella 1939.

Harmo, Maunu

Oulunkylä - Ågelby: vihreä idylli. Oulunkylä-seura r.y., Helsinki 1987.

Hautala, Jouko

Suomen kansan vanhojen runojen tilaajat. Suomen Kansan Vanhat Runot XIV. Uudenmaan runot. SKS, Helsinki 1948.

Heikinheimo, Seppo

Oskar Merikanto ja hänen aikansa. Otava, Helsinki 1995.

Heimo, Anna

Kapina Sammatissa. Vuoden 1918 paikalliset tutkinnot osana historian yhteiskunnallisen rakentamisen prosessia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1275. Helsinki 2010.

Howell, Basil P. (koonnut),

Teosofinen Seura, ensimmäiset viisikymmentä vuotta. Teosofinen Seura, Helsinki 1925.

Kotipelto, Johannes

Miten tulin teosofiksi? Tekijän kustannuksella 1938.

Krohn, Eino

Uptäckare i konstens värld. Gösta Stenman. Helsingfors 1970

Krohn, Kaarle

Kalevalankysymyksiä I. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki 1918.

Laine, Y. K.

Suomen poliittisen työväenliikkeen historia I. Tammi, Helsinki 1945

Leadbeater, C. W.

Ihminen mistä ja miten. Teosofinen Kirjakauppa ja Kustannusliike, Helsinki 1913.

Lehtinen, Aira (koonnut)

Henkisen elämän mahti. J. R. Hannulan kesäkurssipuheet vuosilta 1948–1955. Kristosofinen Kirjallisuusseura ry, Tampere 1995.

Mela, Aimo

Pekka Ervast kirjailija – teosofian tutkija – kristillinen mystikko. Ruusu-Ristin Kirjallisuusseura ry Helsinki 1956.

Okko, Pekka

Luettelo Pekka Ervastin kirjoista. Kristosofinen Kirjallisuusseura ry, Tampere 1980.

Palomaa, Veikko

Kohtalon koulussa eli kirjavia elämänvaiheita. Toinen osa. Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Helsinki 1920.

Peltonen, Aarre M. (toim.)

Eino Leino aikalaistensa silmin. Otava, Helsinki 1958.

Pettinen, Kaarlo (toim.)

Pakilan seudun historiaa. Helsinki 1985

Pohjanmaa, Atte

Suomen Teosofinen Seura 30-vuotias. Teosofinen Seura, Helsinki 1937.

Salonen, Pirkko – Sorsa, Katri

Jyväskylän Kristosofitemppelin historiikka. 1984.

Soikkanen, Hannu

Sosialismin tulo Suomeen. WSOY, Porvoo 1961.

Tolstoi, Leo

Evankeliumi. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1906

Kristillinen oppi. Vihtori Kosonen Oy, Helsinki 1909

Mikä on uskonni. Ihmisyyden tunnustajat, Mänttä-Vilppula 2019.

Tukkinen, Tauno

Teloittajien edessä: ihmiskohtaloita Karjalohjalla, Sammatissa, Nummella, Pusulassa, Nurmijärvellä, Vihdissä ja Inkoossa 1918. Tauno Tukkinen, Karjalohja 1999.

V. H. V. (koonnut ja suomentanut)

Mitä teosofit sodasta sanovat. Kustannusosakeyhtiö Tietäjä, Helsinki 1918.

II Pekka Ervast seminaari 1998. Henkisen työn vapaus ja vastuu.

Pekka Ervast seminaarin työryhmä, Helsinki 1998.

Elämän koulu. Kuusi esitelmää teosofis-kristosofisilla kesäkursseilla

Jyväskylässä 15.–22. VII 1945. Tampere 1945.

Totuus vapauttaa. Palanen Ruusu-Ristin ja J. R. Hannulan historiaa. Aatma, Helsinki 2012.

Aikakauskirjat ja -lehdet

Elämä 1905–1907

Humanitas 1896–1898

Kristosofi 1962–

Maailma, sivistyksellisiä-kaunokirjallinen kuvalukemisto 1918–1929

Naisten Ääni 1905–1949

Omatunto 1905–1907

Pohjolan Valo 1940–1961

Ruusu-Risti 1920– (vuosikerroissa 1920–1963 on juokseva sivunumerointi, 1964 alkaen irtonumerokohtainen)

Sunnuntai 1915–1918

Suomen Yhteis-Vapaamuurari 1921–1926

Teosofi 1920–

Teosofisk Tidskrift 1891–1960

Theosophia (Stockholm) 1897–1911

Tietäjä 1908–1920

Työmiehen Illanvietto 1902–1906

Uusi Aika 1900–1901

Valvoja 1880–1922

Väinämöinen 1980–

XX:e Seklet 1902–1904

Sanomalehtiä

Helsingin Sanomat 1904–
Hufvudstadsbladet 1864–
Itä-Suomen Työmies 1918
Keskisuomalainen 1871–
Maakansa 1908–1965
Nya Pressen 1882–1900
Päivälehti 1889–1904
Saarijärven Paavo 1917–1932
Työmies 1895–1918

Jäsenjulkaisuja

General Report of the thirty-fifth Anniversary and Convention of the Theosophical Society, Held at Adyar, December 26th 1910, to January 1st 1911.
Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 15, 10. III. 1954.
Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 16, I. XII. 1954.
Ruusu-Risti-järjestö. Jäsenlehti N:o 17, 20. VI. 1955.
Ruusu-Ristin jäsenlehti N:o 18. VI 1956.
Ruusu-Ristin jäsenlehti N:o 25. XII 1964.
Ruusu-Ristin jäsenlehti, N:o 27. Helsinki 1966.
Teosofisen Seuran Suomalaisen Osaston ensimmäinen vuosikokous maaliskuun 14–16 p:nä 1908.
Suomen Teosofisen Seuran neljäs vuosikokous pääsiäispyhinä huhtikuun 16–17 p:nä 1911.
Suomen Teosofisen Seuran neljäs vuosikokous pääsiäispyhinä huhtikuun 7–8 p:nä 1912.
Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti n:o 6. Marraskuu 1918.
Teosofisen Seuran kymmenes vuosikokous Helsingissä.
Suomen Teosofisen Seuran XIII vuosikokous Tuonenkylässä 15–26 p:nä kesäk. 1920.
Suomen Teosofisen Seuran jäsenlehti.
Suomen Teosofisen Seuran Okkultinen Oasto, Kiertokirje n:o 2.
Ruusu-Ristin Neuvosto – Pekka Ervast, Ruusu-Risti-Seuran jäsenille. Kiertokirje N:o 8.
Tähden Järjestö. Mikkeli.
Heikki Peltolan kiertokirje, 1922.

Painamattomat

Kansallinen messianismi, Pekka Ervastin esitelmä 21.4.1929.

(pekkaervast.net/esitelmat)

Ervastin puhe Jousimies-looshin kokouksessa 23.2.1930.

Ervastin puhe Varde Ljus -looshin kokouksessa 13.3.1932.

Pekka Ervastin puhe 6.8.1933 Ruusu-Ristin kesäkursseilla Jyväskylässä.

(pekkaervast.net/esitelmat)

Pekka Ervastin puhe Ruusu-Ristin jäsenkokouksessa 10.9.1933.

(pekkaervast.net/esitelmat)

Ruusu-Ristin Vapaamuurariveljeskunta. Veljeskunnan perustamisvaiheet.

Moniste 1936.

Y. H. Kallinen, Teosofiset kesäkurssit Puhoksessa 27 pv. kesäk.–7 pv. heinäk.

1912.

Tonttulan arkipäivää. Lyyti Hyvärisen ja Rauha Riipisen muistelmia

Suomen teosofisen liikkeen alkuajoilta. Toimittanut Pekka Okko 1995.

Internet

Pekka Ervast Net,

mm. suurin osa Ervastin käymästä kirjeenvaihdosta löytyy osoitteesta

pekkaervast.net/kirjeet

Pirjo Aalto, Pekka Ervastin elämänvaiheita.

media.pekkaervast.net/life_files/pekka_ervastin_elamanvaiheita.pdf

Heikki Poroila, Erkki Melartinin teosluettelo.

heikkiporoila.fi/hp/wp-content/uploads/2017/12/Erkki-Melartinin-teosluettelo_PDF.pdf

Pyry Waltari, *Kun kansa itse ratkaisee arvoituksen*. Tattarisuon tapauksen määrittely käytännöllisessä diskurssissa. Helsingin yliopisto. Valtiotieteen tiedekunta. Talous- ja sosiaalhistoria. Pro gradu -tutkielma. Toukokuu 2011, 17–18.

helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26612/Gradu%20lopullinen%20versio.pdf?sequence=2

Henkilöhakemisto

- Aaltonen, August *104, 120, 193*
- Abend, Anna *93, 94*
- Albertus, John *67, 68*
- Alli, Arthur *115*
- Alme, Henrik Anton *69, 85*
- Angervo, Willie *156, 165*
- Arundale, George Sydney *176*
- Backman, John *51, 90, 96*
- Basilier, Ida *23*
- Bergman (o.s. Alli), Suoma *115*
- Besant, Annie *43, 63, 72, 77, 84–86, 97, 99, 104, 108–110, 112–114, 121–123, 127, 128, 133, 136–138, 142, 146–149, 153, 163, 165, 177–181, 183, 194, 213–216, 263*
- Bille-Brahe-Selby, Ellen *94, 95*
- Billenstein, C. S. *259*
- Blavatsky, Helena Petrovna *36, 39, 41, 43, 49, 58, 59, 61, 63, 64, 84, 88, 90, 106, 107, 111, 112, 118, 119, 139, 156, 162, 228, 237–239, 246, 253, 254, 258, 269, 274–276*
- Blech, Charles *186*
- Blomstedt, Rafael *207*
- Bobrikoff, Nikolai *78, 96, 105, 108, 115*
- Boldt, Jean *49, 76, 77, 91, 92*
- Brummert, Laina *171, 172*
- Bulwer-Lytton, Edward *128*
- Canth, Minna *35, 49*
- Cassel, Anna *147*
- Cleather, Alice Leighton *85*

Collins, Mabel 128
Coudenhove-Kalergin, Richard Nikolaus 224, 229, 247
Crump, Basil 69, 85
Edström, Alma 88
Elers, Paul 210
Eloniemi, Yrjö 213, 217, 221, 222
Ervast (o.s. Basilier), Augusta Vilhelmina 11
Ervast, Eric 261–263, 265
Ervast, Georg Edvard (Geo) 15, 17, 19, 22, 24, 29, 55, 107, 261, 262, 266
Ervast (myöh. Uggla), Gerda 13, 24, 41, 48, 55, 90, 189, 270–272
Ervast (o.s. Törnroos), Hilma Nathalia 11–20, 86, 272
Ervast, Marie 11
Ervast, Petter 11
Ervast, Petter Edvard 11–14, 19–21, 25, 29, 37, 38, 41–43, 49, 52, 55,
57–59, 65, 66, 78, 82, 86, 87, 156, 272
Ervast (o.s. Äkersten), Thyra 261
Ervasti, August Wilhelm 11, 25, 40, 90, 94
Ervasti (o.s. Bergroth), Rakel 211, 216, 232
Eskelinen, Anna 247, 249, 250, 257, 261, 264, 266, 267
Fazer, Edvard 48
Forsell, Ola 222
Frelander, Irene 119, 125, 129
Friberg, Maikki 185
Fullerton, Alexander 35
Gebhard, Olivia 210, 224
Geijerstam af, Karl 43
George, Henry 164
Grahn, Harry 210
Gray, Mary Tudor 262
Grönberg (Grönbärj), Herman 58, 84–86, 89, 124
Halonen, Eemil 180, 183, 196, 222, 231
Halonen, Heikki 182

Hannula, Johan Richard 145, 152, 180, 185, 205, 229, 235, 243, 259
Harnack, Adolf 104
Heikel, Viktor 174, 175
Heindel, Max 181
Heliö, Fredrik 157, 180, 181
Heliö, Piippa 131, 213
Heliö (o.s. Karppinen), Ida 133, 157, 192, 217, 232
Helle, Laina 183
Hellner, Herman 65, 71, 120
Hernberg, Hanna 112, 117
Holmberg (myöh. Harva), Uno 161
Hurst, Raphael (Paul Brunton) 247
Hytönen, Johan Viktor 206, 207
Hyvärinen, Lyyti 123, 180, 193
Häll, Nanna 222
Härkönen, Iivo 161, 162
Ignatius (o.s. Aspelin), Kyllikki 175, 176, 183, 194–197, 217, 222
Jagadiswaranda, Swami 248
Jalander, Yrjö 67
Jalovaara, Helmi 152
Johansson, F. A. 115
Judge, William Quan 43, 51, 75
Juutilainen, B. V. 205
Järnefelt, Arvid 49, 57, 61
Kaade (ent. Blinoff), Gerald 257, 260–268
Kaade, Waldemar 243, 266, 270–272
Kailas, Uuno 184
Kallinen, Yrjö 168, 238
Kamensky, Anna 150, 151
Karadja, Mary 93–95, 104, 105
Karlstedt, Sigrid 27, 28, 30, 37, 40, 41, 48, 62
Keskinen, Otto 202, 207, 253

Kilpeläinen (o.s. Karvosenoja), Anna 39, 41, 47, 53, 62, 189
Kilpeläinen, Karl Fredrik 39
Kilpeläinen, Maria (Maiju) 39–41, 47–50, 53, 62, 63, 189
Kivi, Aleksis 11, 97, 251
Klint af, Hilma 147
Knös, Arvid 93, 119, 122, 123
Kock, Johan 116
Koivisto, Esko 180, 216, 231, 250
Kolkkala, Lyyli 227
Korpi, Frans 183
Koskinen, Yrjö 11, 83
Kosonen, Vihtori 102, 157
Kouta, Aarni 180–184
Krishnamurti, Jiddu 127, 136, 137, 139, 142, 213, 214, 262–265
Krohn, Eino 56, 100, 180, 184, 188, 204, 208, 211, 216, 231, 232, 267,
270–272
Krohn, Kaarle 170, 171
Krohn, Leo 115, 116, 180, 181, 183
Krohn, Sven 54, 55, 202, 203, 214–216, 235, 246, 267, 271, 272
Krohn, Tytti 180
Kunnas, Hanna 49
Kurikka, Matti 101, 114, 117, 120, 129
Lahti, Väinö 210, 213
Larin Kyösti 184
Leadbeater, Charles Webster 86, 127, 128, 136, 137, 194
Leino, Eino 157, 158, 160, 175, 203, 218, 224, 255
Leino, Juho 139
Leino, Johannes 186
Leiviskä, Helvi 227, 255
Lietzén, Paavo Fredrik 167, 168
Liljefors (myöh. Parma), Oskar Anders 65, 66, 78
Lille, Axel 82

Lind, Frank 248
Lindberg, Bertha 224, 227, 232
Liukkonen, Eeva 129
Liukkonen, Elina (Elli) 129, 145
Liukkonen, Jaakko 129, 145, 167, 168, 173, 180, 181, 193
Lounas, Olga 213, 218, 219
Lounas, Vilho 207
Malm, Anna 51
Malmstén, Georg 224
Mantere, Oskari 221
Mead, George Robert Stowe 104, 121
Melartin, Erkki 175, 180, 182, 183, 196, 210, 211, 218, 224
Merikanto, Oskar 110, 148, 175
Mitchell, Louise 88, 89
Morelius, Adelaide Charlotte 11
Morelius, Lovisa 11
Murén, Emil 33
Müller, Friedrich Max 65
Nikolai II, 78, 83, 158, 163
Nityananda, Jiddu 127, 137
Olcott, Henry Steel 51, 84, 88–90, 119, 121
Olsson, Pehr Hjalmar 82
Paadenhovi, Mandi 160
Paasonen, Emil 183
Pagan, Isabelle M. 148
Paloheimo, Yrjö 262
Palomaa, Veikko 104, 111, 120 126, 152
Partanen, Jorma 216, 272
Peltola, Heikki 171–173, 180, 181
Peters, Alfred Vout 94, 95
Petäjaniemi, Juho 180
Pihlajamäki, Aapo 175, 180, 183, 210

Pihlajamäki, Hilda 160, 175, 180, 182, 183, 196, 210, 216–218, 225, 244,
251, 258, 271

Pohjanmies, Juhani (Jussi) 207, 220, 227, 255

Pore, Uuno 216, 228, 230, 240

Purucker de, Gottfried 239

Rajagopal (o.s. Williams), Rosalind 262

Ramstedt (o.s. Häggblom), Maria (Martti Humu) 104, 108, 111, 112,
117, 123, 125, 126, 156

Rankka, Armas 238

Reijonen, Annikki 204, 216, 232, 244, 246–248

Reijonen, Tuuli 213

Renqvist, Alvar 84

Repo, Bertta 204

Reuter, Julio Nathanael 48

Riipinen, Fredrika 135, 149, 150, 160

Ringström, Axel 181

Ronimus, Rafael 213

Rossander, Jean Fr. 60

Ruin, Waldemar 82

Runeberg, Hjalmar 112

Ruotsalainen, Armas 217, 222, 271

Ruuskanen, Hanna 160, 167

Räsänen, Isak 237

Saarnio, A. A. 163, 174, 179, 180

Salin, Wilhelm Leonard 82

Salo, Olga 167, 169

Samzelius, Hugo 71

Sarlin, Alfred Bernhard 101

Schuré, Eduard 140

Sederholm, Carl Robert 39, 65, 104

Silander, Herbert 63, 71

Simpanen, Juho 133

Sinnett, Alfred Percy 35, 121
Sirén (myöh. Solitander), Emma 24
Sirén (myöh. Snellman), Ingrid 24
Sirén, Osvald 24
Snellman, Jussi 156, 180, 182, 183, 196, 202, 210, 225
Soldan, Gutten (August Leopold) 104
Sonck, John 153, 175–178, 181
Southcott, Joanna 240
Steiner, Rudolf 137–142, 147, 154
Stenman, Gösta 192, 193, 207, 208, 211, 214, 216, 221, 222, 226, 235,
260, 266
Ståhlberg, K. J. 192
Söderman, Anto 78, 86
Tanner, Harald 150
Tingley, Katherine 51, 64, 66, 71, 75, 77, 85, 189
Tolstoi, Leo 45, 46, 49, 56, 60, 61, 92, 123, 131, 132
Topelius, Zacharias 25, 96, 97
Trevor Barker, Alfred 238
Törnroos, Emilie Sofie 11
Törnroos, Erik 11
Törnroos (o.s. Morelius), Margareta Elisabet 11
Törnroos, Maria Charlotta (Mimmy) 11, 20, 29, 49, 91, 96
Törnroos, Ulrika Amalia 11
Törnroos, Vivika 11
Uuskallio, Toivo 205
Wachtmeister, Constance 88, 105, 106, 107, 246, 254
Valvanne (ent. Wegelius), Väinö Henrik 118–120, 123, 129, 133, 136,
141, 142, 146, 147, 149, 152, 154, 156, 158, 162, 167–169, 175
Wegelius, Martin 52
Weissenberg, Esteri 185
Wilén, Inez 238
Winqvist, Hanna 261

Vitikka, Toivo *139, 180, 202*
Wood, Ernst *127, 238*
Vuorenjuuri, Tyyne *148, 152*
Ylöstalo, Amanda *28, 29*
Zamenhof, Ludovic Lazarus *23*
Zander, Emil *88, 89, 105*
Zander, Jonas Gustav Wilhelm *43, 51, 57, 64, 68–71, 75, 88*
Zeileis, Valentin *210–212, 226*
Åberg (myöh. Ara), Ture *210, 211*

1. Hilma Natalia Törnroos ja Petter Edvard Ervast
vihittiin 25.10.1874.

2. Mors Gullegosse 1876.

3. Peppi 5 v.

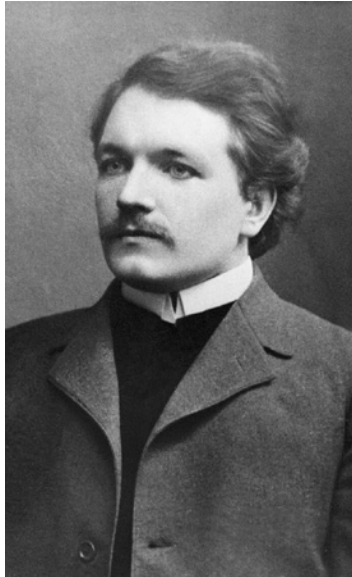
4. Edvard Ervast ja hänen lapsensa Georg, Gerda ja Pekka.

5. Anto Söderman, Pekka Ervast ja Oskar Liljefors,
teosofialle lupautunut kolmikko.

6. Ervastien koti Antinkatu (nyk. Lönnrotinkatu) 26,
jossa Ervastit asuivat 1895-1900.

7. Pekka Ervast 1900-luvun ensikymmenellä.

8. Pekka Ervast 1900-luvun ensikymmenellä.

9. Pekka Ervast 1900-luvun ensikymmenellä.

10. Väinö Valvanne ja Pekka Ervast asuivat Hanna Hernbergin luona Vihdin Vuorelassa 1906-1907.

11. Pekka Ervast työhuoneessaan Oulunkylässä.

12. Pekka Ervast ja lootuskoululaiset.

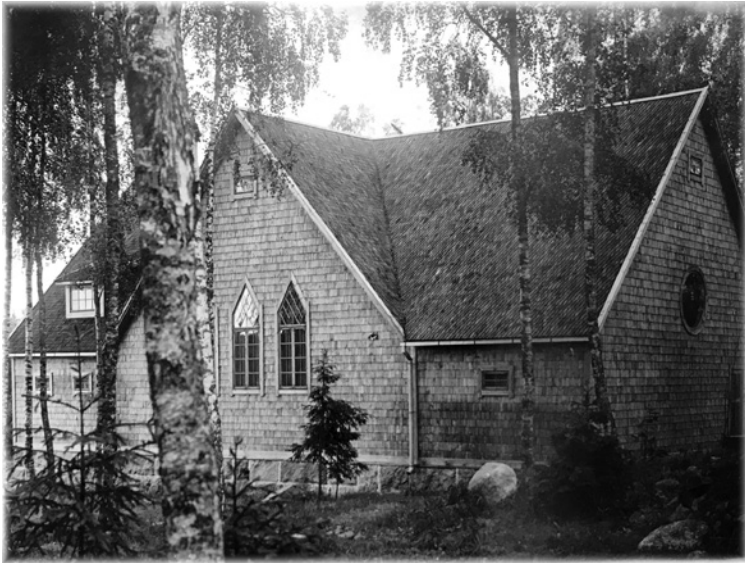
13. Tuonenkylän yhteisö: Tonttula.
Täällä asuivat Pekka Ervast ja hänen lähimmät työtoverinsa
Vainö Valvanne, Harald Tanner ja Ilmari Saari.

14. Tuonenkylän yhteisö: Piippala.
Talossa sijaitsi keittiö ja ruokasali,
ja siellä asui suurin osa yhteisön asukkaista.

15. Pekka Ervast ja kasvattipoika Jaakko Liukkonen.

16. Tuonenkylän temppeli rakennettiin 1913.

Seisomusas: Riikka Riiipinen, Juho Petäjäniemi, Mandi Paadenhoivi, Olga Mälikä, Hilma Lehtinen, Aleksis Törrönen, J. R. Hannula, Lydia Manninen, Yrjö Kallinen, **Martha Mörkläinen,** Otto Keskinen, Pekka Sikiö. — **Keskirivi:** G. A. Brander, Minna Brander, Aina Ristomaa, Ida Heilo, Hanna Ruuskanen, Rosa Luukko, Väinö Valvanne, Anna Luukko, Lemari Saari, Lempi Nisainen, Laina Helle, Anna Aho. — **Alarivi:** Mattu Penttinen, Anna Weckstell, Edv. Luikko, Helmi Törrönen, Lella Luikko, Juho Simpanen, Pekka Ervasti, Erkki Luikko, Hugo Valvanne, Toini Arsti, Fanny Pyhtilä, Harald Tanner, Kalle Eronen.

17. Suomen Teosofisen Seuran ensimmäiset kesäkurssit
Kiteen Suorlahden Orpolassa 1912.

18. Runnin kylpylässä, Iisalmen pitäjässä 1915.

19. Pekka Ervast 1910-luvulla.

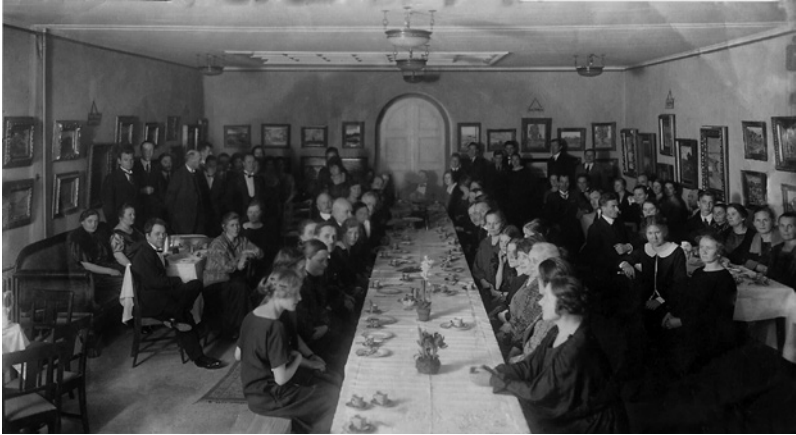
20. Jaakko Liukkonen, Hilda Pihlajamäki ja Pekka Ervast.

21. Ruusu-Ristin vuosikokous 1921.

22. Saarenmaan huvila Lopella, Pekka Ervastian koti 1924-1934.

23. Pekka Ervastian syntymäpäivät Stenmanin taidesalongissa 1924.

24. Ruusu-Ristin vuosikokous Stenmanin taidesalongissa.

25. Pekka Ervast 50-vuotiaana.

26. Ruusu-Ristin vuosikokous Kulmakoulun juhlasalissa 1929.

27. Jyväskylä, Kauppakatu 5, temppeliin johtavan portin edessä.

28. Jyväskylän Ruusu-Risti-temppelissä.

29. Ruusu-Ristin kesäkurssit Jyväskylässä 1930.

30. Keskusteluhetki kurssien aikana.

31. Empire State Building, New York, 102. kerros.
Eric Ervast, Anna Eskelinen, Pekka Ervast ja Gerald Kaade.

32. Seitsemänpaikkainen La Salle, öljysyöppö loistoauto,
jolla Pekka Ervast kumppaneineen matkusti Yhdysvaltojen halki.